

Zbigniew Czachór, Andrzej Graś

VADEMECUM

EUROPA od A do Z

Warszawa 2006

VADEMECUM EUROPA od A do Z
Zbigniew Czachór, Andrzej Graś

Warszawa 2006
Wydanie II, poprawione i rozszerzone

Copyright:

© Z. Czachór, A. Graś i Fundacja im. Friedricha Eberta, Przedstawicielstwo w Polsce

Zalączona płyta CD-ROM stanowi integralną część niniejszej książki, a publikowane na niej materiały zostały udostępnione dzięki uprzejmości Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej – z zachowaniem praw należnych Autorom tych materiałów.

Redakcja:

Anna Kierzkowska-Tokarska
Julian Kozłowski

Opracowanie graficzne:

Mariusz Stelągowski

Skład i łamanie:

ANTER s.c., ul. Tamka 4 lok. 12, Warszawa

Institucja sprawcza:

Fundacja im. Friedricha Eberta,
Przedstawicielstwo w Polsce
ul. Podwale 11, 00-252 Warszawa
tel./fax: 022-831-13-03
www.feswar.org.pl

Wydawca:

VIZJA PRESS&IT Sp.z o.o.
ul. Dzielna 60, 01-029 Warszawa
tel.: 022-536-54-53
www.vizja.net.pl
www.vizja.osdw.pl

ISBN 83-60283-07-9

Spis treści

Przedmowa	7
Agencja Ochrony Granic FRONTEX	11
Akcesja do Unii Europejskiej, zawieszenie w prawach członka, wystąpienie z UE	12
Artykuły spożywcze, jabłka, ogórki, banany; bezpieczeństwo produktów w Unii Europejskiej	16
Azyl i polityka wizowa w Unii Europejskiej	19
Badania, Rozwój Technologiczny oraz Ramowy Program Badań Naukowych, Rozwoju Technicznego i Prezentacji Unii Europejskiej	21
Banki w systemie finansowym Unii Europejskiej	24
Białoruś w polityce Unii Europejskiej	27
Budżet Unii Europejskiej, płatnicy netto i beneficjenci netto	28
Deficyt w handlu zagranicznym	33
Demograficzne problemy Unii Europejskiej	34
Dorobek prawny (<i>acquis communautaire</i>) oraz przepisy Wspólnot i Unii Europejskiej	35
Dziennik Urzędowy UE i języki urzędowe Unii Europejskiej	38
Edukacja europejska i studia europejskie („europeistyka”)	38
Eurokorpus, Europejska Strategia Bezpieczeństwa i europejskie siły zbrojne (armia europejska)	41
Eurokraci, praca w unijnych instytucjach	44
Europa socjalna	45
Europejska Polityka Energetyczna: bezpieczeństwo dostaw, unijna solidarność i Wspólnota Energii	47
Europejska Polityka Sąsiedzka	50
Europejska waluta, kryteria konwergencji, Unia Walutowa	53
Europejski Model Gospodarczy i Społeczny (EMGiS)	57
Europejskie Partie Polityczne	58
Europejskie prawo wspólnotowe – prawo europejskie	60
Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA)	62

Eurorealizm i eurosceptycyzm	63
Euroregiony – współpraca przygraniczna / transgraniczna	64
Federalizm i polityczne wizje federacji europejskiej	65
Fundusze i programy przedakcesyjne	68
Geneza i etapy integracji europejskiej	70
Globalizacja	73
Instytucje Wspólnot i Unii Europejskiej oraz agendy wspierające pracę UE ..	76
Integracja i instytucjonalizacja integracji europejskiej	80
Integracja Polski z Unią Europejską – przebieg, koszty i korzyści	83
Interesy międzynarodowe a integracja europejska	88
Jean Monnet a kryzys integracji europejskiej	89
Kary finansowe nakładane na Państwa Członkowskie Unii przez Trybunał Sprawiedliwości	91
Komisja Europejska: kurator Traktatów	92
Konferencja Europejska i konferencja międzyrządowa	94
Konstytucja Unii Europejskiej / Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy	96
Kontrola wydatków Unii Europejskiej	98
Konwent Europejski	99
Kościół Rzymskokatolicki – integracja europejska	100
Kraje i terytoria zamorskie Unii Europejskiej (<i>Overseas Countries and Territories</i> – OCT)	101
Kryteria kopenhaskie	101
Kryzys państwa narodowego a renacjonalizacja	102
Kształcenie zawodowe, oświata i młodzież w Unii Europejskiej	103
Lobbing (rzecznictwo interesów) w Unii Europejskiej	104
Media w Unii Europejskiej	105
Minister Spraw Zagranicznych UE	106
Nabywanie nieruchomości w Państwach Członkowskich Unii Europejskiej ..	107
Narkotyki i walka z nimi w Unii Europejskiej	107
Norwegia a Unia Europejska	109
Nowa Perspektywa Finansowa 2007–2013	109
Obywatelstwo Unii Europejskiej. Prawa obywatela Unii Europejskiej	110
Ochrona praw człowieka i podstawowych wolności. Karta Praw Podstawo- wych Unii Europejskiej	122
Ochrona środowiska w Unii Europejskiej	125
Ochrona zdrowia i farmaceutyki w Unii Europejskiej	127
Ojcowie integracji europejskiej	128
Organizacje pozarządowe a integracja Polski w ramach Unii Europejskiej ..	130
Pakt na rzecz Stabilności i Wzrostu (<i>Stability and Growth Pact</i>)	131
Papież Jan Paweł II a integracja europejska	133
Parlament Europejski w procesie integracji europejskiej	134
Parlamenty Państw Członkowskich w systemie integracji europejskiej	135

PHARE (Phare) i programy wspólnotowe w Polsce	138
Podatki w Unii Europejskiej	141
Podejmowanie decyzji, deficyt demokracji w Unii Europejskiej, większość kwalifikowana (QMV), kompromis luksemburski, kompromis z Janiny (Ioanniny), komitologia	143
Polityczne koncepcje integracji europejskiej	148
Polityka gospodarcza, przemysłowa, handlowa Unii Europejskiej oraz sektor przedsiębiorstw w UE	150
Polityka kulturalna Unii Europejskiej	153
Polityka strukturalna, Fundusze Strukturalne, NUTS	153
Polskie rolnictwo a integracja europejska	157
„Pomarańczowa rewolucja” a UE	158
Poszanowanie tożsamości narodowej Państw Członkowskich Unii Europejskiej	160
Pozyskiwanie środków finansowych Unii Europejskiej	161
Proces Boloński	161
Rada Europejska, Rada Europy i Rada Unii Europejskiej	162
Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG)	165
Regionalizm, regiony i polityka regionalna w Unii Europejskiej	166
Reklama w Unii Europejskiej	168
Rolnicze organizacje zawodowe w Unii Europejskiej	170
Rosja – strategiczny partner UE	172
Ruch drogowy w Unii Europejskiej	174
Ruch Europejski	174
Rybołówstwo w UE	175
Rynek Wewnętrzny – Rynek Jednolity. Wolności europejskie (swobody) i ochrona Rynku Wewnętrznego UE	176
Rzecznik Praw Obywatelskich Unii Europejskiej	181
Samorząd – integracja europejska – Polska	182
Schengen: Porozumienia z Schengen – <i>acquis</i> Schengen – SIS (System Informacyjny Schengen)	184
Stolica Apostolska a Unia Europejska	186
Stowarzyszenie ze Wspólnotami Europejskimi oraz ich Państwami Członkowskimi	187
Strategia Lizbońska	188
Subsydiarność (pomocniczość) i suwerenność w procesie integracji europejskiej	189
Symbole i święto integracji europejskiej	191
Ścisłsza współpraca (wzmocniona współpraca) lub elastyczność integracyjna (<i>flexibility</i>)	191
Światowa Organizacja Handlu (<i>World Trade Organisation</i> – WTO). Wojna handlowa Unia Europejska – USA	193

Traktat Elizejski: Francja i Niemcy motorem integracji europejskiej	195
Traktat Konstytucyjny i debata w sprawie jego ratyfikacji	198
Traktaty Wspólnot Europejskich i Traktaty Unii Europejskiej	201
Transformacja ustrojowa państw Europy Środkowo-Wschodniej a integracja europejska	205
Transport i Sieci Transeuropejskie	206
Trybunały Unii Europejskiej i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości	207
Turcja a integracja europejska	210
Unia Europejska – osobowość prawna, definicja i cele	211
Unia Europejska – unia polityczna – finał integracji europejskiej (<i>finalité politique</i>)	213
Usługi finansowe w Unii Europejskiej. Dyrektywa Bolkensteina: dyrektywa w zakresie rynku usług	214
Walka z przestępczością w Unii Europejskiej	216
Wsparcie Unii Europejskiej dla krajów rozwijających się	220
Wspólna Polityka Rolna (CAP), prawodawstwo rolne Unii Europejskiej, dotacje UE dla gospodarstw rolnych, kwoty produkcyjne	222
Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa (WPZiB) Unii Europejskiej	226
Wspólnoty Europejskie: zjednoczeni w różnorodności	226
Współpraca krajów Europy Środkowo-Wschodniej	230
Współpraca państw basenu Morza Bałtyckiego	231
Wybory powszechne do Parlamentu Europejskiego	233
Wybory samorządowe w Unii Europejskiej	234
Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne Unii Europejskiej (dziś: współpraca policji i sądów w sprawach karnych)	236
Zakupy a prawo Unii Europejskiej	237
Zamówienia publiczne w Unii Europejskiej	238
Związki zawodowe w Unii Europejskiej	239
Źródła informacji o Unii i Wspólnotach Europejskich	240
O Fundacji im. Friedricha Eberta	246
Bibliografia	247

Przedmowa

Upłynął krótki czas od referendum, w których wielu obywateli Francji i Niderlandów wypowiedziało się przeciwko traktatowi konstytucyjnemu dla Europy. Powody, dla których głosowali na „nie” z pewnością nie były głównie sprawą polityki wewnętrznej, chociaż już od dawna trzeba pogodzić się z faktem, że polityki narodowe poszczególnych krajów przenikają się w wielu dziedzinach ze wspólnotową polityką europejską, a nawet, i to w coraz większym stopniu, z procesami i polityką o zasięgu globalnym.

Proces integracji europejskiej, rozpoczęty po II wojnie światowej, nie był drogą, która została przebyta bez trudu. Aby osiągnąć obecne stadium wspólnoty konieczne było przewyciężenie licznych kryzysów. Zwłaszcza w procesie stopniowego rozszerzania Unii, po 1 maja 2004 roku, 25 państwom, a od 2007 roku 27 Państwom Członkowskim UE traktat konstytucyjny może być pilnie potrzebny.

Po ostatnim rozszerzeniu Unii Europejskiej zrodziło się wiele pytań.

Dlaczego Francuzi i Holendrzy odrzucili traktat konstytucyjny? Czy głosowali przeciwko konstytucji europejskiej? Czy proces rozszerzania Unii został na dłuższy czas zatrzymany, a może wręcz dobiegł kresu? Czy należy przemyśleć i uregulować na nowo różne sfery polityki wspólnotowej, np. w dziedzinie rolnictwa, budżetu czy polityki energetycznej? Czy istniejący podział zadań między państwo, społeczeństwo obywatelskie i rynek jest nadal obowiązujący wobec rosnącego znaczenia globalizacji – zwłaszcza w dziedzinie finansów, przepływu kapitału, siły roboczej oraz wymiany informacji? Czy politycy europejscy tracą z oczu potrzeby, obawy i pragnienia swoich wyborców?

Robert Schuman i Jean Monnet mieli wizję nadchodzącej przyszłości: Integrację Europejską, Zjednoczoną Europę. Ich zasadniczą myślą było zbudowanie, utrzymanie i zapewnienie pokoju w Europie. Istotnym instrumentem do realizacji tego celu była współpraca gospodarcza. Postępujący proces integracji obejmował stopniowo kolejne istotne dziedziny polityki.

Także i dzisiaj, po upływie ponad półwiecza dyskutujemy o niezmiennie ważnej, ale i trudnej dla Unii Europejskiej kwestii naszych wspólnych, podstawowych wartości i naszej wspólnej, europejskiej tożsamości. Przede wszystkim musimy doceniać fundamentalną dla Europy koncepcję pokoju i pamiętać o niej w lokalnych, regionalnych i narodowych, a także wspólnotowych działaniach. Niedawne wojny na Bałkanach i aktualne zagrożenia bezpieczeństwa światowego dowodzą, że taka hierarchia wartości nie straciła i dziś na znaczeniu. Jeśli Unia Europejska chce utrzymać rolę partnera globalnego, aby pozytywnymi doświadczeniami minionych lat wnieść własny wkład w dzieło budowy i zapewnienia pokoju – to powinna wzmocnić konkretne instrumenty swej polityki, m.in. Wspólną Politykę Zagraniczną i Bezpieczeństwa.

We współczesnym świecie często zwraca się uwagę przede wszystkim na procesy gospodarcze i w ich kontekście ocenia perspektywy rozwojowe Wspólnoty. Ważne jest jednak, aby pamiętać, że droga ku integracji europejskiej połączyła szeroki obszar zagadnień i dziedzin polityki. 25 krajów różni się pod wieloma względami i to nie tylko doświadczeniami dotychczasowego rozwoju, lecz także celami, jakie zamierzają osiągnąć. „Jedność w różnorodności” jako cecha wyróżniająca Unię Europejską ma bez wątpienia bardzo istotne znaczenie. Nie należy jednak pomijać cechy równie istotnej – tożsamości europejskiej, z jej wartością szczególną, jaką jest solidarność. Dopiero bowiem solidarne działanie wszystkich Państw Członkowskich, zarówno na płaszczyźnie europejskiej jak i globalnej, sprawia, że Unia Europejska staje się zdolna do funkcjonowania skutecznego i wywierania wpływu o globalnym zasięgu. Różnorodność, tożsamość i solidarność – te trzy filary opierają się na istotnej zasadzie demokratycznych, socjalnych państw prawa, na inkluzji społecznej. Jej zapewnienie nie stanowi przy tym celu samego w sobie, lecz określa społeczny wymiar rozwoju gospodarczego Wspólnoty. Tym właśnie różni się europejski model społeczny od modeli społecznych innych państw nienależących do Unii Europejskiej.

Jednakże nie chodzi w tym modelu o ukształtowanie jednolitej europejskiej polityki społecznej i gospodarczej, lecz o zachowanie jej zasadniczych wartości. Unia Europejska, choć sama nie chce być superpaństwem, musi być zainteresowana tym, by jej Państwa Członkowskie były zdolne do efektywnego działania. Jednym z takich państw jest Polska, gdzie kluczowe znaczenie w skomplikowanym procesie integracji ma społeczeństwo obywatelskie. Dlatego ważne jest, by Polacy posiadali wiedzę na temat Unii Europejskiej. Chodzi nie tylko o przybliżenie obywatelom działalności samych jej instytucji, lecz również o zrozumienie standardów i reguł, obowiązujących w wielu dziedzinach życia gospodarczego i społecznego Unii.

W Polsce wzrasta stopniowo poziom akceptacji społecznej procesu integracji europejskiej, jednak, jak wykazują wyniki badań socjologicznych, brak dostatecznej wiedzy wpływa hamująco na ten wzrost. Negatywne oceny instytucji europejskich, procesu integracji oraz roli Polski w tym procesie opierają się przede wszystkim na stereotypach wynikających z niepełnej informacji. Pogłębiona wiedza na temat europejskiego procesu integracyjnego pozwala określić nowe pola do działania dla Polski i jej obywateli, a tym samym pozwoli realizować ideę silnej Polski w silnej Europie.

Zainteresowanie obywateli wyzwaniami integracji europejskiej dotyczy szerokiego spektrum zagadnień: od możliwości podejmowania pracy i studiów w krajach unijnych, szans na rozwój gmin i społeczności lokalnych, przyszłości polskiego sektora rolno-spożywczego, wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw dzięki przepisom unijnym i praktykom decyzyjnym w dziedzinie wolnej konkurencji, perspektywy wprowadzenia w Polsce waluty euro, aż po nowe wyzwania w polityce zagranicznej, wewnętrznej czy energetycznej. Pojawiają się też nowe problemy i wyzwania, wcześniej nieobecne w polskim dyskursie politycznym, jak skuteczna realizacja podstawowych celów Unii Europejskiej w zakresie wzrostu, zatrudnienia, kształcenia i ochrony środowiska oraz dalszego rozszerzania Unii.

Im bardziej kompleksowa jest wiedza Polaków na temat integracji europejskiej, tym pewniej będą się oni czuć przy podejmowaniu decyzji jako obywatele przy współtworzeniu kompleksowych politycznych procesów decyzyjnych. Będą też zdolni w pełni wykorzystać swoje uprawnienia wynikające z udziału Polski w Rynku Wewnętrznym UE: swobodnego przepływu towarów, osób, usług i kapitału.

Niniejszym, drugim wydaniem *Vademecum*, pragniemy przybliżyć Czytelnikowi postępujący proces integracji europejskiej z perspektywy obywatela Unii Europejskiej oraz przyczynić się do lepszego zrozumienia skutków tej integracji dla Polski jako Państwa Członkowskiego.

Vademecum nie jest prostym leksykonem, lecz zbiorem definicji dotyczących najważniejszych, aktualnych zagadnień integracji europejskiej. Czytelnik znajdzie w tekście łączniki internetowe do poszczególnych haseł uzupełnione płytą CD-ROM.

Podziękowania w tym miejscu pragniemy wyrazić P.T. Autorom *Vademecum* i Panu dr. Ernstowi Piehlowi, ekspertowi ds. UE z Brukseli, za wydatną pomoc w opracowaniu niniejszego *Vademecum*, a także Urzędowi Komitetu Integracji Europejskiej za udostępnienie materiałów prezentowanych na płycie CD-ROM towarzyszącej *Vademecum* oraz wszystkim osobom, które przyczyniły się do obecnego kształtu tej publikacji.

Peter Hengstenberg

Dyrektor Fundacji im. Friedricha Eberta
Przedstawicielstwo w Polsce

Anna Kierzkowska-Tokarska

asystent naukowy Fundacji

Agencja Ochrony Granic FRONTEX

Od początku europejskiej integracji zakładano utworzenie wielkiej unii celnej, dzięki czemu dziś zbędne jest dokonywanie kontroli towarów na wspólnych granicach Unii Europejskiej. Na pozostałych granicach, zwanych granicami zewnętrznymi, kontrole celne dokonywane są przez służby Państw Członkowskich w imieniu UE. W ostatnich latach ogromnego znaczenia nabrały jednak kontrole paszportowe, czyli kontrole podróżnych przekraczających granice zewnętrzne UE oraz ochrona granicy zewnętrznej Unii przed niedozwolonym jej przekraczaniem.

Kwestia ta stała się szczególnie istotna po rozpoczęciu – wraz z wejściem w życie Traktatu Amsterdamskiego – wdrażania dorobku prawnego Schengen w ramy UE oraz w sytuacji wzrostu zagrożenia terrorystycznego w Europie. Wykorzystano przy tym doświadczenia płynące z funkcjonowania tzw. Wspólnej Jednostki Praktyków ds. Granic Zewnętrznych. W roku 2002 Rada przyjęła rozporządzenie ustanawiające Europejską Agencję Zarządzania Współpracą Operacyjną na Granicach Zewnętrznych Państw Członkowskich Unii Europejskiej FRONTEX (od fr.: *frontieres exterieures* – granice zewnętrzne), nazywaną w skrócie FRONTEX lub Europejską Agencją Graniczną, albo Agencją Ochrony Granic.

Zadaniem Agencji nie jest tworzenie czy też prowadzenie własnej polityki granicznej – a jedynie koordynowanie współpracy służb granicznych różnych Państw Członkowskich, wspomaganie szkoleń, przeprowadzanie analiz ryzyka i wspieranie prac badawczych. Wewnętrzными jednostkami Agencji zostały istniejące dotychczas centra operacyjne, takie jak: Centrum do Spraw Granic Lądowych (CLB) z siedzibą w Berlinie, Centrum Doskonalenia (CE) w Dover, Centrum Analizy Ryzyka (RAC) w Helsinkach, Centrum ds. Szkolenia Służb Granicznych (ACT) w Traiskirchen i Wiedniu, Plan Międzynarodowych Portów Lotniczych (IAP) z siedzibą w Rzymie oraz Centrum do Spraw Granic Morskich (CMB) z siedzibami w Madrycie i Pireusie

Na siedzibę Agencji wybrano Warszawę, gdzie 3 października 2005 roku FRONTEX zainaugurował swoją działalność. Agencja zatrudnia nieco ponad 50 osób, a jej Dyrektorem jest pochodzący z Finlandii Ilkka Laitinen.

Akcesja do Unii Europejskiej, zawieszenie w prawach członka, wystąpienie z UE

Zgodnie z art. 49 Traktatu o Unii Europejskiej – każde państwo europejskie może ubiegać się o **członkostwo w Unii**. Swoją wniosek składa ono do Rady, która działa jednomyślnie – po zapoznaniu się z opinią Komisji Europejskiej i po otrzymaniu zgody Parlamentu Europejskiego, działającego bezwzględną większością swoich członków.

Schemat procedury przyjmowania nowych krajów członkowskich do Unii Europejskiej wygląda następująco:

1. Kraj kandydujący składa wniosek o członkostwo w UE do Rady Europejskiej.
2. Rada Europejska zwraca się z prośbą do Komisji Europejskiej o przygotowanie opinii (fr.: *avis*) o wniosku danego kandydata.
3. Komisja przed opracowaniem opinii zazwyczaj prowadzi intensywne konsultacje z państwem kandydującym, oceniające stopień jego przygotowania do akcesji.
4. Komisja przedstawia swoją opinię o wniosku.
5. Rada (działając jednomyślnie) decyduje o rozpoczęciu negocjacji.
6. Komisja Europejska przygotowuje propozycję mandatu negocjacyjnego, a Rada UE przyjmuje ten mandat jednomyślnie.
7. Unia Europejska, reprezentowana przez Prezydencję (państwo aktualnie przewodniczące Unii Europejskiej) i wspierana przez Komisję Europejską przeprowadza negocjacje z krajem kandydującym.
8. Zakończenie negocjacji w formie uzgodnienia projektu traktatu akcesyjnego.
9. Parlament Europejski wyraża bezwzględną większością głosów zgodę na przyjęcie wynegocjowanego tekstu traktatu akcesyjnego.
10. Rada UE zatwierdza jednomyślnie projekt traktatu akcesyjnego.
11. Kraje członkowskie UE i kraj kandydujący formalnie podpisują traktat akcesyjny.
12. Państwa Członkowskie (*Member States*) i kraj kandydujący – zgodnie z ich wewnętrznymi procedurami – ratyfikują traktat akcesyjny. Kraje przyjmujące nowego członka oraz kraje przystępujące do UE mogą, zgodnie z wewnętrzną sytuacją konstytucyjną, przeprowadzić referendum w sprawie przystąpienia do UE.
13. Nowelizacje traktatów unijnych i traktat akcesyjny wchodzi w życie w określonym w nim terminie.

Opinia (fr.: *avis*) jest kluczowym dokumentem procedury akcesyjnej krajów przygotowujących się do członkostwa w Unii Europejskiej. Przygotowywana jest przez Komisję Europejską, która dokonuje oceny przyszłego kandydata. Opinia przekazywana Radzie Europejskiej stanowi formę rekomendacji rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych. Opinia dotyczy wszystkich aspektów: politycznych, gospodarczych oraz życia społecznego w państwie kandydującym. Przygotowanie opinii składa się z kilku etapów:

1. Komisja Europejska przygotowuje kwestionariusze pytań, które kieruje do państwa kandydującego. Kwestionariusze te zawierają bardzo szczegółowe pytania dotyczące wszystkich obszarów funkcjonowania państwa objętych w przyszłości dorobkiem prawnym Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej.
2. Kraj kandydujący udziela odpowiedzi i przesyła je do Komisji Europejskiej w Brukseli.
W przypadku negocjowania członkostwa Polski w UE – Komisja Europejska przesłała Kwestionariusz Rządowi RP 26 kwietnia 1996 r. Pytania dotyczące sytuacji Polski zgrupowano w 24 rozdziałach na 156 stronach. Rząd odpowiedział na kwestionariusz w dokumencie liczącym blisko 2700 stron, przedstawionym Komisji 26 lipca 1996 r. Podobne kwestionariusze zawsze przedstawiane są państwom starającym się o członkostwo w UE i przesłane zostały również wszystkim państwom stowarzyszonym z UE.
3. Komisja Europejska dokonuje analizy odpowiedzi, weryfikując je z własnymi danymi na temat państwa kandydującego.
4. Komisja Europejska prezentuje oficjalnie opinię i przekazuje ją Radzie Europejskiej za pośrednictwem Prezydencji.

16 lipca 1997 roku Komisja Europejska przedstawiła Radzie Unii Europejskiej oraz Parlamentowi Europejskiemu opinię (*avis*) na temat stanu przygotowań państw kandydujących do członkostwa UE, rekomendując rozpoczęcie negocjacji z 6 państwami, w tym z Polską. Opinia poświęcona Polsce zawierała opis transformacji systemowej, głębokich reform gospodarczych oraz wyraźnego zbliżenia Polski do standardów wspólnotowych, wskazując jednocześnie na dziedziny wymagające dalszych reform. Na podstawie tego dokumentu Rada Europejska na szczycie w Luksemburgu (12–13 grudnia 1997 r.) podjęła decyzję o rozpoczęciu negocjacji akcesyjnych z Cyprzem, Estonią, Republiką Czeską, Słowenią, Węgrami i Polską.

Podkreślić trzeba, iż opinie Komisji Europejskiej nie są wiążące dla Rady Europejskiej. Na przykład: swego czasu opinia Komisji w sprawie przystąpienia Grecji do Wspólnot Europejskich była negatywna, a mimo to rozpoczęto i sfinalizowano negocjacje akcesyjne z tym krajem.

Traktat akcesyjny jest umową międzynarodową zawartą między Państwami Członkowskimi Unii Europejskiej a państwem przystępującym. Przedmiotem traktatu akcesyjnego (umowy o przystąpieniu) jest członkostwo w Unii Europejskiej kraju przystępującego, a więc warunki przyjęcia i wynikające z powyższego przyjęcia dostosowania traktatów, na których opiera się Unia. Traktat akcesyjny składa się z trzech części: aktu akcesji, aneksów i aktu końcowego. Traktat ten podlega następnie ratyfikacji zgodnie z uregulowaniami przyjętymi w danym kraju.

Zgodnie z Konstytucją RP, Traktat podlegał ratyfikacji w drodze referendum ogólnokrajowego. Konstytucja Polski przewiduje także możliwość ratyfikacji przez Sejm (większością 2/3 głosów, w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów) i przez Senat (większością 2/3 głosów, w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów).

Do **zawieszenia** państwa w prawach członka Unii Europejskiej może dojść w sytuacji, gdy państwo to narusza fundamentalne postanowienia Traktatu o Unii Europejskiej (art. 6 ust. 1): „Unia jest ustanowiona na zasadach wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz praworządności, na zasadach, które są wspólne dla Państw Członkowskich.”

Jeżeli dojdzie do takiego naruszenia, wówczas Rada, decydując jednomyślnie w składzie głów państw lub szefów rządów na spotkaniu organizowanym na wniosek jednej trzeciej Państw Członkowskich lub Komisji oraz po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego i po wezwaniu danego państwa do zajęcia stanowiska – może stwierdzić istnienie poważnego i uporczywego naruszenia przez Państwo Członkowskie powyższych zasad. Jeżeli powzięte zostanie takie stwierdzenie, wówczas Rada Europejska, działając większością kwalifikowaną, może zdecydować, o **zawieszeniu pewnych praw** wynikających ze stosowania Traktatu o UE wobec Państwa Członkowskiego, o którym mowa – włączając w to prawo do głosowania przedstawiciela rządu tego państwa na forum Rady UE. Głos kraju zawieszono w prawach członka Unii nie jest brany pod uwagę w toku prac Rady Unii. Kraj ten jednak będzie musiał w tym czasie wypełniać wszystkie zobowiązania wynikające z traktatów, w tym i zobowiązania fi-

nansowe wobec budżetu UE. Postępując tak, Rada bierze pod uwagę możliwe konsekwencje takiego zawieszenia wobec praw oraz obowiązków osób fizycznych i prawnych. Dotychczas nigdy nie doszło jednak do zawieszenia Państwa Członkowskiego w prawach członka UE.

Kwestia **możliwości wystąpienia** Państwa Członkowskiego z UE nie jest jasno rozstrzygnięta. Artykuł 51 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) stanowi, że traktat ten został zawarty na czas nieograniczony. Podobne uregulowanie zawiera Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską (TUWE). Traktaty te nie zawierają natomiast postanowień dotyczących wystąpienia z Unii Europejskiej. Nie zawierają również katalogu konsekwencji jednostronnego wystąpienia z UE. Dla rozstrzygnięcia kwestii możliwości wystąpienia z Unii konieczne jest odwołanie się do zasad prawa międzynarodowego, w tym w szczególności do postanowień Konwencji Wiedeńskiej o Prawie Traktatów z 1969 r. Jeden z artykułów tej konwencji przewiduje jednak, iż jedna ze stron umowy międzynarodowej może się z niej wycofać za zgodą pozostałych stron nawet wówczas, gdy ta umowa możliwości takiej nie zakłada.

Konwencja nie wspomina jednak o konsekwencjach natury prawnej i finansowej, wynikających z jednostronnego zerwania umowy międzynarodowej. Jednostronne zerwanie umowy międzynarodowej (w tym traktatu akcesyjnego do Unii Europejskiej) jest jednak możliwe. W tej sytuacji należy liczyć się z polityczną (również i prawną) reakcją innych państw, które to zerwanie dotknęło. W historii integracji europejskiej miał miejsce jeden przypadek wyłączenia części terytorium Państwa Członkowskiego z obszaru Wspólnoty. Na podstawie Traktatu z 1984 r. zmieniającego traktaty wspólnotowe w odniesieniu do Grenlandii, ta autonomiczna część Królestwa Danii od 1985 r. zmieniła status z części Państwa Członkowskiego na status Stowarzyszonego Terytorium Zamorskiego. Wycofanie się Grenlandii nastąpiło w drodze nowego traktatu, a więc za zgodą wszystkich pozostałych Państw Członkowskich. Przypadek Grenlandii jest jednak szczególnie z uwagi na jej usytuowanie geograficzne oraz jej wyjątkowy status wewnątrz Danii.

Artykuły spożywcze, jabłka, ogórki, banany; bezpieczeństwo produktów w Unii Europejskiej

U podstaw unijnej ochrony artykułów spożywczych i swobody ich sprzedaży legło orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości z roku 1979 w sprawie nazywanej „Cassis de Dijon”. Chodziło wówczas o pytanie: czy francuska nalewka porzeczkowa zawierająca jedynie 15–20% alkoholu może być sprzedawana jako likier w RFN, gdzie dla likierów wymagana jest minimalna zawartość alkoholu w wysokości 25%? Sędziowie Trybunału dopatrzili się w niemieckiej normie alkoholowej samowolnego ograniczenia swobodnego obrotu towarowego i otworzyli niemiecki rynek dla Cassis.

Podobnie zadecydowano w przypadku niemieckiego piwa, zabielaacza do kawy i pasztetu z Francji zawierających białko soi; z kolei we Włoszech może być oferowany makaron niewyprodukowany z twardej mąki pszennej (z pszenicy durum) i niemiecki ocet jabłkowy, zaś niemieckie kielbaski zawierające białko z mleka mogą być sprzedawane w Niderlandach.

Po wielu latach prowadzenia kampanii informacyjnej i promocyjnej organizacje konsumenckie osiągnęły sukces. Unia Europejska podjęła w efekcie m.in. tych kampanii zdecydowane kroki związane z poprawą jakości życia konsumentów w UE. Jednym z tych kroków było przyjęcie norm czystości oraz sporządzenie europejskiej listy substancji dozwolonych jako dodatki w produkcji artykułów spożywczych. Na liście tej wymieniono barwniki, przeciwutleniacze, środki konserwujące, emulgatory, stabilizatory i środki żelujące. Ustalono również maksymalny poziom zawartości pestycydów w owocach i warzywach oraz kwasu erukowego w olejach i tłuszczach jadalnych. Odpowiednimi rozporządzeniami objęto produkcję miodu, soków owocowych, mleka puszkowanego, kakao i czekolady, wyciągu z cykorii, ekstraktu kawowego, dżemów, marmolady, masy kasztanowej i szczególnych artykułów żywnościowych, np. produktów stosowanych w specjalnych dietach. Przyjęto też dyrektywy w sprawie obowiązku etykietowania artykułów spożywczych, podawania informacji na temat składników, ilości oraz terminu przydatności danego produktu do spożycia. W hodowli zwierząt zakazano używania pasz, które zawierają niektóre substancje o efektach hormonalnych lub zakłócających czynności tarczycy.

W dyrektywie dotyczącej substancji niebezpiecznych uregulowane zostały kwestie kontrolowania, klasyfikowania, obrotu, etykietowania i wy-

korzystania wielu toksycznych substancji, szczególnie pestycydów, rozpuszczalników, farb, werniksów, farb drukarskich, klejów i azbestu.

Szczególnej regulacji poddane zostały także farmaceutyki. Odpowiednimi przepisami wprowadzono konieczność ich testowania, patentowania i etykietowania. Handel produktami farmaceutycznymi został wyłączony z klasycznych regulacji obrotu towarami na Rynku Wewnętrznym Unii Europejskiej. Dyrektywy Unijne obejmują, także ze względu na szczególne okoliczności (bezpieczeństwo konsumenta), produkty takie, jak kosmetyki, tekstylia (gdzie główną wagę przywiązuje się do stosowania materiałów niepalnych), zabawki i szereg artykułów przemysłowych. Przyjęto również kilkaset dyrektyw, których celem była normalizacja narzędzi, części składowych i produktów końcowych w przemyśle przetwórczym.

Unia Europejska przyjęła też przepisy dotyczące wymogów jakościowych związanych z produkcją jabłek (ustalona została m.in. minimalna średnica jabłek rzędu 55 mm) i ogórków. Wypada wyjaśnić, dlaczego było to potrzebne i czym spowodowane. Otóż realizacja postanowień Wspólnej Polityki Rolnej gwarantuje rolnikom minimalne ceny za wyprodukowane przez nich jabłka. W przypadku, gdy cena jabłek w handlu spadnie poniżej ceny minimalnej (określonej przez Unię), np. ze względu na urodzaj jabłek, Unia Europejska jest zobowiązana skupić od producentów jabłka po gwarantowanych cenach minimalnych, jednak dotyczy to wyłącznie jabłek o średnicy co najmniej 55 mm. Oczywiście rolnik może oferować na sprzedaż jabłka dowolnej wielkości, także mniejsze od wielkości minimalnej, o ile ktoś je kupi – albo może z tych jabłek zrobić sok, mus, dżem lub moszcz itp. W tym przypadku sprzedaż jabłek o średnicy poniżej 55 mm nie będzie poddana interwencji Unii Europejskiej. Wyznaczenie w Unii Europejskiej pożądanego kąta zakrzywienia ogórka w odpowiednich normach prawnych także miało swoje bardzo ważne uzasadnienie. Chodziło o dostosowanie kształtu ogórków do opakowań, w których są one przechowywane i transportowane. Dzięki tej regulacji więcej ogórków mieści się do standardowej skrzynki i na europaletę, co w rezultacie zapewnia duże oszczędności. Rzecz jasna, także w tym przypadku rolnik może oferować na sprzedaż dowolnie zakrzywione ogórki, jednak handel takimi ogórkami nie będzie dopuszczony do unijnego obrotu hurtowego.

Gdy w Unii Europejskiej podrożały banany, pojawiły się komentarze, jakoby przyczyną tej podwyżki była ochrona rynku „kolonialnych bananów” z Francji, Zjednoczonego Królestwa i Hiszpanii. Komentarze były

prawdziwe – UE wprowadziła wyższą stawkę celną i kontyngent ilościowy na banany, ale z wyłączeniem bananów z byłych czy obecnych terytoriów zależnych (zamorskich) Państw Członkowskich Unii, szczególnie Francji. Banany takiego pochodzenia nazywane są potocznie „bananami AKP” (od „Afryka, Karaiby, Pacyfik”). Podwyżki te dotknęły szczególnie Niemiec i dziś oddziałują także na Polskę. Dzięki licznym w naszym kraju dojrzewalniom bananów byliśmy bowiem do niedawna jednym z największych eksporterów bananów. Spór w sprawie bananów sięga genezy integracji europejskiej. Już w roku 1957 Kanclerz Konrad Adenauer przesunął parafowanie przez RFN Traktatów Rzymskich o 4 dni, czekając, aż Niemcy zrealizują bezcłowy import tzw. bananów dolarowych (banany z Ameryki Środkowej i Południowej). Trzeba bowiem wiedzieć, iż każdy obywatel Niemiec zjada przeciętnie 16 kg bananów rocznie, czyli co najmniej dwukrotnie więcej, niż mieszkaniec innych krajów członkowskich UE. Niemcy konsumują około 1,3 mln ton bananów na około 6 mln ton bananów spożywanych rocznie w całej Unii

Swoją decyzję Unia Europejska uzasadniała również sprzeciwem wobec poczynań koncernów amerykańskich, których największe plantacje w Ameryce Łacińskiej osiągają 10 000 ha, gdy tymczasem przeciętna powierzchnia plantacji unijnej czy krajów AKP związanych gospodarczo z UE nie przekracza 100 ha. Wielkie koncerny z USA wykupiły ogromne połacie krajów Ameryki Łacińskiej (np. w Kostaryce i Ekwadorze), podporządkowując swoim interesom gospodarkę i politykę tych państw, znanych opinii światowej pod nazwą „republik bananowych”. Przychody z handlu bananami płyną do północnoamerykańskich przedsiębiorstw macierzystych, natomiast kraje Ameryki Łacińskiej i ich mieszkańcy ubożeją – a chemia na plantacjach coraz bardziej zagraża zdrowiu lokalnych społeczności. W tym kontekście „aferę bananową” należy widzieć również przez pryzmat ekonomicznego konfliktu pomiędzy UE a USA (mówi się już o wojnie handlowej). Tym bardziej, że nie jest to jedyny przykład różnic w realizacji interesów ekonomicznych obu potęg. Areną tych konfliktów stała się Światowa Organizacja Handlu, do której odwołują się ze wzajemnymi skargami zarówno Unia, jak i USA.

Azył i polityka wizowa w Unii Europejskiej

Państwa uczestniczące w integracji europejskiej przez wiele lat prowadziły działania dotyczące udzielania azylu niejako „na własną rękę”. Jest to zrozumiałe, gdyż traktaty założycielskie (w szczególności Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą) nie przewidywały w tym zakresie kompetencji wspólnotowych. Każdy prześladowany lub narażony na prześladowanie obywatel innego państwa może jednak ubiegać się o ochronę przed tym prześladowaniem w Państwach Członkowskich UE na podstawie norm międzynarodowych. Najważniejsze z owych norm zawarte są w Konwencji o Statusie Uchodźców sporządzonej w Genewie w 1951 roku, uzupełnionej Protokołem Nowojorskim z 1967 roku. Możliwości uzyskania takiej ochrony jednak były i są nadal często wykorzystywane w celu nielegalnej imigracji zarobkowej. Jednocześnie nastąpił wzrost aktywności zorganizowanych grup przestępczych specjalizujących się w przemyśle oraz handlu ludźmi, bronią i narkotykami. Ponadto nasiliło się zjawisko „orbitujących azylantów”, czyli osób, które po wyczerpaniu procedury rozpatrywania wniosku o azyl ze skutkiem negatywnym w jednym kraju Unii (a trwać ona może nawet do dwóch lat) wyjeżdżały po prostu do sąsiedniego kraju Europy Zachodniej i tam składały nowy wniosek o azyl.

Na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia te trzy czynniki zmusiły państwa uczestniczące w integracji europejskiej do działania. W konwencji wykonawczej Schengen z 1990 roku przewidziano reguły dotyczące właściwości państw stron podczas rozpatrywania wniosku o azyl. Równoległe zawarto specjalną konwencję o prawie identycznej treści w sprawach azylowych, mianowicie Konwencję Dublińską, w której uczestniczyły – w przeciwieństwie do Schengen – wszystkie państwa członkowskie EWG, włącznie ze Zjednoczonym Królestwem oraz Irlandią. Konwencja weszła w życie w 1997 r., zastępując odpowiednie postanowienia Konwencji Wykonawczej Schengen.

Na mocy Konwencji Dublińskiej każdy wniosek azylowy jest rozpatrywany tylko w jednym kraju UE, a wynik procedury jest wiążący dla wszystkich pozostałych państw UE. Konwencja ustala kryteria właściwości, czyli wyboru określonego państwa dla rozpatrzenia danego wniosku. Na potrzeby Konwencji przyjęto w roku 2000 rozporządzenie o utworzeniu bazy danych EURODAC (zawierającej odciski palców osób ubiegają-

cych się o azyl). Wreszcie w roku 2003 samą Konwencją Dublińską przyjęto jako akt *acquis communautaire*, czyli jako akt prawa wspólnotowego, w formie rozporządzenia Rady (tzw. rozporządzenie Dublin II).

Polityka wizowa UE wywodzi się ze współpracy w ramach Schengen, która mocą Traktatu Amsterdamskiego została stopniowo włączona do systemu unijnego.

Wspólna Polityka Wizowa składa się z kilku elementów. Jednym z nich są wspólne listy, tzw. pozytywna i negatywna, dotyczące wjazdu obywateli państw trzecich na terytorium Państw Członkowskich UE. Są także listy tych państw trzecich, których obywatele są obowiązani posiadać wizę przy wjeździe do UE, oraz pozostałych państw trzecich, których obywatele są zwolnieni z tego obowiązku. Wizy są wzajemnie uznawane. Posiadacz wizy wystawionej np. przez konsula niemieckiego może w okresie ważności tej wizy swobodnie poruszać się po np. Francji czy innych Państwach Członkowskich. Ta harmonizacja dotyczy wiz wystawianych na okres krótki (do 3 miesięcy).

Innym elementem zharmonizowanej polityki wizowej jest ujednoczona forma graficzna wizy (tzw. wiza Schengen). Wydawanie wiz drukowanych według wspólnego wzoru ułatwia ich odczytywanie przez różne służby (nie tylko graniczne) 25 państw członkowskich. Z drugiej strony – wspólny standard wyglądu wizy gwarantuje jednolity, wysoki poziom ochrony przed jej fałszowaniem.

Kolejnym elementem wspólnej polityki wizowej jest wymiana informacji o osobach, które nie powinny otrzymać unijnej wizy. Służby konsularne państwa udzielającego zgody na wjazd pytają o taką zgodę także inne Państwa Członkowskie. Następuje to w całkowicie zautomatyzowany sposób dzięki systemowi SIS.

W ramach wspólnej polityki wizowej ustalane są kryteria udzielania wiz, jednak zawsze konsul jej udzielający korzystać może z pewnego marginesu swobody w konkretnych sytuacjach.

Wizy na okres dłuższy niż 3 miesiące nie podlegają harmonizacji. Taka wiza nie uprawnia do zamieszkiwania w innym Państwie Członkowskim niż państwo, które udzieliło zgody na wjazd.

Ze względów humanitarnych dopuszczalne jest udzielanie wiz na granicy – a nie w konsulacie. Tak wystawiona wiza ważna jest jednak tylko w kraju wjazdu.

Mimo krytyki wyrażanej ze strony niektórych państw trzecich wobec wspólnej polityki wizowej – nie sposób zaprzeczyć, iż dla obywateli tych państw niesie ona ze sobą także pozytywne skutki. Na przykład: podczas swoich podróży służbowych czy turystycznych do kilku krajów Unii są oni zwolnieni z obowiązku posiadania osobnych wiz do każdego z kolejno odwiedzanych państw. Wcześniej np. biznesmen rosyjski, mający do załatwienia sprawy w Berlinie, Paryżu i Mediolanie, musiał ubiegać się o trzy wizy na jedną podróż.

Podkreślić trzeba, że polityka wizowa UE nie działa na zasadzie wzajemności. Nie istnieją przepisy zmuszające państwa trzecie do prowadzenia jednolitej polityki wizowej wobec wszystkich Państw Członkowskich UE. Dlatego obywatele np. Polski czy Grecji muszą posiadać wizy przy wjeździe do USA, natomiast od obywateli Francji czy RFN wizy takie nie są w USA wymagane.

Badania, Rozwój Technologiczny oraz Ramowy Program Badań Naukowych, Rozwoju Technicznego i Prezentacji Unii Europejskiej

Wraz z ustanowieniem 25 marca 1957 r. w Rzymie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Euratom) polityka w zakresie badań naukowych i rozwoju technicznego i technologicznego została podniesiona do rangi polityki wspólnotowej. Znalazło to szczególnie wyraźne odzwierciedlenie w dziedzinie europejskiej polityki atomowej, która zmierzała (m.in. poprzez wspólnotowe badania i sterowanie zaopatrzenia w uran) do intensywnego rozwoju produkcji energii atomowej, konkurencyjnej na rynkach międzynarodowych. W tym celu utworzono Wspólną Placówkę Badawczą i Agencję Zaopatrzeniową Euratomu. Mimo tych połączonych działań badania naukowe i rozwój nowych technologii pozostawały do końca lat 60. przede wszystkim w gestii Państw Członkowskich. Kryzys gospodarczy w połowie lat 70. oraz pogłębienie się luki technologicznej w odniesieniu do Japonii i USA stały się głównymi przesłankami zacieśniania współpracy krajów Wspólnot Europejskich w zakresie wspierania badań i rozwoju technicznego i technologicznego. W roku 1974 Rada Ministrów EWG podjęła decyzję o wypracowaniu, a następnie realizacji wspólnej strategii w dziedzinie na-

uki i technologii. Do tego czasu działalność badawczo-rozwojowa na płaszczyźnie wspólnotowej była realizowana na trzy sposoby:

- działań bezpośrednich, związanych z badaniami prowadzonymi w laboratoriach Wspólnego Ośrodka Badawczego (który dysponował ośmioma instytutami, m.in. w Ispra we Włoszech, Geel w Belgii, Karlsruhe w Niemczech, Petten w Niderlandach oraz w Sewilli w Hiszpanii);
- działań pośrednich, pozostających w związku z badaniami prowadzonymi przez instytucje Państw Członkowskich, lecz inspirowanych, koordynowanych i finansowanych (przynajmniej w części) przez Komisję Europejską;
- uzgodnionych badań wspólnotowych, prowadzonych na płaszczyźnie wewnętrznej bez interwencji finansowej Wspólnoty, ale planowanych na poziomie wspólnotowym i koordynowanych przez Komisję Europejską.

Realizując założoną w 1974 r. strategię, Państwa Członkowskie Wspólnot zdecydowały się powołać w 1978 r. Program FAST – Prognozowanie i Ocenianie w Nauce i Technologii (ang.: *Forecasting and Assessment in Science and Technology*). Jednak zasadniczą i jakościową zmianą był przyjęty w lipcu 1983 roku Pierwszy Ogólny Program Ramowy wspólnotowej działalności naukowej i technologicznej na lata 1984–1987. Rezultatem tego była decyzja Państw Członkowskich Wspólnot Europejskich o zmianach w traktatowych podstawach zacieśniania współpracy badawczo-rozwojowej. Doszło do tego w wyniku przyjęcia Jednolitego Aktu Europejskiego (wszedł w życie 1 lipca 1987 roku). Pozwolił on organom wspólnotowym (głównie Komisji i Radzie) na wyraźne zwiększenie kompetencji w zakresie działań na rzecz wzmocnienia potencjału badawczo-rozwojowego Wspólnoty, zdefiniował cele takiej współpracy i sposoby ich realizacji. Zasadniczy przełom w tej kwestii nastąpił po wejściu w życie Traktatu o Unii Europejskiej z Maastricht oraz Traktatu Amsterdamskiego. Unia Europejska postawiła sobie za cel wzmacnianie bazy naukowej i technologicznej przemysłu Wspólnoty oraz zwiększanie jego międzynarodowej konkurencyjności, przy jednoczesnym promowaniu intensywnej działalności badawczej. Postawiono na pomaganie przedsiębiorstwom, w tym małym i średnim firmom, ośrodkom badawczym i uniwersytetom w ich wysiłkach badawczych i rozwoju technologii wysokiej jakości.

Unia Europejska prowadzi w tym zakresie cały szereg działań, takich jak:

- realizacja ramowych programów badań, rozwoju technologicznego i prezentacji (obecnie prowadzony jest już szósty tego typu program);
- promowanie współpracy z przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczymi i uniwersytetami;
- popieranie współpracy, upowszechnianie i optymalizacja wyników działań w dziedzinie wspólnotowych badań, rozwoju technologicznego i prezentacji w ramach Unii, a także z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi;
- wzmacnianie kształcenia i mobilności kadry naukowej

Przełomem w rozwoju polityki w zakresie badań naukowych i technologii było posiedzenie Rady Europejskiej w Lizbonie (marzec 2000 r.), na którym przyjęta została Strategia Lizbońska. Zakłada ona, że w ciągu 10 lat nastąpi dynamiczny rozwój gospodarki europejskiej opartej na wiedzy, konkurencyjnej w skali globalnej. Podczas szczytu UE w Barcelonie (marzec 2002 r.) zdecydowano zwiększyć do roku 2010 nakłady na badania naukowe do 3% PKB (Produktu Krajowego Brutto). Dla realizacji tych celów powołana została *Europejska Przestrzeń Badawcza* jako program ukierunkowany na:

- zwiększenie międzynarodowej roli wspólnotowych badań naukowych;
- wzmocnienie polityki UE w dziedzinie badań, rozwoju technologii sprzyjających zwiększaniu konkurencyjności przemysłu europejskiego;
- koordynację badań naukowych na poziomie europejskim z badaniami na poziomie Państw Członkowskich;
- promowanie współpracy naukowo-technicznej między instytucjami krajów UE a instytucjami krajów z innych regionów Europy i świata;
- uświadamianie roli nauki w życiu współczesnego społeczeństwa i inicjowaniu społecznej debaty wokół zagadnień związanych z badaniami na poziomie europejskim;

Do obszarów priorytetowych polityki UE w zakresie badań i rozwoju technologicznego należą dziś:

- genomika i biotechnologie w dziedzinie zdrowia;

- technologie w społeczeństwie informacyjnym;
- nanotechnologie, wielofunkcyjne materiały oraz nowe procesy i urządzenia produkcyjne;
- aeronautyka i przestrzeń kosmiczna;
- jakość i bezpieczeństwo żywności;
- zrównoważony rozwój, globalne zmiany i ekosystemy;
- system rządzenia w społeczeństwie opartym na wiedzy.

Głównym instrumentem realizacji wspólnotowej polityki w zakresie badań naukowych i rozwoju technologicznego stał się Ramowy Program Badań Naukowych, Rozwoju Technicznego i Prezentacji. Głównym zadaniem programu była i jest integracja badań naukowych w Europie oraz stworzenie *Europejskiej Przestrzeni Badawczej*.

Na lata 2002–2006 Unia Europejska zaproponowała listę 7 priorytetowych dziedzin badawczych, które otrzymały znacznie więcej środków na rozwój niż pozostałe dziedziny. Priorytetami objęte zostały badania genetyczne i biotechnologie dla zdrowia. W tym wypadku nikt nie ma wątpliwości, że inżynieria genetyczna, biotechnologie, biologia molekularna – to nauki XXI wieku. Po nich świat obiecuje sobie najwięcej, m.in. nowe leki na chorobę Parkinsona, Alzheimer, AIDS, raka i inne. Kolejne miejsca na tej ważnej liście priorytetów zajmują: technologie społeczeństwa informacyjnego oraz nanotechnologia, inteligentne materiały i metody produkcji. Czwartym unijnym priorytetem stały się badania lotniczo-kosmiczne; dalej plasują się takie dziedziny badawcze jak: bezpieczna żywność, zmiany globalne, energia i zrównoważony rozwój oraz obywatele i rządzenie w społeczeństwie opartym na wiedzy (społeczeństwo informacyjne).

Banki w systemie finansowym Unii Europejskiej

W Unii Europejskiej powołano banki, które mają szczególny charakter: nie są to banki prywatne ani banki państwowe. Banki te nie zajmują się również obsługą osób fizycznych. Banki te są natomiast częścią systemu instytucjonalnego Unii Europejskiej i realizują jej cele gospodarcze. Zalicza się do nich: Europejski Bank Centralny i Europejski System Banków Centralnych, Europejski Bank Inwestycyjny (EBI). Oddzielną kategorię stanowi Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOR).

1. Powstanie Europejskiego Banku Centralnego (EBC) zapowiadał Traktat o Unii Europejskiej z Maastricht. Zanim jednak został on powoła-

ny Unia Europejska utworzyła w 1994 r. Europejski Instytut Walutowy (EIW) z siedzibą we Frankfurcie nad Menem. Do zadań EIW należała przede wszystkim pomoc we współpracy między narodowymi bankami centralnymi oraz rozwijanie koordynacji polityki pieniężnej Państw Członkowskich, mającej służyć zapewnieniu stabilności cen w UE. Na przełomie 1998/1999 r. EIW przekształcony został w Europejski Bank Centralny (EBC), tworzący wspólnie z narodowymi bankami centralnymi Europejski System Banków Centralnych (ESBC), który odpowiada za ustalenia i realizację polityki pieniężnej Wspólnoty, w tym Unii Gospodarczej i Walutowej. ESBC składa się z EBC i krajowych banków centralnych wszystkich Państw Członkowskich UE, niezależnie od tego czy przyjęły one euro. ESBC ma za zadanie utrzymanie stabilności cen, definiowanie i realizowanie polityki monetarnej Unii Europejskiej oraz przeprowadzanie operacji dewizowych. ESBC wspiera ogólne polityki gospodarcze Unii oraz przechowuje i zarządza urzędowymi rezerwami dewizowymi Państw Członkowskich. Poza tym do jego zadań należy umożliwianie sprawnego funkcjonowania systemów płatniczych. ESBC przyczynia się też do sprawnego prowadzenia polityki związanej z kontrolą instytucji kredytowych oraz stabilności systemu finansowego.

Europejski Bank Centralny (EBC) posiada osobowość prawną jako instytucja publiczna w rozumieniu prawa międzynarodowego. Rolą Europejskiego Banku Centralnego jest przede wszystkim realizacja zadań powierzonych traktatowo przez ESBC. EBC ma wyłączne prawo wydawania zgody na emisję banknotów na obszarze euro. We współpracy z krajowymi bankami centralnymi EBC zbiera od władz krajowych lub bezpośrednio od podmiotów gospodarczych informacje statystyczne niezbędne do wykonywania jego zadań. EBC utrzymuje też robocze kontakty z odpowiednimi zewnętrznymi instytucjami, organami i forami, zarówno unijnymi jak i międzynarodowymi – jeżeli współpraca ta jest związana z zadaniami powierzonymi Unii Gospodarczej i Walutowej.

2. Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) powołano w roku 1958 Traktatem o Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej (ze zmianami wprowadzonymi Traktatem o Unii Europejskiej) jako wspólną własność wszystkich Państw Członkowskich UE. Zadaniem EBI jest przyczynianie się (sięgając do rynku kapitałowego i środków własnych Unii Europejskiej) do zrównoważonego i stabilnego rozwoju Wspólnego Rynku i Rynku Wewnętrznego w interesie wszystkich Państw Członkowskich. Projekty wybrane do finan-

sowania promują integrację europejską, zrównoważony rozwój, spójność gospodarczą i społeczną oraz innowacyjną gospodarkę opartą na wiedzy.

EBI, prowadząc działalność nie nastawioną na zysk (nie pozyskuje żadnych środków z bankowych rachunków oszczędnościowych lub bieżących), nie korzysta z funduszy pochodzących z budżetu UE. EBI jest natomiast finansowany z pożyczek zaciąganych na rynkach finansowych oraz przez akcjonariuszy Banku – czyli Państwa Członkowskie UE. Kapitał EBI pochodzi tym samym z subskrypcji w Państwach Członkowskich, przy czym wkład każdego państwa odzwierciedla jego znaczenie gospodarcze w obrębie Unii.

EBI udziela pożyczek i gwarancji umożliwiających finansowanie projektów we wszystkich sektorach gospodarki. Należą do nich m.in. projekty rozwoju regionów mniej rozwiniętych, projekty modernizacji i przekształcania przedsiębiorstw lub rozwoju nowych obszarów działań oraz inne projekty obejmujące większą liczbę Państw Członkowskich (najczęściej z zakresu: transportu, telekomunikacji, energetyki, przemysłu i ochrony środowiska). EBI wspiera także zrównoważony rozwój w państwach nienależących do UE z obszaru basenu Morza Śródziemnego, krajach Afryki, Morza Karaibskiego i Pacyfiku oraz projekty w Ameryce Łacińskiej i Azji.

Od 1 stycznia 1999 r. kapitał zakładowy Banku wynosi 100 mld euro. EBI jest większościowym udziałowcem Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego, utworzonego w 1994 roku w celu finansowania inwestycji w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Projekty, w które około połowy środków inwestować ma Bank, poddawane są szczegółowej selekcji – zgodnie z następującymi kryteriami oceny:

- przyczynianie się do osiągnięcia celów UE, np. zwiększenia konkurencyjności europejskiego przemysłu i małych przedsiębiorstw;
- tworzenie sieci transeuropejskich (transport, telekomunikacja, energetyka);
- sprzyjanie doskonaleniu sektora technologii informatycznych;
- sprzyjanie ochronie środowiska naturalnego i miejskiego;
- sprzyjanie podwyższeniu jakości usług w dziedzinie edukacji i ochrony zdrowia;
- przysparzanie korzyści przede wszystkim najslabiej rozwiniętym regionom;
- pomaganie w pozyskiwaniu innych źródeł finansowania.

3. Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOR) z siedzibą w Londynie utworzony został w 1990 r. z inicjatywy ówczesnego prezydenta Francji F. Mitteranda. Głównym celem EBOR jest wspieranie przedsięwzięć gospodarczych, podmiotów pochodzących z Europy Środkowej i Wschodniej (EŚW), co ma ułatwić tym państwom przejście do gospodarki rynkowej. Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju nie jest bankiem Unii Europejskiej. Jego udziałowcami jest obecnie 60 państw (w tym Polska) oraz Wspólnota Europejska i Europejski Bank Inwestycyjny. Działa w 27 krajach EŚW i środkowej Azji.

Organami banku są: Rada Gubernatorów, Rada Dyrektorów oraz Prezes i Komitet Wykonawczy.

Kapitał założycielski Banku wynosi 20 miliardów euro. Warunkiem udzielenia pomocy jest, poza kryteriami ekonomicznymi, przede wszystkim rozwój demokracji i poszanowanie praw człowieka w danym państwie. EBOR udziela kredytów zarówno rządów, jak i podmiotom prywatnym.

Białoruś w polityce Unii Europejskiej

Przez wiele lat Unia Europejska nie prowadziła odrębnej polityki wobec Białorusi. Zapewne uznawano, że kraj ten nie jest państwem samodzielnym i stanowi obszar będący pod wpływem kraju sąsiadującego – Rosji. Sytuacja zmieniła się nieco po rozszerzeniu UE w roku 2004, od kiedy UE stała się również bezpośrednim geograficznym sąsiadem Białorusi – i to od razu w trójnasób: przez granicę polską, litewską i łotewską. W tym samym roku wybuchła i odniosła sukces tzw. pomarańczowa rewolucja na Ukrainie.

Unia stwierdziła, że wybory parlamentarne i referendum z 17 października 2004 r. na Białorusi w sprawie usunięcia z konstytucji przepisu ograniczającego kadencję prezydenta nie odpowiadały standardom demokratycznym. Prezydencja UE oświadczyła, że może to prowadzić do samizolacji Białorusi. W roku 2005 nasiliły się szykany administracji prezydenta A. Łukaszenki wobec mniejszości narodowych, głównie polskiej oraz wobec niezależnych stowarzyszeń i wysepek niezależnego białoruskiego dziennikarstwa.

W tych warunkach Białoruś nie może korzystać w pełni z dobrodziejstw i instrumentów sąsiedztwa z UE. Tym niemniej Białoruś nadal uczestniczy w trzech programach sąsiedzkich (*Program Baltic Sea, Łotwa-*

–*Litwa–Białoruś, Polska–Ukraina–Białoruś*). Białoruś będzie także uprawniona do udziału w nowym unijnym programie tematycznym *Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa* (ENPI).

W sprawie sytuacji na Białorusi aktywnością wykazał się Parlament Europejski, przyjmując kilka rezolucji; planowana jest pomoc finansowa UE, mająca zapewnić obywatelom Białorusi swobodny dostęp do informacji.

Białoruś jest dziś jedynym krajem Europy Środkowo-Wschodniej, który nie posiada z UE funkcjonującego Układu o Partnerstwie i Współpracy.

Budżet Unii Europejskiej, płatnicy netto i beneficjenci netto

Budżet ogólny Unii Europejskiej jest instrumentem, w którym dla każdego roku budżetowego określa się i dopuszcza łączne kwoty dochodów i wydatków uznanych za niezbędne dla jej funkcjonowania. Budżet tworzy się i wykonuje zgodnie z zasadami jednolitości, rzetelności budżetowej, jednoroczności, równowagi, jednostki rozliczeniowej, uniwersalności, specyfikacji, należytego zarządzania finansami oraz przejrzystości. **Zasady jednolitości oraz rzetelności budżetowej** oznaczają, że całość dochodów oraz pokrywanych z budżetu wydatków Wspólnot – a także Unii – ujęty jest w jednym dokumencie. **Zasada jednoroczności** oznacza, że budżet jest przyjmowany każdorazowo na jeden rok budżetowy – oraz że zarówno środki na pokrycie zobowiązań, jak i na pokrycie płatności na dany rok budżetowy muszą być zasadniczo wykorzystane w trakcie tego roku. **Zasada równowagi** oznacza, że prognozy dochodów w danym roku budżetowym muszą być równe środkom na pokrycie płatności na ten rok: zaciąganie długu w celu pokrycia ewentualnego deficytu budżetowego jest niedozwolone jako niezgodne z systemem środków własnych. Zgodnie z **zasadą jednostki rozliczeniowej** budżet sporządza się i wykonuje w walucie euro; w euro przedstawia się również rozliczenia. **Zasada uniwersalności** oznacza, że łączna kwota dochodów musi pokryć łączne środki na pokrycie płatności, z wyjątkiem ograniczonej liczby pozycji dochodów, które są przeznaczone na sfinansowanie konkretnych pozycji wydatków. Wszystkie dochody i wydatki uwzględnia się w budżecie w pełnej wysokości, bez dokonywania jakichkolwiek korekt między nimi. **Zasada specyfikacji** oznacza, że każda pozycja środków musi mieć konkretne przeznaczenie i być przypisana do konkretnego celu, aby uniknąć ewentualnych pomyłek między różnymi środkami. **Zasada należytego zarządzania finansami**

mi jest definiowana przez odwołanie się do gospodarności, skuteczności i efektywności. Budżet ustanawia się zgodnie z **zasadą przejrzystości**, przy zapewnieniu rzetelnej informacji o jego wykonaniu i rozliczeniu.

Przypadające Wspólnotom środki finansowe wpłacane są przez Państwa Członkowskie i oddawane do dyspozycji Komisji Europejskiej realizującej budżet.

Dochody Wspólnot pochodzą w przeważającej części z:

- bezpośrednich wpłat od Państw Członkowskich (bezpośrednie wpłaty krajów członkowskich w proporcji do wysokości ich dochodów narodowych);
- wpływów uzyskanych w Państwach Członkowskich z podatku od wartości dodanej (VAT) – od 1% w roku 2000 do 0,5% w roku 2004;
- wpływów z opłat celnych (pobiera się je na podstawie wspólnej taryfy celnej UE);
- opłat od importu artykułów rolno-spożywczych;
- opłat wyrównawczych od cukru;
- ze źródeł dodatkowych, takich jak np. nadwyżki finansowe z lat poprzednich, podatki od funkcjonariuszy UE, kary wymierzone przez Komisję Europejską przedsiębiorstwom naruszającym reguły konkurencji.

Wydatki Unii Europejskiej przeznaczane są głównie na:

- realizację zadań wynikających ze Wspólnej Polityki Rolnej;
- finansowanie polityki strukturalnej;
- urzeczywistnienie Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości oraz Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa;
- finansowanie działalności i obsługi administracyjnej instytucji i organów UE.

Nie należy mylić budżetu Unii Europejskiej (w skali jednego roku) z wieloletnimi ramami finansowymi UE, zwanymi też **Perspektywą Finansową**, które przyjmują charakter planów finansowych (zestawienie transferów finansowych do i z UE) i są wspólnie opracowywane przez instytucje unijne i Państwa Członkowskie na okres siedmiu lat. Aktualna Perspektywa obejmuje lata 2000–2006. Kolejna, Nowa Perspektywa Finansowa UE, dotyczy lat 2007–2013.

Wpływy i wydatki finansowe Unii Europejskiej w roku 2005

Budżet UE 2005	Dochody w euro
Dochody różne (dostępna nadwyżka z poprzedniego roku budżetowego, nadwyżka środków własnych wynikająca z przesunięcia środków z rozdziałów EFOGR – Sekcja Gwarancji, nadwyżka środków własnych wynikająca ze zwrotu nadwyżki z Funduszu Gwarancji na działania zewnętrzne, saldo środków własnych pochodzących z VAT i środków opartych na PNB/DNB z poprzednich lat)	1 040 531 228
Kwota netto ceł, opłat rolnych i opłat wyrównawczych od cukru	12 362 925 000
Środki własne VAT według jednolitej stawki	15 313 493 929
Różnica pozostająca do sfinansowania przez środki dodatkowe (środki własne oparte na Dochodzie Narodowym Brutto)	77 583 049 843
Środki do pokrycia z zasobów własnych, o których mowa w art. 2 decyzji 2000/597/WE, Euratom	105 259 468 772
Dochody razem	106 300 000 000

Budżet UE 2005	Wydatki w euro
1. Rolnictwo	49 114 850 000
2. Działania strukturalne	32 396 027 704
3. Polityki wewnętrzne	7 923 781 439
4. Działania zewnętrzne	5 476 162 603
5. Administracja	6 351 199 258
6. Rezerwy	446 000 000
7. Strategia przedakcesyjna	3 286 990 000
8. Wyrównanie	1 304 988 996
Wydatki razem	106 300 000 000

Finansowanie budżetu ogólnego UE według Państw Członkowskich – propozycja na rok 2006

Państwo Członkowskie	Zasoby własne ogółem w euro	Wkład w finansowanie ogółem (%)
Belgia	4 458 908 291	4,01
Republika Czeska	1 138 069 095	1,02
Dania	2 237 143 504	2,01
Niemcy	22 877 764 456	20,56
Estonia	113 408 822	0,10
Grecja	2 049 631 589	1,84
Hiszpania	9 936 343 950	8,93
Francja	18 279 842 542	16,43
Irlandia	1 536 572 974	1,38
Włochy	15 233 451 865	13,69
Cypr	172 544 988	0,16
Łotwa	145 089 301	0,13
Litwa	239 219 359	0,21
Luksemburg	263 975 047	0,24
Węgry	1 007 707 384	0,91
Malta	54 903 206	0,05
Niderlandy	5 784 050 549	5,20
Austria	2 394 716 626	2,15
Polska	2 608 048 777	2,34
Portugalia	1 509 280 360	1,36
Słowenia	317 373 003	0,29
Słowacja	427 032 881	0,38
Finlandia	1 647 143 907	1,48
Szwecja	3 025 227 440	2,72
Zjednoczone Królestwo	13 809 217 390	12,41
Razem	111 266 667 306	

Źródło: FINANSOWANIE BUDŻETU OGÓLNEGO UE. Materiał dostępny na stronie internetowej: <http://europa.eu.int/eur-lex/budget/data/AP2006>.

Beneficjenci netto w UE to państwa, które otrzymują z budżetu UE więcej środków finansowych, niż same do tego budżetu transferują. Takim państwem jest m.in. Polska. W roku 2004 saldo przepływów finansowych między Polską a UE wynosiło 1554 mln euro. Za płatnika netto uważa się natomiast te Państwa Członkowskie, które z budżetu UE uzyskują mniej środków, niż same do niego wpłacają w postaci transferu (tzw. składek). W Niemczech często podkreśla się, że państwo to jest największym płatnikiem netto, zapominając jednak przy tym, że jest to zarazem największe Państwo Członkowskie. W przeliczeniu na głowę mieszkańca największym unijnym płatnikiem netto nie są więc Niemcy, lecz małe Niderlandy.

Uproszczony, arytmetyczny podział na płatników netto i beneficjentów netto źle oddaje rzeczywisty obraz obciążeń. Niemcy, będąc największą gospodarką w UE, są też jednym z największych w niej beneficjentów. Zwłaszcza wschodnie kraje związkowe (landy) otrzymują znaczne środki z funduszy strukturalnych – w roku 2004 było to aż 650 mln euro. Poza tym podział ten nie uwzględnia faktu, iż Niemcy mają gospodarkę wybitnie zorientowaną na eksport (co czwarte miejsce pracy zależy od eksportu) i w pośredni sposób bardzo korzystają z funkcjonowania Rynku Wewnętrznego UE. Wielkie części unijnego wsparcia strukturalnego dla Grecji, Irlandii, Hiszpanii czy Portugalii, a także dla Państw Członkowskich z Europy Środkowej i Wschodniej trafiają w formie zleceń do firm niemieckich i wracają do tego kraju w postaci dochodów.

Ważne jest, iż zakres pojęcia „płatnik” nie jest identyczny z zakresem pojęcia „beneficjent”. O ile płatnikiem jest w przeważającej części budżet Państwa Członkowskiego, o tyle po drugiej stronie z pieniędzy z Brukseli korzyści czerpią głównie rolnicy i przedsiębiorstwa.

Od lat ministrowie finansów Państw Członkowskich UE próbują zmienić klucz podziału wpłat do budżetu UE, lecz nie jest to łatwe, albowiem:

- obecni płatnicy netto pragną w przyszłości płacić mniejsze „składki” do budżetu UE,
- nowe Państwa Członkowskie żądają więcej solidarności w konstruowaniu budżetu,
- beneficjenci netto wśród „starych” Państw Członkowskich nie chcą stracić wsparcia finansowego z funduszy strukturalnych,
- Zjednoczone Królestwo nie chce zrezygnować z tzw. rabatu brytyjskiego (nawiasem mówiąc: wysokość składki brytyjskiej jest obniżo-

na z uwagi na fakt, iż państwo to w mniejszym zakresie korzysta z unijnych funduszy w rolnictwie),

- Komisja Europejska pragnie istotnego zwiększenia całości budżetu.

Deficyt w handlu zagranicznym

Okres przed akcesją Polski do Unii Europejskiej charakteryzował się znacznym deficytem w naszym handlu zagranicznym, zwłaszcza z krajami UE. Sytuacja ta zaczęła istotnie zmieniać się po 1 maja 2004 r. Na zwiększenie wymiany handlowej z Unią Europejską duży wpływ miało:

- wejście Polski w system Rynku Wewnętrznego UE wraz ze swobodą przepływu towarów, usług i kapitału;
- przyjęcie Wspólnotowego Kodeksu Celnego; handel artykułami przemysłowymi, jak i produktami rolno-spożywczymi między Polską a pozostałymi krajami Unii odbywa się już bez ceł;
- wzrost ilości i różnorodność inwestycji w Polsce, a tym samym wzrost zaufania do naszego kraju;
- zwiększenie liczby przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego, bowiem zdecydowana większość zainwestowanego w Polsce kapitału zagranicznego pochodziła i pochodzi z Unii;
- wsparcie polskiego eksportu przez rząd Polski i Unię Europejską.

Doświadczenia 2004 roku pokazały, iż nieuzasadnione okazały się obawy dotyczące znacznego pogorszenia się wyników wymiany handlowej Polski z krajami Unii. Takie czynniki jak niedostateczny stopień przygotowania polskich przedsiębiorstw, wysokie koszty dostosowań do funkcjonowania na Rynku Wewnętrznym Unii czy agresywna konkurencja ze strony podmiotów zagranicznych nie okazały się czynnikami ważącymi.

Wart podkreślenia jest fakt, iż po akcesji Polski do UE zanotowano lawinowy wzrost w eksporcie produktów rolno-spożywczych, szczególnie owoców i warzyw.

Zgodnie z danymi EUROSTATU – Polska jest nadal niezwykle ważnym, czwartym rynkiem eksportowym Unii: po USA, Szwajcarii i Japonii oraz jej istotnym partnerem handlowym pod względem obrotów (wyprzedzają nas m.in. USA, Szwajcaria, Japonia, Chiny, Norwegia i Rosja). Wśród głównych partnerów handlowych Polski na początku roku 2005 najwyższą dynamikę obrotów odnotowano w eksporcie do Norwegii, Rosji, Zjednoczonego Królestwa oraz Republiki Czeskiej, a w imporcie –

z Niemiec, Chin, Niderlandów, Hiszpanii, Republiki Czeskiej i Rosji. Największym partnerem handlowym Polski w Unii Europejskiej pozostają nadal Niemcy.

Pozytywnym zjawiskiem w imporcie jest jego proprodukcyjny i proinwestycyjny charakter – import maszyn i technologii, w dużej części na użytek przedsiębiorstw prywatnych. Odwołać się tu można również do przykładu Portugalii. Produkt Krajowy Brutto Portugalii po uzyskaniu członkostwa we Wspólnotach Europejskich w 1986 r. wzrastał w latach 1987–1990 w tempie 4% rocznie (w następnych latach ok. 3% rocznie). W tym czasie pomoc Wspólnot dla Portugalii wyniosła 3% PKB rocznie. Znaczny przepływ kapitału wywołany Rynkiem Wewnętrznym przyczynił się do rozwoju proeksportowych gałęzi przemysłu. Dzięki temu eksport Portugalii do pozostałych Państw Członkowskich Wspólnot Europejskich wzrastał w tempie 10–25% rocznie, powodując przełamanie deficytu handlowego, z którym Portugalia borykała się od lat.

Demograficzne problemy Unii Europejskiej

Populacja Europy sięga 810 milionów mieszkańców, tj. jednej siódmej populacji światowej – wobec 1 mld mieszkańców w Indiach; 1,25 mld w Chinach i 270 mln w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Wzrost liczby ludności w skali rocznej jest w Europie bardzo powolny. Wzrost ten wynosi 0,2% w Unii Europejskiej. Taki sam wskaźnik ma Japonia, ale jest on dużo niższy niż w Stanach Zjednoczonych Ameryki (0,9%) czy w Chinach (1,2%). Liczba urodzeń w Europie faktycznie spada – a przeciętna długość życia wzrasta. Według raportu Rady Europy w sprawie „obecnego stanu demograficznego w Europie”, zjawisko spadku liczby urodzeń i wzrostu długości życia powoduje, że Europa stoi przed faktem ogólnego starzenia się swojej populacji. Sytuacja ta oznacza zachwianie równowagi demograficznej w większości krajów UE i proces ten będzie postępować przez najbliższe 30 lat. Będzie to miało hamujący wpływ na dynamikę rozwoju gospodarczego i społecznego państw europejskich. W większości krajów Europy Zachodniej przeciętna długość życia kobiet przekracza 80 lat a mężczyźni żyją średnio o 5–8 lat krócej. W Europie Centralnej i Wschodniej średnia długość życia jest w przypadku mężczyzn niższa i jedynie w trzech krajach (Rep. Czeskiej, Słowenii i Macedonii) przekracza średnią 70 lat. Analiza raportu Rady Europy

ujawnia ponadto, iż liczba zawartych związków małżeńskich zmniejsza się w większości krajów Europy, natomiast rośnie liczba rozwodów. Jednocześnie w Europie wzrasta liczba urodzeń dzieci poczętych poza formalnymi związkami małżeńskimi, osiągając skalę do tej pory nie notowaną.

W Polsce często pytamy, czy swoboda przepływu pracowników związana z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej grozi nam tzw. drenażem mózgow? Swoboda przepływu pracowników będzie mieć odmienne skutki dla Polski i dla Unii Europejskiej. Państwa Unii mogły się obawiać napływu dużej liczby pracowników z Polski, natomiast problemem dla polskiego rynku pracy może okazać się odpływ wysokokwalifikowanej kadry pracowniczej (np. lekarzy). Przeciwdziała temu zjawisku ogólna polityka państwa polskiego, m.in. wzrost płac, dalsza reforma ubezpieczeń społecznych, przejmowanie standardów europejskich w zakresie pracy i polityki społecznej. Ważne jest również dostosowywanie programów nauczania, wzajemne uznawanie świadectw i dyplomów oraz prawa do wykonywania zawodu. Przykład Hiszpanii dobitnie świadczy o tym, że „drenaż mózgow” nie musi być automatycznym efektem przystąpienia do Unii Europejskiej.

Dorobek prawny (*acquis communautaire*) oraz przepisy Wspólnot i Unii Europejskiej

Dorobek prawny Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej nazywany jest *acquis communautaire*. Składają się na niego: porządek prawny, zasady prawne, orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości oraz Sądu Pierwszej Instancji.

O kształcie porządku prawnego Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej stanowią: prawo pierwotne, prawo wtórne i umowy międzynarodowe (→ Europejskie prawo wspólnotowe – prawo europejskie). Do **pierwotnych źródeł prawa europejskiego** – obok traktatów założycielskich Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej i Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (dzisiaj: Wspólnota Europejska) – należą m.in. Traktat o Fuzji Organów (1965 r.), Jednolity Akt Europejski (1986 r.) Traktat o Unii Europejskiej (z Maastricht – 1992 r.), Traktat Amsterdamski (1997 r.) oraz Traktat Nicejski (2001/2003). Do źródeł pierwotnych zalicza się również umowy o przystąpieniu kolejnych, nowych Państw Członkowskich. Do tej pory do Wspólnot i Unii przystąpiło dziewiętnaście krajów (Zjednoczone Królestwo, Dania, Irlandia, Gre-

cja, Hiszpania, Portugalia, Austria, Szwecja i Finlandia oraz w 2004 r. 10 państw Europy Wschodniej i Południowej). Do **pochodnych źródeł prawa wspólnotowego (europejskiego)** należą akty prawne wydawane przez organy (instytucje) Wspólnot Europejskich. Są to: rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia i opinie.

Wspólnoty Europejskie i Unia Europejska mogą zawierać umowy międzynarodowe zarówno z państwami trzecimi, jak i z organizacjami międzynarodowymi. Porządek prawny, czyli fundament, na którym opiera się integracja europejska, został uzupełniony o wypracowane w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości podstawowe zasady prawne, takie jak: zasada supremacji, skutku bezpośredniego, proporcjonalności działań w stosunku do celu, zakaz dyskryminacji, zasada równego traktowania i inne.

Zaakceptowanie i przyjęcie *acquis communautaire* jest warunkiem podstawowym członkostwa w Unii Europejskiej.

Traktat z Maastricht wprowadził pojęcie struktury Unii Europejskiej złożonej z **trzech filarów** (przeźrzeni prawnych, czy inaczej: przestrzeni regulacyjnych). W każdym z tych filarów obowiązuje inny proces podejmowania decyzji. Filar I obejmuje zagadnienia, które rozstrzygane są zgodnie z procedurami decyzyjnymi obowiązującymi dla Wspólnot Europejskich (np. wspólna polityka rolna, polityka handlowa itp.). Filar II dotyczy wspólnej polityki zagranicznej i Bezpieczeństwa. Filar III obejmuje sprawy współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych (po Traktacie Amsterdamskim zostały w nim tylko sprawy współpracy policji i współpracy sądów w sprawach karnych). Decyzje odnoszące się do filarów II i III podejmowane są w drodze ustaleń międzyrządowych. W 2002 roku sygnatariusze apelu Polskiej Rady Ruchu Europejskiego zgłosili projekt utworzenia czwartego filara WE, mającego obejmować wspólną politykę edukacji i kulturę.

Realizując swoje cele traktatowe, Wspólnoty Europejskie wydają akty prawne w randze: rozporządzenia, dyrektywy, decyzji, zalecenia i opinii.

Rozporządzenie wspólnotowe można przyrównać do polskiej ustawy – ze względu na jego charakter i znaczenie. Rozporządzenie ma zasięg ogólny, bowiem zawiera normy prawne obowiązujące wszystkich, których dotyczy określona w tym akcie sytuacja. Rozporządzenie stosowane jest wprost (bezpośrednio). Obowiązuje na terenie wszystkich Państw Członkowskich Unii Europejskiej, a więc jego adresatem są zarówno państwa, jak i ich obywatele oraz osoby prawne.

Dyrektywa wspólnotowa ma, w porównaniu z rozporządzeniem, charakter mniej kategoriyczny. Do tej formy aktu prawnego Rada Unii Europejskiej i Komisja Europejska sięgają wówczas, gdy kompetencje do podjęcia działania leżą po stronie Wspólnot, jednak dobór środków realizacji może pozostawać w gestii każdego Państwa Członkowskiego. Dyrektywa stosowana jest zatem wówczas, gdy prawo europejskie stwarza możliwość użycia instrumentu integracyjnego o łagodniejszym charakterze i gdy nie jest wymagane scentralizowane zarządzanie określonymi sferami aktywności Wspólnot. Podobnie jak rozporządzenie, dyrektywa ma charakter wiążący, ale w odróżnieniu od niego – nie ma charakteru powszechnego aktu normatywnego. Obowiązuje bowiem wyłącznie adresatów (Państwa Członkowskie), do których zostaje wyraźnie skierowana. Z kolei na państwach tych spoczywa obowiązek transpozycji, czyli implementacji przepisów dyrektyw do prawa wewnętrznego, a także zapewnienia stosowania tych przepisów. Dyrektywy są środkiem często wykorzystywanym do realizacji celów związanych z procesem harmonizacji prawa w Państwach Członkowskich.

Decyzja obowiązuje w całości tych, do których została wyraźnie skierowana. Taka konstrukcja czyni ją podobną do polskiej decyzji administracyjnej. Jest to więc instrument prawny stosowany w konkretnych przypadkach i może dotyczyć zarówno jednego lub większej liczby Państw Członkowskich, jak też podmiotów indywidualnych (osób fizycznych i prawnych).

Zalecenie pozbawione jest mocy wiążącej – w odróżnieniu od dyrektyw, rozporządzeń i decyzji. Adresat nie ma zatem prawnego obowiązku zastosowania się do zalecenia. Wyraża ono przede wszystkim stanowisko Rady Unii Europejskiej i Komisji Europejskiej w określonej sprawie, często proponując przyjęcie konkretnych rozwiązań lub formułując postulaty wobec adresatów. Adresatami zaleceń są przede wszystkim Państwa Członkowskie.

Opinia jest środkiem prawnego oddziaływania w unijnym postępowaniu wewnętrznym, między poszczególnymi instytucjami Wspólnot Europejskich. Opinie wydawane są zarówno przez Komisję Europejską (tzw. opinie umotywowane, kierowane do państw naruszających prawo europejskie), Parlament Europejski (w procesie stanowienia prawa, gdy PE wypowiada się na temat proponowanych aktów prawnych), jak i przez inne instytucje wspólnotowe, np. przez Komitet Ekonomiczno-Społeczny, Komitet Regionów czy Komitet Konsultacyjny.

Programy działania nie są ani aktami prawa pierwotnego, ani pochodnego – formułują jedynie różnego rodzaju cele i zadania polityki realizowanej przez Wspólnoty i Unię Europejską.

Dziennik Urzędowy UE i języki urzędowe Unii Europejskiej

Dziennik Urzędowy UE wydawany jest we wszystkich dwudziestu językach urzędowych Unii Europejskiej, włącznie z językiem polskim. Seria opatrzona symbolem „L” zawiera wszelkie akty prawne wydawane przez instytucje unijne. Seria „C” publikuje natomiast projekty aktów prawnych, opinie, dokumentację spraw wniesionych do Trybunału Sprawiedliwości oraz niektóre jego orzeczenia, aktualny terminarz obrad instytucji, protokoły z posiedzeń Parlamentu Europejskiego oraz aktualny kurs Euro wobec walut narodowych. Seria „S” zawiera załączniki i uzupełnienia (supplement) oraz ogłoszenia dotyczące zamówień publicznych. Osoby chcące precyzyjnie poznać funkcjonowanie Wspólnot i Unii muszą mieć stały dostęp do tych *Dzienników*.

Obecnie w pracach instytucji Unii Europejskiej obowiązuje 20 równoprawnych języków urzędowych. Są to: angielski, czeski, duński, estoński, fiński, francuski, grecki, hiszpański, holenderski, litewski, łotewski, maltański, niemiecki, polski, portugalski, słowacki, słoweński, szwedzki, węgierski i włoski. Wszystkie dokumenty Unii tłumaczone są na każdy z tych języków. Warto podkreślić, iż osoby poszukujące pracy w instytucjach europejskich powinny władać co najmniej językiem francuskim i angielskim (są to tzw. języki robocze UE). Traktaty tłumaczone są również na 21. język, którym jest irlandzki. W systemie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa („drugi filar” Unii Europejskiej) językiem obrad, poza posiedzeniami ministrów, jest język angielski i francuski. Natomiast posiedzenia Trybunału Sprawiedliwości odbywają się wyłącznie w języku francuskim. Sprawami tłumaczeń zajmuje się, powołane przez Unię, Europejskie Centrum Tłumaczeń (ang.: *European Translation Centre*) z siedzibą w Luksemburgu.

Edukacja europejska i studia europejskie („europeistyka”)

Pod pojęciem „edukacji europejskiej” kryje się jeden z najważniejszych celów Wspólnoty – kształtowanie postaw tolerancji i otwartości na inne kul-

tury i ludzi. Edukacja europejska jest jednak pojęciem wieloznacznym. Najczęściej utożsamia się ją z nauczaniem o historii Europy, funkcjonowaniu Unii Europejskiej, prawie wspólnotowym, prezentowaniu państw i poszczególnych kultur oraz ze zwracaniem szczególnej uwagi na analizę zysków i strat płynących z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Często jednak rozszerza się ją o edukację obywatelską, związaną z przekazywaniem konkretnych sposobów myślenia o funkcjonowaniu w społeczeństwie i kształtowaniu postaw obywatelskich. Chodzi w pierwszym rzędzie o przygotowanie obywateli UE do świadomego korzystania z własnych praw i obowiązków. Należy wyróżnić przy tym dwa pojęcia:

A. Edukację europejską – rozumianą jako przekazywanie wiadomości o Europie i Unii Europejskiej oraz członkostwie w tej organizacji,

B. Europejski wymiar nauczania – rozumiany jako zestaw pewnych treści programowych, które wzmacniają poczucie tożsamości europejskiej.

Z metodycznego punktu widzenia w edukacji europejskiej powinny znaleźć się cztery elementy:

- 1) uczenie o Europie, czyli nauka historii kontynentu, rozwoju idei europejskich, eksponowanie kultury europejskiej jako rozwoju kultur narodowych;
- 2) uczenie o integracji europejskiej, czyli ukazanie procesów integracyjnych w perspektywie historycznej, wiedza o instytucjach europejskich;
- 3) „europejskie myślenie”, jako nauka o fundamentalnych wartościach i zasadach, na których oparta jest Europa, takich jak: wolność, demokracja, tolerancja, prawa człowieka, gospodarka rynkowa;
- 4) „europejskie kompetencje”, charakteryzowane jako narzędzia niezbędne do funkcjonowania Europejczyka, wśród nich wyróżnić należy: znajomość języków obcych, korzystanie z technologii informacyjnych.

Zadania w zakresie edukacji wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej dotyczą przede wszystkim szkolnictwa wyższego i przygotowania studentów i absolwentów do sprostania wymogom szeroko pojętego europejskiego rynku pracy. Nie ulega dziś wątpliwości, że system „europejskiej” edukacji akademickiej stoi przed dwojakiego rodzaju wyzwaniami: po pierwsze – przygotowania studentów do biegłego interpretowania zasad działania i mechanizmów państwa prawa i gospodarki rynkowej oraz po drugie – adaptacji wzorców europejskich do polskich warunków

oraz aktywnego, innowacyjnego współtworzenia wspólnoty europejskiej. Pomysł uruchamiania studiów europejskich zrodził się w Europie Zachodniej w latach 50., w trakcie powoływania Wspólnot Europejskich (Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej). Tworzone i rozrastające się instytucje europejskie gwałtownie potrzebowały fachowych kadr zarządzających i administracyjnych. Postępujący proces integracji wymagał coraz większej ilości specjalistów w dziedzinie ekonomii i prawa europejskiego. Dlatego w pierwszej kolejności tworzone były studia podyplomowe. Miały one dostarczyć encyklopedycznej wiedzy o Europie, a więc były to studia interdyscyplinarne, z natury rzeczy powierzchowne. Obok omawiania prawa i zagadnień gospodarczych wiele uwagi poświęcano językom, historii, literaturze i sztuce. Drugi kierunek – zapoczątkowany przez utworzone w 1949 r. Kolegium Europejskie (*College of Europe*) w Brugii – miał charakter zdecydowanie bardziej prointegracyjny. Podejmowano na tych studiach zagadnienia dotyczące prawa, w tym prawa europejskiego oraz administracji i gospodarki, natomiast problematykę historii najnowszej i zagadnień społecznych traktowano wyłącznie w sposób uzupełniający. Studia te przechodziły później ewolucję, często stając się studiami licencyjnymi lub magisterskimi. Jak się wydaje, zdominowały one obecnie ofertę studiów europejskich, choć wiele uniwersytetów uruchomiło również studia o profilu politologicznym. W przygotowaniu oferty edukacyjnej studiów europeistycznych bardzo pomocne są Centra Dokumentacji Europejskiej (CDE). Centra te powoływane są na mocy porozumienia zawartego pomiędzy Komisją Europejską a placówkami edukacyjnymi (w tym akademickimi), prowadzącymi kursy na temat integracji europejskiej. CDE otrzymują regularnie i bezpłatnie komplety dokumentacji i publikacji wydawanych przez Wspólnoty Europejskie za pośrednictwem *Office for Official Publications of the European Communities* w Luksemburgu. Zadaniem Centrów Dokumentacji Europejskiej jest umożliwienie otwartego dostępu wszystkim zainteresowanym (szczególnie studentom) do informacji nt. integracji europejskiej oraz funkcjonowania Unii Europejskiej.

Eurokorpus, Europejska Strategia Bezpieczeństwa i europejskie siły zbrojne (armia europejska)

Ideę europejskich sił zbrojnych sformułował już w 1950 r. Winston Churchill, proponując utworzenie armii europejskiej. W 1952 r. przyjęto traktat o powołaniu **Europejskiej Wspólnoty Obronnej**, który jednak nigdy nie wszedł w życie. Polityczną przesłanką przyszłej współpracy w ramach Eurokorpusu było podpisanie 22 stycznia 1963 r. Traktatu Elizejskiego przez Charlesa de Gaulle'a, Prezydenta Francji i Konrada Adenauera, Kanclerza Federalnego RFN. Traktat był poważnym impulsem pojednania francusko-niemieckiego i przewidywał m.in. współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony.

Rzeczywiste działania na rzecz utworzenia europejskich sił zbrojnych podjęto dopiero w roku 1987 w Karlsruhe, kiedy to Francja i Republika Federalna Niemiec postanowiły utworzyć pierwowzór Brygady Francusko-Niemieckiej oraz powołać wspólną Radę Bezpieczeństwa i Obrony. W trzy lata później, tj. 22 maja 1992 r., podczas szczytu francusko-niemieckiego w La Rochelle oficjalnie powołano Eurokorpus – otwarty dla wszystkich członków Unii Zachodnioeuropejskiej, sformowany w oparciu o Brygadę Francusko-Niemiecką. Z szansy przyłączenia najszybciej skorzystał rząd belgijski, bo już rok później. W dalszej kolejności do Eurokorpusu przystąpiły m. in. Hiszpania (1994) i Luksemburg (1996).

Eurokorpus od dawna brał udział w ćwiczeniach, przede wszystkim z NATO. Najważniejszy jest jednak udział w misjach pokojowych NATO na Bałkanach – w 1998 r. w głównej kwaterze SFOR w Bośni i Hercegowinie, a w roku 2000 w kwaterze głównej KFOR w Kosowie oraz w misji pokojowej w Pristinie i w Skopje. Od 1 lipca 2003 r. Polska – jako członek NATO – wysyła personel do sztabu Kwatery Głównej Eurokorpusu.

W skład Eurokorpusu wchodzi, oprócz wspólnej brygady niemiecko-francuskiej ze sztabem w Müllheim, także jednostki wojskowe z Francji (brygada pancerna i brygada piechoty z Marsylii), Niemiec (10 Dywizja Pancerna zakwaterowana w Sigmaringen), Belgii (Operacyjne Dowództwo Sił Obrony Kraju z kwaterą w Evere), Hiszpanii (1 Dywizja Pancerna zlokalizowana w Burgos) i Luksemburga (kompania zwiadowcza stacjonująca w Diekirch). Do zadań Eurokorpusu należy wspólna obrona państw tworzących Eurokorpus, udział w misjach pokojowych oraz pomoc humanitarna. W sytuacji kryzysowej Eurokorpus podporządkowany jest opera-

cyjnie Kwaterze Głównej NATO. Siedzibą sztabu jest francuski Strasburg. Służy w nim ok. 900 żołnierzy i 100 pracowników cywilnych.

Zjednoczone Królestwo, w rezultacie zacieśniania się współpracy politycznej i wojskowej Państw Członkowskich Unii Europejskiej, wspólnie z Francją zaproponowało w 1998 r. (Deklaracja z Saint-Malo) utworzenie europejskich sił zbrojnych niezależnych od Sojuszu Północnoatlantyckiego. Unia zaakceptowała brytyjsko-francuski projekt w czerwcu 1999 r. na szczycie Rady Europejskiej w Kolonii. W grudniu tego samego roku w Helsinkach oficjalnie proklamowano ustanowienie Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony „CESDP” (ang.: *Common European Security and Defence Policy*) jako narzędzie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, a przywódcy UE uzgodnili, że do roku 2003 europejskie siły zbrojne mają liczyć 50–60 tys. żołnierzy, 300 samolotów i kilkadziesiąt okrętów. W Nicei podpisano w grudniu 2000 r. aneks do traktatu powołujący Europejskie Siły Szybkiego Reagowania (ang.: *Rapid Reaction Force* – RRF), Komitet Polityki i Bezpieczeństwa (COPSI), Komitet Wojskowy i wspólny sztab.

W końcowej fazie prac Konwentu Europejskiego, w czasie posiedzenia Rady Europejskiej w Salonikach (19–20 czerwca 2003 r.), zaprezentowano projekt strategii bezpieczeństwa Unii pt. „*Bezpieczna Europa w lepszym świecie*”, przygotowany przez Javierę Solanę, Wysokiego Przedstawiciela UE do spraw WPZiB. Prace nad strategią podjęto w ścisłym porozumieniu Państw Członkowskich z Komisją Europejską. W dokumencie tym omówione zostały wszystkie ryzyka i zagrożenia dla europejskiego bezpieczeństwa i stabilności oraz zaproponowany został katalog środków koniecznych dla zapobiegania kryzysom. Dokument wymieniał trzy główne sytuacje kryzysogenne wywołane: terroryzmem, zastosowaniem broni masowego rażenia i niebezpieczeństwami płynącymi ze strony tzw. państw niestabilnych. Strategia zakłada, że europejska polityka zagraniczna może być tylko wtedy skuteczna w sytuacjach kryzysowych, jeśli UE będzie w stanie, w przypadku ekstremalnym przeforsować swoje żądania – także przez zastosowanie siły wojskowej. Wiąże się to z kwestią ewentualnego wyjścia poza dotychczasowe ramy Misji Petersberskich (*Petersberg Task*, deklaracja w sprawie *pre-emptive actions*). Zakłada się, że Europa musi rozbudowywać swoje zdolności wojskowe. W zakresie Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony może być wykorzystany instrument wzmocnionej współpracy, a pewna grupa Państw Członkowskich ma możliwość

pogłębiania integracji w otwartym procesie, w którym mogą uczestniczyć wszyscy obecni i przyszli członkowie UE. Przy czym nie ma to być działanie skierowane przeciwko NATO, lecz wzmacniające europejski filar partnerstwa transatlantyckiego.

Opracowywana doktryna wskazuje też na przydatność zdolności wojskowych, jaką już obecnie dysponuje UE, w tym: pomoc zagraniczną i rozwojową, rozciągnięcie strefy bezpieczeństwa wokół Europy, wspieranie demokracji i budowę instytucji państwowych, a zwłaszcza – umocnienie „skutecznego multilateralizmu”, którego „podstawowe ramy” stanowiłaby Karta Narodów Zjednoczonych. Nie bez znaczenia dla realizacji tej doktryny byłaby propagowana w Unii Europejskiej konstrukcja bezpieczeństwa międzynarodowego opartego na „kwartecie”, złożonym z USA, UE, ONZ oraz Federacji Rosyjskiej.

W trakcie posiedzenia Rady Europejskiej w Salonikach zdecydowano również:

- ustanowić grupy projektowe w ramach realizacji ECAP (ang.: *European Capability Action Plan* – Plan Działań na rzecz Europejskich Zdolności Wojskowych);
- kontynuować prace w zakresie zarządzania kryzysami wewnętrznymi;
- wdrożyć uzgodnienia dotyczące organizacji strategicznego partnerstwa między UE a NATO (ze szczególnym uwzględnieniem inicjatywy „Berlin plus”, czyli porozumienia ramowego zawartego w roku 2003 pomiędzy NATO i UE w sprawie m.in. planowania i bezpieczeństwa);
- podjąć realizację programu zapobiegania gwałtownym konfliktom; ustaliła go strategia bezpieczeństwa UE przyjęta w trakcie posiedzenia Rady Europejskiej w Brukseli 12 grudnia 2003 r.; wspólnie przyjęto również deklarację w sprawie stosunków transatlantyckich, w której znalazły się argumenty:
 - o potrzebie kształtowania nowego porządku międzynarodowego opartego na multilateralizmie, szczególnie ważnego w odniesieniu do polityki amerykańskiego interwencjonizmu;
 - o potrzebie wspólnej, transatlantyckiej współpracy państw na rzecz celów zapisanych w Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa;
 - o konieczności podejmowania równoczesnych akcji prewencyjnych o charakterze wojskowym, policyjnym i cywilnym;

- o celowości kontynuowania współpracy w ramach formuły porozumień „Berlin-plus”.

Eurokraci, praca w unijnych instytucjach

Zgodnie z informacjami podawanymi przez Unię Europejską – w jej instytucjach pracuje 33 000 urzędników. Na utrzymanie tej administracji wydaje się rocznie 4,8 mld euro, czyli 5% rocznego budżetu UE. Około 2/3 wszystkich osób zatrudnionych w Unii Europejskiej pracuje w Komisji Europejskiej. W Komisji Europejskiej działa ok. 40 Generalnych Dyrekcji i Służb. Generalna Dyrekcja (odpowiedzialna za określony resort funkcjonowania Wspólnot Europejskich) kierowana jest przez Dyrektora Generalnego, który należy do wąskiej grupy urzędników UE najwyższego szczebla. Pozostali merytoryczni pracownicy Komisji kwalifikowani są do poszczególnych grup kategorii A. Pracownicy techniczni i biurowi dzieleni są na grupy oznaczane literami B, C i D. Natomiast tłumacze należą w Komisji Europejskiej, jak i w całej Unii, do specjalnej grupy o nazwie LA.

Funkcjonowanie Rady Unii Europejskiej opiera się na pracy 2680 urzędników (w tej liczbie 610 osób to tłumacze). Dla Trybunału Sprawiedliwości pracuje 870 osób.

Nie ma jakichkolwiek norm prawnych regulujących narodowe kwoty (kontyngenty) udziału w pracach instytucji UE. Nie ulega wątpliwości, iż istnieją niepisane reguły proporcjonalnego podziału miejsc pracy w instytucjach UE, w zależności od znaczenia i wielkości Państwa Członkowskiego.

Nabór do pracy w instytucjach unijnych ogłaszany jest każdorazowo w *Dzienniku Urzędowym UE*. Nabór opiera się na kilkuetapowym konkursie. Pierwszym etapem jest test, drugi etap to egzamin pisemny, a trzeci to egzamin ustny. Pierwsze dwa etapy mają miejsce w krajach członkowskich, natomiast ostatni etap odbywa się w Brukseli. Procedura konkursowa trwa około roku. Corocznie do konkursu stają tysiące kandydatów, ale pracę uzyskuje bardzo niewielu.

Praca w instytucjach europejskich jest, z jednej strony, marzeniem wielu urzędników i ekspertów z Państw Członkowskich, jednak z drugiej strony spotyka się z krytyką społeczeństw tych państw, wskazującą na wygórowane zarobki, rozbudowane przywileje socjalne, symbolicznie ustalone stawki podatków, a przede wszystkim rzeczywistą czy domniemaną skłon-

ność unijnych eurokratów do nadmiernej regulacji prawnej w każdej dziedzinie.

Europa socjalna

Zgodnie z Traktatem o Wspólnocie Europejskiej strategicznym zadaniem, przed którym stanęły Państwa Członkowskie i instytucje Unii Europejskiej jest zapewnienie:

- wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony socjalnej,
- równego traktowania mężczyzn i kobiet,
- stałego podwyższania poziomu i jakości życia,
- spójności gospodarczej i społecznej oraz solidarności integracyjnej.

Dla realizacji tych celów postawiono na:

- promowanie zatrudnienia,
- poprawę warunków życia i pracy,
- odpowiednią ochronę socjalną,
- dialog między partnerami społecznymi,
- rozwój zasobów ludzkich pozwalający podnosić i utrzymać poziom zatrudnienia,
- przeciwdziałanie wykluczeniu i wyobcowaniu społecznemu.

Unia Europejska w praktycznym działaniu, wyrażonym w wielu wspólnotowych aktach prawnych, skoncentrowała się tu głównie na:

- polepszaniu zwłaszcza środowiska pracy w celu ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników,
- zagwarantowaniu odpowiednich warunków pracy;
- zabezpieczeniu społecznym i ochronie socjalnej pracowników,
- ochronie pracowników w przypadku wypowiedzenia umowy o pracę,
- informacji i konsultacji z pracownikami,
- reprezentacji i obronie zbiorowej interesów pracowników i pracodawców,
- warunkach zatrudnienia obywateli państw trzecich legalnie przebywających na terytorium Wspólnoty,
- integracji osób wyłączonych z rynku pracy,
- faktycznej równości mężczyzn i kobiet w odniesieniu do ich szans na rynku pracy i traktowania w pracy,

- skutecznym zwalczaniu wykluczenia społecznego,
- modernizacji systemów ochrony socjalnej,
- dialogu społecznym zarówno z pracownikami (np. związki zawodowe), jak i pracodawcami,
- kształceniu i doskonaleniu zawodowym.

Bardzo ważnym instrumentem w gestii Unii Europejskiej jest **Europejski Fundusz Społeczny (EFS)**, powołany w roku 1960. Głównym jego zadaniem jest przyczynianie się do ekonomicznej i społecznej spójności Wspólnot Europejskich, a tym samym całej Unii Europejskiej. EFS finansuje projekty skierowane na poprawę możliwości zatrudnienia pracowników w obrębie Rynku Wewnętrznego Unii. Przyczynia się w ten sposób do podniesienia poziomu życia mieszkańców Państw Członkowskich oraz do zwiększenia ich geograficznej i zawodowej mobilności. Poza tym EFS wspomaga finansowo te przedsięwzięcia, które pomagają pracownikom w dostosowywaniu się do zmian na rynku pracy, zwłaszcza poprzez kształcenie zawodowe i system reorientacji zawodowej (np. kursów przekwalifikowujących). EFS zarządzany jest przez Komisję Europejską, wspomaganą przez specjalny Komitet pod przewodnictwem jednego z członków Komisji Europejskiej. Komitet ten złożony jest z przedstawicieli rządów, związków zawodowych i organizacji pracodawców.

Dla realizacji polityki społecznej Unii Europejskiej istotnym dokumentem jest Karta Podstawowych Praw Socjalnych Pracowników. Nie zawiera ona jednak wiążących norm prawnych. Stała się uroczystą deklaracją, przyjętą przez szefów rządów i państw jedenastu państw EWG (Zjednoczone Królestwo wyłączyło się ze stosowania Karty), zebranych na konferencji Rady Europejskiej w Strasburgu w grudniu 1989 roku. Karta zawiera zasady, na których opiera się europejski model prawa pracy i proklamuje następujące prawa:

- prawo do swobodnego wyboru zawodu,
- prawo do swobodnego wyboru miejsca pracy w dowolnym kraju UE;
- prawo do poprawy warunków życia i pracy;
- prawo do opieki socjalnej;
- wolność stowarzyszania się i grupowych negocjacji;
- prawo do kształcenia zawodowego;
- prawo mężczyzn i kobiet do równego traktowania;

- prawo pracowników do informacji, konsultacji i udziału;
- prawo do ochrony zdrowia i bezpieczeństwa w środowisku pracy;
- prawo do ochrony dzieci i młodzieży;
- prawa osób starszych;
- prawa osób niepełnosprawnych.

Rada Europy już 18 października 1961 r. przyjęła Europejską Kartę Socjalną (weszła w życie 26 lutego 1965 r.), chroniącą podstawowe prawa ekonomiczne i społeczne obywateli. Gwarantuje ona prawo do:

- pracy i wynagrodzenia;
- poprawy warunków życia i pracy;
- ochrony socjalnej;
- stowarzyszeń i zbiorowych negocjacji;
- kształcenia zawodowego; mężczyzn i kobiet do równego traktowania;
- pracowników do informacji, konsultacji i udziału;
- ochrony zdrowia i bezpieczeństwa w środowisku pracy;
- ochrony dzieci i młodzieży;
- ochrony osób starszych;
- ochrony osób niepełnosprawnych.

Polska ratyfikowała Kartę w 1997 r.

Europejska Polityka Energetyczna: bezpieczeństwo dostaw, unijna solidarność i Wspólnota Energii

Jedynie przemysł węglowy podlegał od początku lat 50. kontroli Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS). Podstawą prawną był Traktat ustanawiający EWWiS z maja 1950 r. (w szczególności jego art. 3), który wygasł w roku 2002. Przemysłem atomowym kierowała od 1958 roku Europejska Wspólnota Energii Atomowej – Euratom, na mocy Traktatu ustanawiającego EWA (w szczególności art. 40–76; zob. także art. 92–100 o wspólnym rynku nuklearnym). EWWiS i Euratom nie do końca spełniły pokładane w nich oczekiwania. Aczkolwiek import energii w latach 60. ub. wieku przyczynił się do wzrostu gospodarczego w Europie Zachodniej, to jednak w następnym dziesięcioleciu państwa Starego Kontynentu dotkliwie odczuły skutki kryzysu naftowego. Stąd działalność Międzynarodowej Agencji Energii, której celem było utrzymywanie wspólnych za-

pasów ropy w przypadku przerwania dostaw. Sytuacja zmieniła się dopiero w latach osiemdziesiątych. Choć energia nuklearna przez ponad trzy dekady odgrywała kluczową rolę w europejskiej polityce energetycznej, to katastrofa w Czernobylu w roku 1986 uczyniła jej dalszy rozwój kwestią wysoce kontrowersyjną. Jednak odejście od energii nuklearnej jest celem co najwyżej średnioterminowym; okazało się, że potrzebne są znacznie większe nakłady na zastosowanie bezpiecznych standardów wytwarzania energii nuklearnej. Właśnie w latach 80. XX w. Europejska Wspólnota Gospodarcza rozpoczęła prowadzenie samodzielnej polityki energetycznej. W świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości energia jest bowiem towarem. W końcu lat 80. rozpoczęto więc liberalizację rynku energii, zwłaszcza węgla i elektryczności. Przystąpiono do finansowania trans-europejskich sieci energetycznych, rozbudowy sieci połączeń gazowych i elektrycznych między Państwami Członkowskimi.

Jednak nawet najnowsza wersja Traktatu ustanawiającego WE (Traktat z Nicei wraz z poprawkami wynikającymi z rozszerzenia UE w roku 2004) nie zawiera oddzielnego rozdziału o polityce energetycznej. Polityka ta jest jedynie wymieniona na liście ogólnych celów (ex art. 3u) i wzmiankowana w tytule „Środowisko” oraz wśród przepisów o Sieciach Trans-Europejskich (TEN), które obejmują również infrastrukturę energetyczną.

Pojawia się jednak pytanie, czy Wspólnoty Europejskie mogą prowadzić i czy prowadzą aktywną politykę energetyczną w zakresie zewnętrznym? Dzisiaj brak spójnej i wspólnej polityki energetycznej. Państwa Członkowskie w sposób mniej czy bardziej jawny realizują swoje narodowe interesy. Państwa, w których swoje siedziby mają wielkie koncerny energetyczne często wykazują z nimi ściśle związki. Jednak nie zawsze przekłada się to na lepszą sytuację pracobiorców na krajowym rynku pracy, czy uprzywilejowaną pozycję lokalnych konsumentów, ponieważ wielkie ponadnarodowe spółki koncentrują się na generowaniu maksymalnego zysku w interesie swoich akcjonariuszy. W ich interesie nie leży np. walka z efektem cieplarnianym przez obniżenie atmosferycznej emisji spalin, czy realizacja idei z roku 1992 w sprawie podatku energetycznego.

Dzisiaj większość Państw Członkowskich nie jest gotowa do faktycznego przeniesienia kompetencji w zakresie swojej polityki energetycznej na szczebel europejski. Tak więc, zgodnie z zasadą subsydiarności (która jest wartością demokratyczną, często instrumentalizowaną przez eurosceptyków), pozostaje ona w gestii Państw Członkowskich.

Specjalny rozdział o polityce energetycznej przewidziano w → Traktacie Konstytucyjnym (patrz art. III-157), co eksperci i część polityków traktuje jako dodatkowy powód, by konieczna była ratyfikacja konstytucji przez pozostałe Państwa Członkowskie.

Dla Polski problem zapewnienia krajowi bezpieczeństwa energetycznego ma szczególne znaczenie, jesteśmy bowiem obecnie uzależnieni od dostaw ropy i gazu z Rosji. Podejmowane próby dywersyfikacji źródeł dostaw ropy i gazu nie powiodły się. Tymczasem 18 lutego 2004 r. Rosja nagle wstrzymała na pewien czas dostawy gazu rurociągiem jamalskim do Polski i Niemiec, tłumacząc to handlowymi nieporozumieniami z Białorusią. Ten incydent zaliczany jest do wielu istotnych przesłanek zawarcia tzw. kontraktu Schröder-Gazprom z 8 września 2005 r., w którym zapowiedziano zbudowanie po dnie Bałtyku tzw. Gazociągu Północnego z Rosji do Niemiec, a więc z ominięciem Białorusi i Polski. Polska nie była wcześniej konsultowana przez którąkolwiek ze stron w kwestii bałtyckiego gazociągu, chociaż byłby on prowadzony najprawdopodobniej także po dnie Bałtyku należącym do polskiej wyłącznej strefy ekonomicznej. Utrudnia to realizację planów ewentualnej budowy ropociągu Północ-Południe z Norwegii do Polski, jak i rodzi poważne obawy natury ekologicznej. Dodatkowe wątpliwości w kwestii uzależniania się od dostaw gazu z Rosji wzbudziło zmniejszenie z początkiem stycznia 2006 r. dostaw rosyjskich na Ukrainę. Rosja zażądała bowiem od Ukrainy nagłej, prawie pięciokrotnej podwyżki cen gazu, co przez komentatorów zostało odebrane jako kara za pomarańczową rewolucję. W powstałej sytuacji unijna zasada europejskiej solidarności w prowadzeniu wspólnej polityki wobec państw trzecich została wystawiona na poważną próbę. Uzasadnione staje się pytanie, czy istnieje wspólnotowa kompetencja w tym zakresie? Na razie nie w pełni są znane źródła środków na sfinansowanie podmorskiej części Gazociągu Północnego, jednak budowa części naziemnej w Rosji już się rozpoczęła.

Podkreślić wypada przy tej okazji, iż w rzeczywistości w Europie nie funkcjonuje Unia Gospodarcza i Walutowa, lecz jedynie Unia Walutowa. Unii Gospodarczej nie ma – istnieje tylko obowiązek koordynowania polityk gospodarczych Państw Członkowskich. Ponieważ polityka energetyczna należy do polityki gospodarczej, istnieje unijny obowiązek wzajemnej koordynacji państwowych polityk energetycznych. Nowym elementem w zakresie budowy wspólnej polityki energetycznej UE jest tworzona

właśnie Wspólnota Energii, mająca jednak niewiele wspólnego z dawną Europejską Wspólnotą Węgla i Stali. Zadaniem nowej Wspólnoty jest ustanowienie wewnętrznego rynku energii pomiędzy Unią Europejską a 9 państwami spoza (jeszcze) UE z Europy Południowo-Wschodniej. Są wśród nich: Albania, Bułgaria, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Była Jugosłowiańska Republika Macedonii, Czarnogóra, Rumunia, Serbia, Turcja oraz Misja Administracyjna ONZ w Kosowie. Perspektywa członkostwa bądź stowarzyszenia otwarta jest przed Norwegią, Mołdową i Ukrainą. Współpraca ta ma obejmować także wzajemne wsparcie i możliwość wspólnej zewnętrznej polityki energetycznej (tzn. wobec państw trzecich). Traktat założycielski ustanawia struktury regulacyjne i przewiduje implementację *acquis communautaire* przez państwa spoza UE w zakresie energii, ochrony środowiska, konkurencji i polityki w zakresie odnawialnych źródeł energii. Traktat tworzy więc obszar bez granic wewnętrznych dla gazu i energii elektrycznej w tej części Europy, gdzie nie ma tradycji zawierania umów wielostronnych. Projektowana Wspólnota Energii niesie ze sobą perspektywę podniesienia poziomu usług dla odbiorcy oraz bezpieczeństwa dostaw, zakończenia izolacji energetycznej Grecji. Wiąże się też z połączeniem Europy Centralnej i Zachodniej z obszarem Morza Kaspijskiego, Afryki Północnej oraz Środkowego Wschodu poprzez sieć dostaw nośników energii przez Balkany. Zaangażowanie finansowe w ten projekt zapowiedział już Bank Światowy. Traktat w tej sprawie został podpisany jesienią 2005 r.

Europejska Polityka Sąsiedzka

Idea przyjęcia odrębnej strategii politycznej wobec najbliższych sąsiadów poszerzonej Unii zrodziła się w latach 2002–2003 i w pierwszym rządzie miała dotyczyć tych państw Europy Wschodniej, które po spełnieniu warunków z art. 45 Traktatu o UE mogły stanąć przed perspektywą członkostwa, zgodnie z art. 49 tego Traktatu. W roku 2003 w ramach Komisji Europejskiej utworzono tzw. *Wider Europe Task Force*. 12 maja 2004 r. Komisja Europejska opublikowała najważniejszy z dokumentów: Strategię Europejskiej Polityki Sąsiedzkiej (EPS) Przedstawiono w nim całościową wizję polityki poszerzonej Unii wobec najbliższych i dalszych sąsiadów. Nowym elementem jest m. in. włączenie do EPS państw Południowego Kaukazu, a także południowych sąsiadów UE, włącznie z Syrią, Egiptem czy Maro-

kiem, które nie mają perspektywy członkostwa. Stwierdzono przy tym wyraźnie, że celem Strategii nie jest doprowadzenie do członkostwa tych krajów w UE, choć zawiera ona propozycje tzw. Porozumień Sąsiedzkich. Strategia na obecnym etapie jest skierowana do krajów, które w przewidywalnej perspektywie pozostaną sąsiadami Unii, a więc obecnie **ich ewentualne członkostwo nie jest rozpatrywane** nawet jako potencjalne.

EPS otwiera możliwości intensywniejszej współpracy pomiędzy Unią a jej wschodnimi i południowymi sąsiadami. Realizacja tego potencjału zależy jednak przede wszystkim od determinacji samej Unii oraz poszczególnych krajów wschodniego sąsiedztwa, by urzeczywistnić sformułowane cele.

Europejska Polityka Sąsiedzka skierowana jest do krajów Europy Wschodniej: Ukrainy, Białorusi i Mołdowy. Nie do końca jasny jest status Rosji: z jednej strony zaznacza się, iż EPS odnosi się także do Rosji, z drugiej jednak podkreśla się, że polityka wobec tego kraju będzie budowana na nieco odrębnych zasadach, w oparciu o ustaloną na szczycie w Petersburgu w 2003 r. koncepcję czterech przestrzeni: gospodarczej; wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości; bezpieczeństwa zewnętrznego; badań naukowych i oświaty. Koncepcja ta została uszczegółowiona podczas szczytu w Londynie w październiku 2005 roku.

Dokument obejmuje także kraje basenu Morza Śródziemnego: Izrael, Jordanię, Maroko, Algierię, Egipt, Liban, Libię, Syrię, Tunezję i Autonomię Palestyńską. Pod naciskiem Komisji i Parlamentu Europejskiego włączono do EPS także kraje Kaukazu Południowego: Gruzję, Armenię i Azerbejdżan.

EPS nie obejmuje natomiast Turcji jako kraju posiadającego status kandydata oraz Bałkanów Zachodnich, wobec których UE dopuszcza możliwość pełnej integracji i dlatego decyduje się na prowadzenie odrębnej polityki – nastawionej na stopniowe przygotowywanie do statusu państw kandydujących.

Współpraca w ramach EPS obejmuje:

1. Promocję uznawanych przez UE **podstawowych wartości**, takich jak poszanowanie dla praw człowieka, demokracji i rządów prawa;
2. Prowadzenie **dialogu politycznego**, możliwość uczestnictwa we Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa (CFSP) oraz Europejskiej Polityce Bezpieczeństwa i Obrony (ESDP), zarządzaniu kryzysami, przeciwdziałaniu konfliktom itp.;

3. Realizację **reform ekonomicznych**, dostosowywanie ustawodawstwa do norm unijnych; EPS przewiduje także możliwość ustanowienia preferencyjnych relacji handlowych, stopniowe zwiększanie dostępu krajów sąsiedzkich do wewnętrznego rynku UE;
4. Współpracę w Obszarze **Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych**, efektywne zarządzanie granicami, doskonalenie pracy instytucji państwowych pod kątem skuteczności i przejrzystości. Może to stworzyć nowe możliwości dla lokalnego ruchu granicznego oraz uelastycznienia systemu wizowego;
5. Współpracę w dziedzinie **energetyki, transportu, ochrony środowiska, nauki i oświaty**.

EPS nie przewiduje renegotjacji obowiązujących umów międzynarodowych i zmian w pracy instytucji ustanowionych na podstawie tych umów. W odniesieniu do wschodnich i południowych sąsiadów bazę prawną do wzajemnej współpracy mają stanowić dwustronne umowy o partnerstwie i współpracy (ang.: *Partnership and Cooperation Agreement – PCA*). Umowy takie zostały zawarte przez WE ze wszystkimi państwami Europy Wschodniej, z wyjątkiem Białorusi. Konkretnie działania w ramach polityki sąsiedzkiej są realizowane w oparciu o tzw. plany działania (ang.: *Action Plan – AP*) odrębnie dla każdego kraju. Pierwsze plany działania ustalono w grudniu 2004 roku z Autonomią Palestyńską, Izraelem, Jordanią, Marokiem, Mołdową, Tunezją i Ukrainą. AP zawierają uzgodniony z danym krajem konkretny opis działań w szeregu kluczowych sfer. Postęp w tych działaniach jest monitorowany przez istniejące instytucje współpracy bilateralnej, na forum np. szczytów dwustronnych czy Rady Współpracy. AP są wstępnie założone na 3–5 lat. Po tym okresie mogą zostać przedłużone. Po ich wypełnieniu istnieje możliwość podpisania nowych umów dwustronnych, np. tzw. porozumień sąsiedzkich.

Poza współpracą dwustronną EPS przewiduje także wielostronną kooperację regionalną. Koncepcja ta jest bardziej rozwinięta w odniesieniu do krajów basenu Morza Śródziemnego. Realizuje się tu m.in. konferencje na poziomie ministrów różnych sektorów. Współpraca regionalna państw Europy Wschodniej odbywa się wyłącznie w ramach już istniejących gremiów, takich jak np. Rada Europy, Rada Państw Morza Bałtyckiego, Czarnomorska Współpraca Gospodarcza, Inicjatywa Środkowoeuropejska.

Do 2007 roku EPS będzie realizowana w oparciu o już istniejące instrumenty finansowe, a więc m.in. programy TACIS i MEDA. Po tym

okresie planuje się zreformowanie wielu unijnych funduszy ukierunkowanych na współpracę z zagranicą. W szczególności w roku 2007 r. uruchomiony zostanie tzw. Europejski Instrument Sąsiedztwa (*European Neighbourhood Policy Instrument* – ENPI), w ramach którego realizowana będzie współpraca transgraniczna i regionalna pomiędzy Państwami Członkowskimi a ich bezpośrednimi sąsiadami. Planuje się także utworzenie Instrumentu Współpracy i Rozwoju, który miałby wspierać współpracę regionalną i transgraniczną pomiędzy krajami sąsiedzkimi UE.

Czy EPS przyczyni się do jakościowej zmiany dotychczasowych stosunków UE z sąsiadami? Czy zapobiegnie pogłębianiu się podziałów pomiędzy Unią a jej sąsiadami, a tym samym będzie sprzyjać tworzeniu się wokół UE kręgu państw przyjaznych i funkcjonujących w oparciu o podobne do unijnych wartości i standardy?

Ustanowienie EPS nie jest rewolucyjnym przełomem. Nie zmienia obowiązujących umów dwustronnych oraz ustanowionych przez nie instytucji. Jednakże EPS otwiera możliwości szerszej kooperacji pomiędzy Unią a jej wschodnimi i południowymi sąsiadami. Dodatkowym wyzwaniem są istniejące różnice pomiędzy tymi obiema kategoriami państw. Możliwość kooperacji pojawia się zwłaszcza w sferze dialogu politycznego, w tym w ramach CFSP i ESDP; współpracy regionalnej i transgranicznej. Czy ten potencjał uda się wykorzystać zależeć będzie przede wszystkim od aktywnego zaangażowania wszystkich stron. W wypadku Ukrainy i Mołdowy, wiąże się to z koniecznością akceptacji statusu partnera zewnętrznego i podjęcia wysiłku zacieśnienia współpracy bez konkretnej perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej. Po stronie UE kluczowa wydaje się gotowość udzielenia rzeczywistych koncesji na rzecz wschodnich i południowych sąsiadów, takich jak: większa pomoc finansowa, uelastycznienie reżimu wizowego dla pewnych grup obywateli, np. studentów, czy też asymetryczne otwarcie rynku UE dla produktów przemysłowych z państw sąsiedzkich.

Europejska waluta, kryteria konwergencji, Unia Walutowa

Geneza przyjęcia wspólnej waluty w UE sięga powołania Europejskiego Systemu Walutowego (ESW) w dniu 13 marca 1979 r. ESW regulował kwestie współpracy walutowej Państw Członkowskich Wspólnot Europejskich. W ramach ESW funkcjonowały trzy elementy:

- 1) ECU (ang.: *European Currency Unit* – Europejska Jednostka Walutowa). Wartość ECU oparta była na koszyku walut narodowych, skonstruowanym proporcjonalnie do potencjałów gospodarczych Państw Członkowskich. ECU służył:
 - do wyznaczania kursów centralnych walut należących do systemu;
 - jako denominator dla operacji w ramach mechanizmu interwencyjnego i kredytowego;
 - jako środek płatniczy w operacjach między bankami centralnymi krajów Unii.
- 2) **Mechanizm wymiany i interwencji** w zakresie kursów walutowych (ang.: *Exchange Rate Mechanism*). Mechanizm ten ograniczał wahania kursów wszystkich walut Państw Członkowskich względem siebie.
- 3) **Mechanizmy kredytowe.**

Traktat o Unii Europejskiej z Maastricht, realizując zamierzenia dotyczące powołania Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW), wprowadził do regulacji wspólnotowych szeroki zbiór postanowień dotyczących polityki monetarnej. Ustanowił Europejski System Banków Centralnych (ESBC) i Europejski Bank Centralny (EBC). Określił też kryteria konwergencji UGW, umożliwiając tym samym przyjęcie wspólnej waluty „euro”. Kryteria te z czasem stały się jedną z najważniejszych determinant zmian zachodzących w systemie Unii Europejskiej.

Poza zasadniczymi zmianami, które w tym obszarze znalazły swe miejsce w Traktacie o Wspólnocie Europejskiej, zwrócić uwagę należy na fakt przeniesienia wielu rozwiązań dotyczących końcowych etapów UGW do protokołów i deklaracji dołączonych do Aktu Końcowego konferencji międzyrządowej. W tym przypadku były to protokoły do TUE dotyczące m.in.:

- statutu Europejskiego Instytutu Walutowego (instytucji zlikwidowanej w momencie powołania EBC);
- statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego;
- przejścia do trzeciego etapu Unii Gospodarczo-Walutowej oraz niektórych postanowień dotyczących Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii, Irlandii i Danii.

Deklaracje dołączone do Traktatu o UE dotyczyły m.in. rozstrzygnięcia sporów pomiędzy EBC i Europejskim Instytutem Walutowym a ich personelem.

Kryteria konwergencji dotyczące wprowadzania w życie Unii Walutowej określone zostały precyzyjnie w Traktacie o Unii Europejskiej z Maastricht (→ Traktaty).

Po pierwsze – roczny wskaźnik wzrostu cen w Państwie Członkowskim nie może być wyższy niż 1,5 punktu procentowego od średniej stopy inflacji w trzech krajach UE o najlepszych pod tym względem wskaźnikach.

Po drugie – wysokość deficytu budżetowego nie może przekroczyć 3% PKB.

Po trzecie – wysokość długu publicznego nie może przekroczyć 60% PKB.

Po czwarte – wysokość średniej nominalnej długookresowej stopy procentowej nie może przekroczyć o więcej niż 2 punkty procentowe średniej nominalnej długookresowej stopy procentowej w trzech krajach UE o najniższym rocznym wskaźniku inflacji.

Po piąte – Państwo Członkowskie w ramach mechanizmu kursowego Europejskiego Systemu Walutowego musi zachować przez co najmniej dwa lata normalny przedział wahań kursów walut. W tym okresie waluta tego państwa nie może być dewaluowana w stosunku do walut innych krajów UE.

Traktat z Maastricht przesądzał też o dobrowolnym udziale Państw Członkowskich w UGW. Pozwoliło to najpierw Danii i Zjednoczonemu Królestwu, a potem (od 1995 r.) Szwecji na wyłączenie się z realizacji trzeciego etapu UGW i zaniechanie wprowadzenia na swoim obszarze wspólnej waluty. W 1995 r. Rada Europejska podjęła w Madrycie decyzję o **zastąpieniu ECU przez euro**. Decyzja o utworzeniu Europejskiego Systemu Walutowego drugiej generacji (ESW II) podjęta została rok później w Weronie – podczas spotkania ministrów spraw zagranicznych i prezesów banków centralnych Państw Członkowskich Unii Europejskiej. ESW II jest kontynuacją ESW I dla państw, które nie uczestniczą w Unii Gospodarczej i Walutowej. Regulować ma on kursy wymiany pomiędzy walutami państw uczestniczących w strefie euro i państw UE pozostających poza UGW.

Korzyści wynikające z wprowadzenia jednolitej waluty to przede wszystkim:

1. Dla przeciętnego mieszkańca Unii Europejskiej:
 - pozbycie się problemu wymiany walut w trakcie wyjazdów zagranicznych;
 - łatwość porównywania cen;

2. Dla gospodarki Unii Europejskiej:

- łatwość transferowania kapitału;
- wyeliminowanie wahań kursów walutowych w celu zapobieżenia spekulacji różnicą kursów na danym rynku.

Swój udział w Unii Gospodarczej i Walutowej zadeklarowało 12 Państw Członkowskich UE. **Od początku 2002 r. euro stało się jedynym środkiem płatniczym** na obszarze wszystkich Państw Członkowskich UGW. Grupa państw, które przystąpiły do Unii Walutowej, nazywana Eurogrupą, ma charakter nieformalny. Jedynym sformułowaniem na ten temat jest przepis TWE, określający kraje, które nie przystąpiły do „strefy euro” jako „Państwa Członkowskie objęte derogacją”. Mamy tu jednak do czynienia z rozbudowaną strukturą instytucjonalną wyposażoną w określone instrumenty. Najważniejszym są obrady Rady UE prowadzone w formule ECOFIN, ale w składzie tylko tych ministrów, którzy reprezentują państwa członkowskie UGW (ang.: *informal meetings of the Euro 12 Group*).

W Traktacie Nicejskim zdecydowano się na rezygnację z głosowania jednomyślnego w Radzie UE w zakresie reprezentacji Wspólnoty Europejskiej na szczeblu międzynarodowym – w odniesieniu do kwestii, które leżą w szczególnym interesie Unii Gospodarczej i Walutowej. Traktat ten zmienił też dołączony do Traktatu o UE protokół dotyczący statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego. Postanowiono w nim, że Rada w składzie szefów państw lub rządów może podejmować zmiany w statucie dotyczące Rady Dyrektorów UGW (Rada ta nazywana jest też Radą Naczelną).

Wprowadzenie euro nie spotkało się z wielkim poparciem społeczeństw państw, które przystąpiły do UGW. Wydaje się, że mieszkańcy Unii Europejskiej zaakceptują euro tylko wówczas, gdy przekonają się, że nowa waluta służy zwalczaniu bezrobocia i dynamizowaniu wzrostu gospodarczego. W tym celu konieczna jest m.in. proporcjonalna harmonizacja fiskalna w UE, uzależniona od stopnia rozwoju gospodarczego, koordynacja polityki budżetowej przy zrównoważeniu deficytu budżetowego ze wzrostem gospodarczym oraz zmniejszenie obciążeń dla MŚP oraz wzrost płac.

Do przyjęcia wspólnej waluty przygotowuje się 10 nowych krajów członkowskich, włącznie z Polską. W przypadku naszego kraju perspektywa ta nie wydaje się jednak zbyt bliska. O przesuwaniu daty wejścia Pol-

ski do grupy euro decydują kłopoty ze sprostaniem kryteriom konwergencji wspólnej waluty oraz brak entuzjazmu i jednorodności dla tego pomysłu wśród polskich elit politycznych.

Europejski Model Gospodarczy i Społeczny (EMGiS)

Państwa Członkowskie UE są między sobą bardzo zróżnicowane pod względem sytuacji społeczno-gospodarczej. Europejski Model Gospodarczy i Społeczny może być zatem rozumiany i realizowany w krajach UE rozmaicie, zależnie od własnych priorytetów polityki gospodarczej i społecznej. Najważniejszym jednak celem jest stabilny pomyślny rozwój gospodarczy i społeczny we wszystkich 25 Państwach Członkowskich, w warunkach demokracji politycznej i pluralizmu. Ważnym czynnikiem jest wspieranie równości szans i dostępu do rynku pracy dla wszystkich uczestników procesów ekonomicznych i społecznych.

Europejski Model Gospodarczy i Społeczny zakłada rozwój gospodarczy połączony z odpowiednią ochroną społeczną i socjalną, czego nie przewidują np. modele rozwoju innych gospodarek światowych. Jeśli więc mówimy, że Produkt Krajowy Brutto jest np. we Francji niższy niż w USA, to pamiętajmy, że w USA trzeba pracować o 20% dłużej niż w Europie. Natomiast nie ma znaczących różnic w produktywności między Francją czy Niemcami – a USA.

Europejski Model Gospodarczy i Społeczny polega na aktywnym udziale podmiotów, w tym tzw. partnerów społecznych w procesach gospodarczych. Udział ten jest zmienny, co wynika z odmiennych priorytetów polityk sektorowych w państwach UE, lecz służy on np. osłabieniu szkodliwych dla pracobiorców skutków podejmowanych zmian w gospodarce.

Kwestia Europejskiego Modelu Gospodarczego i Społecznego związana jest z pomyślną realizacją całości projektu integracji europejskiej. W przyszłości rozwój tego modelu powinien być podstawowym elementem partnerstwa na rzecz dobrobytu, solidarności i bezpieczeństwa socjalnego. Definicja ustalona w marcu 2002 r. w Barcelonie przez Radę Europejską pozostaje w tej sytuacji w pełni aktualna: „Europejski model społeczny oparty jest na dobrej skuteczności ekonomicznej, wysokim poziomie ochrony społecznej i edukacji oraz dialogu społecznym”.

Aby zapewnić stabilność gospodarczą i społeczną, w Państwach Członkowskich UE należy zacieśnić współpracę z partnerami społecznymi. Ku pewnemu zaskoczeniu obserwatorów – kwestia ta stała się jednym z punktów ciężkości brytyjskiej prezydencji jesienią 2005 r. W UE polityka społeczna zapewnić powinna trwałe inwestycje w rozwój ekonomiczny – równoległe zaś: służyć wspieraniu solidarności i stabilności społecznej. Podstawowe znaczenie w kształtowaniu Europejskiego Modelu Społecznego i Gospodarczego odgrywa zatem kierunek polityki społecznej koodynowanej na szczeblu Unii Europejskiej – a wypełniany treścią w politykach sektorowych przez poszczególne Państwa Członkowskie.

Europejskie Partie Polityczne

W trakcie procesu ratyfikacji Traktatu z Maastricht w roku 1992 w Parlamencie Europejskim zaproponowano wypracowanie statutu partii politycznych europejskich, określającego ramy działalności partii i zasady korzystania ze wsparcia finansowego z funduszy wspólnotowych. Sugerowano wtedy wypracowanie:

- definicji partii europejskiej, rozumianej jako związek federacyjny partii narodowych lub regionalnych, funkcjonujących w większości Państw Członkowskich oraz legitymujący się określonym procentem uzyskanych głosów w ostatnich wyborach do Parlamentu Europejskiego (np. 2%, 3% lub 5%);
- statutów poszczególnych partii europejskich, określających nazwę i siedzibę, skład i uprawnienia kongresów partii i ich organów wykonawczych, warunki przyjmowania nowych członków, ich prawa i obowiązki oraz zasady finansowania;
- zakresu zadań partii europejskiej, do których należeć powinna praca nad rozszerzeniem i pogłębianiem świadomości europejskiej, ustalenie programów przyszłego działania politycznego Unii oraz wywieranie wpływu na Radę i Komisję poprzez programy wyborcze formułowane w okresie wyborów do Parlamentu Europejskiego;
- reguł finansowania poszczególnych partii i indywidualnych członków (składki członkowskie) oraz bezpośrednie dofinansowanie z budżetu Unii;
- metod uznania danej organizacji za partię europejską (o zgodności ze statutem takiej pretendującej grupy politycznej decydować miałby niezależny organ: Komisja, bądź Rada UE).

Rada UE wraz z Parlamentem Europejskim przyjęły 4 listopada 2003 r. w formule pozatraktatowej **rozporządzenie dotyczące organizacji partii politycznych na szczeblu europejskim** oraz sposobów ich finansowania. Nowe przepisy weszły w życie 15 lutego 2004 r., z wyjątkiem regulacji finansowych, które zaczęły obowiązywać od nowej kadencji PE, po wyborach w czerwcu 2004 r. W oparciu o zapisy tego rozporządzenia partię na poziomie europejskim definiuje się alternatywnie – jako:

- 1) partię polityczną, rozumianą jako stowarzyszenie obywateli mające cele polityczne, uznane przez co najmniej jedno Państwo Członkowskie, zgodnie z jego prawem wewnętrznym;
- 2) sojusz – alians partii politycznych (ang.: *alliance of political parties*) wyrażony w postaci współpracy strukturalnej co najmniej dwóch partii politycznych.

Zgodnie z rozporządzeniem – partia europejska powinna:

- dysponować osobowością prawną w Państwie Członkowskim, w którym partia ma swą siedzibę;
- posiadać przedstawicieli w przynajmniej jednej czwartej Państw Członkowskich UE, będących członkami Parlamentu Europejskiego, parlamentów krajowych lub regionalnych, bądź też zgromadzeń regionalnych;
- uzyskać w przynajmniej jednej czwartej Państw Członkowskich UE co najmniej 3% głosów oddanych na tę partię w każdym z tych krajów w ostatnich wyborach do Parlamentu Europejskiego;
- w swym programie i działaniach przestrzegać zasad, na których oparto Unię Europejską, takich jak: wolność, demokracja, poszanowanie praw człowieka i praworządność (poszanowanie praw powszechnych).

Do weryfikacji wypełniania tych warunków zobowiązany został Parlament Europejski oraz specjalnie do tego celu powołany komitet. Parlament uprawniony został też do rozpatrywania wniosków partii europejskich o dofinansowanie, zagwarantowane im z budżetu UE. Uregulowane zostały także:

- formalne i materialne warunki uzyskania subwencji;
- procedury kontroli wydatkowania środków finansowych UE;
- zasady technicznego wsparcia dla partii europejskich ze strony PE;
- kryteria składania sprawozdań przez PE z realizacji zobowiązań wobec partii, które wynikają z traktatów i aktów wspólnotowych.

Z nowych regulacji jako pierwsi skorzystali europejscy „Zieloni”, którzy na swym kongresie w Rzymie (20–22 lutego 2004 r.) powołali Europejską Partię Zielonych. Skupia ona 32 partie członkowskie z całej Europy oraz 8 partii o statusie obserwatora. Na wspólnotowej scenie politycznej jeszcze nie istnieją inne europejskie partie polityczne. Frakcje w Parlamencie Europejskim nie są bowiem takimi partiami, chociaż swoimi nazwami mogą to sugerować.

Europejskie prawo wspólnotowe – prawo europejskie

Europejskie prawo wspólnotowe to prawo europejskie, które obowiązuje na obszarze Unii Europejskiej. Źródła prawa europejskiego dzielą się na: pierwotne i pochodne. Do **pierwotnych źródeł prawa wspólnotowego** należą: Traktat Paryski o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (8.04.1951 r.) oraz Traktaty o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (oba z 25.03.1957 r.). Traktat Paryski i Traktaty Rzymskie podpisane zostały przez 6 państw założycielskich; należą do nich: Belgia, Francja, Niderlandy, Luksemburg, Republika Federalna Niemiec oraz Włochy. Do pierwotnych źródeł prawa europejskiego należą także: Traktat o Fuzji Organów (1965 r.), Jednolity Akt Europejski (1986 r.) Traktat o Unii Europejskiej (z Maastricht – 1992 r.), Traktat Amsterdamski (1997 r.) oraz Traktat Nicejski (2000/2001).

Do źródeł pierwotnych zalicza się również umowy o przystąpieniu nowych Państw Członkowskich. Do tej pory jest ich dziewiętnaście (Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii, Dania, Irlandia, Grecja, Hiszpania, Portugalia, Austria, Szwecja, Finlandia, Polska, Estonia, Łotwa, Litwa, Republika Czeska, Słowacja, Słowenia, Węgry, Cypr, Malta).

Do **pochodnych (wtórnych) źródeł prawa wspólnotowego (europejskiego)** należą akty prawne wydawane przez organy (instytucje) Wspólnot Europejskich. Są to: rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia i opinie. Trzy pierwsze są wiążące dla ich adresatów; zalecenia i opinie nie mają takiego charakteru (→ Dorobek prawny).

Do źródeł prawa wspólnotowego zalicza się także umowy międzynarodowe zawierane z krajami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi, a także porozumienia zawierane między Państwami Członkowskimi. Pamiętać należy natomiast, że normy prawne zawarte w umowach międzynarodowych przyjmowanych w ramach Rady Europy (organizacji między-

narodowej niezależnej od Unii Europejskiej) nie wchodzą w zakres prawa wspólnotowego (prawa europejskiego).

Prawo europejskie stanowi autonomiczny system prawny ponadpaństwowego systemu decyzyjnego. Ponieważ prawo to nie obejmuje swymi regulacjami ani wszystkich dyscyplin prawa, ani – w ich obrębie – nie normuje wszystkich zagadnień, jego naturalnym dopełnieniem stają się narodowe porządki prawne. Przyczyną tej sytuacji jest konieczność zapewnienia jednolitego stosowania prawa wspólnotowego w sytuacjach, gdy wymaga tego realizacja zadań i celów Wspólnot.

Pojęcie **bezpośredniego stosowania** oznacza dopuszczalność stosowania norm prawa wspólnotowego przez sądy i inne organy Państw Członkowskich bez konieczności uprzedniego wydawania odpowiednich przepisów prawa wewnętrznego. Bezpośrednia skuteczność prawa wspólnotowego oznacza, że normy wspólnotowe tworzą prawa i obowiązki wprost dla obywateli i podmiotów gospodarczych. Na te prawa i obowiązki można powoływać się w postępowaniu przed organami wewnętrznymi w danym Państwie Członkowskim UE.

Zasada **prymatu prawa Wspólnot** (zwana **zasadą pierwszeństwa stosowania**) dotyczy m.in. wszelkiego rodzaju norm prawa wspólnotowego, bez względu na ich usytuowanie w systemie prawa Wspólnot. Zgodnie z tą zasadą – w wypadku stwierdzenia konfliktu w konkretnej sytuacji między normą prawa krajowego i normą wspólnotową należy zastosować normę wspólnotową, a normę prawa krajowego należy pozostawić bez zastosowania.

Zasada pierwszeństwa norm wspólnotowych obowiązuje bez względu na rangę normy prawa krajowego.

Prawo europejskie służy realizacji celów określonych w traktatach powołujących do życia Wspólnoty Europejskie i Unię Europejską. Traktaty te nie obejmują wszystkich obszarów działania Państw Członkowskich Unii. Nie ma dotychczas europejskich regulacji prawnych dotyczących prawa karnego, procedury karnej, prawa administracyjnego i wielu innych gałęzi. Wspólnoty Europejskie wykraczają poza tradycyjne prawo międzynarodowe, gdyż stanowiące przez nie prawo stwarza prawa i nakłada obowiązki nie tylko na Państwa, lecz także bezpośrednio na ich obywateli. Prawo stanowiące przez instytucje Wspólnot nie jest również prawem wewnętrznym Państw Członkowskich. Prawo wspólnotowe odróżnia od prawa międzynarodowego to, że instytucje Wspólnot (Komisja Europejska,

a następnie Rada Unii Europejskiej i Parlament Europejski) uzyskały na mocy traktatów założycielskich kompetencję stanowienia prawa, które nie wymaga transformacji, lecz obowiązuje bezpośrednio. Warunkiem jest tu prymat prawa wspólnotowego nad prawem Państw Członkowskich.

Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA)

Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu EFTA (ang.: *European Free Trade Association*) rozpoczęło działalność 4 stycznia 1960 r. jako ugrupowanie gospodarcze założone w odpowiedzi na utworzenie EWG. Założycielami EFTA były: Austria, Dania, Norwegia, Portugalia, Szwajcaria, Szwecja i Zjednoczone Królestwo. Z upływem lat większość państw należących wcześniej do EFTA przystąpiła do Unii Europejskiej; członkami EFTA pozostały jedynie: Islandia, Liechtenstein, Norwegia i Szwajcaria. Stowarzyszenie EFTA zakładało przede wszystkim utworzenie strefy wolnego handlu i stały rozwój gospodarczy. Strefa wolnego handlu, w odróżnieniu od unii celnej, nie przewidywała jednak ustanowienia wspólnej taryfy celnej wobec państw trzecich.

W 1984 r. w Luksemburgu zdecydowano o powołaniu **Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)** pomiędzy Wspólnotami Europejskimi i EFTA.

Europejski Obszar Gospodarczy powstał faktycznie dopiero w 1992 r. Obejmuje on terytorium Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) i Unii Europejskiej, jednak w rezultacie negatywnego wyniku referendum (z 6 grudnia 1992 r.) do EOG nie przystąpiła Szwajcaria. Układ zakłada swobodny przepływ towarów, usług, kapitału i siły roboczej na całym Obszarze.

Znaczenie Europejskiego Obszaru Gospodarczego zmalało po przystąpieniu do Unii Europejskiej trzech państw EFTA: Austrii, Szwecji i Finlandii. **W Układzie o EOG nie znalazły się zapisy dotyczące sektora rolnego i unii celnej.** Nie zniesiono też kontroli granicznej pomiędzy Unią Europejską a Obszarem EFTA. Siedzibą EFTA jest Genewa. 10 grudnia 1992 r. Polska podpisała w Genewie umowę z EFTA o ustanowieniu strefy wolnego handlu (obowiązuje ona od listopada 1993 r.). Natomiast od czerwca 2004 r. Polska jest też stroną umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym.

Eurorealizm i eurosceptycyzm

Wydaje się, że w Polsce słowo „euroentuzjazm” wychodzi z obiegu zastępowane nowym: „eurorealizm”. Definicje obu tych pojęć są skrajnie różne i – co ważniejsze – bardzo subiektywne. Otóż euroentuzjasta definiuje siebie jako osobę popierającą integrację Polski z Unią Europejską na partnerskich zasadach. Jest więc raczej za przyspieszeniem tego procesu niż za jego opóźnianiem. Euroentuzjasta uznaje za eurorealistę osobę, która próbuje wprowadzać warunki katagoryczne, konieczne do spełnienia przez Unię Europejską w procesie włączania Polski do UE. Eurorealista jest często – zdaniem euroentuzjasty – zwolennikiem dużej ilości okresów przejściowych we włączaniu polskiej gospodarki do UE. Tak pojmowany eurorealizm sprowadza się do akceptacji spowalniania okresu polskiej integracji po to, aby wymusić spełnienie przez UE postawionych warunków.

Natomiast eurorealista definiuje siebie jako osobę, która popiera integrację Polski z UE, ale po zagwarantowaniu z góry określonej, szerokiej listy polskich interesów narodowych. Eurorealista nie chce być kojarzony z określeniem „euroentuzjazm”. Eurorealista uważa euroentuzjastę za bezkrytycznego, a nawet ślepego zwolennika udziału Polski w strukturach unijnych. Sprowadza go do roli technokraty pozbawionego umiejętności obejmowania integracji Polski z Unią w szerszym kontekście odpowiedzialności za losy państwa i przyszłych pokoleń.

Nie wypada zapomnieć o eurosceptykach, którzy z pewnością nie są ani euroentuzjastami, ani eurorealistami. Niektórzy wyodrębniają jeszcze tzw. eurokrytyków, czyli radykalnych eurosceptyków, jednoznacznie niechętnych wobec UE.

Najbardziej sceptyczni wobec integracji europejskiej byli do tej pory Brytyjczycy i Duńczycy. Wynikałoby z tego, że sceptycyzm wobec integracji europejskiej nie jest tylko polską specyfiką – jednak ograniczmy się tutaj do refleksji nad jego rodzimą odmianą. Narzekamy na zmiany zachodzące w Polsce w związku z transformacją ustrojową i reformami, zapominając, iż jeszcze 15 lat temu nie bardzo wierzono, że w naszym kraju możliwe będą jakiegokolwiek zmiany. Jeszcze przed 8 laty kwestią sporną było, czy Polska zostać ma pełnoprawnym członkiem Paktu Północnoatlantyckiego i czy już w 2004 roku uda się przystąpić do Unii Europejskiej. Na początku lat dziewięćdziesiątych ub. wieku unijna Europa przyciągała realną szansą włączenia się Polski do współtworzenia jej sukcesu

cywilizacyjnego i czerpania wspólnych korzyści z rozwoju UE. Tylko od polityki państwa i aktywności obywateli zależało, w jakim stopniu będziemy potrafili wykorzystać otwierające się w UE możliwości. Sondáže opinii publicznej na początku lat 90. ub. wieku wskazywały na ogromne poparcie dla europejskiej orientacji naszego kraju. Rozpoczęła się żmudna i trudna praca dorównywania standardom europejskim. Dziś Polska jest członkiem Rady Europy i Unii Europejskiej a sondáže opinii publicznej nadal udowadniają trwale poparcie polskiego społeczeństwa dla integracji europejskiej.

Euroregiony – współpraca przygraniczna/transgraniczna

Euroregiony to obszary współpracy przygranicznej (transgranicznej), będącej wynikiem wzajemnego porozumienia regionów przygranicznych (jednostek samorządu terytorialnego – lokalnych i regionalnych). Ich celem jest przede wszystkim współpraca gospodarcza, rozwój połączeń komunikacyjnych, ochrona środowiska oraz działalność kulturalno-edukacyjna i turystyka. Tworzenie euroregionów nie zagraża suwerenności państw narodowych, gdyż tylko państwa, a nie euroregiony posiadają pełną kompetencję w zakresie kreowania swojej polityki zagranicznej. Utworzenie każdego euroregionu na poziomie lokalnym, przygranicznym, wiąże się zazwyczaj ze zgodą władz regionalnych lub centralnych na tego typu współpracę. Euroregiony funkcjonują, opierając się na własnych statutach, które nie mogą być jednak sprzeczne z prawem tych państw, na których terytorium dany euroregion się znajduje. Do tej pory euroregiony i ich kompetencje **nie zostały uregulowane w prawie Unii Europejskiej**. W Europie Zachodniej funkcjonują m.in.: Euroregion Saar-lor-Lux, Euroregion Argealp, Euregio, czy też Regio Basilensis. W obszarze polskiego przygranicza są następujące euroregiony:

- Bałtyk, od 2.02.1998 (uczestniczą: Dania, Litwa, Łotwa, Polska, Rosja, Szwecja),
- Beskidy, od 15.03.2000 (Polska, Słowacja),
- Bug, od 29.09.1995 (Białoruś, Polska, Ukraina),
- Dobrava, w stadium organizacyjnym (Rep. Czeska, Polska),
- Glacensis, od 05.12.1995 (Rep. Czeska, Polska),
- Karpaty, od 14.02.1993 (Polska, Rumunia, Słowacja, Ukraina, Węgry),

- Niemen, od 06.06.1997 (Białoruś, Litwa, Polska),
- Nysa, od 21.12.1991 (Rep. Czeska, Niemcy, Polska),
- Pomerania, od 15.12.1995 (Niemcy, Polska, Szwecja),
- Pradziad, od 02.07.1997 (Rep. Czeska, Polska),
- Pro Europa Viadrina, od 21.12.1993 (Niemcy, Polska),
- Silesia, od 22.09.1998 (Rep. Czeska, Polska),
- Sprewa–Nysa–Bóbr, od 21.09.1998 (Niemcy, Polska),
- Śląsk Cieszyński, od 22.04.1998 (Rep. Czeska, Polska),
- Tatry, od 26.08.1994 (Polska, Słowacja).

Współpraca przygraniczna wspierana jest przez programy i fundusze pomocowe Unii Europejskiej, m.in. INTERREG, a także CROSSBORDER COOPERATION w ramach programu Phare.

Federalizm i polityczne wizje federacji europejskiej

Federalizm oznacza formę organizacji państwa, ale też: ruch polityczny, mający na celu polityczną integrację dowolnego makroregionu w formie dobrowolnego związku państw. Federalizm skupia się na swoistym podziale władz i metod zorganizowania procesu decyzyjnego w ramach określonej wspólnoty. Najczęściej federalizm sprowadza się do podziału kompetencji pomiędzy władzą centralną a władzą (lub władzami) regionalnymi (terytorialnymi). Podział ten uzależniony jest od decyzji centrum i części składowych federacji.

Koncepcja utworzenia europejskiej federacji, czyli „Ojczyzny Europejskiej” została zaprezentowana na Kongresie Europejskim w Hadze (7–10 maja 1948 r.). Podstawą „Ojczyzny Europejskiej” był projekt utworzenia unii ekonomicznej i politycznej opartej na ponadnarodowych strukturach (parlament / rząd i sąd). Zwolennicy „Ojczyzny Europejskiej”, zwani również federalistami europejskimi, opowiadają się za przeniesieniem uprawnień suwerennych państw na rzecz organów federalnych. Uważają oni, że tylko taki model Europy może zmniejszyć lub wyeliminować ryzyko wojny na Starym Kontynencie a państwowi europejskim pozwoli uzyskać wysoki poziom rozwoju demokracji i gospodarki.

Obecnie wyróżnia się dwa stanowiska dotyczące metody urzeczywistnienia unii federalnej: A. Metodę paktu federalnego między rządami; B. Metodę konstytuandy. Pierwsza z nich polegałaby na zawarciu umowy o utworzeniu federacji pomiędzy rządami zainteresowanych państw, dru-

ga zaś na uformowaniu ogólnoeuropejskiego organu, wybranego demokratycznie, który z mandatu obywateli byłby uprawniony do decyzji w sprawie tworzenia federacji.

Na rzecz utworzenia federacji europejskiej aktywnie angażuje się **Unia Federalistów Europejskich** – europejska organizacja pozarządowa, mająca najwięcej członków w RFN i Włoszech. Od kilku lat działa również w Polsce.

Do politycznych wizji ponadpaństwowej (supranarodowej) integracji europejskiej zalicza się następujące wizje (koncepcje), mające już wartość historyczną:

1. „Stany Zjednoczone Europy”

Autorem tego pojęcia jest Winston Churchill, który 19 września 1946 r. przedstawił w Zurychu ideę utworzenia **Stanów Zjednoczonych Europy**. Do pomysłu tego politycy europejscy wracali kilkakrotnie. Czeski prezydent Vaclav Havel, podczas oficjalnego wystąpienia we francuskim Senacie w 1999 r., zaproponował powołanie Europejskich Stanów Zjednoczonych. Prezydent Havel postulował napisanie ustawy zasadniczej Unii Europejskiej: niezbyt długiej i powszechnie zrozumiałej konstytucji, w której zawarty byłby sens europejskiej integracji i funkcjonowania UE. Oświadczył ponadto, że potrzebne będzie zreformowanie Parlamentu Europejskiego przez utworzenie systemu dwuizbowego, podobnie jak w normalnych federacjach. Utworzenie drugiej izby, np. Izby Narodów, w której wszystkie państwa miałyby tyle samo posłów, umożliwiłoby, zdaniem Vaclava Havla, dalszą zmianę Unii Europejskiej. Zmiana ta polegałaby na uchyleniu reguły, według której w Komisji Europejskiej, silnym organie administracyjnym UE, reprezentowane są wszystkie Państwa Członkowskie Unii. Ważniejsze byłyby polityczne i fachowe zdolności komisarzy Komisji, niż zapewnienie w niej reprezentacji wszystkim Państw Członkowskim. Interesy poszczególnych Państw Członkowskich powinny i mogłyby być reprezentowane na forum Rady Europejskiej i drugiej Izby Europejskiego Parlamentu – proponował Havel. W swym wystąpieniu o przyszłości UE V. Havel opowiedział się po stronie federalistów, którzy na fundamencie dzisiejszej Unii chcieliby stopniowo zbudować Europejskie Stany Zjednoczone, wyposażone docelowo we wszystkie atrybuty państwa federalacyjnego.

2. Wizję Joschki (Josepha) Fischera (ministra spraw zagranicznych Niemiec do roku 2005) charakteryzowały następujące wnioski:
 - kryzys „metody Jeana Monneta” został potwierdzony wprowadzeniem do traktatów (a konkretnie Traktatem Amsterdamskim) tzw. wzmocnionej współpracy (ang.: *enhanced cooperation*);
 - przyjęcie federalnej **konstytucji europejskiej** staje się koniecznością w sytuacji intensywnej przebudowy wewnętrznej UE i rozszerzania terytorialnego o tak dużą liczbę państw; konstytucja taka umożliwiałaby utworzenie centrów grawitacji integracyjnej, inaczej ujmując – awangardy integracyjnej złożonej z grup krajów o różnym stopniu zaawansowania integracyjnego (5, 6 lub 12 państw);
 - utrzymanie państwa narodowego w obecnym kształcie nie jest do końca możliwe; na nowo muszą zostać zdefiniowane relacje między Państwami Członkowskimi a Unią Europejską i jej instytucjami, oparte na solidarności i subsydiarności;
 - konieczna jest nowa konstrukcja Parlamentu Europejskiego (np. dwie izby: pierwsza złożona z parlamentarzystów narodowych, druga złożona z bezpośrednio wybieranych senatorów lub z przedstawicieli Państw Członkowskich – na wzór niemieckiego Bundesratu);
 - konstrukcja przyszłego rządu europejskiego musi zostać oparta na Radzie Europejskiej lub bezpośrednim wyborze Przewodniczącego Komisji Europejskiej.
3. Wizja Jacques’a Delorsa, byłego przewodniczącego Komisji Europejskiej, oparta została na postulatach:
 - koncepcji „federacji państw narodowych”;
 - federacji sześciu państw założycielskich, których wspólne funkcjonowanie oparte byłoby na specjalnych uregulowaniach („Traktat w traktacie”);
 - wzmocnienia ponadpaństwowych instytucji, a głównie Komisji i Parlamentu Europejskiego.
4. Wizja Helmuta Schmidta i Valéry’ego Giscarda d’Estaing koncentrowała się na:
 - odwołaniu do koncepcji utworzenia „trzonu-rdzenia Europy” na bazie 11 (dziś 12) państw członków strefy euro;
 - konieczności zastanowienia się nad konsekwencjami rozszerzenia UE o nowe kraje – z Europy Środkowo-Wschodniej oraz o Turcję.

5. Wizja Tony’ego Blaira odwoływała się do:
- Unii Europejskiej definiowanej jako sojusz narodów, a nie federalne superpaństwo;
 - włączenia parlamentów narodowych w proces decyzyjny UE;
 - wyboru stałego Przewodniczącego Rady Europejskiej.

T. Blair odrzucał w swej koncepcji:

- przekazywanie większej władzy instytucjom UE;
- pełne uwspólnotowienie II filaru UE oraz polityki podatkowej i gospodarczej;
- powrót do idei „pierwotnego jądra Europy” złożonego przede wszystkim z Niemiec i Francji.

Wymienione cztery wizje przyszłości integracji europejskiej miały istotny wpływ na przebieg prac w Konwencji Europejskiej i przyjęcie Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy. Różnice zdań w tym zakresie sprawiły, że – zwłaszcza po nieudanych referendum konstytucyjnych we Francji i Niderlandach – traktat ten w obecnej postaci nie wejdzie w życie.

Fundusze i programy przedakcesyjne

Tylko Państwa ubiegające się o członkostwo w Unii Europejskiej obejmowane są pomocą finansową w ramach unijnych programów przedakcesyjnych (ang. *pre-accession programs*). Pomoc ta ustaje z chwilą uzyskania członkostwa w UE przez państwo-beneficjenta, jednak wówczas – niejako automatycznie – zastępowana jest pomocą z tzw. funduszy strukturalnych.

Rocznie na realizację finansowej pomocy przedakcesyjnej Unia Europejska przeznaczala 3120 mln euro.

Od 2000 roku Polska otrzymywała wsparcie z trzech programów przedakcesyjnych:

1. *Phare* (ang.: *Poland and Hungary Assistance for Restructuring their Economies* – Program Pomocy Polsce i Węgrom w Restrukturyzacji Gospodarki PHARE) jest największym programem bezzwrotnej pomocy dla krajów Europy Środkowej i Wschodniej, utworzonym w 1989 roku dla wspierania dwóch pierwszych państw postkomunistycznych. W 2000 roku pomoc w ramach *Phare* obejmowała także Bułgarię, Estonię, Litwę, Łotwę, Rep. Czeską, Rumunię, Słowację, Słowenię, a obecnie obejmuje tak-

że Albanii, Bośnię-Hercegowinę, Chorwację oraz Byłą Jugosłowiańską Republikę Macedonii. Instytucją koordynującą udzielanie pomocy jest Komisja Europejska współpracująca z instytucjami krajowymi.

Polsce przyznano łącznie ponad 3 mld euro w ramach podpisanych Memorandów Finansowych *Phare* 1990–2002. W budżecie Unii na lata 2000–2006 globalna wysokość pomocy *Phare* wynosi 1,5 mld euro rocznie.

W ramach *Phare* funkcjonują programy krajowe, programy dla grup beneficjentów oraz programy współpracy przygranicznej (ang.: *Cross Border Cooperation*). W Polsce programy finansowane z PHARE koncentrowały się w latach 2000–2003 na problemach związanych, między innymi, z systemem zabezpieczeń socjalnych, ochroną środowiska, energetyką, transportem, telekomunikacją i walką z przestępczością.

Przygotowaniem do wykorzystania przez Polskę po wejściu do Unii jej pomocowych funduszy strukturalnych był Program *Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza (Phare SSG)*, mający na celu zmniejszanie nierówności rozwoju regionów przez aktywność gospodarczą, rozwiązywanie problemów społecznych kojarzonych z rynkiem pracy i restrukturyzację infrastruktury. Program *Phare SSG* składa się z trzech głównych komponentów: wsparcia rozwoju infrastruktury (INFRA), wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) oraz wsparcia rozwoju zasobów ludzkich (RZL).

Rok 2003 był ostatnim rokiem programowania *Phare* w krajach wstępujących do UE. Zgodnie z harmonogramem określonym w Memorandach Finansowych, podpisanych przez Polskę i Komisję Europejską w 2003 r., projekty objęte alokacją *Phare* 2003 będą jednak realizowane do 2006 r.

2. ISPA (ang.: *Instrument for Structural Policies for Pre-accession – Przedakcesyjny Instrument Strukturalny ISPA*).

Instrument ten finansuje projekty w zakresie spójności społecznej i gospodarczej w sektorze środowiska i transportu. Budżet ISPA wynosi 1,04 mld euro rocznie w okresie od 2000 do 2006 roku, z czego Polsce przysługiwało od 30 do 37% tej kwoty (średnio około 348 mln euro).

Wsparcie finansowe ISPA objęło:

- pomoc dla przedsięwzięć umożliwiających krajom beneficjentom dostosowanie się do wspólnotowego prawa ochrony środowiska oraz do celów Partnerstwa dla Członkostwa;

- dofinansowanie zrównoważonych przewozów, a w szczególności przedsięwzięć wchodzących w skład projektów o wspólnym interesie; umożliwia to Polsce dostosowanie się do celów Partnerstwa dla Członkostwa, co obejmuje stworzenie połączeń sieci krajowej z transeuropejską oraz umożliwia ujednoczenie warunków wykonywania tychże sieci.

3. SAPARD (ang.: *Support for Pre-accession Measures for Agriculture and Rural Development* – Przedakcesyjny Instrument Wsparcia dla Rolnictwa i Obszarów Wiejskich SAPARD).

Instrument ten finansowano przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej. Do jego priorytetów należało:

- poprawa konkurencyjności rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, zarówno w kraju jak za granicą;
- dostosowanie sektora rolno-spożywczego do wymagań Rynku Wewnętrznego w pod względem sanitarno-higienicznym i jakościowym;
- rozwój obszarów wiejskich przez rozwój infrastruktury technicznej oraz tworzenie warunków do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej.

Przyjmowanie projektów do programu SAPARD zakończyło się przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Obecnie kontynuowany jest jedynie proces wdrażania zatwierdzonych projektów. Roczna wartość środków przyznanych Polsce przez Unię Europejską w ramach SAPARD wyniosła ok. 170 mln euro.

Geneza i etapy integracji europejskiej

Geneza europejskich organizacji integracyjnych wiąże się z trzema ważnymi wydarzeniami:

- 1) Kongresem Europejskim w Hadze (1948 r.),
- 2) przyjęciem i ogłoszeniem Deklaracji Schumana (1950 r.) i
- 3) Konferencją w Messynie (1955 r.).

1. Z inspiracji Europejskiej Unii Federalistów, w dniach 7–10 maja 1948 roku, w auli gotyckiej parlamentu holenderskiego, odbył się zjazd zwolenników federacji Europy. Uczestniczyło w nim 750 deputowanych, polityków, ludzi kultury i działaczy ruchów proeuropejskich z 19 krajów

Europy. Kongresowi przewodniczył Winston Churchill. Kongres obradował w trzech Komisjach: Politycznej, Ekonomicznej i Społecznej oraz Komisji do Spraw Kultury. Komisji do Spraw Kultury przewodniczył hiszpański pisarz Salvador Madariaga, w asyście Denisa de Rougemonta (Szwajcar, czołowy propagator regionalizacji, przeciwnik koncepcji gen. Charlesa de Gaulle'a budowy Europy suwerennych państw narodowych w formie „Europy Ojczyzn”). Zebrani jednomyślnie opowiedzieli się za budową zjednoczonej Europy.

Rezultatem bezpośrednim Kongresu było między innymi:

- powstanie Ruchu Europejskiego (1948),
- utworzenie Rady Europy (1949),
- utworzenie Europejskiego Centrum Kultury (1950), którego dyrektorem został Denis de Rougemont.

Utworzenie specjalnej Komisji do Spraw Kultury, na równi z Komisją Polityczną oraz Ekonomiczną i Społeczną, było świadectwem tego, iż twórcy wizji przyszłej zjednoczonej Europy traktowali znaczenie kultury dla procesu integracji kontynentu europejskiego na równi z gospodarką i polityką. Przy innej okazji Denis de Rougemont tak skomentował ten fakt: „Prawdziwa kultura nie jest ornamentem, zwykłym luksusem, ani zbiorem specyficznych wartości nie dotyczących człowieka z ulicy. Rodzi się ona ze świadomości życia, z wiecznej potrzeby zgłębiania sensu egzystencji, powiększania władzy człowieka nad rzeczami. Ona stworzyła wielkość Europy”.

2. Deklaracja Roberta Schumana została przedstawiona opinii publicznej 9 maja 1950 r. Rok 1950 był bardzo istotny dla historii integracji europejskiej. Wtedy to Jean Monnet przekonał francuskiego ministra spraw zagranicznych Roberta Schumana do przedstawienia koncepcji zakładającej, że zachodniemiecki oraz francuski przemysł stalowy i węglowy powinny znajdować się pod jedną tzw. Wysoką Władzą, która miałaby nadzorować ich rozwój. W rezultacie Wysoka Władza stała się głównym organem Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS) utworzonej w wyniku tej propozycji. Był to impuls do rozpoczęcia procesu integracji europejskiej. Powstanie EWWiS urzeczywistniło koncepcję Jeana Monneta, który uważał, że integracja europejska oraz budowanie struktury ponadnarodowej (federacji) może być realizowane stopniowo (sektorowo: od integracji sektorów gospodarki do integracji politycznej).

3. Konferencja w Messynie odbyła się w czerwcu 1955 r. z udziałem ministrów spraw zagranicznych Belgii, Francji, Holandii (Niderlandów), Luksemburga, Republiki Federalnej Niemiec i Włoch (czyli tzw. szóstki). Podjęte w efekcie obrad decyzje uruchomiły proces poszerzania i zacieśniania integracji gospodarczej państw należących dotąd do EWWiS. Nowe obszary współpracy objęły m.in. pokojowe wykorzystanie energii atomowej. Pod przewodnictwem Paula-Henri Spaaka, ministra spraw zagranicznych Belgii, opracowany został raport ekspertów, który następnie wykorzystano jako programową podstawę w negocjacjach poprzedzających zawarcie Traktatów Rzymskich w marcu 1957 r. (czyli traktatów ustanawiających Europejską Wspólnotę Gospodarczą i Europejską Wspólnotę Energii Atomowej).

Wspólnoty Europejskie oraz Unia Europejska to najbardziej udany projekt integracji międzynarodowej krajów Europy. 50 lat pokonywania wielu problemów oraz ogromnej pracy i wysiłku pokoleń dla pokojowego współistnienia i rozwoju narodów Europy. Chyba nie będzie w tym dużej przesady kiedy powiemy, że integracja europejska zaczęła się od przyjaźni kilku osób. Bo to właśnie kilku mężów stanu – Robert Schuman, Jean Monnet, Konrad Adenauer i Alcide de Gasperi byli inicjatorami i pierwszymi realizatorami idei integracji. Zażegnanie dalszych konfliktów i budowa pokoju w Europie były podstawowymi celami, które zgromadziły inicjatorów integracji europejskiej krótko po zakończeniu II wojny światowej. Przyjaźń narodów i wspólne działania dla utrwalenia pokoju, współpraca na rzecz odbudowy zniszczonej gospodarki – to cele, które zrodziły ideę integracji.

Pierwszym etapem na drodze do powstania Unii Europejskiej było utworzenie trzech Wspólnot Europejskich: wspomnianej Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (1951 r.), Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (1957 r.) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (1957 r.). Państwami założycielskimi Wspólnot Europejskich były: Francja, Włochy, Republika Federalna Niemiec, Belgia, Holandia (Niderlandy) i Luksemburg. Drugi etap integracji zainaugurowany został na początku lat 70. decyzją o poszerzeniu Wspólnot o Danię, Irlandię i Zjednoczone Królestwo (1972 r.); zainicjowana została koordynacja wspólnej polityki zagranicznej (Europejska Współpraca Polityczna), powołano Radę Europejską (1974 r.) i zrealizowano projekt unii celnej. Drugi etap zakończył się decyzją o wyborach bezpośrednich do Parlamentu Europejskiego w 1979 r. Trzeci etap miał za zada-

nie przełamać kryzys integracji. Objął lata 80. Jednym z jego osiągnięć było uchwalenie Jednolitego Aktu Europejskiego (1986 r.) uzupełniającego istotne przepisy Traktatów Wspólnotowych. W tym też okresie przyjęto nowe Państwa Członkowskie: Grecję (1981 r.), Portugalię i Hiszpanię (1985 r.). W 1985 r. przewodniczącym Komisji został Jacques Delors.

Czwarty etap zaowocował przyjęciem Traktatu o Unii Europejskiej (Maastricht 1992 r., który wszedł w życie 1.11.1993 r.) oraz poszerzeniem Unii Europejskiej o nowe państwa: Austrię, Finlandię i Szwecję (1995 r.). Od stycznia 1995 r. Unia Europejska liczyła 15 Państw Członkowskich. Traktat o Unii Europejskiej z Maastricht uzupełniony został przez nowy Traktat podpisany 2 października 1997 r. w Amsterdamie. Traktat zwany Amsterdamskim wszedł w życie 1 maja 1999 r. Kolejnym traktatem jest Traktat Nicejski, przyjęty w grudniu 2000 r. a podpisany 26 lutego 2001 r. Ponieważ Irlandczycy odrzucili ten Traktat w referendum 7 czerwca 2001 r., wszedł on ostatecznie w życie w roku 2003.

1 maja 2004 r. weszły w życie traktaty o przystąpieniu kolejnych 10 państw do UE. Natomiast w październiku 2004 r. szefowie państw lub rządów podpisali uroczyście Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy. W maju 2005 roku społeczeństwa Francji i Niderlandów odrzuciły → Traktat Konstytucyjny w narodowych referendach, kwestionując tym samym słuszność przyjętego kierunku i szybkość zmian w Unii Europejskiej.

Globalizacja

Zagęszczenie związków w skali światowej, prowadzące do wzajemnego oddziaływania na siebie wydarzeń o znaczeniu lokalnym, regionalnym i światowym Anthony Giddens nazwał zjawiskiem „globalizacji”. Dzięki globalnemu zarządzaniu kapitałem i pieniędzem oraz dzięki mediom elektronicznym i przepływowi idei i informacji możliwe stały się coraz szersze i silniejsze powiązania gospodarcze, kontakty społeczeństw i osób indywidualnych. Pojęcie „globalizacja” jest jednak bardzo wieloznaczne. Jednym służy ono jako sposób na wyjaśnienie większości problemów gospodarczych i społecznych, jakie występują na świecie. Dla innych to propozycja rozwiązania światowych problemów. Można też dostrzec tendencję wskazywania na ponoć silne uwarunkowania globalnych procesów, co ma usprawiedliwić bierność i brak propozycji alternatywnych rozwiązań.

Globalizacja to nie stan, lecz proces. Charakter całych gospodarek i rynków zmienia się w ostatnich latach nie do poznania. Procesy globalizacji w gospodarce przyspieszyły tak bardzo, że zmiany kursów wymiany walut, stóp procentowych i cen akcji w różnych krajach są ze sobą wzajemnie powiązane. Globalizacja wymusza więc konieczność nowego podejścia i wypracowania sprawnego systemu zdobywania i zarządzania istniejącą globalnie wiedzą, informacją oraz zasobami. Globalizacja bowiem to masowe przemieszczanie się ludzi wraz z ich potencjałem materialnym, intelektualnym i społecznym. Wykorzystując coraz tańsze i bardziej rozbudowane połączenia lotnicze i lądowe, zwiększają zakres swej mobilności w stopniu dotąd nieosiągalnym.

Globalna gospodarka obejmuje dziś więc nie tylko wolny przepływ towarów i usług, ale także wolny przepływ idei, siły roboczej i kapitału – od inwestycji bezpośrednich po transakcje finansowe. Zatem pogłębianie i poszerzanie ponadgranicznych współzależności następuje nie tylko w wymiarze ekonomicznym, lecz także w dziedzinie stosunków społecznych, mediów, kultury, ekologii.

Globalizacja nie jest procesem homogenicznym, jest **silnie zróżnicowana regionalnie**. Najbardziej intensywne więzi gospodarcze łączą Europę, Amerykę Północną i Japonię oraz Azję Południowo-Wschodnią. Gospodarki tych krajów czerpią profity ze światowej integracji rynków. Natomiast do zapomnianych obszarów należy np. region Afryki subsaharyjskiej. Z kolei Ameryka Łacińska czy Afryka Północna to regiony, które trudno jednoznacznie zakwalifikować jako zwycięzców lub przegranych globalizacji.

Globalizacja nie oznacza też, że zyskuje na niej całe społeczeństwo konkretnego kraju – a społeczeństwo innego kraju w całości traci. Na przykład: przegranymi globalizacji mogą być producenci danego produktu, zaś wygranymi – konsumenci w tym samym kraju.

Globalna integracja przynosi ogromne **korzyści ekonomiczne**: międzynarodowy podział pracy, związany z większą mobilnością kapitału i produkcji, szybkie rozpowszechnianie się innowacji, a także korzyści nieekonomiczne, takie jak wolność wyboru, związana z międzynarodowym przepływem dóbr, kapitału i kapitału ludzkiego. Czynniki takie powinny zatem sprzyjać krajom rozwijającym się w ich transformacji ustrojowej i strukturalnej.

Z drugiej jednak strony, w obliczu zwiększającej się mobilności, poszczególne kraje a nawet całe regiony konkurują między sobą o zdobycie nowych i utrzymanie starych zasobów kapitałowych. Między krajami tworzy się wówczas specyficzna rywalizacja w dziedzinie deregulacji. **Deregulacja rynków finansowych i ich dynamika oraz powiązania transnarodowe to jądro globalizacji.** Międzynarodowa architektura rynków finansowych nie jest jednak stabilna. Coraz bardziej wzrastająca niestabilność systemowa doprowadziła w ubiegłej dekadzie do licznych krachów giełdowych, w tym bardzo silnego kryzysu azjatyckiego w roku 1997.

Wspomniana rywalizacja w dziedzinie deregulacji może mieć **niekorzystny wpływ** na standardy pracy i ochrony środowiska, wysokość wynagrodzeń czy jakość ubezpieczenia społecznego. Dlatego ostatnie lata są okresem większej rozważliwości nad kierunkiem rozwoju globalizacji; doszło nawet do protestów z udziałem licznych organizacji i inicjatyw obywatelskich. Jako współodpowiedzialnych za kształt globalizacji wskazuje się Światową Organizację Handlu (WTO), Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, OECD, Grupę G-8 oraz, naturalnie, koncerty międzynarodowe. Globalizacja jest procesem, który tylko w niewielkim zakresie da się ukształtować. Niewątpliwie jednak można szukać pewnych rozwiązań i instrumentów w takim zakresie jak jej legitymizacja demokratyczna czy dążenie do spójności społecznej.

Dlatego globalizacja związana jest także z **globalną solidarnością i współodpowiedzialnością** za to, co dzieje się na całym świecie, głównie w Afryce, Ameryce Łacińskiej i Azji. Przykładem takiego odpowiedzialnego podejścia są próby globalnego rozwiązywania zagrożeń ekologicznych (np. Konferencja klimatyczna w Kyoto, zakończona Protokołem z Kyoto) oraz zwalczanie na forum WTO praktyk monopolistycznych i protekcyjizmu w skali ogólnoświatowej.

Jedną z odpowiedzi na wyzwania globalizacji jest **zacieśnienie współpracy regionalnej.** Może ono nastąpić poprzez tworzenie unii celnych czy choćby stref wolnego handlu między zainteresowanymi państwami. Efektywny udział instytucji ponadnarodowych w zacieśnianiu tego typu koordynacji mógłby przyczynić się do rozwiązania przynajmniej niektórych problemów oraz wzmocnić obecność różnych regionów na rynku europejskim i światowym.

Ostatnio karierę robi także termin *Global Governance*, który odnosi się do struktur decyzyjnych i reguł politycznych, niebędących w gestii po-

jedynczych państw. Wcześniej zarządzanie globalne dotyczyło systemu stosunków pomiędzy państwami, bazującym w szczególności na multilateralizmie państw. Dzisiaj zarządzanie globalne uwzględnia także współpracę na innych szczeblach – także na szczeblu lokalnym i regionalnym. Perspektywa obejmuje również współpracę aktorów państwowych i niepaństwowych, w tym m.in. społeczeństwa obywatelskiego, organizacji pozarządowych, organizacji międzynarodowych oraz przedsiębiorców prywatnych, tworzących sieć globalnego zarządzania (ang.: *Global Governance Network*).

Unia Europejska nie powstała wskutek narastania procesów globalizacyjnych. Regionalna współpraca ekonomiczna była w projekcie europejskim pomyślana jako instrument służący utrzymaniu i zapewnieniu trwałego pokoju na kontynencie. Unia nie jest więc swego rodzaju przekładnią procesów globalizacji w Europie. Co więcej, w świecie zglobalizowanych rynków kapitałowych, które zawężają możliwości suwerennego działania państw, UE może pomóc w przywróceniu – choćby częściowym – utraconej suwerenności, na przykład na polu finansów publicznych.

Globalizacja wspiera procesy integracji, gdyż z zasady opierają się one na m.in. zapewnieniu ochrony podmiotów i beneficjentów integracji przed zagrożeniami zewnętrznymi. Działania takie, wyrażane głównie w aktywności Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego, bardzo często polegają na ochronie państw i obywateli UE przed m.in.: skutkami globalnego przepływu kapitału międzynarodowego, unifikacją kulturową, a także stoją na straży praw socjalnych pracowników w koncernach o globalnym zasięgu. O ile więc globalizacja jest zjawiskiem nieuniknionym, o tyle możliwe jest ujęcie jej w pewne ramy prawne i wypracowanie instrumentów wpływu na jej kształt w celu ochrony podstawowych wartości, na których opiera się UE.

Instytucje Wspólnot i Unii Europejskiej oraz agendy wspierające pracę UE

Nie każda instytucja europejska jest jednocześnie unijnym organem. Posiadanie statusu organu UE wynika z traktatów założycielskich. Organami UE są Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Trybunał Sprawiedliwości, Trybunał Rewidentów Księgowych. Jedynym or-

ganem UE nie będącym jednocześnie organem WE – jest Rada Europejska. Natomiast jedynym organem wspólnotowym nie będącym jednocześnie organem UE – jest Trybunał Rewidentów Księgowych, zwany także Trybunałem Obrachunkowym.

Zgodnie z traktatami założycielskimi Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej, wykonanie zadań im powierzonych zapewniają następujące instytucje: Parlament Europejski, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Trybunał Sprawiedliwości i Trybunał Obrachunkowy. Radę i Komisję wspiera Komitet Ekonomiczno-Społeczny i Komitet Regionów, które pełnią funkcje doradcze. Do instytucji Unii należy także Rada Europejska, której działalność uregulowano prawnie w Jednolitym Akcie Europejskim obowiązującym od 1987 r. (nie należy jej mylić z Radą Europy).

Na mocy Traktatu tzw. fuzyjnego (z 1965 r., wszedł w życie w 1967 r.) wszystkie trzy Wspólnoty (Europejska Wspólnota Węgla i Stali, Europejska Wspólnota Energii Atomowej oraz Wspólnota Europejska) otrzymały wspólne instytucje i organy.

Instytucje Unii Europejskiej mają siedziby w 3 miastach: Strasburgu (Parlament Europejski), Luksemburgu (Trybunał Sprawiedliwości i Trybunał Obrachunkowy) i Brukseli (Komisja Europejska i Rada Unii Europejskiej). Rada Europejska spotyka się w państwie, które wówczas sprawuje 6-miesięczne Przewodnictwo (Prezydencję) w Unii Europejskiej. Spotkania nadzwyczajne mają zawsze miejsce w Brukseli.

Unia Europejska i Wspólnoty Europejskie opierają swoje funkcjonowanie na aktywności wielu agencji mających charakter ściśle branżowy. Instytucje te należy odróżnić od instytucji pomocniczych UE, takich jak: Komitet Regionów, Komitet Ekonomiczno-Społeczny czy Komitet Stałych Przedstawicieli Rządów Państw Członkowskich (COREPER).

Komitet Ekonomiczno-Społeczny (KES, zwany też ECOSOC) jest instytucją wspólną dla Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej i Wspólnoty Europejskiej. W jego skład wchodzi 317 przedstawicieli środowisk gospodarczych i społecznych – producentów, rolników, przewoźników, pracowników najemnych, kupców, rzemieślników, przedstawicieli wolnych zawodów. Z Polski – 21 osób. KES uczestniczy aktywnie w realizacji celów i zadań Unii Europejskiej, wypracowując stanowiska w wielu kwestiach gospodarczych i społecznych. Musi być wysłuchany przez Radę Unii Europejskiej i Komisję Europejską. Instytucje te mogą zasięgać opinii Komitetu we wszystkich przypadkach, gdy uznają to za stosowne. Komi-

tet Ekonomiczno-Społeczny może też wyrażać opinie z własnej inicjatywy. Opinie KES nie mają jednak charakteru prawnie wiążącego.

Unia Europejska stymuluje współpracę międzyregionalną w Europie. Dzieje się to poprzez stworzenie z jednej strony, w Traktacie o Unii Europejskiej, politycznej reprezentacji regionów europejskich z Państw Członkowskich Unii – Komitetu Regionów, a z drugiej – dzięki uruchomieniu przez Komisję Europejską programów promujących międzynarodową współpracę regionów na dużą skalę. Programy te przede wszystkim umożliwiły finansowanie wielu działań współpracy międzyregionalnej w Europie, stworzyły ramy programowe i polityczne ułatwiające podjęcie współpracy, przyczyniły się do profesjonalizacji w budowaniu sieci powiązań międzyregionalnych i ich wykorzystywaniu przez regiony do wspólnych przedsięwzięć. To „operacyjne” wsparcie międzynarodowej współpracy regionów jest konsekwencją wzrastającego znaczenia sfery regionalnej i lokalnej w Unii Europejskiej i początkiem zastosowania zasady subsidiarności nie tylko w stosunku do państw, ale także wobec regionów w Europie. O powołaniu Komitetów Regionów zdecydowano w trakcie Konferencji Międzyrządowej (obradującej przed przyjęciem Traktatu o Unii Europejskiej z Maastricht), mającej na celu reformę traktatów założycielskich o powołaniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. Wnioski Konferencji zapisano w postanowieniach Traktatu o Unii Europejskiej podpisanego w Maastricht w lutym 1992 r. Głównym celem Komitetu Regionów jest gwarantowanie i odpowiednia reprezentacja interesów regionalnych i lokalnych jednostek terytorialnych w Unii Europejskiej oraz ich współuczestniczenie w procesie integracji. Uregulowania dotyczące liczby jego członków i wyłącznie doradczego charakteru są podobne do przepisów o Komitecie Ekonomicznym i Społecznym. Obecnie w Komitecie zasiada 317 członków i tyluż zastępców. W sumie, ze wszystkich miejsc w Komitecie, mniej miejsc przypada na reprezentantów szczebla regionalnego, a większość na przedstawicieli gmin bądź prowincji. Daje się zauważyć, że szczebel regionalny reprezentowany jest głównie przez regiony z państw federalnych bądź złożonych, zaś szczebel lokalny głównie przez reprezentantów pozostałych Państw Członkowskich. Swojej reprezentacji w Komitecie Regionów nie posiadają euroregiony. Ich przedstawiciele mogą jedynie zostać włączeni do delegacji w ramach krajowych limitów. Niewykluczone jest uczestnictwo w Komitecie przedstawicieli eu-

roregionów działających na granicach Unii i państw stowarzyszonych. Istnieją również postulaty wydzielienia dla nich specjalnej puli miejsc w Komitecie, obok już istniejących reprezentacji regionalnych i lokalnych. Komitet Stałych Przedstawicieli Rządów Państw Członkowskich (fr.: *Comité des représentants permanents des gouvernements des États membres* – COREPER) jest najważniejszą instytucją pomocniczą Wspólnot Europejskich (czyli Wspólnoty Europejskiej oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej). Komitet składa się z ambasadorów Państw Członkowskich Unii Europejskiej akredytowanych przy Wspólnotach Europejskich (tzw. COREPER II); niekiedy zastępowanych przez zastępców ambasadorów (COREPER I). Odpowiada on za przygotowanie prac Rady Unii Europejskiej i wykonywanie zadań przydzielonych mu przez tę Radę. W ramach COREPER działa 200 grup roboczych. Oprócz tego w jego ramach funkcjonują stałe komitety i specjalistyczne grupy robocze powoływane *ad hoc* do realizacji konkretnych zadań. Głównym zadaniem COREPER jest wypracowywanie zgodności stanowisk Państw Członkowskich w sprawie propozycji Komisji Europejskiej jeszcze zanim zostaną one wpisane do porządku dziennego obrad Rady Unii Europejskiej. COREPER nie posiada uprawnień decyzyjnych, lecz jest wręcz symbolem podstawowej reguły integracji europejskiej, jaką jest zasada ustępstw i kompromisu. Sprawy uzgodnione wcześniej przez COREPER są następnie w całości zatwierdzone przez Radę w jednym głosowaniu, co bardzo ułatwia jej prace nad tymi zagadnieniami, wobec których Państwa Członkowskie nie doszły do porozumienia na szczeblu COREPER.

Do instytucji (agencji) wspierających działania Unii Europejskiej należy m.in.: Europejskie Centrum Rozwoju Szkolenia Zawodowego (ang.: *European Centre for the Development of Vocational Training*) – Thessaloniki, Europejska Fundacja na Rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy (ang.: *Foundation for improvement of Living and Working Conditions*) – Dublin, Europejska Agencja ds. Środowiska (ang.: *European Environment Agency*) – Kopenhaga, Europejska Fundacja ds. Szkoleń (ang.: *European Training Foundation*) – Turyn, Europejskie Centrum ds. Walki z Narkomanią (ang.: *European Monitoring Centre for Drugs and Drug-Addiction*) – Lizbona, Europejska Agencja ds. Kontroli Leków (ang.: *European Agency for the Evaluation of Medicinal Products*) – Londyn, Biuro ds. Harmonizacji w Ramach Rynku Wewnętrzznego (ang.: *Office for Harmonisation in the Internal Market*) – Alicante, Agencja ds. Bezpieczeństwa i Zdrowia

w Miejscu Pracy (ang.: *Agency for Safety and Health at Work*) – Bilbao, Wspólnotowe Biuro ds. Ochrony Praw do Gatunków Roślin (ang.: *Community Plant Variety Rights Office*) – Angers, Centrum Tłumaczeń (ang.: *Translation Centre*) – Luksemburg oraz → FRONTEX Warszawa.

Integracja i instytucjonalizacja integracji europejskiej

Integracja to, według definicji wielu słowników: „wytwarzanie całości z drobnych części”. Proces integracji polega, inaczej mówiąc, na tworzeniu się takich wzajemnych powiązań między poszczególnymi jednostkami, które prowadzą do ukształtowania się nowej całości – skomponowanej z tych części. Integracja jest więc procesem łączenia, scalania, syntezy mniejszych jednostek (struktur) – w większe. Integracja obejmować może różnorodne sfery życia społecznego, jednak w wymiarze historycznym najczęściej dotyczy integracji międzynarodowej, sprowadzając się do procesów ekonomicznego i/lub politycznego scalania państw. Integracja gospodarcza zainteresowanych państw nie zawsze związana jest z ich integracją polityczną. W przypadku obu rodzajów integracji państwa do niej przystępujące kierują się określonymi motywami i interesami (korzyściami). Każda integracja musi być oparta na ustalonych podstawach formalno-prawnych i instytucjonalnych. Do najważniejszych cech integracji między państwowej należą: internacjonalizacja życia politycznego i gospodarczego, świadoma działalność podmiotów integracji w zakresie formowania i regulowania głębokich i trwałych powiązań integracyjnych oraz procesy zbliżania narodów. W sferze integracji wyróżnia się również podział na integrację regionalną i subregionalną – gdy integrują się mniejsze grupy państw w warunkach uniemożliwiających integrację całego regionu. Przykładem integracji subregionalnej było utworzenie trzech Wspólnot Europejskich i w konsekwencji – Unii Europejskiej.

W różnych dziedzinach i zakresach stosunków międzynarodowych instytucjonalizacja pojawia się wtedy, gdy określona zbiorowość państw akceptuje swoje dotychczasowe wzajemne oddziaływania i uznaje celowość ich powtarzania; umieszczając je następnie w pewnych ramach systemowych i organizacyjnych – zapewnia sobie ich kontrolę.

Międzynarodowa instytucjonalizacja dokonywała się, według Józefa Kukułki „...stopniowo od chwili, kiedy wyczerpały się możliwości tradycyjnej dyplomacji i konieczne okazały się innowacje w życiu między-

dowym”. Mechanizmem sprawczym tworzenia instytucji międzynarodowych stały się od początku XIX wieku konferencje dyplomatyczne. Konferencje odbywane cyklicznie tworzyły swe biura i sekretariaty, przekształcając się w swego rodzaju instytucje międzynarodowe.

Istotne są też formy instytucjonalizacji stosunków międzynarodowych. Pierwszą z nich jest instytucjonalizacja w formie obrotu dyplomatycznego. Z punktu widzenia praktyki oddziaływań politycznych – najważniejsze znaczenie ma działalność negocjacyjna: rokowania, konsultacje i rozmowy.

Drugą formą jest instytucjonalizacja poprzez organizacje międzynarodowe. Stanowią one przede wszystkim forum aktywności dyplomatycznej państw, są miejscem spotkań, konsultacji i negocjacji polityków, dyplomatów i mężów stanu oraz instrumentem organizowania wpływu różnych ugrupowań na politykę zagraniczną Państw Członkowskich. Organizacje te są także instrumentem zbiorowej legitymizacji ich wspólnych interesów. Dzięki funkcjom mediacyjnym, koncyliacyjnym i regulacyjnym organizacje międzynarodowe oraz nie będące organizacjami międzynarodowymi systemy współpracy międzyrządowej spełniają istotną rolę w utrzymaniu pokoju międzynarodowego.

Trzecią formą instytucjonalizacji jest odgrywanie ról międzynarodowych. Poprzez role rozumie się oczekiwane zachowania państw, dające się przewidzieć i do których można się dostosować. Szczególne znaczenie ma stopień akceptacji ról przez innych uczestników stosunków międzynarodowych. Wyróżnia się role mocarstwa i przywódcze, ale też i role państw mediacyjnych, czy rolę państwa neutralnego. Założyć też trzeba, że żadna z ról międzynarodowych nie jest akceptowana w sposób trwały i niezmienny, poza tym może stać się ona źródłem poważnych konfliktów i napięć.

Ostatnią formą jest instytucjonalizacja poprzez przestrzeganie norm międzynarodowych. Proces instytucjonalizacji stwarza m.in. płaszczyzny dla kształtowania się norm, które mogą mieć status prawny, polityczny, moralny, zwyczajowy lub mogą być po prostu odformalizowanymi regułami gry (patrz: publikacje Stanisława Bielenia). Prof. Roman Kuźniar wyróżnia następujące trzy grupy wewnętrznych przyczyn instytucjonalizacji: istotne potrzeby systemu i jego uczestników, podstawowe prawidłowości rozwoju systemu oraz sprzeczności rozwoju i funkcjonowania systemu. W grupie prawidłowości największą rolę w powstawaniu procesów instytucjonalizacji odgrywa przyspieszona internacjonalizacja rozwoju poli-

tycznego, społecznego i gospodarczego oraz postępująca współzależność rozwoju państw i społeczeństw.

Instytucjonalizacja spełnia też określone funkcje w stosunkach międzynarodowych. Funkcja stabilizacyjna – zmierza do utrzymania i utrwalenia pozytywnych aspektów *status quo* politycznego, terytorialnego, ekonomicznego i kulturalnego. Polega ona na tworzeniu ochrony i gwarancji obrony, a zatem równoważenia i stabilizacji interesów członków instytucji międzynarodowych. Funkcja legitymizacyjna – polega na uznawaniu za ważne nowych sytuacji faktycznych w środowisku międzynarodowym, np.: powstawanie nowych państw, nowych instytucji, przyjęcie planów i propozycji rozwiązań regionalnych. Funkcja integracyjna – organizuje państwa wokół wspólnych celów ich instytucji międzynarodowych oraz kształtuje więzi międzynarodowe. Funkcja ta zbliża państwa, mobilizuje je do uzgadniania i koordynacji ich aktywności, wzmacnia wzajemnie i kanalizuje żywiołowość ich oddziaływań. Prof. J. Kukułka pisze, iż: „zespolenie państw w procesie instytucjonalizacji staje się silniejsze i głębsze jeśli kształtuje się na tle potrzeb i interesów państw, chociaż ich uzgodnienie jest z reguły dość trudne”. Funkcja integracyjna polega też na utrwalaniu granic systemu, mobilizowaniu środków działania i dążenia uczestników systemu skupionych wokół istotnych wartości. Legitymuje te wartości, wzmacnia skuteczność działań, integruje rozproszone siły, wzmacnia tożsamość systemu, wyłania normy i reguły umożliwiające funkcjonowanie systemu. Przy omawianiu tej funkcji należy dodać, że bez niej nie byłby możliwy żaden proces integracyjny. Dzieje się tak bez względu na rodzaj urzeczywistnianego modelu integracyjnego: federacyjny czy konfederacyjny.

Termin „instytucjonalizacja” używany jest w stosunkach dwustronnych i wielostronnych oraz w różnych sferach, rodzajach i formach stosunków międzypaństwowych. Obejmuje zatem wszystkie zakresy zmienności rzeczywistości międzynarodowej, w tym także procesy integracyjne. „W związku z tym geneza instytucjonalizacji procesów integracyjnych wiązała się i wiąże przede wszystkim z określonymi potrzebami regulowania oddziaływań wzajemnych państw w toku działań integracyjnych” (J. Kukułka). Dlatego też stworzenie zorganizowanych systemów współpracy międzyrządowej jest wynikiem zinstytucjonalizowania pewnego etapu zgodnego współdziałania państw. Warto również zauważyć, iż dynamika procesów instytucjonalizacyjnych przechodzi fazy, w ramach których zakres i intensywność pełnionych przez nie funkcji to zwiększa się, to zmniejsza.

Integracja Polski z Unią Europejską – przebieg, koszty i korzyści

Oficjalne nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Polską a Europejską Wspólnotą Gospodarczą (EWG) nastąpiło we wrześniu 1988 roku – a 19 września 1989 r. podpisano umowę o handlu oraz współpracy gospodarczej. Dzięki tej umowie już w 1990 r. Państwa Członkowskie Wspólnot Europejskich stały się głównym partnerem handlowym Polski. W dniach 14–15 lipca 1989 r., podczas paryskiego szczytu siedmiu najbardziej uprzemysłowionych Państw świata (G-7), podjęto decyzję o przyznaniu pomocy ekonomicznej dla Polski i Węgier – państw, które jako pierwsze podjęły trudną próbę przeprowadzenia reform ustrojowych. Koordynację tej pomocy, którą nazwano → *Phare* (od ang.: *Poland and Hungary Assistance for Restructuring their Economies* – Program Pomocy Polsce i Węgrom w Restrukturyzacji Gospodarki PHARE), powierzono Komisji Europejskiej. Program *Phare* został później rozszerzony na inne państwa Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej.

W konsekwencji podjętych działań 16 grudnia 1991 r. podpisano umowę o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi oraz ich Państwami Członkowskimi. Umowa ta, zwana również Układem Europejskim, stanowiła podstawę dalszego rozwoju handlu i stosunków gospodarczych pomiędzy stronami. Umowa stowarzyszeniowa nie zagwarantowała Polsce członkostwa w Unii Europejskiej (UE), jakkolwiek zawierała stwierdzenie, że Polska traktuje stowarzyszenie jako etap na drodze do członkostwa. Przełomowe znaczenie pod tym względem miała dopiero decyzja Rady Europejskiej podjęta na szczycie w Kopenhadze 21–23 czerwca 1993 r. Przyjęto wtedy konkretne warunki członkostwa Polski w Unii Europejskiej, takie jak: stabilność instytucji gwarantujących demokrację, państwo prawa, respektowanie praw człowieka, poszanowanie i ochrona praw mniejszości narodowych, gospodarka rynkowa oraz zdolność bycia konkurencyjnym na rynku Unii Europejskiej i wreszcie zdolność do wywiązywania się z zobowiązań wynikających z członkostwa w UE.

8 kwietnia 1994 r., w kilka tygodni po wejściu w życie Układu Europejskiego, Polska złożyła oficjalny wniosek w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Tym samym zarówno dla Polski, jak i dla Unii Europejskiej i jej Państw Członkowskich rozpoczął się okres realizacji strategii przedczłonkowskiej.

Bardzo istotna dla akcesji Polski do Unii Europejskiej była „*Agenda 2000*”. Dziś ten dokument autorstwa Komisji Europejskiej o nazwie w pełnym brzmieniu: „*Agenda 2000. Na rzecz silniejszej i rozszerzonej Unii*” ma już walor historyczny. Zaprezentowany został 16 lipca 1997 r. na forum Rady Europejskiej, tj. szefów państw i rządów krajów członkowskich Unii Europejskiej. „*Agenda 2000*”. omawiała najistotniejsze dla Unii kwestie:

1. Finansowanie Unii Europejskiej z budżetu wspólnotowego na okres 2000–2006, w tym realizację polityki strukturalnej;
2. Reformę Wspólnej Polityki Rolnej;
3. Wzrost zatrudnienia i poziomu życia obywateli UE;
4. Ramy przyszłej reformy instytucjonalnej UE;
5. Zasady przygotowania do rozszerzenia Unii.

Istotną część *Agendy* stanowiła opinia (*avis*) Komisji Europejskiej nt. stanu przygotowań do członkostwa państw kandydujących. Tym samym *Agenda* przybrała formalny kształt rekomendacji do rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych z Węgrami, Polską, Estonią, Czechami, Słowenią i Cyprzem.

Ostateczne stanowisko Unii na temat jej rozszerzenia sformułowane zostało podczas szczytu szefów państw i rządów UE w Luksemburgu 12–13 grudnia 1997 r. Postanowiono wówczas rozpocząć 31 marca 1998 r. dwustronne Konferencje Międzyrządowe z państwami, z którymi w pierwszej kolejności podjęto negocjacje członkowskie, tj. z: Cyprzem, Republiką Czeską, Estonią, Słowenią, Węgrami i Polską. Rozmowy na temat polskiego członkostwa w UE przebiegały w dwu fazach. Pierwsza z nich to przegląd → dorobku prawnego Unii Europejskiej pod kątem zgodności z nim ustawodawstwa polskiego (tzw. *screening*). W drugiej fazie Polska – opierając się na przeprowadzonym przeglądzie prawa – przygotowywała swoje stanowiska negocjacyjne w poszczególnych obszarach (29 na 31 obszarów) i przedstawiała je przedstawicielom Unii Europejskiej, negocjującym w imieniu krajów członkowskich.

W czasie przygotowań do integracji Polski z Unią Europejską przyjęto kilka istotnych dokumentów. Po stronie Unii do najważniejszych należały: „Biała Księga w sprawie integracji państw stowarzyszonych z Europą Środkowej i Wschodniej z Rynkiem Wewnętrznym Wspólnot Europejskich”, „Opinia Komisji Europejskiej o wniosku Polski w sprawie członkostwa w Unii Europejskiej” oraz „Partnerstwo dla członkostwa”. Natomiast Polska przygotowała m.in. „Programy działań dostosowujących pol-

ską gospodarkę i system prawny do wymagań Układu Europejskiego”, „Narodową Strategię Integracji” oraz „Narodowy Program Przygotowania do Członkostwa w Unii Europejskiej”. Negocjacje zakończono w roku 2002, zaś 1 maja 2004 r. Polska stała się członkiem UE.

Integracja Polski z UE wiąże się z **kosztami**, które należy rozpatrywać nie tylko w aspekcie budżetowym, ale i gospodarczo-społecznym. Koszty budżetowe wiążą się z kosztami funkcjonowania centralnej struktury koordynacyjnej, dostosowywaniem prawa, szkoleniem kadr i działaniami informacyjnymi. Koszty gospodarczo-społeczne mogą natomiast mieć postać trudnych wyzwań dla niektórych sektorów gospodarki, regionów kraju, czy indywidualnych podmiotów gospodarczych i poszczególnych obywateli. Znaczna część kosztów procesów dostosowawczych musi być w pierwszym okresie członkostwa finansowana w ramach funduszy przedakcesyjnych i przez transfery z funduszy strukturalnych. Poza tym to, co dla jednych jest kosztem politycznym – np. przeniesienie części kompetencji wykonywanych przez niektóre organy państwowe na rzecz instytucji UE – dla innych jest zyskiem w postaci współuczestnictwa w procesach decyzyjnych UE. Koszty natury ekonomicznej związane z przejmowaniem dorobku prawnego UE (*acquis communautaire*) i restrukturyzacją gospodarki prowadzą do modernizacji i wzrostu konkurencyjności gospodarki i stabilności prawnej obywateli. Analogicznie, możliwy wzrost kosztów pracy dla jednych, może dla drugich oznaczać korzyść w postaci wzrostu płac, stabilności socjalnej i podwyższenia poziomu życia. Dlatego proces integracji powinien być bezwzględnie oceniany w ujęciu całościowym. Należy podkreślić, że koszty transformacji gospodarczej nie są ceną członkostwa w Unii, lecz ceną wieloletniego zapóźnienia polskiej gospodarki w systemie socjalistycznym. Koszty te należałoby ponieść w każdym wypadku – niezależnie od tego czy Polska przystąpiłaby do Unii, czy nie. Doświadczenie innych państw wstępujących do Unii pokazuje, że w dłuższej perspektywie korzyści ekonomiczne zawdzięczane integracji wielokrotnie przewyższają koszty dostosowań wynikających ze specyfiki funkcjonowania Unii Europejskiej. Polska, podejmując ogromny wysiłek dostosowawczy i ponosząc związane z tym koszty, założyła, że strona unijna również będzie ponosić finansowe konsekwencje naszego członkostwa. Koszty te Unia powinna zestawić z korzyściami, jakie wynikają dla niej z członkostwa Polski. Korzyści te są znaczne i są głównie efektem dynamicznie rosnącej wymiany handlowej, szerokiego otwarcia dostępu producentów

z UE do naszego rynku, korzystnych inwestycji oraz stabilizacji politycznej, gospodarczej i społecznej w regionie. Uczestnictwo Polski w strukturach europejskich nie jest procesem łatwym i wymaga przezwyciężenia po obu stronach wielu interesów – sprzecznych w rzeczywistości lub po stronie. Tylko stanowcza wola polityczna ze strony Polski i UE może pokonać istniejące trudności

Polska jako członek UE ma obowiązek obrony swoich interesów i prawo przedstawiania własnych koncepcji dalszego rozwoju Unii. Korzyści wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej mają charakter polityczny, gospodarczy i społeczny. Korzyści natury politycznej – to udział w budowaniu zjednoczonej Europy. Udział ten realizowany jest przez aktywne uczestnictwo w działalności instytucji Unii Europejskiej we wszystkich jej filarach. Dzięki temu możliwe jest zwiększenie stabilności systemu demokratycznego oraz bezpieczeństwa obywateli i państwa. Wspólna Europa daje też obywatelom możliwość swobodnego podróżowania, osiedlania się i podejmowania pracy.

Korzyści polityczne polegają również na ściślejszym budowaniu związków Polski z resztą Europy na poziomie indywidualnym, lokalnym i regionalnym. Członkostwo Polski w Unii Europejskiej oznacza także: formalny kres „porządku pojałtańskiego” w Europie; unicestwienie widma totalitaryzmu i utrwalenie demokracji, a także rozwój gospodarczy, bezpieczeństwo i stabilność oraz uzyskanie przez Polskę pozycji międzynarodowej odpowiadającej jej rzeczywistemu potencjałowi.

Korzyści natury gospodarczej – to udział w Jednolitym Rynku UE, z jego swobodą przepływu towarów, ludzi, usług i kapitału; to także dostęp do funduszy strukturalnych, napływ inwestycji i nowych technologii.

Korzyści natury społecznej – to realne zbliżanie Polski do standardów europejskich w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego, bezpieczeństwa i warunków pracy, zdrowia, edukacji, informacji, to – generalnie – wyższa jakość życia. Np. emeryci i renciści, którzy zapragną na stałe zamieszkać w innym kraju Unii mogą otrzymywać swoje (przyznane w kraju pochodzenia) emerytury i renty. Konkretnie korzyści społeczne wiążą się też z przystąpieniem Polski do Karty Podstawowych Praw Społecznych Pracowników podpisanej przez kraje członkowskie Unii Europejskiej.

Korzyści wynikające z wdrożenia europejskich norm ekologicznych obejmują poprawę środowiskowych warunków życia społeczeństwa, wdrożenie nowoczesnych technologii przyjaznych dla środowiska, racjonalizują-

cych zużycie surowców i energii, a więc jednocześnie poprawiających efektywność gospodarowania i pozwalających na uniknięcie ekologicznej bariery wzrostu.

Po upływie okresów przejściowych integracja Polski z Unią Europejską umożliwi swobodne podróżowanie (bez jakichkolwiek kontroli granicznych), osiedlanie się, inwestowanie i podejmowanie pracy. Integracja wyraża się m.in. w uznaniu równorzędności świadectw i dyplomów, swobodzie uzyskania zezwolenia na pracę, założenia firmy, podjęcia nauki.

Przy tej okazji warto również zastanowić się, co zyskała Unia Europejska, przyjmując Polskę do swego grona? Po pierwsze: włączenie Polski do struktur europejskich przełamało stary, „pojałtański porządek” w Europie, Po drugie: tylko w pełni zintegrowana Europa będzie w stanie sprostać konkurencji USA, Japonii oraz tzw. tygrysów azjatyckich (m.in. Korea Płd., Tajlandia, Singapur) i Chin w dziedzinie gospodarki. Po trzecie: obecnie korzyści ekonomiczne dla pozostałych państw Unii Europejskiej wynikają z szybko rosnącej wymiany handlowej, dostępu do naszego rynku, wzrostu inwestycji oraz ze stabilizacji polityczno-gospodarczej w całym regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Polska odgrywać będzie także ważną rolę w handlu Unii Europejskiej z obszarem byłego Związku Radzieckiego. Polska to dla Unii Europejskiej również olbrzymi kapitał ludzki z tego samego kręgu kulturowego – pracowników i konsumentów aktywnych, dobrze wykształconych, przedsiębiorczych, gotowych sprostać wymaganiom współczesnego rynku oraz nowoczesnych technik i technologii.

Wypada przypomnieć, jakimi argumentami posługiwano się w niedawnej publicznej dyskusji na temat polskiego członkostwa w Unii Europejskiej. Po pierwsze – ostrzegano przed utratą tożsamości narodowej. A przecież Polacy nie utracili jej w warunkach bez porównania trudniejszych – w okresie ponad 120 lat zaborczej opresji, pozbawieni nadziei na szybkie odzyskanie własnego Państwa, poddawani wynaradawiającej presji i szykanom administracyjnym i społecznym. Każdy naród powinien czerpać naukę ze swojej własnej historii. Nie należy lękać się, że prawie czterdzieści milionów Polaków ulegnie we własnym suwerennym Państwie wynarodowieniu w następstwie ekonomicznej, prawnej, cywilizacyjnej i kulturalnej integracji Starego Kontynentu. Po drugie – obawiano się, że zagraniczny kapitał napłynie do naszego kraju tylko po to, by wyzyskać tanią siłę roboczą. Jest oczywistością, że integracja otworzyła szerokie

możliwości dla obcego kapitału w Polsce – zwłaszcza wobec braku, co podkreślali oponenty, wystarczającego kapitału rodzimego. Takie argumenty, odwołujące się głównie do emocji – a unikające sporu na płaszczyźnie rzeczowych argumentów gospodarczych były echem sloganów propagandowych, wrogich posierpniowej Polsce. Pogląd, jakoby zintegrowanie polskiej gospodarki z europejską może nas zniewolić i uczynić jeszcze biedniejszymi niż jesteśmy – nie jest trafny. Nie ma bowiem takiego kraju, który by stracił na swym uczestnictwie we wspólnocie europejskiej. Polski dorobek wraz z tysiącletnią tradycją jest wystarczająco silny, aby sprostać wyzwaniu integracji europejskiej. Po trzecie – podkreślano, że współczesny kapitalizm nie jest ideałem, że wiele w tym ustroju zła, biedy i niesprawiedliwości. Ta powszechnie przecież znana prawda nie umniejsza jednak znaczenia faktu, iż proces integracji europejskiej służy eliminacji tych negatywnych zjawisk społecznych i daje do dyspozycji odpowiednie instrumenty finansowe. Po raz pierwszy w takiej skali kraje bogate pomagają biedniejszym, jednocześnie rozwiązując niektóre własne problemy społeczne i ekonomiczne. Obywatele poszczególnych krajów uzyskali możliwość swobodnego przemieszczania się, wyboru miejsca zamieszkania, nauki i pracy na całym terytorium Unii Europejskiej.

Interesy międzynarodowe a integracja europejska

Potrzeby są w stosunkach międzynarodowych podstawą interesów międzynarodowych. Interesy są natomiast istotne dla budowania celów, zaś cele są impulsem do podejmowania międzynarodowej aktywności. Interes międzynarodowy to relacja między potrzebami uczestnika stosunków międzynarodowych – a zaspokajającymi te potrzeby dobrami lub wartościami, stosunkami i stanami rzeczywistości.

Można wyróżnić następujące rodzaje interesów międzynarodowych:

- a) interesy światowego systemu stosunków międzynarodowych, takie jak na przykład światowy pokój, bezpieczeństwo, walka z efektem cieplarnianym;
- b) interesy ponadregionalnych systemów stosunków międzynarodowych, przykładowo takich jak system powstały w procesie OBWE;
- c) interesy regionalnych systemów stosunków międzynarodowych, jak Unia Europejska;
- d) interesy poszczególnych państw;

e) interesy uczestników stosunków międzynarodowych działających wewnątrz państw, szczególnie wtedy, gdy funkcjonują oni równocześnie we wnętrzu wielu państw, a sposób i cele ich działania są koordynowane w skali międzynarodowej.

Prawidłowy rozwój stosunków międzynarodowych oraz harmonia interesów między państwami wymagają kontrolowania procesu narastania sprzeczności i, co istotne, dążenia do rozwiązywania ich zanim doprowadzą do konfliktów i kryzysów międzynarodowych. Zgodność interesów państw w ramach struktur międzynarodowych, również takich jak Unia Europejska, nie polega jednak na identyczności ich interesów. W rzeczywistości zawsze istnieje pewne ich zróżnicowanie. W konsekwencji – pomiędzy uczestnikami struktury międzynarodowej występują, obok procesów współpracy, także procesy rywalizacji, które odzwierciedlają różnice w ich interesach.

Unia Europejska jest – z punktu widzenia analizy jej funkcjonowania – systemem ciągłego wypracowywania kompromisu pomiędzy często rozbieżnymi interesami poszczególnych krajów członkowskich a interesem UE sformułowanym przez instytucje (organy) unijne, szczególnie Komisję Europejską, przy uwzględnianiu wspólnych europejskich wartości.

Jean Monnet a kryzys integracji europejskiej

Traktat o Unii Europejskiej z Maastricht i jego rewizja w postaci Traktatu Amsterdamskiego, a tym bardziej Nicejskiego, podkreśliły istniejący podział na państwa, które są zainteresowane pogłębianiem integracji oraz te, które chciałyby skoncentrować się na lepszym wykorzystywaniu istniejących możliwości. Proces dalszego integrowania Europy znalazł się więc w impasie. Wyraźnie potwierdza to wprowadzenie Traktatem Amsterdamskim nowych zapisów dotyczących „elastyczności integracyjnej”, czyli tzw. ściślejszej integracji (traktat używa terminu „wzmocniona współpraca”). Nie sposób przecenić wagi ewentualnych konsekwencji podziału Unii Europejskiej na kraje znajdujące się w strefie euro i te, które poza nią pozostają (z konieczności lub z wolnego wyboru).

Odrzucenie w roku 2005 Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy przez uczestników referendum we Francji i Niderlandach dopełniło obraz kryzysu w UE. Aby zrozumieć dychotomię dzielącą wolę i deklaracje Państw z jednej strony a bieżące efekty ich działań z drugiej, na-

leży sięgnąć do historii. Idea Europy wymyślona przez Jeana Monneta i jego zwolenników ufundowana była na założeniu nieodwracalności międzynarodowej integracji dzięki odpowiednim struktutom ponadnarodowym (ponadpaństwowym). Zakładano konieczność zbudowania europejskiego państwa federalnego. Zrealizowanie tego celu okazało się niemożliwe i Europa Jeana Monneta doszła do kresu swej realizacji. Przyniosła ona jednak Rynek Wewnętrzny, a w konsekwencji Unię Gospodarczą i Walutową (z euro jako wspólną walutą). Zabrakło wszakże energii do prowadzenia równolegle integracji politycznej. Cios zadany przez Francję (Charles'a de Gaulle'a) w połowie lat sześćdziesiątych załamał tak wątłą budowlę przyszłej Unii Europejskiej opierającej się na założeniu realizowania jednocześnie integracji ekonomicznej i politycznej.

Właśnie dlatego jednym z głównych problemów Traktatu z Maastricht, Traktatu Amsterdamskiego i Traktatu Nicejskiego jest nie do końca udana próba połączenia elementów federacyjnych z konfederacyjnymi. Nie pomogła ona w rozwiązywaniu nowych problemów, przed którymi stanęły Państwa Członkowskie UE. Problemy Europy przyszłości dadzą się jasno zdefiniować:

1. Rynek Wewnętrzny jeszcze nie jest w pełni zrealizowany a Unia Gospodarcza i Walutowa stała się faktem, odbieranym krytycznie przez niektóre społeczeństwa.
2. Rozszerzanie Unii jest równocześnie jej pogłębianiem. Rozszerzenie UE to wyraz głębokiego, ważnego i wspólnego europejskiego interesu i europejskich wartości. Stąd głosy krytykujące sytuację, że prawie natychmiast otwarto drzwi do UE dla rozwiniętych demokratycznych państw EFTA, a zbyt długo (kilkanaście lat) trzymano przed tymi drzwiami nowe demokracje Europy Środkowo-Wschodniej.
3. Rozwój gospodarczy ostatnich lat był czymś więcej niż procentowym wzrostem wskaźników. Następują bowiem także zmiany strukturalne, które niosą daleko idące skutki dla przyszłości pracy, przemysłu i spójności społeczno-ekonomicznej w Europie.
4. Polityka zagraniczna i obronna staje się tematem kluczowym. Wspólne interesy Państw Członkowskich muszą zostać w tym obszarze jednoznacznie zidentyfikowane.
5. Wobec wielu zagrożeń na świecie (w tym terroryzmu międzynarodowego) najlepszą odpowiedzią może być Europa działająca jako jeden polityczny organizm.

Wymienione powyżej trudności to sytuacja niekorzystna dla integracji Europy, generująca wręcz procesy rozpadania się tego, co próbowano łączyć w procesie dotychczasowej integracji. Wizje Europy politycznej oraz ekonomicznej powinny się uzupełniać, tymczasem występują w nich nie tylko różnice, ale wręcz antynomie. Europa ekonomiczna opiera się bowiem na interesach, zaś Europa polityczna – na wartościach.

Kary finansowe nakładane na Państwa Członkowskie Unii przez Trybunał Sprawiedliwości

Grecja, jako pierwszy kraj w historii Wspólnot Europejskich, została 4 lipca 2000 r. skazana przez Trybunał Sprawiedliwości na zapłacenie 20 tys. euro za każdy dzień trwania stanu naruszenia prawa wspólnotowego w postaci nieprawidłowego przetransponowania wdrożonej dyrektywy. Podstawą prawną tego orzeczenia jest art. 228 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, który zakłada, że jeśli Trybunał Sprawiedliwości na wniosek Komisji Europejskiej uzna, że Państwo Członkowskie uchybiło jednemu z zobowiązań, które na nim ciążyą na podstawie traktatu, Państwo to jest zobowiązane podjąć środki, które zapewnią wykonanie wyroku Trybunału. Jeśli jednak Komisja Europejska uzna, że wskazane Państwo Członkowskie nie podjęło takich środków – wydaje tzw. „umotywowaną opinię”, czyli dokument precyzujący punkty, w których to Państwo Członkowskie nie zastosowało się do wyroku Trybunału. Uprzednio jednak Komisja musi umożliwić temu Państwu przedstawienie swoich uwag. Aby tak się stało, Komisja najpierw wzywa dane Państwo Członkowskie w specjalnym liście, zwanym potocznie monitem, do zajęcia stanowiska w sprawie. Jeśli Państwo Członkowskie nadal, mimo monitu i umotywowanej opinii nie podejmuje kroków, które zapewnią wykonanie wyroku Trybunału w terminie określonym przez Komisję – może ona wnieść sprawę do Trybunału. W takiej sytuacji Komisja Europejska ustala wysokość ryczałtu lub okresowej kary pieniężnej płatnej przez wskazane Państwo Członkowskie. Jeżeli Trybunał faktycznie uzna wniosek Komisji i potwierdzi, że Państwo Członkowskie nie zastosowało się do orzeczenia Trybunału, wtedy może nałożyć na nie ryczałt lub okresową karę pieniężną (grzywnę). W przypadku Grecji doszło właśnie do takiej sytuacji. W roku 1987 Komisja Europejska dowiedziała się o istnieniu niekontrolowanego wysypiska śmieci,

w tym odpadów przemysłowych, medycznych i militarnych na wyspie Kreta. W kwietniu 1989 r. Komisja wniosła skargę do Trybunału Sprawiedliwości przeciwko Grecji o naruszenie obowiązków traktatowych. W kwietniu 1992 r. Trybunał uznał skargę Komisji, stwierdzając, że Grecja naruszyła dyrektywy o odpadach oraz o odpadach trujących i niebezpiecznych. Komisja Europejska nie została poinformowana przez Grecję o wykonaniu tego orzeczenia, w związku z tym w roku 1993 Komisja Europejska przypomniała Grecji o niewypełnianiu przez nią nałożonych przez Trybunał zobowiązań. „Przypominanie” trwało do roku 1997, kiedy to Komisja ostatecznie wniosła do Trybunału skargę o nałożenie na Grecję kary finansowej. Sprawa nie została odrzucona ani zawieszona. Trybunał skazał Grecję na zapłacenie kary. Nie ulega wątpliwości, iż sprawa ta miała charakter precedensowy. W międzyczasie skazano także Francję na jednoczesną zapłatę okresowej kary finansowej i ryczałtu za nieprzestrzeganie przepisów o kontroli wielkości oczek w sieciach rybackich. Z pewnością takich orzeczeń będzie więcej, gdyż ilość nieszanowanych orzeczeń Trybunału gwałtownie rośnie; toczą się już nowe sprawy przeciw Francji, Grecji, Hiszpanii i Niemcami.

Dla Państwa Członkowskiego problemem jest nie tylko wysokość takich kar (są one bardzo dolegliwe), lecz także sposób ustalenia odpowiedzialnego resortu. Szczególnie trudnym przypadkiem jest sytuacja, gdy naruszenia prawa wspólnotowego dopuszcza się gmina, na przykład poprzez zawarcie cywilno-prawnej umowy o świadczenie usług oczyszczania miasta z pominięciem unijnych procedur przetargowych. Wówczas gmina jest związana taką umową, zaś zobowiązanym do uiszczenia kary finansowej jest rząd reprezentujący państwo przed Trybunałem. Prawo wspólnotowe nie reguluje natomiast kwestii rozliczeń z tytułu płatności kar finansowych między rządem a innymi jednostkami administracji publicznej.

Komisja Europejska: kurator Traktatów

Komisja Europejska jest wspólnym organem dwóch Wspólnot Europejskich (Wspólnota Europejska, Wspólnota Energii Atomowej) oraz Unii Europejskiej. Nazywana jest „kuratorem (ang.: *guardian*) traktatów”. Do kompetencji KE należy: prawo inicjatywy legislacyjnej, reprezentacja interesów i koordynacja działań Wspólnot (wewnątrz i na zewnątrz Unii Europejskiej), kontrola stosowania prawa wspólnotowego (europejskiego),

realizacja postanowień zawartych w traktatach oraz aktach prawnych przyjętych przez Wspólnoty. Komisja liczy 25 członków, łącznie z przewodniczącym i jego, obecnie, pięcioma zastępcami. Członkowie KE są nieformalnie zwani komisarzami. Każdy komisarz pochodzi z innego Państwa Członkowskiego.

Przewodniczącym Komisji Europejskiej jest José Manuel Durao Barroso, były premier Portugalii. W strukturze Komisji funkcjonują 23 Dyrekcje Generalne (odpowiedzialne za realizację poszczególnych polityk Unii Europejskiej) oraz wyspecjalizowane służby ogólne oraz wewnętrzne (np. Służba Prawna).

Komisja Europejska, stojąc na straży przestrzegania europejskiego prawa wspólnotowego, kontroluje:

1. Przestrzeganie przez Państwa Członkowskie norm prawnych zawartych w traktatach, umowach międzynarodowych zawieranych przez Unię, jak i norm zawartych w unijnych aktach prawnych, takich jak: rozporządzenia i decyzje;
2. Transpozycję dyrektyw wspólnotowych do porządku prawnego Państw Członkowskich, zarówno pod względem przestrzegania czasu transpozycji jak i jej jakości;
3. Realizację budżetu Unii Europejskiej.

Informacje dotyczące łamania prawa wspólnotowego mogą przekazywać Komisji Europejskiej pozostałe instytucje unijne, Państwa Członkowskie, osoby prawne i fizyczne. Na stronach internetowych Komisji został nawet w tym celu umieszczony specjalny formularz.

Komisja Europejska jest, obok Trybunałów, najbardziej niezależnym organem UE.

Niezależność nie oznacza jednak całkowitej swobody. Wotum nieufności wobec Komisji Europejskiej ma prawo zgłosić Parlament Europejski. Wniosek jest przyjmowany większością 2/3 głosów oddanych, przy czym jednocześnie: dla ważności głosowania „za przyjęciem” konieczne jest głosowanie większością bezwzględną członków Parlamentu.

Od 1979 r. Parlament Europejski trzy razy głosował nad dymisją Komisji. W 1990 roku zarzucano Komisji niewłaściwe wydatkowanie funduszy rolnych, w 1992 r. – niekorzystną dla UE strategię w negocjacjach w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO), a w 1997 r. – uleganie presji hodowców oraz odwołanie decyzji o nałożeniu embarga na import wołowiny ze Zjednoczonego Królestwa, dotkniętego epidemią sza-

lonych krów. Za pozbawieniem Komisji władzy wykonawczej zawsze głosowało zbyt mało deputowanych, aby ją faktycznie odwołać. Ostatnim razem, w roku 1999, poparcia Komisji kierowanej przez J. Santera odmówiło ze względu na afery korupcyjne niemal dwa razy więcej, bo 232 posłów w głosowaniu w Parlamencie Europejskim, czyli 42% głosujących. Za poparciem wotum nieufności głosowali w komplecie liberałowie (42 posłów), „Zieloni” (27) i przedstawiciele mniejszych partii pracowniczych. Przeciwko Komisji opowiedziało się także bardzo wielu chadeków. Komisję uratowali socjaliści (214) i większość pozostałych partii lewicowych. Odrzucenie wotum nieufności nie zakończyło jednak kłopotów Komisji. Deputowani uchwalili bowiem – 319 głosami za i 157 przeciw – osobną rezolucję, w której domagali się wyjaśnienia wszystkich przypadków korupcji i nieprawidłowości w zarządzaniu budżetem UE, o które w ostatnich miesiącach Komisję oskarżały media i unijny Trybunał Obrachunkowy. Powołany został „Komitet Ekspertów”, którego członków mianował Parlament Europejski i Komisja (każdy po połowie). Komitet uznał prawdziwość oskarżeń i przedstawił na ten temat bardzo krytyczny raport końcowy. W wyniku tych zarzutów Komisja Europejska pod kierownictwem Jacques’a Santera – mimo braku wotum nieufności – podała się do dymisji.

Konferencja Europejska i konferencja międzyrządowa

12 marca 1998 r. odbyło się w Londynie pierwsze posiedzenie Konferencji Europejskiej w formule spotkania na szczycie szefów Państw lub rządów oraz ministrów spraw zagranicznych 15 Państw Członkowskich Unii Europejskiej oraz 11 państw ubiegających się o członkostwo w Unii. Turcja, wobec ówczesnego wyłączenia jej przez Radę Europejską z procesu rozszerzenia, nie wzięła udziału w Konferencji. Jednak od października 2005 r. Turcja jest państwem, z którym prowadzone są negocjacje członkowskie.

Spotkania Konferencji Europejskiej są, zgodnie z decyzją Rady Europejskiej z Luksemburga z grudnia 1997 r., jednym z elementów procesu rozszerzania Unii. Stanowią one płaszczyznę dyskusji między członkami Unii Europejskiej i państwami ubiegającymi się o członkostwo w sprawach dotyczących polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych oraz współpracy gospodarczej i regionalnej.

Komisja Europejska podkreśliła również, że Konferencja jest ściśle związana z procesem poszerzenia UE i ułatwiać ma osiągnięcie kryteriów akcesji państwom ubiegającym się o członkostwo.

Konferencję międzyrządową (ang.: *Intergovernmental Conference* – IGC) inicjuje Rada Europejska. Rząd każdego z Państw Członkowskich UE może przedstawić Radzie UE swoje propozycje zmiany traktatów, na których oparta jest Unia. Rada, decyzją jej Przewodniczącego, zwołuje konferencję po uzyskaniu opinii Parlamentu Europejskiego oraz, w uzasadnionych sytuacjach, Komisji lub Europejskiego Banku Centralnego (gdy propozycje dotyczą przemian instytucjonalnych w sferze walutowej). Celem konferencji międzyrządowej, zgodnie z dotychczasową praktyką, jest przyjęcie decyzji w sprawie reformy traktatowej. Jeżeli chodzi o przebieg prac konferencji międzyrządowej – to najczęściej brane są pod uwagę trzy modele:

1. Model ograniczonej konferencji, oparty na „agendzie minimum” – strony decydują się tu na przyjęcie minimalnego zakresu koniecznych rozwiązań, aby zmiany nie hamowały procesu integracji europejskiej i skutecznie przyczyniały się do niwelowania problemów Unii Europejskiej.
2. Model szeroki, sprowadzający się do dwóch etapów: pierwszy wiąże się z urzeczywistnieniem znanych już propozycji zawartych w Traktacie i postanowieniach instytucji Unii; drugi etap dotyczy już wielu nowych zagadnień, mając na celu dogłębną rewizję i uzupełnienie wielu postanowień traktatowych.
3. Model otwarty, w którego przypadku każde Państwo Członkowskie ma możliwość zaproponowania takich zmian traktatowych, które uzna za stosowne, a które dotyczą różnorodnych kwestii.

O wyborze jednego z wymienionych modeli decydują Państwa Członkowskie Unii w pierwszej fazie Konferencji międzyrządowej. Uchwalone zmiany nabierają mocy po ich ratyfikacji przez wszystkie Państwa Członkowskie – zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi.

Konferencje międzyrządowe poprzedzały przyjęcie m.in. Traktatu z Maastricht, Traktatu Amsterdamskiego, Traktatu Nicejskiego oraz Traktatu Konstytucyjnego, odrzuconego przez społeczeństwa Francji i Niderlandów. Konferencje międzyrządowe poprzedzały też akcesje nowych państw do Unii Europejskiej.

Konstytucja Unii Europejskiej / Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy

Unia Europejska dotychczas nie dysponowała obowiązującą konstytucją rozumianą jako akt jednorodny w formie, który reguluje wszystkie najważniejsze zagadnienia ustrojowe tej struktury. Mimo tego na konstytucję UE w tym właśnie ujęciu składa się dziś wszystko to, co nazywamy wspólnotowym prawem pierwotnym (przede wszystkim traktaty założycielskie i ich zmiany). Traktaty ustanawiające Unię i Wspólnoty oraz traktaty rewizyjne określane bywają w sensie funkcjonalnym jako „akty konstytucyjne” (na przykład w orzecznictwie europejskiego Trybunału Sprawiedliwości), lub „akty o charakterze konstytucyjnym”. Traktaty są uznawane za konstytucyjne tylko wówczas, gdy ich zawarcie gwarantuje podział władzy integracyjnej, określa hierarchię organów władzy, reguluje stosunki pomiędzy władzami publicznymi na wszystkich szczeblach, a także zapewnia:

- udział wszystkich zainteresowanych podmiotów we władzy;
- ochronę uprawnień jednostek;
- istnienie niezależnej władzy sądowniczej.

Traktat Konstytucyjny wpisuje się zatem w taki sposób rozumienia zmian zachodzących w procesie integracji europejskiej a odnoszących się do charakteru traktatowego (prawnomiędzynarodowego) ustroju Unii Europejskiej, w którym Państwa Członkowskie są nadal tego ustroju „panami i strażnikami”. Dlatego też Traktat ten, mimo projektu przygotowanego przez Konwent Europejski, musieli przyjąć i zatwierdzić przedstawiciele rządów Państw Członkowskich w trakcie konferencji międzyrządowej, zakończonej uroczystym podpisaniem Traktatu przez szefów państw lub rządów oraz ministrów krajów członkowskich UE.

Nazwa „konstytucja” wymieniana w treści Traktatu Konstytucyjnego ma znaczenie umowne i symboliczne. Oddaje ona nietypową i transnarodową strukturę Unii Europejskiej, ale w żaden sposób nie przesądza o ewentualnym powołaniu federacji europejskiej, tzw. Stanów Zjednoczonych Europy, republiki europejskiej, czy też „ojczyzny europejskiej” (rozumianej jako odwrotność tzw. „Europy ojczyzn”).

Tym niemniej Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy jest bardzo ważnym etapem w procesie integracji europejskiej. Po pierwsze dlatego, że został przygotowany przez forum reprezentatywne dla 28 państw

Europejskich, które przybrało symboliczną postać Konwentu Europejskiego. Po drugie – traktat ten był odpowiedzią na wyzwania i ryzyka związane z bezprecedensowym rozszerzeniem Unii Europejskiej aż o 10 nowych krajów. Według opinii członków Konwentu – traktat był odpowiedzią na oczekiwanie 450 milionów obywateli UE pragnących Europy jeszcze bardziej demokratycznej, przejrzystej, skutecznej i służącej interesom jej obywateli.

Konstytucja Europejska, w rozumieniu Traktatu Konstytucyjnego, nie zastępuje konstytucji poszczególnych Państw Członkowskich Unii Europejskiej, w tym Polski. Konstytucja Europejska ma charakter samodzielny i niezależny od aktów konstytucyjnych krajów członkowskich. Bez względu na wszelkie zastrzeżenia – oparta jest na umowie międzynarodowej, która jest niezależnym od konstytucji krajowych źródłem praw i obowiązków podmiotów integracji europejskiej. Dokument ten określa, czy też opisuje, ramy ustrojowe Unii Europejskiej jako organizacji obywateli i państw. Jednak obok charakterystyki podstaw funkcjonowania UE – zawiera w sobie także zbiór reguł, praw i obowiązków o charakterze kodeksowym, które w aktach konstytucyjnych nie znajdują swego miejsca. Przykładem może być cała Część III Traktatu Konstytucyjnego, odnosząca się do polityki i funkcjonowania Unii Europejskiej, także takich, jak np. reguły konkurencji, rolnictwo i rybołówstwo, transport, sieci transeuropejskie, energetyka czy przestrzeń kosmiczna.

Nie można jednak wykluczyć, iż Państwa Członkowskie Unii po negatywnych referendum konstytucyjnych we Francji i Niderlandach w roku 2005 zdecydują się w najbliższych latach na przyjęcie skróconego jednolitego aktu prawnego o nazwie „Konstytucja Unii Europejskiej”, który zawierałby jedynie najważniejsze zasady i reguły funkcjonowania UE. Dyskusja na rzecz jej jednogłośniego przyjęcia opierać się powinna na następujących przesłankach:

- Konstytucja UE nie może być tworzona według modelu konstytucji jakiegokolwiek państwa;
- należy myśleć raczej o ograniczonym traktacie konstytucyjnym UE, powstałym z woli Państw, dotyczącym podstawowych struktur integracyjnych i podziału kompetencji między nimi;
- przy konstruowaniu nowego traktatu konstytucyjnego należy sięgać do doświadczeń konstytucjonalizmu państwowego tylko w odniesieniu do wiodących, powszechnie akceptowanych zasad demokra-

cji (wspólne wartości, legitymacja demokratyczna od elektoratu, trójpodział władzy, polityczna odpowiedzialność za sprawowaną władzę).

Kontrola wydatków Unii Europejskiej

Z roku na rok budżet Unii Europejskiej powiększa się. W ostatnich latach przekraczał on kwotę 100 mld euro. W związku z tym Unia Europejska i jej instytucje zmuszone są przykładać coraz większą wagę do kontroli wykonania budżetu. Najważniejszą rolę odgrywa Komisja Europejska. Zgodnie z przepisami Traktatu o Wspólnocie Europejskiej, Komisja Europejska ma możliwość ograniczania narodowych programów wsparcia – szczególnie w zakresie rodzaju i wysokości subwencji. Istniejące subwencje muszą być kontrolowane na bieżąco przez Komisję, nowe subwencje muszą uzyskać jej zgodę, aby nie doszło do jakiegokolwiek naruszenia prawa wspólnotowego. Dla stali i węgla istnieje oddzielna regulacja na podstawie przepisów związanych z dawną Europejską Wspólnotą Węgla i Stali. W przemyśle metalurgicznym i stalowym dopuszczalne są jedynie subwencje dla badań i rozwoju, ochrony środowiska i zamykania urządzeń i linii produkcyjnych zakładów stalowych. Również Komisja Kontroli Budżetowej Parlamentu Europejskiego sprawdza właściwe wydatkowanie publicznych funduszy. Znaczy to, iż pełni stałą kontrolę nad wykorzystywaniem wydatków, prowadzi działalność prewencyjną, ujawnia i zwalcza przejawy defraudacji, ocenia celowość czy pod względem zgodności finansowej? przeprowadzane operacje finansowe. Co roku Komisja Kontroli Budżetowej PE ocenia sposób wykorzystania budżetu przez Komisję Europejską, co jest warunkiem uzyskania przez Komisję absolutorium.

Kontrolą legalności i celowości wydatków UE zajmuje się także Trybunał Rewidentów Księgowych.

Wszystkie te procedury nie zapobiegły jednak aferom korupcyjnym w Unii Europejskiej, które doprowadziły m.in. do dymisji Komisji Europejskiej pod przewodnictwem Jacques'a Santera (1999 r.). Po tej dymisji wzmocniono kompetencje OLAF-u (ang.: *European Anti-Fraud Office*, Europejskiego Urzędu ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych) – wcześniej wewnętrznego biura Komisji Europejskiej zajmującego się wewnętrzną kontrolą wydatków.

Konwent Europejski

Tradycja Konwentu (konwencji) związana jest, z jednej strony, z uchwaleniem Konstytucji USA, a z drugiej strony z Rewolucją francuską i Konstytucją republikańską. Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki została uchwalona w 1787 r. przez „Konwencję” Konstytucyjną obradującą w Filadelfii pod przewodnictwem George’a Washingtona. Stworzyła ona podstawy dla funkcjonowania systemu opartego na zasadach federalizmu oraz usankcjonowała trwałe powiązanie klasycznego (monteskiuszowskiego) podziału władzy (na: ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą) – z systemem hamulców i równowagi (ang.: *checks and balances*). We Francji Konwent Narodowy (*Convention Nationale*) stał się zgromadzeniem ustawodawczym powołanym w trakcie Rewolucji francuskiej, który 21–22 września 1792 r. przesądził o zniesieniu monarchii i proklamowaniu republiki a 23 września 1795 r. uchwalił długo oczekiwaną Konstytucję. Z doświadczeń obu tych konstytucji korzysta się do dziś. Istnieje wiele analogii do obecnych rozwiązań ustrojowych w Unii Europejskiej.

Formuła Konwentu zastosowana została w Unii Europejskiej po raz pierwszy w trakcie przyjmowania Karty Praw Podstawowych. Natomiast w zakres rewizji traktatowej włączona została do ostatniej części Deklaracji z Laeken pt. „Utworzenie Konwentu w sprawie przyszłości Europy”. Deklaracja zakładała, że zamierzeniem Konwentu będzie rozważenie kluczowych aspektów przyszłego rozwoju Unii oraz identyfikacja możliwych odpowiedzi. W praktyce głównym zadaniem Konwentu Europejskiego stało się przygotowanie w sposób klarowny i wszechstronny zwartego projektu traktatu konstytucyjnego w celu przedłożenia go pod obrady nowej konferencji międzyrządowej. Konwent składał się z głównie z przedstawicieli Państw Członkowskich i przystępujących do UE – po trzy osoby w każdego Państwa, spośród których dwie reprezentowały parlament, a jedna – rząd.

Prezydium Konwentu składało się z Przewodniczącego Konwentu oraz dwóch Wiceprzewodniczących, a także dziewięciu członków Konwentu (przedstawiciele wszystkich trzech rządów sprawujących Prezydencję w trakcie prac Konwentu, dwóch przedstawicieli parlamentów Państw Członkowskich, dwóch przedstawicieli Parlamentu Europejskiego oraz dwóch przedstawicieli Komisji Europejskiej). Sesje plenarne Konwentu, wcześniej zaplanowane przez Prezydium, miały charakter tematyczny, do-

tyczący wybranego zagadnienia z zakresu proponowanych zmian w funkcjonowaniu UE. Funkcje pomocnicze w stosunku do Konwentu i Prezydium pełnił Sekretariat, wspomagający członków Konwentu we wszystkich rodzajach prac. Przygotowywał potrzebne Konwentowi dokumenty i opracowywał syntezy i sprawozdania z debat; asystował również Przewodniczącemu, Wiceprzewodniczącym i Prezydium. Poza tym Sekretariat był odpowiedzialny za logistykę i stronę techniczną prac Konwentu oraz za organizowanie działalności Forum. Pracownicy Sekretariatu pochodzili głównie z Sekretariatu Generalnego Rady, ale w jego skład weszli również eksperci z Komisji Europejskiej i z Sekretariatu Parlamentu Europejskiego oraz osoby spoza instytucji UE.

Konwent Europejski analizował najważniejsze kwestie jakie wynikały dla Unii z jej rozwoju, zarówno w sferze wewnętrznej jak i zewnętrznej. Prace rozpoczęto od tzw. fazy słuchania, której celem było zapoznanie się z oczekiwaniami Państw Członkowskich i kandydujących oraz ich obywateli (stąd obecność organizacji pozarządowych). Następnym etapem było porównawcze zalet i wad proponowanych sposobów organizowania Unii Europejskiej w przyszłości. Celem trzeciej i ostatniej fazy było syntetyczne opracowanie projektu traktatu konstytucyjnego. Przyjęty przez Konwent projekt Konstytucji dla Europy został następnie w dużej części zaakceptowany przez Konferencję Międzyrządową.

Kościół Rzymskokatolicki – integracja europejska

Pojawiła się w Polsce opinia, jakoby Kościół katolicki stawał ponownie przed zadaniem ewangelizacji i reewangelizacji Europy. W myśl tej opinii – Kościół katolicki nie godzi się na to, by Europa odcięła się od własnych źródeł, od korzeni, z których wyrosła i od chrześcijańskiej kultury, która ją przez wieki kształtowała. Mimo wielu nurtów kulturowych i religijnych, które przyczyniają się do różnorodności Europy, jej tożsamość jest od wieków złączona z chrześcijaństwem. Przypomniał o tym papież Jan Paweł II w pamiętnym przemówieniu w Gnieźnie: „Zrąb tożsamości europejskiej jest zbudowany na chrześcijaństwie. Obecny brak jej duchowej jedności wynika głównie z kryzysu tej właśnie chrześcijańskiej świadomości”. Kościół dąży do przywrócenia Europie jej chrześcijańskiej samoświadomości, która stanowiła i może stanowić nadal o duchu Europy. Tak postawione pytanie wzbudza poważne dyskusje, zwłaszcza w krajach złaicy-

zowanych. Jeżeli jednak na tożsamość spojrzysz się z punktu widzenia obywatela Europy, który skutki postępującej islamizacji jego szkoły, dzielnicy, czy rodzinnego miasta ocenia jako nadużycie reguł tolerancji światopoglądowej – wówczas trudno zaprzeczyć, że europejska społeczność tylko w chrześcijaństwie odnajduje źródła jednoczącego ją systemu wartości.

Kraje i terytoria zamorskie Unii Europejskiej (*Overseas Countries and Territories – OCT*)

OCT to terytoria zależne od niektórych Państw Członkowskich UE, które z przyczyn instytucjonalnych lub ekonomicznych nie są objęte postanowieniami traktatów wspólnotowych. OCT korzystają jednak z tych samych systemów preferencji, jakie obejmują państwa AKP – Afryki, Karaibów i Pacyfiku (dostęp do rynku europejskiego, pomoc techniczna i finansowa Europejskiego Funduszu Rozwoju). Grupa ta liczy 20 krajów i terytoriów zamorskich:

- dwie francuskie wspólnoty terytorialne (Mayotte i Saint-Pierre-et-Miquelon),
- cztery francuskie terytoria zamorskie (Nowa Kaledonia, Polinezja, Terres australes et antarctiques, Wallis i Futuna),
- Grenlandię (część terytorium Danii wyłączona spod kompetencji wspólnotowej)
- Antyle Holenderskie i Arubę,
- Antyle Brytyjskie (6), Wyspy Sandwich, Falklandy, Świętą Helenę, Terytoria Antarktyki i Oceanu Indyjskiego (dominia Zjednoczonego Królestwa).

Kryteria kopenhaskie

Spełnienie tzw. kryteriów kopenhaskich umożliwiło państwom postkomunistycznym z Europy Środkowo-Wschodniej ubieganie się o członkostwo w Unii Europejskiej. Szczyt Rady Europejskiej w Kopenhadze z 21–22 czerwca 1993 roku określił następujące kryteria członkostwa:

- osiągnięcie przez kraj kandydujący stabilności instytucji gwarantujących demokrację, rządy prawa, przestrzeganie praw człowieka oraz poszanowanie i ochronę mniejszości;

- funkcjonowanie gospodarki rynkowej;
- istnienie potencjału mogącego sprostać konkurencji i siłom rynkowym Unii;
- zdolność do przyjęcia obowiązków wynikających z członkostwa, włączając w to wypełnianie celów Unii Politycznej, Gospodarczej i Walutowej;
- kryterium niezależne – przyjęcie państwa do Unii nie może zahamować integracji europejskiej.

Stosuje się również podział kryteriów na trzy grupy:

- 1) kryteria polityczne (stabilność instytucji gwarantujących demokrację, rządy prawa, przestrzeganie praw człowieka i ochrona mniejszości);
- 2) kryteria gospodarcze (gospodarka rynkowa, sprostanie konkurencji Wspólnego Rynku);
- 3) kryteria zdolności do przyjęcia dorobku prawnego Wspólnot i wypełniania celów Unii Politycznej, Gospodarczej i Walutowej.

Kwestia kryteriów akcesyjnych ma obecnie największe znaczenie w odniesieniu do Turcji, która na początku października 2005 r. rozpoczęła negocjacje członkowskie, mimo poważnych wątpliwości, czy kandydat ten spełnia kryteria państwa w pełni demokratycznego.

Kryzys państwa narodowego a renacjonalizacja

W rozważaniach nad przyszłością integracji europejskiej pojawiają się przeciwstawne poglądy. Z jednej strony – istnieje przekonanie, iż model Państwa Członkowskiego przeżywa kryzys (miejsce państwa przejmie Unia Europejska jako ponadnarodowa struktura społeczna), a z drugiej strony – podkreśla się, iż tylko państwo jest w stanie zagwarantować swoim obywatelom bezpieczeństwo i postęp społeczny (efektem swobody przepływu towarów, osób, usług i kapitału jest np. wzrost zagrożenia ubóstwem, przestępczością i terroryzmem).

Zwolennicy integracji podkreślają, że w skali całego świata obserwujemy poważny kryzys klasycznie suwerennego państwa, którego formuła już się przeżyła. Jednocześnie rozwija się typowa struktura postmodernistyczna; jedną z jej cech jest rozpad hierarchii – ze struktury pionowej czyni się strukturę poziomą. Zwolennicy integracji twierdzą, że struktura hierarchiczna w państwie, sztuce, rodzinie, współczesnych społeczeństwach jest

przestarzała. Głoszą oni konieczność stworzenia nowej struktury, skonfigurowanej według zasady: coraz więcej otwartego społeczeństwa w państwie a coraz mniej narodowego państwa w społeczeństwie. Uzupełnieniem tej konfiguracji może być tylko przeniesienie trójpodziału władzy na poziom ponadnarodowy. Jedynym gwarantem realizacji tego modelu może być Unia Europejska.

Zwolennicy renacjonalizacji uważają natomiast, że wszelkie próby budowania ponadnarodowych struktur opierających się na Unii Gospodarczo-Walutowej oraz Unii Politycznej nie znajdą nigdy poparcia wśród ludzi ze względu na brak mechanizmów legitymizujących władzę na poziomie ponadnarodowym. I nie jest to tylko problem praktyki życia publicznego, ale i problem deficytu demokracji. Ludzie nie rozumieją i nie akceptują Parlamentu Europejskiego, który miałby zastąpić ich parlamenty krajowe i stanowić prawo dla wszystkich narodów (społeczeństw) europejskich. W toku tej debaty pojawiła się tendencja denacjonalizacji, prowadząca do zahamowania procesów głębszej integracji europejskiej,

Kształcenie zawodowe, oświata i młodzież w Unii Europejskiej

W zakresie oświaty, kształcenia zawodowego i spraw młodzieży Unia Europejska respektuje odpowiedzialność Państw Członkowskich za treści nauczania, organizację systemów oświatowych, a także ich różnorodność kulturową i językową. Natomiast wspólna polityka w tej dziedzinie ma przede wszystkim na celu rozwój i wspieranie nauczania i rozpowszechniania języków Państw Członkowskich, wymianę studentów i nauczycieli uznawanie dyplomów i zaliczanie okresów studiów, współpracę pomiędzy instytucjami oświatowymi, wymianę informacji i doświadczeń, rozwój wymiany młodzieży i instruktorów oraz rozwój kształcenia zawodowego. W ramach polityki w zakresie oświaty, kształcenia zawodowego i młodzieży funkcjonuje wiele programów wspierających. Należą do nich m.in. COMETT (kształcenie i praktyki zawodowe dotyczące technologii), ERASMUS (współpraca i wymiana studentów oraz naukowców), LINGUA (nauka języków obcych), PETRA (kształcenie i doksztalcanie zawodowe), FORCE (doksztalcanie zawodowe dla małych i średnich przedsiębiorstw) oraz MŁODZIEŻ DLA EUROPY (wymiana młodzieżowa). Działania Unii

Europejskiej w zakresie tej polityki uzupełniają inicjatywy podejmowane przez Radę Europy.

W ostatnich latach Unia Europejska koncentruje się na: promowaniu szerszej znajomości języków Państw Członkowskich Unii, zwiększeniu mobilności studentów i nauczycieli, edukacji z zakresu bieżących zagadnień europejskich, przechodzeniu młodych ludzi z systemu szkolnego do życia zawodowego, edukacji osób niepełnosprawnych, kampanii propagującej umiejętność pisania i czytania (szczególnie wśród imigrantów) oraz wprowadzaniu nowych technologii informatycznych i innowacji.

Lobbing (rzecznictwo interesów) w Unii Europejskiej

Reprezentowanie i obrona interesów stają się w coraz większym stopniu częścią rzeczywistości wspólnotowej. Taką rolę pełni ok. 3000 organizacji lobbistycznych mających swą siedzibę w Brukseli. Wśród nich można wyróżnić:

- organizacje europejskie: federacje lub stowarzyszenia zawodowe (np. producentów zbóż, konstruktorów samochodów), jak również instytucje (np. patronackie, związki zawodowe, konsumenckie);
- organizacje krajowe: stowarzyszenia izb handlowo-przemysłowych, regiony i społeczności lokalne;
- organizacje sektora prywatnego: duże przedsiębiorstwa, konsultanci itp.

Liczba organizacji tworzących w Brukseli lobby wzrosła w ciągu ostatnich piętnastu lat prawie siedmiokrotnie – do trzech tysięcy. Jednak liczba grup nacisku działających przy organach decyzyjnych Wspólnot Europejskich jest znacznie większa. Wśród tych trzech tysięcy organizacji wyróżnić można około pięciuset europejskich i międzynarodowych federacji różnych organizacji. W unijną działalność lobbistyczną bezpośrednio zaangażowanych jest około dziesięciu tysięcy osób. Wielkość ta jest dość znacząca jeśli zauważymy, że Komisja Europejska zatrudnia łącznie około siedemnastu tysięcy urzędników. Fakty te przestają jednak dziwić, kiedy uświadomimy sobie, że ponad trzy czwarte zasobów prawa gospodarczego obowiązującego w Unii Europejskiej to prawo wspólnotowe, zaś przeciwnie co druga ustawa uchwalana przez parlamenty Państw Członkowskich ma swój początek w Brukseli. O swoje interesy w stolicy Europy stara się dbać każdy. Wśród lobbistów są więc przedsiębiorstwa, wolne zawo-

dy, organizacje pracodawców, pracowników, farmerów, konsumentów, grupy celowe, organizacje regionalne czy wreszcie organizacje ekologiczne. Przykładowo: Główny Komitet Spółdzielczości Rolniczej (COGECA), który powstał 24 września 1959 r. na mocy porozumienia central spółdzielczych 6 państw założycielskich Wspólnot lobbuje na rzecz farmerów. COGECA bierze udział w tworzeniu zasad i realizacji polityki Wspólnoty wobec spółdzielni rolniczych, promuje współpracę między takimi spółdzielniami w ramach Wspólnoty i poza jej granicami, uczestniczy w projektowaniu i wdrażaniu rozwiązań prawnych kształtujących warunki działalności spółdzielni).

Lobbyści to także rzesza wyspecjalizowanych firm zajmujących się świadczeniem usług w zakresie ochrony i promowania interesów. Największe znaczenie wśród europejskich lobbistów mają jednak przedstawiciele wielkiego biznesu.

Media w Unii Europejskiej

Środki przekazu (media) traktowane jako towar (usługa rynkowa) podlegają wspólnotowym regulacjom Rynku Wewnętrznego. Polityka środków przekazu Unii Europejskiej ogranicza się, jak dotychczas, wyłącznie do mediów audiowizualnych.

Realizacja polityki audiowizualnej oparta jest przede wszystkim na Białej Księdze „Wzrost, Konkurencyjność, Zatrudnienie” z 1993 r. oraz na Zielonej Księdze „Polityka Audiowizualna Unii Europejskiej” z 1994 r. W ramach tej polityki zakłada się rozwój społeczeństwa informacyjnego (docelowo powołanie Europejskiego Obszaru Informacyjnego) oraz technologicznej infrastruktury informacyjnej. Poza tym istotna jest też ochrona praw autorskich, liberalizacja usług audiowizualnych oraz ich standaryzacja. W polityce audiowizualnej kładzie się istotny nacisk na rozwój branży filmowej i telewizyjnej i stworzenie w ten sposób europejskiego rynku mediów. W ramach polityki audiowizualnej realizowane są programy rozwojowe i wspierające, m.in. MEDIA (współpraca w zakresie przemysłu audiowizualnego), czy też EUREKA (rozwój infrastruktury audiowizualnej oraz wprowadzenie normy technicznej HDTV dla emisji sygnału telewizyjnego).

W zakresie regulacji prawnych dotyczących mediów najbardziej ciekawą i zarazem kontrowersyjną okazała się dyrektywa dotycząca „telewizji

bez granic”. Zawierała ona ograniczenia czasu przeznaczonego na reklamę, ustalenia dotyczące ochrony młodzieży i prawa do repliki. Spornym okazał się projekt zapisu dotyczący wprowadzenia reguły „50% czasu antenowego przeznaczonego na produkcję europejską”. Forsowali go Francuzi, ale zapis ten w dyrektywie się nie znalazł. Dyrektywa nie ograniczyła jednak przepisów narodowych na rzecz ochrony interesu publicznego, wprowadzających obostrzenia tego typu.

Minister Spraw Zagranicznych UE

Daleko idącą w skutkach zmianą związaną z polityką zagraniczną Unii Europejskiej jest decyzja o utworzeniu urzędu Ministra Spraw Zagranicznych UE, zawarta w Traktacie ustanawiającym Konstytucję dla Europy. Mianować ma go Rada Europejska, za zgodą Przewodniczącego Komisji i to nawet nie jednomyślnie, lecz stosując zasadę kwalifikowanej większości głosów. Minister Spraw Zagranicznych Unii przewodniczyłby Radzie do Spraw Zagranicznych. Miałby on być też jednocześnie jednym z Wiceprzewodniczących Komisji Europejskiej. Minister Spraw Zagranicznych UE, zapewniając spójność zewnętrznych działań Unii, prowadzić ma przede wszystkim politykę w zakresie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB, czyli tzw. II Filaru UE) i przyszłej Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obronnej. Prowadziłby on dialog ze stronami trzecimi w imieniu Unii oraz wyrażałby jej stanowisko w organizacjach międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych. Łączyłby tym samym funkcje obecnego komisarza do spraw stosunków zewnętrznych Komisji Europejskiej oraz obecnego Wysokiego Przedstawiciela do spraw WPZiB.

W wykonywaniu swojego mandatu Minister Spraw Zagranicznych Unii wspomagany ma być przez Europejską Służbę Działań Zewnętrznych – rodzaj unijnej dyplomacji, w której pracować mają zarówno dyplomaci z Państw Członkowskich, jak i pracownicy służby zagranicznej Komisji Europejskiej.

Nie ma jednak pewności, czy Minister Spraw Zagranicznych UE zostanie faktycznie powołany wobec odrzucenia traktatu konstytucyjnego w referendach we Francji i Niderlandach (maj 2005 r.).

Nabywanie nieruchomości w Państwach Członkowskich Unii Europejskiej

Sprawa zakupu ziemi przez cudzoziemców nie jest w Unii Europejskiej traktowana identycznie we wszystkich krajach. Na przykład w Danii ziemię może kupić tylko osoba, która mieszka w tym kraju od kilku lat. W Austrii, np. w Tyrolu, również nie można kupić ziemi łatwo, ze względów czysto ekonomicznych. Austriacy wolą, żeby Niemcy, którzy ich co roku odwiedzają, płacili raczej za wynajem domków niż kupili je raz na zawsze. Ograniczenia przy zakupie ziemi wprowadziły także inne kraje europejskie. W Niemczech ustawodawstwo w sprawie ziemi jest liberalne, ale uciążliwe są procedury administracyjne. Trzeba mieć specjalne uprawnienia rolnicze, żeby móc nabyć grunt rolny w Niemczech. Mimo przytoczonych tu ograniczeń w Unii Europejskiej obowiązuje generalna zasada wolności zakupu ziemi na terenie danego kraju członkowskiego przez mieszkańców pozostałych państw UE. Nabywanie ziemi w Polsce przez obywateli Unii Europejskiej stało się jednym z głównych problemów negocjacji członkowskich Polski z Unią Europejską. Ceny nieruchomości są w Polsce znacznie niższe niż w UE. Polska uzyskała ustanowienie następujących okresów przejściowych, licząc od dnia akcesji (1 maja 2004 r.):

- 5 lat w zakresie nabywania nieruchomości przeznaczonych na drugie domy,
- 12 lat w zakresie nabywania nieruchomości rolnych i leśnych. Ułatwienia przewidziano jedynie dla rolników pochodzących z UE, ale już rezydujących w Polsce i użytkujących ziemię dzierżawioną.

Narkotyki i walka z nimi w Unii Europejskiej

Pierwszy Europejski Plan Walki z Narkotykami przyjęty został przez Radę Europejską dopiero w 1990 r. Na poziomie unijnym była to pierwsza konkretna propozycja określenia celów i zasad wspólnego podejścia Państw Członkowskich do problemu zwalczania narkomanii przez jednoczesne ograniczanie popytu (kryterium „zdrowotne”) i ograniczanie podaży (kryterium „prawnokarne”) – przy zwiększonej koordynacji na poziomie wspólnotowym. Traktatowym umocowaniem spójnych antynarkotykowych działań UE były regulacje Traktatu z Maastricht z 1992 r., wzmocnione następnie w Traktacie Amsterdamskim, który wszedł w życie 1 ma-

ja 1999 r. Walka z narkotykami została w nim uznana za jedno z priorytetowych zadań w budowie „obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości” (art. 29 TUE).

Wyspecjalizowane Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii EMCDDA (ang.: *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*, <http://www.emcdda.org/>) przedstawiło w listopadzie 2005 r., wspólnie z Europolem, doroczne sprawozdanie o stanie problemu narkomanii oraz produkcji i przemytu narkotyków w krajach UE.

EMCDDA zwraca uwagę na następujące fakty:

- liczba osób uzależnionych od narkotyków stale wzrasta od 2003 r. i osiągnęła około 2 mln osób;
- wzrasta spożycie kokainy, zwłaszcza w najmłodszej grupie wiekowej objętej badaniami, a także pochodnych amfetaminy oraz ekstazy;
- konopie indyjskie pozostają najbardziej popularnym narkotykiem w Europie, przy czym rośnie liczba osób uzależnionych od pochodnych marihuany;
- najpoważniejszym aspektem problemu narkomanii w UE jest upowszechnianie się mody na zażywanie więcej niż jednego narkotyku;
- wzrasta poziom przestępczości na tle narkotykowym.

EMCDDA podkreśla w swoim raporcie, że wysiłkom zapobiegania narkomanii i leczenia osób uzależnionych podejmowanym przez Państwa Członkowskie towarzyszy brak skoordynowania; są one rozproszone i oparte na rozbieżnych założeniach. Faktyczna legalizacja spożycia niektórych miękkich narkotyków w Niderlandach jest tego najlepszym dowodem. Żaden z założonych celów strategii oraz planu działania UE w zakresie narkotyków na lata 2000–2004 nie został w pełni osiągnięty, jedynie w całej Unii wzrosła liczba skazanych za przestępstwa narkotykowe. Jednym z niewielu pozytywnych zjawisk jest stabilizacja liczby heroinistów. Badania potwierdzają szeroką dostępność narkotyków, pomimo wzrostu dokonanych aresztowań, przejęć i zarekwirowań.

Nowa strategia UE w zakresie narkotyków na lata 2005–2012 jest kontynuacją dotychczasowej polityki, a więc skupia działania na zorganizowanej przestępczości i niszczeniu źródeł hurtowych dostaw. Uważa się, że strategii tej brakuje zdecydowania w zwalczaniu „detalistów”, czyli dilerów sprzedających głównie tzw. narkotyki rekreacyjne. Utrzymana zostanie prohibicja narkotykowa, natomiast spodziewać się należy zaniechania represji wobec zażywających narkotyki.

Norwegia a Unia Europejska

Norwegowie najbardziej konsekwentnie spośród narodów europejskich nie zgadzają się na członkostwo w Unii Europejskiej. Władze norweskie o bliższych związkach z resztą kontynentu myślą już od lat sześćdziesiątych. Obywatele jednak już dwukrotnie, w roku 1972 i 1994, powiedzieli Unii „nie” w referendum. Norwescy wyborcy twierdzą, że dla bogatej Norwegii (wyższy dochód na głowę mieszkańca wśród państw Unii Europejskiej ma tylko Luksemburg) wejście do Unii oznaczałoby, iż będzie ona więcej wpłacać do brukselskiego budżetu niż z niego czerpać. Argumentem decydującym były jednak obawy dotyczące konieczności przekazania Brukseli kontroli nad zasobami najważniejszych bogactw kraju: ryb, ropy naftowej i gazu ziemnego. Norwegowie nie chcą stać się członkami UE także dlatego, gdyż większość korzyści płynących z ewentualnego członkostwa mają już zapewnione i bez niego. Jako obywatele kraju należącego do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (Państwa UE oraz Norwegia, Islandia i Liechtenstein) mogą swobodnie handlować i świadczyć usługi na obszarze Unii oraz przenosić się do Państw Członkowskich UE. Uczestniczą więc w rynku wewnętrznym. Nie mają jednak wpływu na treść przepisów regulujących ten rynek.

Nowa Perspektywa Finansowa 2007–2013

Zasada jednoroczności to zasada, która rządzi budżetem UE. Natomiast co siedem lat przyjmowana jest przez Państwa Członkowskie tzw. Nowa Perspektywa Finansowa (NPF), określająca maksymalną wielkość budżetu UE na te lata.

Najnowsza Perspektywa Finansowa została przyjęta na szczycie Rady Europejskiej w Brukseli w dniach 15–16 grudnia 2005 r. Nieprzyjęcie NPF groziło drugim, po odrzuceniu → Konstytucji Europejskiej, poważnym kryzysem integracji europejskiej. Ostateczna NPF na lata 2007–2013 zakłada maksymalną wielkość budżetu UE na poziomie 1,045% dochodu narodowego brutto (co daje kwotę 826 363 mld euro).

Polska ma szansę uzyskania w latach 2007–2013 w ramach polityki spójności, → Wspólnej Polityki Rolnej oraz innych polityk wspólnotowych do 91 mld EUR. Polska będzie zatem **największym beneficjentem UE**: do Polski trafi 10,5% całego przyszłego budżetu UE. Średniorocznie

oznacza to ok. 13 mld euro (przy wpłatach Polski do budżetu UE wynoszących ok. 3 mld rocznie).

W latach 2007–2013 nastąpi radykalne przesunięcie **polityki spójności** w stronę nowych Państw Członkowskich. Będzie do nich trafiać 51,1% środków (zamiast 17,1% w latach 2004–2006). Sama Polska otrzyma w ramach polityki spójności w latach 2007–2013 minimum 59,656 mld euro, zatem będzie największym beneficjentem tej polityki. W jej ramach co piąte euro będzie więc wydawane w Polsce.

Kraj nasz wynegocjował także zgodę na utrzymanie specjalnego funduszu wsparcia **rozwoju 5 najbiedniejszych regionów Polski** (Lubelskiego, Podkarpackiego, Podlaskiego, Świętokrzyskiego i Warmińsko-Mazurskiego). Wsparcie dla nich wyniesie 880 mln euro i będzie wyższe o ponad 303 mln euro niż proponowano Polsce jeszcze w czerwcu 2005 r.

W ramach **Wspólnej Polityki Rolnej** trafi do Polski 26 mld euro, w tym blisko 11,8 mld euro będzie można wykorzystać na modernizację wsi. Oznacza to, iż prawie 1/5 środków na rozwój wsi w UE powiększonej o Rumunię i Bułgarię trafi do Polski.

Trzeba też dodać, iż na wspomnianym szczycie w Brukseli delegacja polska kierowana przez premiera Kazimierza Marcinkiewicza, oprócz wyższych niż propozycje brytyjskie wysokości kwot, wynegocjowała także **ułatwienia w dostępie** do środków polityki spójności. W stosunku do wyjściowej propozycji Komisji Europejskiej w trakcie pierwszych 4 lat NPF wydłużony zostanie okres na wykorzystanie środków Funduszu Spójności z 3 do 4 lat. Beneficjenci niebędący płatnikami VAT będą mogli refundować koszty tego podatku środkami z Brukseli, co ograniczy obciążenia dla budżetu państwa i budżetów samorządów.

Ponadto dla beneficjentów funduszy strukturalnych zmniejszono wkład własny – współfinansowanie unijne zostało podniesione do 85% całej wartości projektów.

Obywatelstwo Unii Europejskiej. Prawa obywatela Unii Europejskiej

Unia Europejska przyjęła jako jeden z głównych celów swego działania wzmocnienie ochrony praw i interesów obywateli Państw Członkowskich. Dla realizacji tego wzmocnienia w Traktacie o Wspólnocie Europejskiej,

a więc w pierwszym filarze UE, znalazły się przepisy (wprowadzone przez Traktat o Unii Europejskiej) dotyczące obywatelstwa Unii Europejskiej. Zgodnie z nimi każda osoba posiadająca obywatelstwo Państwa Członkowskiego staje się automatycznie obywatelem Unii Europejskiej. Korzystając z tego uprawnienia, każdy obywatel ma prawo do swobodnego przebywania i poruszania się i na obszarze Państw Członkowskich. Poza tym każdy obywatel Unii zamieszkały na terytorium Państwa Członkowskiego, którego nie jest obywatelem, posiada prawo do głosowania i kandydowania w wyborach samorządowych w tym państwie. Podobnie dzieje się w przypadku wyborów do Parlamentu Europejskiego. Do praw wynikających z obywatelstwa Unii Europejskiej należy także: wspólna ochrona dyplomatyczna i konsularna, prawo przedkładania petycji do Parlamentu Europejskiego oraz możliwość zwracania się do Rzecznika Praw Obywatelskich Unii Europejskiej. Traktat Amsterdamski podpisany 2.10.1997 r. (wszedł w życie 1.05.1999 r.) uzupełnił te przepisy stwierdzeniem, że obywatelstwo europejskie nie zastępuje, lecz uzupełnia obywatelstwa poszczególnych Państw Członkowskich UE.

Z praktycznego punktu widzenia bardzo istotne są wymienione poniżej przykłady praw obywatela Unii Europejskiej:

1. Prawa wynikające z zatrudnienia

Wykonywanie pracy przez obywatela Unii Europejskiej na terenie całej Unii nie wymaga jakiegokolwiek zezwolenia na pracę. Mimo istnienia od 1991 r. unijnych regulacji prawnych w zakresie uznawania dyplomów szkół o co najmniej trzyletnim okresie studiów, każdy kraj unijny stosuje w tym zakresie zróżnicowane procedury. W takich zawodach jak: lekarz, pielęgniarka, dentysta, weterynarz, aptekarz, architekt – istnieje automatyczne uznawanie świadectw i dyplomów. W innych zawodach nie jest wykluczona konieczność zdania egzaminu sprawdzającego, czy też odbycia kursu uzupełniającego. Zatrudnienie na terytorium Unii Europejskiej wymaga: nawiązania stosunku pracy (umowa o pracę); uzyskania meldunku w miejscu pobytu (pracy), jeżeli pobyt nie przekracza trzech miesięcy – lub zgody na pobyt, jeżeli pobyt przekracza trzy miesiące. Zgoda ta ma charakter jedynie potwierdzający. Ażeby taką zgodę uzyskać, należy przedłożyć dowód (lub paszport) i potwierdzenie uzyskanej pracy. Przepisy Unii Europejskiej określają wymogi formalne umowy o pracę. Unia Europejska nie reguluje kwestii dokumentów, które wymagane są od pracownika –

obywatela Unii Europejskiej podejmującego pracę w jednym z krajów członkowskich. Sprawa ta uzależniona jest od regulacji przyjętych przez prawo wewnętrzne danego Państwa i stosowanych wobec własnych obywateli. Do tych dokumentów należeć mogą: życiorys, ankieta osobowa, zaświadczenie o niekaralności oraz zaświadczenia potwierdzające dotychczasowe zatrudnienie. Natomiast sama umowa o pracę musi określać: strony umowy, miejsce pracy, rodzaj pracy, opis czynności zleconych pracownikowi, datę nawiązania stosunku pracy, okres zatrudnienia, wymiar płatnego urlopu, długość okresu wypowiedzenia, wysokość wynagrodzenia zasadniczego, dobowe i tygodniowe normy czasu pracy.

Zgodnie z przepisami Unii Europejskiej – pracownik wykonujący pracę na podstawie umowy o pracę uzyskuje uprawnienie do czterech tygodni corocznego płatnego urlopu. W niektórych krajach urlop jest jednak dłuższy, np. w Danii, Francji, Hiszpanii i Luksemburgu aż 5 tygodni, a w Niemczech tylko trzy tygodnie. Kwestie rozwiązania stosunku pracy i odpraw reguluje umowa zawierana między pracodawcą a pracobiorcą. Unia Europejska, co jest zupełnie zrozumiałe, nie reguluje okresów zawierania umowy, okresów wypowiedzenia, wysokości odpraw itp.

Pracownik uzyskuje prawo do zasiłku dla bezrobotnych w kraju pobytu, tak jak inni pracownicy. Zasiłek dla bezrobotnych wypłacany jest przez dalsze trzy miesiące, jeżeli bezrobotny zmienił kraj pobytu na terytorium Unii Europejskiej. Kwestię taką należy jednak omówić z urzędem pracy kraju pochodzenia. Jeżeli bezrobotny otrzymujący zasiłek dla bezrobotnych zmienia w trakcie zasiłku kraj pobytu – prawo do tego zasiłku ustaje po trzech miesiącach jego nieobecności. Zgodnie z przepisami Unii Europejskiej: każdy pracownik musi posiadać ubezpieczenie zdrowotne, które jest warunkiem zasadniczym podjęcia legalnej pracy. Z tego ubezpieczenia zdrowotnego opłacane będą koszty leczenia szpitalnego, ambulatoryjnego, wizyty u lekarzy itp. Ubezpieczenie zdrowotne z kraju pochodzenia obowiązuje również w kraju pobytu. Każdy zainteresowany musi jednak posiadać przy sobie zaświadczenie ze swojej instytucji ubezpieczeniowej potwierdzające ubezpieczenie (tzw. Europejską Kartę Ubezpieczenia Zdrowotnego). To zaświadczenie musi przedłożyć w instytucji ubezpieczeniowej miejsca pobytu. Obywatel Unii Europejskiej z zasady podlega również ubezpieczeniu emerytalnemu kraju pobytu. Wyliczenie emerytury osoby, która wykonywała pracę w różnych krajach Unii Europejskiej jest możliwe i polega na zsumowaniu składek ubezpieczeniowych składanych przez cały okres wykonywanej pracy.

Wniosek o obliczenie emerytury składa się w kraju, w którym pracownik podjął ostatnią pracę. Emeryci, którzy zechcą zmienić kraj pobytu, uzyskają zgodę na pobyt w innym kraju Unii Europejskiej tylko wtedy, gdy posiadają ubezpieczenie zdrowotne i dysponują odpowiednią ilością środków finansowych koniecznych do utrzymania się w danym kraju (należy okazać dowód potwierdzający wypłatę emerytury). Emerytura i renta uzyskana w jednym kraju Unii Europejskiej jest bez przeszkód wypłacana w innym kraju Unii. Emerytom i rencistom prawo do pobytu przyznawane jest na 5 lat z możliwością przedłużania tego okresu.

2. Prawa wynikające z pozostawania bezrobotnym

Każdy obywatel Unii Europejskiej, który podejmie pracę na terenie innego kraju UE niż kraj swego pochodzenia, chroniony jest tymi samymi normami prawnymi, co obywatel kraju pobytu. Dotyczy to również sytuacji, gdy obywatel UE traci pracę. Krajowe regulacje prawne dotyczące świadczeń związanych z bezrobociem obowiązują każdego tracącego pracę obywatela UE. Utrata pracy przez obywatela UE pracującego dotychczas poza swym krajem pochodzenia nie może być argumentem na rzecz natychmiastowego pozbawienia go prawa pobytu w kraju wykonywania dotychczasowej pracy. Jednak przedłużający się okres pozostawania „na bezrobociu” może być przyczyną braku przedłużenia prawa pobytu tego obywatela w danym kraju UE. Poza tym – bezrobotny w Unii Europejskiej, otrzymując zasiłek w kraju, w którym dotychczas pracował, może podjąć starania w celu znalezienia pracy w innym kraju UE i, nie tracąc tego zasiłku, przejeżdżać w poszukiwaniu pracy z kraju do kraju UE. Obwarowane jest to jednak wieloma warunkami. Każdy bezrobotny, który podejmie taką próbę musi przebywać w kraju, w którym stracił pracę, przez co najmniej 4 tygodnie. Poza tym swój wyjazd musi zgłosić w miejscowym urzędzie pracy, w którym do tej pory wypełniał formularz „E 303”. Formularz ten przekazany zostanie w ciągu siedmiu dni do Państwa Członkowskiego, do którego udaje się bezrobotny. Już w kolejnym kraju UE, gdzie bezrobotny poszukuje pracy miejscowy urząd pracy przejmuje wypłacanie owemu bezrobotnemu zasiłku tego samego, który uzyskiwał w kraju uzyskania świadczenia. Zasiłek ten wypłacany jest przez trzy miesiące. Jeżeli bezrobotny znajdzie pracę przed upływem tego terminu – zasiłek wstrzymywany jest automatycznie. Jeżeli w tym terminie bezrobotny nie znajdzie pracy – musi wrócić do kraju, w którym ostatnio tę pracę stracił. Nieste-

ty, przywilej ten możliwy jest tylko raz w okresie pozostawania „na bezrobociu”. Pracownik, który utracił pracę np. w Niemczech i wyjechał w poszukiwaniu pracy do Francji i otrzymywał przez trzy miesiące niemiecki zasiłek, będąc we Francji, jednak pracy nie znalazł – wraca wówczas do Niemiec i traci prawo do ponownego poszukiwania pracy na tych samych zasadach w innym kraju UE, np. w Hiszpanii. Prawo to uzyska ponownie, gdy rozpocznie pracę, nabierze uprawnień do uzyskania świadczeń dla bezrobotnych i – wówczas historia może powtórzyć się zgodnie z wyżej wskazanym scenariuszem.

Najważniejsze jednak, iż swobodny przepływ pracowników w Unii Europejskiej nie oznacza swobodnego przepływu bezrobocia. Bezrobotny pochodzący z kraju A może udać się do kraju B w poszukiwaniu pracy, lecz nowy kraj pobytu nie ma obowiązku traktowania pod względem socjalnym tego bezrobotnego jak własnego obywatela nie posiadającego pracy, i zazwyczaj tak nie czyni. Możliwy jest jedynie transfer świadczeń z kraju pochodzenia.

3. Prawa wynikające z systemu wzajemnego uznawania wykształcenia i kwalifikacji zawodowych

Traktatowa zasada niedyskryminacji, swoboda przepływu pracowników, swoboda prowadzenia działalności gospodarczej oraz swoboda świadczenia usług – nie zawsze wystarczają, by obywatel jednego z Państw Członkowskich mógł skutecznie domagać się uznania prawa do wykonywania zawodu na terenie innego Państwa Członkowskiego. Wynika to z faktu, że prawo wspólnotowe w tej kwestii nie zostało jeszcze w pełnym zakresie zharmonizowane, a poza tym Unia Europejska pozostawia Państwom Członkowskim swobodę w uznawaniu kwalifikacji osób z innych Państw Członkowskich Unii. Początkowo Wspólnoty Europejskie zdecydowały się na przyjęcie całego szeregu dyrektyw sektorowych normujących uznawalność kwalifikacji w poszczególnych zawodach i branżach (lekarz, pielęgniarka, dentysta, akuszerka, weterynarz, architekt, farmaceuta, adwokat, samodzielny agent handlowy, pośrednik w handlu, przemysł i rzemiosło, pracownik handlu detalicznego, pracownik przemysłu spożywczego, i przemysłu wyspecjalizowanego w produkcji napojów, agent i pośrednik ubezpieczeniowy, pomocnik transportowy i agent podróży, fryzjer, pracownik transportu oraz nauczyciel). Następnie zrezygnowano z tej metody na rzecz przyjęcia dyrektyw ogólnych (dyrektywa w sprawie

uznawania dyplomów szkół wyższych i dyrektywa w sprawie ogólnego systemu uznania kształcenia i doskonalenia zawodowego), które ogólnie zakładają wzajemną uznawalność wykształcenia zawodowego i uznawalność dyplomów studiów wyższych trwających minimum trzy lata – przy założeniu, że w jednym i drugim przypadku zakres wykształcenia, tj. zdobyta wiedza i umiejętności uzyskane w jednym kraju UE odpowiadają zakresowi wykształcenia osiągniętemu w innym kraju UE. W wyniku tego nowego podejścia kraje członkowskie w stosunku do osób, które pragną podjąć pracę na ich terenie, uzyskały możliwość oceny równoważności uzyskanych kwalifikacji. Porównywane są więc kwalifikacje uzyskane w innym Państwie z kwalifikacjami obowiązującymi na miejscu (z wyjątkiem kwalifikacji uregulowanych wcześniej w dyrektywach sektorowych). Jeżeli jednak nie odpowiadają one prawnie określonym wymogom krajowym (jest to tzw. ocena ekwiwalentności kwalifikacji), wówczas można zobligować zainteresowanego do zaliczenia dodatkowych kursów uzupełniających lub testów sprawdzających. Bardzo interesujące w tym zakresie są orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości.

Sprawa Irene Vlassopoulou:

Obywatelka Grecji Irene Vlassopoulou, prawnik z wykształcenia, tytuł zawodowy uzyskała w Grecji i praktykowała w Niemczech przez kilka lat w zakresie prawa niemieckiego. Jej podanie o przyjęcie do Izby Adwokackiej i zezwolenie na praktykę zostało jednak odrzucone, co uzasadniono tym, iż nie zdawała odpowiednich egzaminów niemieckich i z tego powodu nie posiada koniecznych kwalifikacji. W tej sytuacji I. Vlassopoulou wniosła sprawę do sądu niemieckiego, który w ostatniej instancji zwrócił się z zapytaniem prejudycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości o rozstrzygnięcie sporu. Trybunał w swym orzeczeniu odrzucił pozew Greczynki, argumentując, że w przypadku braku dyrektyw harmonizacyjnych to Państwo Członkowskie decyduje o uznaniu, albo o nieuznaniu kwalifikacji, przy założeniu jednak, że jego ocena nie może być dowolna, lecz przeprowadzona przez porównanie kwalifikacji wymaganych przez prawo danego Państwa Członkowskiego dla uzyskania dostępu do zawodu – z odpowiednimi kwalifikacjami uzyskanymi przez osobę starającą się w innym Państwie Członkowskim.

Sprawa Heylensa:

George Heylens, obywatel belgijski, z belgijskimi uprawnieniami trenerskimi, został zatrudniony we Francji, w zespole piłkarskim Lille. Jego

podanie o uznanie równorzędności dyplomu zostało odrzucone przez francuskie Ministerstwo Sportu bez podawania powodów. Heylens kontynuował następnie działalność jako trener i został oskarżony (sprawę wniesiono do sądu) przez Francuski Związek Trenerów Piłki Nożnej o bezprawne wykonywanie zawodu. W tym przypadku Trybunał orzekł, że władze francuskie miały prawo podjąć decyzję w sprawie nieuznania kwalifikacji trenera przy założeniu, że zobowiązane były one uzasadnić brak ekwiwalentności (szczegółowe porównanie treści i zakresu uzyskanych kwalifikacji) wykształcenia Heylensa z kwalifikacjami trenerów francuskich. Takiego uzasadnienia jednak nie było w decyzji przesłanej Heylensowi.

4. Prawa wynikające z równouprawnienia i zakazu dyskryminacji

W Unii Europejskiej obowiązuje zakaz dyskryminacji z powodu płci, rasy lub pochodzenia etnicznego, religii lub wyznania, inwalidztwa, wieku lub orientacji seksualnej. Polityka równouprawnienia szczególnie w zakresie płci ma w Unii Europejskiej długie tradycje. Już Traktat Rzymski (ustanawiający EWG) z roku 1957 zobowiązuje w art. 119 Państwa Członkowskie do przyjęcia takiego samego wynagrodzenia za pracę dla mężczyzn i kobiet przy wykonywaniu takiej samej pracy. Następnie uchwalono i wprowadzono w życie cały szereg dyrektyw, na przykład w zakresie równości wynagrodzenia, zabezpieczenia socjalnego, równego traktowania w środowisku pracy, zagwarantowania pracy w częściowym wymiarze godzin i pracy okresowej oraz wprowadzenia urlopu rodzicielskiego.

5. Prawa wynikające z zasad bezpieczeństwa i higieny pracy

Unia Europejska może poszczycić się wieloma sukcesami w zakresie poprawy środowiska pracy. Do najważniejszych regulacji prawnych w tym zakresie należą dyrektywy dotyczące minimalnych wymagań bezpieczeństwa i higieny:

- miejsca pracy;
- użytkowania w pracy sprzętu przez pracownika;
- użytkowania w pracy przez pracowników profesjonalnego sprzętu ochronnego;
- ręcznej obsługi ładunków, zagrożonej szczególnie urazem kręgosłupa;
- pracy przy monitorach;
- pracy związanej z czynnikami rakotwórczymi i biologicznymi.

Przykładem z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy są unijne normy dotyczące ujednolicenia mundurów straży pożarnej. Ministrowie gospodarki Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej uchwalili w roku 1989 dyrektywę przewidującą normy bezpieczeństwa dla mundurów straży pożarnej. Bez wątplenia regulacja ta służyła bezpieczeństwu i ochronie zdrowia strażaków. W ramach rynku wewnętrznego UE strażacy mogą nabywać swoje uniformy ochronne także w innych Państwach Członkowskich Unii. Normy unijne obowiązują tylko w stosunku do ubrań ochronnych stosowanych podczas akcji ratunkowych przy pożarach. Straż pożarna może w przypadku innych akcji ratowniczych, jak np. wypadki drogowe, nadal używać swojego lekkiego umundurowania ochronnego.

Drugim przykładem są przepisy dotyczące unijnych pojemników na śmieci. Pojemniki te muszą mieć zamontowane kółka. W dyrektywie leżącej u podstaw tej regulacji chodzi również o realizację politykę ochrony socjalnej i bezpieczeństwa pracy, bowiem ustalone w niej zostały wymogi minimum bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników, którzy muszą ręcznie przemieszczać duże ciężary i nadwyrężają przy tym lędźwiowy odcinek kręgosłupa. Dyrektywa ta musiała zostać wdrożona do maja 1992 r., ale już we wrześniu 1991 zrzeszenia zawodowe przedsiębiorstw wywozu śmieci ustaliły w Komisji normalizacji, że pojemniki na odpady muszą być wyposażone w kółka, aby mogły być ciągnięte, a nie przenoszone.

6. Prawa wynikające ze statusu studenta – obywatela Unii Europejskiej

Osoby będące obywatelami Unii Europejskiej, które chcą podjąć studia w jednym z krajów Unii Europejskiej, korzystają ze swobody przemieszczania się i podejmowania nauki. Studenci, którzy zaczynają studia w innym niż własny kraju Unii Europejskiej mają pełne prawa akademickie, tj. takie same, jakie uzyskują studenci miejscowi, w tym prawo do stypendiów naukowych, akademika i innych uprawnień przyznanych studentom miejscowym. Stypendia uzyskane w kraju pochodzenia obowiązują również w trakcie rozpoczęcia studiów w innym kraju Unii (z wyjątkiem stypendium socjalnego). Uczelnie mają prawo wymagać udokumentowanej znajomości języka kraju, w którym student pragnie się uczyć; mogą poddać go również językowemu testowi sprawdzającemu. Nie można też wykluczyć konieczności zdania egzaminów uzupełniających.

W związku z tym, iż w Unii Europejskiej nie istnieje jeszcze automatyczna uznawalność wszystkich dyplomów i świadectw, należy przed rozpoczęciem studiów w innym kraju Unii Europejskiej udać się do Krajowego Biura Informacyjnego do spraw Nostryfikacji (w kraju pochodzenia lub w kraju pobytu). Tam też student może dowiedzieć się, czy wybrana przez niego uczelnia uzna jego świadectwa i dyplomy.

Najlepiej jest sprawdzić, czy wybrany kierunek studiów jest włączony do programu wymian studenckich Unii Europejskiej (chodzi o program Unii Europejskiej SOCRATES – ERASMUS), który z góry zapewnia możliwość bezproblemowego podjęcia dalszych studiów w wybranych uczelniach.

Studenci w trakcie pobytu w innym kraju Unii Europejskiej mogą podejmować pracę bez konieczności uzyskiwania jakiegokolwiek zezwolenia i bez ograniczeń maksymalnej wysokości wynagrodzeń.

Informacja o środkach potrzebnych do utrzymania się w kraju podjętych studiów wymagana jest przede wszystkim przy uzyskiwaniu prawa do pobytu w danym Państwie Unii Europejskiej.

Studenci, tak jak wszyscy inni obywatele Unii Europejskiej, muszą wystąpić do najbliższego urzędu w kraju pobytu o wydanie zgody na pobyt na okres jednego roku – o ile ich planowany pobyt w kraju Unii Europejskiej przekracza trzy miesiące. Taka zgoda ma jedynie charakter potwierdzający. Chęć pozostawania dłużej wymaga corocznego odnowienia prawa do pobytu. Wydanie zgody na pobyt przez ww. urząd wymaga:

- oświadczenia studenta o zdolności do utrzymania się i pokrycia kosztów studiów;
- posiadania ubezpieczenia zdrowotnego z kraju pochodzenia lub wykupionego w kraju pobytu;
- przedstawienia urzędowi decyzji uczelni o przyjęciu studenta na konkretny kierunek studiów.

Ubezpieczenie zdrowotne z kraju pochodzenia obowiązuje również w kraju pobytu.

Najbardziej znaną placówką w Europie, która zajmuje się kształceniem przyszłych urzędników i ekspertów instytucji UE jest College of Europe (Kolegium Europejskie). Ta placówka edukacyjna utworzona została w 1949 r. w historycznym mieście Brugia (Belgia) i w krótkim czasie stała się kuźnią kadr dla instytucji Unii Europejskiej, prowadzącą w języku angielskim i francuskim studia europejskie dla absolwentów szkół wyż-

szych. Studia obejmują głównie zagadnienia polityczne, prawne i ekonomiczne w zakresie integracji europejskiej. Większość wykładowców pochodzi z krajów członkowskich Unii Europejskiej. Przez wiele lat rektorem tej uczelni był prof. Jerzy Łukaszewski (późniejszy ambasador Polski we Francji). Filia Kolegium utworzona została w Warszawie-Natolinie. Pierwszy rok akademicki w filii w Natolinie rozpoczął się we wrześniu 1994 r. Obecnie wiele uczelni oferuje podobne studia podyplomowe lub uzupełniające o profilu europejskim dla prawników, ekonomistów, menedżerów i urzędników.

7. Prawa wynikające z ochrony konsumenta w Unii Europejskiej

Pierwszy wspólnotowy Program Ochrony Konsumentów przyjęto w 1975 r., a następne w latach 1981 i 1986. Traktat z Maastricht wprowadził do Traktatu o Wspólnocie Europejskiej podstawę dla zbioru norm prawnych podnoszących ochronę konsumenta do rangi polityki wspólnotowej. Zapisano w nim, że Wspólnota przyczynia się do osiągnięcia wysokiego poziomu ochrony konsumenta m. in. poprzez działania szczególnie, wspierające i uzupełniające politykę realizowaną przez Państwa Członkowskie dla ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów ekonomicznych konsumentów oraz dla zapewnienia im odpowiedniej informacji.

Polityka konsumencka Unii Europejskiej stanowi dziś jeden z głównych filarów funkcjonowania Rynku Wewnętrznego. Działania Unii uzupełniają działania Państw Członkowskich podejmowane dla ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów ekonomicznych konsumentów i zapewnienia im odpowiednich informacji. W zakresie ochrony konsumentów istotne dla polityki Unii Europejskiej są prace normalizacyjne Europejskiego Komitetu Norm (CEN) oraz Europejskiego Komitetu Norm Elektrotechnicznych (CENELEC). Interesy konsumentów reprezentuje również pozarządowe Biuro Europejskiej Unii Konsumentów.

Zniesienie sklepów wolnocłowych podyktowane było także interesem konsumenta. Zgodnie z decyzją Rady UE z 1991 r. – w roku 1999 r. zrezygnowano z handlu wolnocłowego na obszarze Rynku Wewnętrznego, ponieważ Komisja Europejska słusznie uważała, iż instytucja *duty free shop* stoi w sprzeczności z ideą Rynku Wewnętrznego UE opartego na wolnej konkurencji i braku przywilejów dla określonych handlowców, czy dla określonej kategorii konsumentów. Projekt zniesienia tych sklepów budził wiele kontrowersji. Przez wiele miesięcy podmioty prowadzące pla-

cówki wolnocłowe, towarzystwa lotnicze, żeglugowe, zarządcy lotnisk i portów, organizatorzy wyjazdów itp. protestowali i – korzystając z poparcia większości krajów członkowskich UE – starali się bezskutecznie doprowadzić do odwołania decyzji podjętej jednogłośnie.

Z dobrodziejstwa tanich zakupów korzystali tylko ludzie podróżujący samolotami i morskimi promami, a więc z reguły dobrze sytuowani, co naruszało zasady uczciwej konkurencji na Rynku Wewnętrznym UE. W zakresie ochrony konsumentów przyjęto następujące dyrektywy:

- w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów (odpowiedzialność producenta za produkt);
- w sprawie harmonizacji przepisów prawa Państw Członkowskich dotyczących bezpieczeństwa zabawek;
- w sprawie zbliżenia przepisów Państw Członkowskich w zakresie nazewnictwa tekstyliów;
- w sprawie dostosowania ustaw i przepisów wykonawczych Państw Członkowskich dotyczących odpowiedzialności za wadliwy produkt;
- w sprawie harmonizacji ustaw i przepisów wykonawczych Państw Członkowskich dotyczących kredytów konsumenckich;
- w sprawie nieuczciwych klauzul umownych w umowach zawieranych z konsumentami;
- o podróżach i wycieczkach turystycznych sprzedawanych w formie pakietu usług;
- o nakazach mających na celu zaprzestanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów;
- w sprawie zakazu reklamy i sponsoringu wyrobów tytoniowych.

8. Prawa wynikające z ochrony dyplomatycznej i konsularnej oraz z posiadania paszportu europejskiego

Obywatel Unii Europejskiej może korzystać, zgodnie z Traktatem o Wspólnocie Europejskiej, z prawa do opieki dyplomatycznej i konsularnej ze strony władz dyplomatycznych i konsularnych każdego Państwa Członkowskiego. Zapisane w Traktacie uprawnienie jest możliwe tylko wtedy, gdy obywatel Unii Europejskiej przebywa poza Unią na terytorium państwa trzeciego i tylko wówczas, gdy na terytorium tego państwa trzeciego nie znajduje się placówka dyplomatyczna i konsularna Państwa pochodzenia obywatela Unii Europejskiej. Opieka konsularna i diploma-

tyczna musi zostać udzielona na takich samych warunkach, na jakich kozystają z takiej opieki obywatele Państwa udzielającego opieki zastępczej.

Zgodnie z decyzją Rady Europejskiej zebranej w Rzymie 1 grudnia 1985 r., Państwa Członkowskie Wspólnot Europejskich wprowadziły od 1 stycznia 1985 roku wspólny wzór paszportu, zastępujący sukcesywnie paszporty dotychczas wydawane przez władze krajów członkowskich. Dokument ten ma jednolity format, okładkę koloru bordowego, na której znajduje się napis „Unia Europejska” oraz nazwa kraju, którego obywatelem jest jego posiadacz; nowy paszport umożliwi sprawniejsze identyfikowanie obywateli Wspólnot podczas kontroli granicznej. Paszport europejski jest jednym z konkretnych przykładów realizacji koncepcji „Europu obywateli”.

9. Prawa wynikające z regulacji dotyczących wspólnej waluty

Wraz ze swobodą przepływu osób mamy też do czynienia ze swobodą przepływu pieniędzy. Bank w dowolnym kraju Unii Europejskiej zobowiązany jest przesłać na życzenie klienta zarobione przez niego pieniądze na wskazane konto. Państwa Członkowskie Unii Europejskiej zdecydowały się na powołanie Unii Gospodarczej i Walutowej, mającej na celu: utrzymanie stabilności cen, definiowanie i realizowanie polityki walutowej Unii Europejskiej, przechowywanie i zarządzanie rządowymi rezerwami dewizowymi Państw Członkowskich Unii, umożliwianie sprawnego funkcjonowania systemów płatności, przyczynianie się do sprawnego prowadzenia przez kompetentne władze polityki związanej z kontrolą instytucji kredytowych oraz utrzymanie stabilności systemu finansowego Unii Europejskiej. Pieniądze zgromadzone przez obywateli na kontach bankowych zostały automatycznie przeliczone na euro według sztywnego kursu tego samego we wszystkich krajach UE. Nie ulega wątpliwości, że przystąpienie do unii walutowej zmniejszy rolę banku centralnego w poszczególnych krajach członkowskich (w tym i Narodowego Banku Polskiego po przystąpieniu naszego kraju do UE i UGW). Banki centralne nie będą emitować już waluty narodowej swojego kraju, a ich wpływ na politykę pieniężną zostanie zredukowany.

Kurs euro w stosunku do dolara i innych walut ustalany jest przez Europejski Bank Centralny.

Korzyści dla obywatela Unii Europejskiej wynikające z wprowadzenia jednolitej waluty euro to przede wszystkim:

- wyeliminowanie problemu wymiany walut w trakcie wyjazdów zagranicznych;
- pełna porównywalność cen;
- łatwość transferowania pieniędzy.

Jedna waluta nie oznacza jednej ceny. Istnieje zbyt wiele barier, by możliwa była zgodność cen na terenie Unii. Szereg czynników przyczynia się do utrzymywania różnic cen w Europie, m. in. podatek VAT w różnej wysokości, zróżnicowane płace pracowników, lokalne opłaty, koszt transportu i ceny nieruchomości. Nawet w granicach poszczególnych krajów ceny nie są wszędzie jednakowe, z tych samych zresztą powodów. Euro nie spowoduje też automatycznego spadku cen. Dzięki wspólnej walucie każdy kraj wprowadzający euro musi utrzymywać niską inflację, aby nie narazić euro na spadek kursu.

10. Prawa wynikające z dysponowania wspólnotowym prawem jazdy

W lipcu 1996 r. zaczęła obowiązywać dyrektywa dotycząca wspólnotowego, europejskiego prawa jazdy. Od tamtego czasu wszystkie osoby ubiegające się o prawo jazdy zdają egzamin oparty na takich samych regulacjach. Takie same są również kategorie zdobywanych kwalifikacji (m.in. w zależności od rodzaju kierowanego pojazdu). Prawo jazdy wydane w jednym z krajów UE obowiązuje we wszystkich pozostałych Państwach Członkowskich Unii.

Ochrona praw człowieka i podstawowych wolności. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej

Najważniejszym europejskim dokumentem w zakresie ochrony praw człowieka i podstawowych wolności jest Europejska Konwencja Praw Człowieka (oficjalnie: Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności), przyjęta przez Radę Europy 4.11.1950 r. w Rzymie.

Europejska Konwencja Praw Człowieka wraz z jej Protokołami gwarantuje:

- życie, wolność i bezpieczeństwo osób,
- sprawiedliwy proces sądowy w sprawach karnych i cywilnych,
- prawo do głosowania i kandydowania w wyborach,
- wolność myśli, sumienia i wyznania,

- wolność wyrażania opinii (w tym wolność mediów),
- prawo do poszanowania własnego mienia.

Konwencja zakazuje: torturowania oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania albo karania, kary śmierci, dyskryminacji w korzystaniu z praw i wolności zagwarantowanych Konwencją, deportacji z Państwa własnych obywateli lub odmówienia im wjazdu oraz zbiorowego wydalania cudzoziemców.

Przestrzeganie praw zapisanych w tej konwencji podlega kontroli Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (w Strasburgu).

Pragnąc sprostać wyzwaniom nowej rozszerzonej Europy, w czasie Szczytu Wiedeńskiego w 1993 r. zdecydowano o utworzeniu nowego jednolitego Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w miejsce poprzedniego systemu dwustopniowego (Europejska Komisja Praw Człowieka oraz Europejski Trybunał Praw Człowieka). Trybunał w nowej strukturze, z siedzibą w Strasburgu, przystąpił do działania 1 listopada 1998 r.

Unia Europejska, zgodnie z Traktatem o UE, respektuje podstawowe prawa zagwarantowane w Konwencji.

Europejską Konwencję Praw Człowieka uzupełniają trzy zasadnicze dokumenty:

1. **Europejska Karta Socjalna** stanowi uzupełniającą część Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w zakresie ochrony praw ekonomicznych i społecznych. Karta gwarantuje między innymi prawo do pracy i szkolenia zawodowego, prawo do godnych warunków zatrudnienia i godnej zapłaty, prawo do przynależności związkowej, prawo do pomocy socjalnej i medycznej oraz zabezpieczenia społecznego. Europejska Karta Społeczna umacnia zasadę równości kobiet oraz rozszerza zakres przysługujących praw, uwzględniając między innymi prawo do odpowiednich warunków zamieszkania. Przestrzeganie postanowień Karty podlega kontroli międzynarodowej.
2. **Europejska Konwencja o Zapobieganiu Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu, albo Karaniu** stanowi dodatkowy instrument prawny, chroniący więźniów i osoby aresztowane przed ewentualnymi torturami oraz nieludzkim i poniżającym traktowaniem. Członkowie Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom są uprawnieni od wizytowania miejsc, w których przebywają osoby pozbawione wolności na podstawie decyzji władz publicznych, więzień, domów poprawczych dla nieletnich, komisariatów

policji, koszar wojskowych, zakładów psychiatrycznych itp. Badają oni sposób traktowania ludzi przebywających w odosobnieniu oraz opracowują rekomendacje mające na celu zwiększenie ich ochrony.

3. **Europejska Konwencja Ramowa o Ochronie Mniejszości Narodowych** jest pierwszym w historii, wiążącym, wielostronnym instrumentem prawnym, służącym ochronie mniejszości narodowych. Postanowienia Konwencji realizowane są przez stosowanie w poszczególnych krajach odpowiednich ustaw i polityki w tym zakresie. Konwencja precyzuje zasady postępowania, które powinny być respektowane przez Państwa ratyfikujące ten dokument. Dotyczą one równości wobec prawa, zapewnienia możliwości zachowania i rozwoju różnych kultur, ochrony tożsamości, wyznania, języków mniejszości i tradycji, zapewnienia dostępu do mediów oraz nawiązywania pokojowych kontaktów transgranicznych z mieszkańcami legalnie przebywającymi w innych państwach. Konwencja zapewnia funkcjonowanie mechanizmu odpowiedzialnego za jej realizację, dzięki któremu Komitet Ministrów (organ Rady Europy), wspomagany przez komitet doradczy, jest uprawniony do dokonywania ocen, jak dalece postanowienia konwencji wprowadzane są w życie.

Rozpoczęte w czerwcu 1999 r. w Kolonii redagowanie Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej zakończyło się w czasie posiedzenia Rady Europejskiej w Nicei. Analizując tekst Karty, trzeba podkreślić, że nie ma on charakteru prawnie wiążącego. Karta zawiera preambułę oraz 54 artykuły, które zostały podzielone na siedem rozdziałów noszących następujące tytuły: Godność, Wolność, Równość, Solidarność, Prawa obywateli, Wymiar sprawiedliwości, Postanowienia ogólne.

Karta wzorowana jest na innych podobnych dokumentach i choć adresowana jest przede wszystkim do obywateli Państw Członkowskich Unii Europejskiej, to jednak sformułowane w niej prawa i wolności adresowane są w istocie do wszystkich osób podlegających jurysdykcji UE.

Postanowienia Karty mają zastosowanie do instytucji i organów Unii z właściwym uwzględnieniem zasady subsydiarności oraz do Państw Członkowskich wyłącznie w zakresie, w jakim stosują prawo Unii. Mają one więc obowiązek szanować prawa, przestrzegać zasady i popierać ich stosowanie w granicach swoich uprawnień.

Karta nie ustanawia jakiegokolwiek nowego uprawnienia ani zadania dla Wspólnoty lub Unii, ani nie zmienia uprawnień i zadań określonych w traktatach. Każde ograniczenie korzystania z praw i wolności uznanych w Karcie musi być przewidziane przez ustawę z poszanowaniem istoty ich treści. Z zastrzeżeniem zasady proporcjonalności – ograniczenia mogą być wprowadzone wyłącznie wtedy, gdy są konieczne i rzeczywiście realizują cele wynikające z ogólnego interesu, uznane przez Unię, lub wynikają z potrzeby ochrony praw i wolności innych osób. Prawa uznane w Karcie, których podstawą są traktaty Wspólnoty lub Traktat o Unii Europejskiej, realizowane są na warunkach i w granicach określonych w tych traktatach. W zakresie, w jakim Karta zawiera prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, znaczenie i zakres tych praw są zgodne z nadanymi im przez tę konwencję.

Karta została włączona do tekstu Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy, który nie wszedł w życie z powodu negatywnych wyników referendum w tej sprawie we Francji i Niderlandach.

Ochrona środowiska w Unii Europejskiej

Unijna polityka ochrony środowiska jest istotna dla zachowania, ochrony i poprawy stanu środowiska przede wszystkim z punktu widzenia ochrony zdrowia człowieka – obywatela UE. Szczególną uwagę w Unii Europejskiej zwraca się na rozważne i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych oraz wspieranie na płaszczyźnie międzynarodowej działań dotyczących rozwiązywania regionalnych, krajowych lub światowych problemów środowiska naturalnego. Ochrona środowiska realizowana jest w ramach Wspólnot Europejskich od 1972 r. Opiera się ona na stosowaniu działań zapobiegawczych, dążeniu do neutralizacji źródeł zanieczyszczeń oraz likwidacji szkód w środowisku (włącznie ze stosowaniem kar dla sprawców zniszczeń oraz zmuszaniem ich do pokrywania kosztów spowodowanych szkód). Głównymi instrumentami polityki ochrony środowiska są: podatki, normy oceny jakości środowiska, normy emisji zanieczyszczeń oraz normy produkcyjne. Najtrudniejszymi problemami w zakresie ochrony środowiska są: emisja dwutlenku węgla i innych gazów, składowanie i transport niebezpiecznych dla zdrowia odpadów oraz oczyszczanie ścieków. Dla realizacji zadań wynikających z tej polityki powołano Europejską Agencję Ochrony Środowiska, z siedzibą w Kopenhadze.

Przyjęcie wspólnotowych norm ekologicznych oznaczało dla krajów członkowskich konieczność:

- ograniczenia produkcji zakładów najbardziej uciążliwych dla środowiska lub ich modernizacji i zastąpienia przestarzałych technologii nowymi rozwiązaniami, w wyniku czego nastąpi racjonalizacja wykorzystania wody, surowców i energii, zasobów i walorów morza oraz wzrost wydajności i poprawa konkurencyjności przemysłu;
- wyposażenia istniejących zakładów w urządzenia chroniące środowisko, co może sprawić, że wzrosną koszty wytwarzania i ulegnie obniżeniu konkurencyjność tych dziedzin gospodarki, które rozwiły się kosztem środowiska;
- uwzględnienia udziału służb ratowniczych w zabezpieczeniu środowiska z tytułu obowiązku wykonywania ratownictwa ekologicznego i przywracania terenu zdarzenia do stanu pierwotnego;
- decentralizacji podejmowania decyzji w sprawach ochrony środowiska i włączenia w proces decyzyjny społeczności lokalnych, zwłaszcza w zakresie decyzji lokalizacyjnych związanych z ocenami oddziaływania na środowisko.

Największymi wytwórcami śmieci wewnątrz Unii są państwa najsilniejsze ekonomicznie. Niemcy, Francja, Zjednoczone Królestwo i Włochy wytwarzają łącznie prawie 70% całkowitej ilości odpadów. Rozwiązanie problemu, przy tak rozgałęzionym rynku, jaki mamy w Europie, polega na zapobieganiu powstawaniu odpadów oraz na wytwarzaniu produktów ekologicznych, dających się ponownie zużytkować. W dyrektywie UE o odpadach zapisano podstawowe zasady, natomiast w dyrektywie o usuwaniu trujących i niebezpiecznych odpadów – warunki ramowe dla ich usuwania. Najważniejsze z nich to zasady dotyczące:

- usuwania polichlorowanych dwufenyli i terfenyli;
- przetwarzania odpadów z przemysłu tlenu tytanu;
- nadzoru i kontroli wewnątrzunijnego przewożenia odpadów;
- opakowań dla płynnych środków spożywczych;
- zastosowania osadów ściekowych w rolnictwie;
- zapobiegania zanieczyszczeniu powietrza przez nowe spalarnie dla odpadów osiedlowych;
- regulacji w zakresie baterii i akumulatorów zawierających niebezpieczne substancje;
- obróbki ścieków komunalnych;
- nadzoru i kontroli przewożenia i składowania odpadów z UE.

Jednym z rozwiązań ograniczających negatywne skutki produkcji odpadów jest rozbudowany system recyklingu (selektywnej zbiórki odpadów w celu ich ponownego wykorzystania), zarówno w ujęciu przemysłowym jak i przydomowym.

Ochrona zdrowia i farmaceutyki w Unii Europejskiej

Polityka Unii Europejskiej w zakresie ochrony zdrowia swoich obywateli realizowana jest przede wszystkim przez finansowanie własnych programów profilaktycznych, jak: „Europa przeciwko rakowi”, „Europa walczy z AIDS” albo „Europejski Tydzień Walki z Narkotykami”. Ochrony zdrowia dotyczą również liczne przepisy unijne, m.in. w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (np. praca przy ekranie komputerowym, noszenie ciężkich przedmiotów, czy ochrona przed pyłem azbestowym na budowach). Ważna jest też aktywność unijnych instytucji w zakresie walki z nałogiem palenia papierosów. W rezultacie spowodowano ograniczenie w papierosach zawartości rakotwórczych substancji smolistych i nikotyny, a od roku 2002 wprowadzono zakaz reklamy wyrobów tytoniowych. Przykładem w zakresie ochrony zdrowia są przepisy unijne dotyczące wody pitnej. Unia Europejska, realizując swoją politykę w zakresie ochrony środowiska, dąży do poprawy jakości wody pitnej. Pierwsza dyrektywa w tej sprawie przyjęta została roku 1980 (na marginesie: najsurowsza regulacja na świecie). W tej dyrektywie i następnych aktach prawnych Unii określono bardzo niską zawartość graniczną ołowiu i arsenu w wodzie przeznaczonej do spożycia przez ludzi. Dla realizacji tych przepisów konieczna stała się wymiana rur kanalizacyjnych, przewodów i armatur zawierających ołów. Nie zapomniano też o nałożeniu na Państwa Członkowskie UE obowiązku eliminacji z wody pitnej azotanów i pestycydów, które są szczególnie groźne dla zdrowia człowieka.

Najtańsze obecnie lekarstwa można nabywać we Francji i w Portugalii. W kraju wysokich cen, tj. w Niemczech, konsument płaci za lekarstwa przeciętnie 2,4 raza więcej niż we Francji. W kilku przypadkach zaobserwowano odchylenia dziesięciokrotne. Do grona Państw o najwyższych cenach leków w Europie dołączyła Polska. Od 1 stycznia 1993 r. artykuły farmaceutyczne poddane są regułom Rynku Wewnętrznego. W związku z tym obrót nimi pomiędzy krajami UE odbywa się bez przeszkód. Swoboda przepływu farmaceutyków powoduje, że ich ceny w różnych krajach Unii

zaczęły się wyrównywać. Każdy lekarz w UE może przepisywać pacjentowi lekarstwo z dowolnego kraju Unii Europejskiej. Nie ma natomiast pewności, że Państwo za nie zapłaci. Wspólnotowe regulacje prawne nie ingerują w pracę kas chorych, czy też funduszy zdrowia. W związku z tym pacjent przed nabyciem lekarstw w innym kraju UE powinien zorientować się, czy własne Państwo zrefunduje mu koszt nabycia tego lekarstwa. Natomiast bez problemu lekarstwo przepisane przez lekarza w jednym kraju członkowskim Unii może zostać kupione w aptece na terenie innego państwa UE. Pamiętać też trzeba, iż w zakresie obrotu detalicznego artykułami farmaceutycznymi przepisy unijne wymusiły na producentach: klarowny opis zastosowania leku, podanie jego substancji składowych, datę ważności itp. Uregulowano również, które lekarstwa mogą być sprzedawane bez recepty. Reklama leków wymagających przepisania przez lekarza jest zabroniona a wysyłkowy handel zagraniczny takimi lekami jest wykluczony.

Ojcowie integracji europejskiej

Geneza integracji europejskiej wiąże się z aktywnością, wizją i poświęceniem w jej realizacji wielu ludzi polityki, nauki i kultury. Poniżej przedstawione zostały noty biograficzne najważniejszych z nich. To właśnie te osoby nazywane są dziś „Ojcami Integracji Europejskiej”.

Jean Monnet (1888–1979) – ekonomista i finansista francuski. W latach 1919–1921 pełnił funkcję pierwszego zastępcy sekretarza Generalnego Ligi Narodów (poprzednika ONZ). W 1947 r. został Pełnomocnikiem Planu Modernizacji Francji. Włączył się aktywnie w przygotowanie i realizację celów wypracowanych na Kongresie Europejskim w Hadze (1948 r.), mających na celu zjednoczenie Europy. Jean Monnet brał aktywny udział w powoływaniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS), w której od 1952 do 1955 r. pełnił obowiązki Przewodniczącego tzw. Wysokiej Władzy (odpowiednik dzisiejszej Komisji Europejskiej). W 1955 r. powołał do życia Komitet Akcji na Rzecz Stanów Zjednoczonych Europy i został pierwszym jego przewodniczącym. Organizacja ta zmierzała do popularyzowania idei gospodarczego zjednoczenia państw członkowskich. W efekcie tego powołano Europejską Wspólnotę Gospodarczą i Europejską Wspólnotę Energii Atomowej. Z nazwiskiem Jeana Monneta wiąże się realizowany przez Komisję Europejską program pod nazwą „Aktion Jean Monnet”. Wspiera on projekty o charakterze akademickim mające na ce-

lu pogłębienie wiedzy studentów i naukowców nt. integracji europejskiej. W programie tym uczestniczy również Polska.

Alcide De Gasperi (1881–1954) – poseł do parlamentu austriackiego, współzałożyciel Włoskiej Partii Ludowej (1919), poseł do parlamentu włoskiego, w czasie rządów Benito Mussoliniego więziony. W latach 1943–1954 był przewodniczącym włoskiej Partii Chrześcijańsko-Demokratycznej. W tym czasie pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych oraz kilkakrotnie premiera Włoch. Alcide de Gasperi przyczynił się do wyrowadzenia Włoch z powojennej izolacji. Jako orędownik integracji europejskiej działał zarówno we Włoszech jak i na forum międzynarodowym. Był jednym z honorowych przewodniczących Ruchu Europejskiego. Wprowadził Włochy do Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. Pełnił w niej funkcję przewodniczącego Rady Ministrów.

Konrad Adenauer (1876–1967). W latach 1920–1932, będąc nadburmistrzem Kolonii, pełnił funkcję przewodniczącego Pruskiej Rady Państwa. K. Adenauer był jednym z założycieli Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (CDU), której przewodniczył od 1946 r. aż do 1965 r. W latach 1949–1963 był kanclerzem Republiki Federalnej Niemiec (RFN), w tym w okresie 1951–1955 był jednocześnie ministrem spraw zagranicznych RFN. Podejmując działania na rzecz integracji europejskiej, doprowadził do członkostwa Niemiec w Radzie Europy oraz w Europejskiej Wspólnocie Węgla i Stali. Przyczynił się też do powstania Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. Włączył się też aktywnie w budowanie porozumienia niemiecko-francuskiego (Traktat Elizejski z 1963 r.).

Robert Schuman (1886–1963) urodzony w Luksemburgu, żołnierz armii niemieckiej, obywatelstwo francuskie przyjął po I wojnie światowej. W latach 1919–1940 zasiadał w paryskim parlamencie jako członek Demokratycznej Partii Ludowej. W latach 1945–1962 był ponownie deputowanym parlamentu. Od 1946 do 1947 r. był ministrem finansów, 1947–1948 premierem, a następnie ministrem spraw zagranicznych Francji. W 1950 r. wystąpił z propozycją utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (znanej jako *plan Schumana*), a w 1951 r. doprowadził do podpisania Traktatu Paryskiego powołującego ją do życia. Należał też do zwolenników utworzenia Europejskiej Wspólnoty Obronnej. W 1955 r. został przewodniczącym Ruchu Europejskiego. Był też członkiem Parlamentu Europejskiego, a w latach 1958–1960 jego przewodniczącym.

Henri-Paul Spaak (1899–1972), polityk belgijski, jeden z przywódców Belgijskiej Partii Socjalistycznej. Od roku 1932 deputowany do parlamentu, wielokrotny minister spraw zagranicznych i premier Belgii. Przewodniczący pierwszego Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Uczestnik Kongresu Europejskiego w Hadze (1948 r.). Był współinicjatorem Unii Gospodarczej Holandii, Luksemburga i Belgii (Benelux). Zaangażował się aktywnie w tworzenie struktur europejskich (trzech Wspólnot Europejskich) oraz NATO. W latach 1952–1954 był przewodniczącym Wspólnego Zgromadzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. W 1953 r. Spaak zaprezentował projekt statutu Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EWP) z dwuizbowym parlamentem na czele. Wraz z odrzuceniem przez francuskie Zgromadzenie Narodowe Traktatu o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Obronnej, niemożliwe okazało się także powołanie EWP. W 1956 r. Spaak przedstawił raport (tzw. Raport Spaaka), który stanowił podstawę do dyskusji o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. W latach 1957–1961 Henri-Paul Spaak był również Sekretarzem Generalnym NATO.

Organizacje pozarządowe a integracja Polski w ramach Unii Europejskiej

Silna pozycja Polski w Unii Europejskiej wymaga – poza dostosowaniami natury gospodarczej i prawnej – intensywnych przygotowań społeczeństwa do aktywnego udziału w realizacji tego trudnego i długotrwałego wyzwania. Dlatego też bardzo ważnym czynnikiem związanym z edukacją europejską w skali zarówno ogólnopolskiej jak i regionalnej oraz lokalnej jest rozwój organizacji pozarządowych, znanych także pod angielskim skrótem ich nazwy jako NGO-sy (od: *Non-Governmental Organizations* – NGOs). W Polsce istnieje ponad 42 tysiące organizacji pozarządowych, jednak jedynie 30% z nich jest faktycznie aktywnych. Stopień ich aktywności może być jednym z mierników stopnia realizacji idei społeczeństwa obywatelskiego do jakiego dąży w swych celach Unia Europejska.

W procesie edukacji w skali lokalnej organizacje pozarządowe o profilu europejskim podejmują się zadań:

- upowszechniania i urzeczywistniania idei integracji europejskiej;

- wspierania działań na rzecz aktywności Polski w Unii Europejskiej oraz w innych organizacjach międzynarodowych;
- prowadzenia działalności naukowej, edukacyjnej oraz kulturalnej o tematyce europejskiej;
- współdziałania z innymi stowarzyszeniami krajowymi i zagranicznymi mającymi ten sam cel działania.

Organizacje pozarządowe uczestniczą w definiowaniu strategicznych celów i priorytetów rozwoju regionalnego oraz negocjowaniu i wdrażaniu wspólnych przedsięwzięć integracyjnych.

Do głównych celów organizacji pozarządowych na najbliższe lata należy będzie:

- udział w wypracowaniu polskiego modelu promowania i informowania o integracji europejskiej,
- edukacja europejska młodzieży i dorosłych,
- lobbowanie na rzecz pozyskiwania dla województw, powiatów i gmin właściwego udziału w poakcesyjnych funduszach strukturalnych Unii Europejskiej,
- udział w wypracowywaniu założeń i celów polskiej polityki integracyjnej.

Pakt na rzecz Stabilności i Wzrostu ***(Stability and Growth Pact)***

Celem UE stało się utworzenie systemu zapewniającego większą zgodność polityki gospodarczej prowadzonej przez poszczególne rządy z prawidłowo funkcjonującą Unią Gospodarczą i Walutową. Mechanizmem regulacji takiej zgodności stał się Pakt na rzecz Stabilności i Wzrostu, który został zainicjowany przez niemieckie Ministerstwo Finansów w 1995 r. a przyjęty w trakcie posiedzenia Rady Europejskiej w Amsterdamie (czerwiec 1997 r.). Niemcy są bowiem Państwem szczególnie przywiązanym do stabilności wspólnego pieniądza euro, m.in. ze względu na doświadczenia historyczne z lat dwudziestych XX w. związane z dużą dewaluacją pieniądza i kryzysem całego systemu gospodarczego. (Uczestnicy Unii Gospodarczej i Walutowej opowiedzieli się przy tym za trwałym uporządkowaniem finansów Państw Członkowskich. Przepisy Traktatu o Wspólnocie Europejskiej sprzed roku 1997 zostały uznane za dalece niewystarczające w kon-

tekście zachowania dyscypliny budżetowej. Procedura kontroli budżetu i procedury stosowane w przypadku nadmiernego deficytu zostały w treści Paktu poddane zwiększonemu rygorowi. Przewidziane w Traktacie z Maastricht sankcje, które są uchwalane przez Radę w głosowaniu kwalifikowaną większością głosów lub 2/3 głosów, zostały uzupełnione (*de facto* zastąpione) mechanizmem stabilizacji i wczesnego ostrzegania. Państwa strefy euro zostały zobowiązane do przedkładania programów stabilizacji i działań przeciwnflacyjnych (kierowanych do Rady UE i Komisji). Wykazują w nich swoje średnioterminowe cele budżetowe i prognozy rozwoju gospodarczego oraz przedstawiają wstępną analizę aktualnego stanu swego deficytu budżetowego. W sytuacji, gdy Rada UE w programie stabilizacji zidentyfikuje istotną rozbieżność stanu budżetu w stosunku do średniookresowego celu budżetowego lub ścieżki prowadzącej do jego osiągnięcia, może w ramach procedury wczesnego ostrzegania skierować do zainteresowanego kraju zalecenie podjęcia niezbędnych działań zaradczych, by zapobiec tworzeniu się nadmiernego deficytu. W przypadku, gdy deficyt budżetowy zostanie uznany za zbyt wysoki, a zalecenia nie przyniosą pożądanego skutku (w postaci redukcji deficytu budżetowego), na Państwo naruszające Pakt mogą zostać nałożone sankcje. Polegają one na obowiązku złożenia nieoprocentowanego depozytu stabilizacyjnego. Jeżeli dany kraj w ciągu dwóch lat nie zredukuje nadmiernego deficytu – depozyt zamieniany jest w karę finansową, której wysokość zawarta jest w przedziale 0,2 do 0,5% PKB w zależności od skali przekroczenia granicy deficytu, która wynosi 3% PKB.

Z postulatem rozwiązania powstającej asymetrii między zakładanymi celami budżetowymi a faktycznym, bieżącym stanem budżetu wystąpiła Komisja Europejska oraz Europejski Bank Centralny. W maju 2002 r. Komisja zaproponowała wzmocnienie swojej pozycji w ramach polityki gospodarczej Unii Europejskiej, szczególnie w zakresie nadzoru nad sytuacją budżetową i wysokością długu publicznego w Państwach Członkowskich. Komisja opowiedziała się również za włączeniem w ten obszar Parlamentu Europejskiego i parlamentów narodowych państw, których asymetria ta dotyczy.

Przestrzeżenie Paktu zostało podważone w roku 2003, kiedy to Francja i Niemcy zapowiedziały przekroczenie 3% deficytu budżetowego, łamiąc w ten sposób zalecenia Komisji Europejskiej. W tej sytuacji KE, nie mając innego wyjścia, wystąpiła do Rady UE o wszczęcie procedury kwe-

stionującej politykę budżetową Francji i Niemiec. W listopadzie 2003 r. Rada UE w składzie ECOFIN (ministrów finansów i gospodarki), w formalnym głosowaniu w oparciu o reguły Paktu nie zdecydowała się jednak na nałożenie depozytów finansowych na te kraje, zawieszając procedurę rekomendowaną przez Komisję. Było to możliwe dzięki zbudowaniu przez Francję i Niemcy koalicji państw, która skutecznie zablokowała próbę ich ukarania. Francja i Niemcy wyrażały m. in. opinię, iż przyjęte reguły są przestarzałe w kontekście celu rozwoju, którym było zmniejszenie bezrobocia, rozwój gospodarczy i wzrost zatrudnienia.

Uwolnienie dwóch dużych Państw Członkowskich spod odpowiedzialności z tytułu przekroczenia uzgodnionego poziomu wzrostu deficytu budżetowego wywołało zdecydowaną reakcję ze strony Komisji, która w styczniu 2004 r. skierowała przeciwko Radzie UE pozew do Trybunału Sprawiedliwości. Zarzuciła ona Radzie UE błędy proceduralne w toku rozpatrywania sankcji przez nią zaproponowanych. Sytuacja ta stała się kolejnym argumentem w toczącej się w Unii Europejskiej dyskusji nad dysfunkcyjnym i kryzysogennym rozdźwiękiem między zasadą egzekwowania reguł Unii Europejskiej obowiązujących wszystkich – a występującą praktyką ustępstw w stosunku do wybranych dużych krajów.

Politycy europejscy muszą zastanowić się, czy istniejące instrumentarium jest odpowiednie, by zachować stabilność wartości pieniądza przy jednoczesnym dynamizowaniu wzrostu gospodarczego, którego jednym z celów jest wzrost zatrudnienia lub redukcja bezrobocia.

Papież Jan Paweł II a integracja europejska

Ojciec Święty Jan Paweł II wielokrotnie w swoich wystąpieniach i pismach odnosił się do kwestii integracji europejskiej i przyszłości Starego Kontynentu. Jednym z ważniejszych było wystąpienie Jana Pawła II w polskim parlamencie dnia 11 czerwca 2000 r. Oto najważniejszy cytat: „Wydarzenia w Polsce sprzed dziesięciu lat stworzyły historyczną szansę, by kontynent europejski, porzuciwszy ostatecznie ideologiczne bariery, odnalazł drogę ku jedności. Mówiłem o tym wielokrotnie, rozwijając metaforę «dwóch płuc», którymi winna oddychać Europa, zespalaając w sobie tradycje Wschodu i Zachodu. Zamiast jednak oczekiwanej wspólnoty ducha dostrzegamy nowe podziały i konflikty. Sytuacja ta niesie dla polityków, dla ludzi nauki i kultury i dla wszystkich chrześcijan pilną potrzebę no-

wych działań służących integracji Europy. Pielgrzymując po ścieżkach czasu, Kościół właśnie z naszym kontynentem związał swą misję tak ściśle, jak z żadnym innym. Duchowe oblicze Europy kształtowało się dzięki wysiłkowi wielkich misjonarzy i dzięki świadectwu męczenników. Kształtowano je w świątyniach wznoszonych z wielkim poświęceniem i w ośrodkach życia kontemplacyjnego, kształtowano je oczywiście w humanistycznym przesłaniu uniwersytetów. Kościół powołany do troski o duchowy wzrost człowieka jako istoty społecznej, wnosił w europejską kulturę jednolity zbiór wartości. Zawsze trwał w przekonaniu, że «autentyczna polityka kulturalna powinna ujmować człowieka w jego całości, to znaczy we wszystkich jego wymiarach osobowych – bez pomijania wymiaru etycznego i religijnego». Jakże uboga pozostałaby kultura europejska, gdyby zabrakło w niej chrześcijańskiej inspiracji! Dlatego Kościół przestrzega przed redukowaniem wizji zjednoczonej Europy wyłącznie do jej aspektów ekonomicznych, politycznych oraz przed bezkrytycznym stosunkiem do konsumpcyjnego modelu życia. Nową jedność Europy, jeżeli chcemy, by była ona trwałą, winniśmy budować na tych duchowych wartościach, które ją kiedyś ukształtowały, z uwzględnieniem bogactwa i różnorodności kultur i tradycji poszczególnych narodów. Ma to być bowiem wielka Europejska Wspólnota Ducha. Również w tym miejscu ponawiam mój apel, skierowany do starego kontynentu: «Europo, otwórz drzwi Chrystusowi»... Polska ma pełne prawo, aby uczestniczyć w ogólnym procesie postępu i rozwoju świata, zwłaszcza Europy. Integracja Polski z Unią Europejską jest od samego początku wspierana przez Stolicę Apostolską. Doświadczenie dziejowe, jakie posiada naród polski, jego bogactwo duchowe i kulturowe mogą ostatecznie przyczynić się do ogólnego dobra całej rodziny ludzkiej, zwłaszcza do umocnienia pokoju i bezpieczeństwa w Europie.”

Parlament Europejski w procesie integracji europejskiej

Parlament Europejski jest sukcesorem Zgromadzenia Parlamentarnego (od 1962 r. pod nazwą Parlament Europejski), powstałego w 1957 r. na mocy układu o połączeniu Zgromadzenia Parlamentarnego EWG ze Zgromadzeniem Parlamentarnym Euratomu i Wspólnym Zgromadzeniem EWWiS.

Parlament jest dziś instytucją dwóch Wspólnot (od wejścia w życie Traktatu Fuzyjnego z 1967 r.) i Unii Europejskiej (od 1993 r.). Składa się z przedstawicieli społeczeństw Państw Członkowskich Unii Europejskiej

wybijanych w wyborach bezpośrednich (na okres 5 lat). Pierwsze bezpośrednie wybory przeprowadzono dopiero w roku 1979. Do tego czasu w ławach parlamentarnych zasiadali oddelegowani deputowani z parlamentów Państw Członkowskich Wspólnot. Nie obowiązuje na razie jednolita, ogólnounijna ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego. Członkowie Parlamentu są więc wybierani wg różnych procedur obowiązujących w różnych Państwach Członkowskich UE.

Parlament Europejski liczy w obecnej kadencji 732 deputowanych (w roku 1958: 142, w roku 1973: 198, w roku 1979: 410, w roku 1984: 434, w roku 1989: 518 deputowanych, w roku 1995: 626). Parlament nie jest instytucją samodzielnie stanowiącą prawo w Unii Europejskiej. Wspomaga on jedynie proces decyzyjny, a w części materii współuczestniczy w tym procesie. Parlament Europejski ma także szerokie uprawnienia w zakresie uchwalania budżetu, przyjmowania nowych Państw Członkowskich oraz zatwierdzania układów stowarzyszeniowych. Kontroluje też pracę Komisji Europejskiej. Może także ustanawiać tymczasowe Komitety Dochodzeniowe (kontrolne) badające wykroczenia lub nieprawidłowości w stosowaniu prawa wspólnotowego (europejskiego). Parlament powołuje także unijnego → Rzecznika Praw Obywatelskich.

W ramach Parlamentu funkcjonuje 21 komisji. Parlament Europejski, podobnie jak parlamente narodowe, funkcjonuje w oparciu o frakcje partyjne, takie jak: Grupa Europejskiej Partii Ludowej (Chrześcijańscy Demokraci) i Europejskich Demokratów, Grupa Socjalistyczna w Parlamencie Europejskim, Grupa Porozumienia Liberalów i Demokratów na rzecz Europy, Grupa Zielonych / Wolne Przymierze Europejskie, Konfederacyjna Grupa Zjednoczonej Lewicy Europejskiej / Nordycka Zielona Lewica, Grupa Niepodległość / Demokracja, Grupa Unii na rzecz Europy Narodów.

Przewodniczący wybierany jest zawsze na okres 2,5 roku. Z Polski w pracach Parlamentu Europejskiego uczestniczy 54 deputowanych.

Parlamente Państw Członkowskich w systemie integracji europejskiej

W procesie integracji uprawnienia Państw Członkowskich jako całości są ściśle zdefiniowane, choć w jej toku została wykreowana silna biurokracja, której kompetencje, z racji powiązań trans- i supranarodowych),

znacznie wzrosły. Również autonomia tej biurokracji wobec parlamentów narodowych znacznie się zwiększyła. Co więcej – negocyjna logika rozstrzygania problemów w ramach Unii w formie „wspólnotowo-międzyrządowej kooperacji”, uczyniła kontrolę parlamentów Państw Członkowskich sprawą niełatwą.

W procesie integracji europejskiej parlamenty Państw Członkowskich odgrywały dotychczas praktycznie coraz mniejszą rolę. Sprowadzała się ona do:

- implementacji reguł wspólnotowych;
- kontroli nad pracą i głównymi kierunkami polityki rządów krajowych;
- zgody na przyjmowanie nowych państw i zmiany traktatów.

Relacje pomiędzy parlamentami Państw Członkowskich a Wspólnotami Europejskimi i UE można w ujęciu historycznym podzielić na kilka etapów. Pierwszy rozpoczął się w roku 1979, kiedy wraz z przeprowadzeniem pierwszych bezpośrednich wyborów do → Parlamentu Europejskiego (PE) parlamenty narodowe utraciły prawo delegowania do tego organu swych przedstawicieli. Tym samym bezpośrednie kontakty parlamentów Państw Członkowskich z PE zostały formalnie ograniczone, chociaż już od 1963 r. odbywały się regularne spotkania Konferencji przewodniczących parlamentów narodowych Państw Członkowskich Wspólnot/UE i Parlamentu Europejskiego. Drugi etap zapoczątkowany został w 1989 r., od kiedy to organizowane są spotkania wyspecjalizowanych komisji ds. integracji europejskiej powołanych w parlamentach narodowych. Spotkania te przybrały kształt Konferencji Komisji Wyspecjalizowanych w Sprawach Wspólnotowych (fr.: *Conférence des organes spécialisés dans les affaires communautaires des parlements de la Communauté européenne* – COSAC), będącej sformalizowaną i pozatraktatową formą współpracy ustanowioną przez Parlament Europejski oraz parlamenty narodowe Państw Członkowskich Unii Europejskiej. W ramach COSAC przewodniczący i marszałkowie parlamentów narodowych Unii Europejskiej i Parlamentu Europejskiego spotykają się co sześć miesięcy w Państwie sprawującym przewodnictwo (prezycję) w Unii Europejskiej. Pierwszy regulamin COSAC przyjęty został w 1991 r.

Traktat o UE z Maastricht wprowadzał nowatorskie przepisy zawarte w deklaracji w sprawie roli parlamentów krajowych w Unii Europejskiej. Uznano tam, że parlamenty Państw Członkowskich powinny aktywniej

uczestniczyć w działaniach Unii Europejskiej poprzez zwiększenie wymiany informacji i spotkań pomiędzy parlamentami krajowymi a Parlamentem Europejskim. Rządy Państw Członkowskich zostały zobowiązane do zapewnienia swym parlamentom dostępu do propozycji aktów prawnych Komisji w terminie umożliwiającym zapoznanie się z nimi.

Kolejną jakościową zmianą w tym zakresie był protokół załączony do Traktatu Amsterdamskiego, a dotyczący roli parlamentów narodowych w Unii Europejskiej. Protokół, nadal pozostający w mocy, zakłada, że kontrolowanie przez poszczególne parlamenty Państw Członkowskich ich własnych rządów w odniesieniu do integracji europejskiej nie jest kompetencją samej Unii, lecz jest sprawą konkretnej organizacji i praktyki konstytucyjnej w każdym z Państw Członkowskich. Założono tu jednak, iż parlamenty narodowe powinny uzyskać większy wpływ na działalność Unii Europejskiej. W protokole znalazły się wskazania, iż wszystkie dokumenty konsultacyjne przyjmowane przez Komisję Europejską, tzw. Zielone i Białe Księgi oraz inne dokumenty, które nie mają charakteru formalnej inicjatywy ustawodawczej, np. komunikaty, powinny być niezwłocznie przekazywane parlamentom Państw Członkowskich. Protokół wyklucza z tej praktyki następujące dokumenty:

- objęte zakresem → Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa oraz wzmocnionej współpracy;
- przygotowane przez Radę Europejską;
- objęte procedurą protokołu włączenia tzw. dorobku → Schengen w ramy Unii Europejskiej.

Protokół zawiera też postanowienie w kwestii udostępniania parlamentom Państw Członkowskich „we właściwym czasie” (kryterium koordynacji czasowej) oficjalnych projektów legislacyjnych Komisji Europejskiej. Zakłada się tu również, że powinien upłynąć okres sześciu tygodni pomiędzy ogłoszeniem projektu prawodawczego (lub projektu innej regulacji) w zakresie konkurencji, podatków i zbliżania ustawodawstw, a datą jego umieszczenia w harmonogramie Rady UE. Protokół opisuje też kompetencje COSAC. Uzyskała ona kompetencje w sferze badania wszelkich wniosków lub inicjatyw ustawodawczych w sprawie ustanowienia Obszaru Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości, które mogą mieć bezpośredni wpływ na prawa i swobody osób indywidualnych. COSAC może kierować do Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji wszelkie inicjatywy, jakie uzna za stosowne w sprawie działalności ustawodawczej Wspól-

not/Unii, a w szczególności w odniesieniu do zastosowania zasady subsydiarności, Obszaru Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości oraz kwestii dotyczących praw podstawowych. W myśl protokołu działania podejmowane przez COSAC w żaden sposób nie wiążą parlamentów krajowych, ani nie przesądzą o ich stanowisku.

Debata ponicejska w tym obszarze tematycznym oparta została na deklaracji w sprawie przyszłości Unii Europejskiej, w której postulowano wzmocnienie roli parlamentów Państw Członkowskich w architekturze europejskiej. Deklaracja przyjęta przez Radę Europejską obradującą w Laeken w roku 2001 w pełni potwierdziła konieczność włączenia parlamentów narodowych bezpośrednio w proces decyzyjny na szczeblu unijnym. W tym kontekście zaczęły pojawiać się propozycje ustanowienia drugiej izby Parlamentu Europejskiego, w skład której wchodziłoby przedstawiciele parlamentów Państw Członkowskich. Zaczęto dyskutować też o zapewnieniu udziału parlamentów narodowych w debacie nad przyszłym kształtem Unii Europejskiej, co w praktyce przyniosło efekt w postaci udziału parlamentarzystów z legislatyw Państw Członkowskich w pracach Konwentu Europejskiego.

PHARE (*Phare*) i programy wspólnotowe w Polsce

PHARE – to początkowo tylko akronim nazwy projektu *Poland and Hungary Assistance for Restructuring their Economies*, a obecnie imię własne programu pomocy finansowej dla Państw Europy Środkowo-Wschodniej. Decyzję o jego utworzeniu, początkowo tylko dla Polski i Węgier, przyjęto w 1989 r. w trakcie obrad przedstawicieli grupy 24 najbogatszych krajów świata (tzw. G-24). Koordynacją prac programu zajęła się Komisja Europejska. Do kryteriów przyznawania pomocy w ramach *Phare* należą: przestrzeganie rządów prawa, poszanowanie praw człowieka, wprowadzenie systemu demokracji parlamentarnej oraz wprowadzenie i realizacja zasad gospodarki rynkowej. Od początku działania program *Phare* udostępnił krajom partnerskim sumę znacznie przekraczającą 15 mld euro. Najwięcej środków z programu *Phare* otrzymywała Polska, Węgry i Rumunia. Do dziedzin priorytetowych należały przede wszystkim: rozwój sektora prywatnego i wspieranie przedsiębiorstw, restrukturyzacja rolnictwa, oświata, ochrona zdrowia, szkolenia i badania naukowe oraz pomoc humanitarna i żywnościowa. Program polegał i nadal polega na transferze

know-how (doradztwo, szkolenia, nowe instytucje) oraz pomocy inwestycyjnej (dotacje kapitałowe, gwarancje kredytowe, linie kredytowe i fundusze na rozwój infrastruktury). *Phare* był dotychczas głównym źródłem środków pomocowych przyznawanych Polsce przez Unię Europejską.

Na lata od 2000 r. do 2006 r. przyjęty został program *Phare II*. Komisja Europejska zdecydowała się przeznaczyć więcej środków na programy narodowe niż wielonarodowe i horyzontalne. W ramach *Phare II* finansowane jest:

1. Wsparcie instytucjonalne

W konkretnych projektach środki z programu *Phare II* przeznaczane są na wsparcie procesów dostosowawczych polskiego prawa do unijnego oraz przygotowanie do realizacji unijnej polityki. W tym zakresie powoływane są specjalne instytucje, które odpowiadają za współpracę z unijnymi instytucjami w zakresie realizacji np. polityki regionalnej czy kulturalnej. Pomoc uzyskują też samorządy, które są odpowiedzialne za realizację unijnej polityki na szczeblu regionalnym i lokalnym. W ramach tej części *Phare II* wsparcie kieruje się też na działania zmierzające do spełnienia przez Polskę kryteriów politycznych (stabilizacja instytucji demokratycznych, przestrzeganie praw człowieka i zasad państwa prawa oraz uznanie praw człowieka). Jedna trzecia pieniędzy z puli *Phare II* przekazywana jest Polsce, głównie w postaci finansowania współpracy pomiędzy instytucjami z naszego kraju oraz ich odpowiednikami w krajach członkowskich UE.

2. Wsparcie inwestycyjne

Pomoc inwestycyjna, która pochłonie 70% całego budżetu *Phare II* była i jest kierowana na dwa główne cele. Pierwszy z nich to inwestowanie we wdrażanie unijnego prawa i realizowanie projektów, które wprowadzają w życie unijne normy i standardy. Zostały również wzmocnione instytucje, które posłużą do egzekwowania tych norm, np. w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy, sprawiedliwości, kontroli granic i kontroli weterynaryjnej. Drugim celem wsparcia jest inwestowanie w projekty, które pomogą osiągnąć Polsce coraz wyższy poziom rozwoju gospodarczego i społecznego i wyrównywać różnice istniejące pomiędzy regionami.

Wsparcie finansowe w ramach *Phare II* obejmuje też wzrost działalności sektora produkcyjnego, w tym różnicowanie działalności gospodarczej, rozwój sektora prywatnego, modernizację przemysłu oraz poprawę infrastruktury związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Programy wspólnotowe zostały uruchomione, aby rozwijać współpracę międzynarodową. Mają za zadanie wspierać integrację krajów europejskich (nie tylko unijnych) przez realizację wieloletnich projektów współpracy międzynarodowych konsorcjów i organizacji. Programy wspólnotowe są finansowane z budżetu Wspólnoty. Na początku były dostępne jedynie dla krajów członkowskich, jednak od 1997r. zaczęły korzystać z nich również państwa stowarzyszone ze Wspólnotami Europejskimi (wcześniej podpisując umowę oraz wpłacając składkę na ich funkcjonowanie).

Od dnia akcesji Polska uczestniczy w programach wspólnotowych na takich samych zasadach jak pozostałe kraje członkowskie. Bierzemy udział w programach wewnętrznych dotyczących następujących dziedzin: badania i rozwój technologiczny, usługi informatyczne, ochrona środowiska, edukacja i sprawy młodzieży, polityka społeczna i ochrona zdrowia, ochrona konsumentów, małe i średnie przedsiębiorstwa, turystyka, kultura, sektor audiowizualny, przestrzeganie praw obywatelskich, ułatwienia w wymianie handlowej, energetyka, transport, zwalczanie narkomanii i handlu narkotykami.

Polska uczestniczyła lub nadal uczestniczy w następujących programach wspólnotowych:

- SOCRATES i SOCRATES II – największe programy edukacyjne, dotyczące doskonalenia procesu kształcenia a jednocześnie pierwsze i największe programy wspólnotowe otwarte dla krajów Europy Środkowej; kierowane do młodzieży i dorosłych, takie jak:
 - ERASMUS – szkolnictwo wyższe, rozwój współpracy między uczelniami, wymiana studentów, nauczycieli akademickich,
 - COMENIUS – edukacja szkolna, współpraca i poprawa jakości kształcenia w przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach oraz szkołach średnich,
 - GRUNDTVIG – kształcenie dorosłych, popularyzacja kształcenia ustawicznego,
 - MINERVA – kształcenie otwarte i na odległość oraz stosowanie nowoczesnych technologii informatyczno-komunikacyjnych w edukacji,
 - LINGUA – projekty współpracy w zakresie nauczania języków obcych,
 - ARION – wizyty studyjne dla kadry zarządzającej oświatą,

- EURYDICE – sieci informacyjne, rozpowszechniające informacje o systemach edukacyjnych w krajach członkowskich i stowarzyszonych;
- LEONARDO DA VINCI – wspiera i uzupełnia działania służące poprawie jakości kształcenia i szkolenia oraz wprowadzaniu innowacji dotyczących kształcenia i szkolenia zawodowego;
- MŁODZIEŻ DLA EUROPY i MŁODZIEŻ – wspierał i generalnie wspiera pozaszkolne inicjatywy młodzieżowe oraz współpracę młodzieży w Europie;
- III WIELOLETNI PROGRAM DLA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW – jego celem była poprawa zaplecza administracyjnego i prawnego dla funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), a także wzmocnienie konkurencyjności MSP poprzez nawiązywanie współpracy (targi i sieci informacyjne) oraz przepływ informacji;
- VI RAMOWY PROGRAM BADAŃ, ROZWOJU TECHNOLOGICZNEGO i PREZENTACJI – wspiera badania służące poszukiwaniu nowych technologii oraz rozwojowi gospodarczo-społecznemu; w jego ramach realizuje się również działalność informacyjną o osiągnięciach UE;
- RAPHAEL – przeznaczony na wsparcie rozwoju dziedzictwa kulturowego;
- SAVE II – efektywne wykorzystanie energii;
- KALEIDOSCOPE – działania artystyczne i kulturalne;
- ARIANE – książki i czytelnictwo;
- e-CONTENT – promuje dostęp do nowoczesnych technologii.
- KULTURA 2000 – wspierał projekty współpracy kulturalnej.

Podatki w Unii Europejskiej

Traktat o Wspólnocie Europejskiej zakłada harmonizację podatku obrotowego, akcyzowego i innych podatków pośrednich, a więc dotyczy także podatku od wartości dodanej (VAT) i podatku od wyrobów konsumpcyjnych. Na trudności napotyka natomiast harmonizacja podatków bezpośrednich, takich jak np. podatek od wynagrodzeń, podatek dochodowy od osób fizycznych oraz podatek dochodowy od osób prawnych. Pierwszą przyczyną tych niepowodzeń jest brak wyraźnej podstawy traktatowej dla

takiej harmonizacji a drugą – brak woli politycznej wśród Państw Członkowskich.

Podatki bezpośrednie są w nowych krajach członkowskich UE niższe niż w starych. Dotyczy to zarówno podatków dochodowych od osób prawnych, jak i fizycznych.

W 25 krajach obecnej UE wszystkie obciążenia podatkowe wynosiły w 2003 roku średnio 40,3%. PKB, czyli praktycznie tyle samo, co w 1995 roku (40,5%). W Polsce było to 35,8%, a więc istnieje nieco niższy stopień obciążenia podatkowego, który ma tendencję malejącą. Najniższe obciążenia są na Litwie i Łotwie (odpowiednio 28,5–28,9%). Najwyższe – w Szwecji i Danii (48,8–50,8%). Zastanawia fakt, iż przy relatywnie niskim podatku dochodowy od osób prawnych (CIT) – w nowych krajach członkowskich rośnie udział dochodów z tego podatku w PKB. W 2003 roku wyniósł on 2,7%, podczas gdy w starych krajach, gdzie podatek CIT jest generalnie wyższy, wyniósł 2,2%. Można to po części wytłumaczyć szybszym wzrostem gospodarczym w nowych krajach UE.

CIT w wielu krajach starej UE przewyższa 30% (np. w Niemczech, Włoszech, Belgii); w Polsce wynosi 19%, na Cyprze – 10%, w Irlandii – 12,5%, a na Litwie i Łotwie – 19%, przy średniej dla UE wynoszącej 26,3%. Harmonizacja podatków dochodowych od przedsiębiorstw mogłaby więc nie być w interesie nowych krajów UE, które m.in. przyciągają zagranicznych inwestorów niższymi niż na Zachodzie podatkami CIT. Jeszcze większe różnice występują w przypadku podatku od osób fizycznych (PIT). Średnia w UE to 41,1%, czyli mniej niż najwyższy polski próg podatkowy w wysokości 40%. Najwyższe obowiązujące progi podatkowe są w Danii (59%), Szwecji (56,5%) i Finlandii (52,1%). Najniższe maksymalne progi są na Słowacji (19%), w Estonii (24%) i na Łotwie (25%).

Harmonizacja podatków bezpośrednich jeszcze nie nastąpiła, dlatego wspólne uregulowania w tym zakresie w odniesieniu do osób fizycznych opierają się jedynie na tzw. umowach o podwójnym opodatkowaniu, zawieranych pomiędzy poszczególnymi Państwami. Zgodnie z nimi osoby mieszkające w jednym z tych państw, ale regularnie przekraczające granicę z powodu pracy w innym państwie z reguły płacą podatki tam, gdzie uzyskują minimum 75% swojego dochodu. Skutkiem tego, tak zwanego ograniczonego obowiązku podatkowego jest to, że nie występuje możliwość wspólnego rozliczania się małżonków, lub że składki na ubezpieczenie chorobowe, wypadkowe i obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzial-

ności cywilnej nie mogą być odliczane jako wydatki specjalne. Poza tym obowiązuje najwyższy przedział podatkowy, niezależnie od stanu rodziny. Trybunał Europejski zdecydował, że obywatele Unii, np. Niemcy – płacący podatki w Niemczech i przekraczający granicę w celach zawodowych – nie mogą być opodatkowani wyżej, niż pracownicy, którzy mieszkają w Niemczech. Ta sama zasada obowiązuje także w stosunku do wszystkich innych Państw Członkowskich UE.

W ramach harmonizacji podatkowej Państwom Członkowskim nie wolno nakładać na towary pochodzące z innych Państw Członkowskich jakichkolwiek bezpośrednich lub pośrednich podatków wyższych niż obowiązujące na ich terytorium. Podatek od wartości dodanej VAT jest harmonizowany od roku 1977 i stosowany przez wszystkie Państwa Członkowskie Wspólnot. Chociaż zasady jego stosowania są identyczne we wszystkich krajach członkowskich, istnieją jednak pewne istotne różnice (wysokość i liczba stawek, termin płatności), które są źródłem zniekształceń konkurencji i wymagają dopełnienia pewnych formalności przewozowych.

Podejmowanie decyzji, deficyt demokracji w Unii Europejskiej, większość kwalifikowana (QMV), kompromis luksemburski, kompromis z Janiny (Ioanniny), komitologia

Proces podejmowania decyzji we Wspólnotach Europejskich obejmuje trzy etapy: inicjatywę, opinię (stanowisko) i decyzję. Biorą w nim udział przede wszystkim Komisja Europejska → Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej.

Procedury decyzyjne w Unii Europejskiej prześledzić można najlepiej na przykładzie kompetencji Parlamentu Europejskiego (PE) w tym zakresie.

Władza prawodawcza Parlamentu przejawia się w czterech procedurach legislacyjnych:

1. Konsultacja

PE musi wydać opinię, aby wysunięta przez Komisję propozycja legislacyjna mogła być przyjęta przez Radę UE. Zdanie parlamentu nie wpływa jednak na opinię Rady. Procedurę tę stosuje się np. przy ustalaniu cen w rolnictwie.

2. Procedura współpracy

Jeśli stanowisko Rady UE w sposób niewystarczający uwzględni opinię wyrażoną przez Parlament po pierwszym czytaniu, wówczas może on wniosek odrzucić w drugim czytaniu. Rada UE ma możliwość nieuwzględnienia decyzji Parlamentu jedynie w przypadku uzyskania w drugim czytaniu jednomyślności. Ponieważ jednomyślność wśród 25 członków Rady jest trudna do osiągnięcia, Rada zmuszona jest najczęściej do szukania kompromisu z PE. Procedura ta dotyczy wielu dziedzin, takich jak np. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, badania naukowe, ochrona środowiska.

3. Procedura współdecydowania

PE w tej procedurze dzieli z Radą uprawnienia decyzyjne. Jeżeli stanowisko Rady nie satysfakcjonuje Parlamentu, może on nie dopuścić do przyjęcia zgłaszanej propozycji. Jeśli Parlament odrzuci wniosek, nie może on być uchwalony przez Radę. Aby uniknąć takiej sytuacji powołuje się komitet pojednawczy (w jego skład wchodzi członkowie Parlamentu, Rady i Komisji), którego zadaniem jest znalezienie kompromisowego rozwiązania przed trzecim czytaniem. Jeżeli porozumienie nie zostanie osiągnięte, PE może odrzucić wniosek definitywnie. Posiadane przez Parlament prawo do współdecydowania i zatwierdzania wniosków stanowi jego najważniejszą siłę. Procedura współdecydowania stosowana jest przy uchwalaniu prawa w takich materiach, jak np. swobodny przepływ pracowników, tworzenie rynku wewnętrznego, badania naukowe i postęp technologiczny, ochrona środowiska, prawa konsumenta, oświata, kultura i ochrona zdrowia.

4. Zgoda udzielana przez Parlament Europejski

Przy podejmowaniu ważnych postanowień dotyczących takich kwestii, jak: decyzje o przyjęciu nowych Państw Członkowskich, zawieranie układów stowarzyszeniowych z państwami trzecimi, zawieranie umów międzynarodowych, ustalanie ujednoliconej procedury wyborczej, prawa pobytu obywateli Unii, organizacja i cele funduszu strukturalnego, określanie zadań i uprawnień Centralnego Banku Europejskiego – wymagana jest ratyfikacja (zgoda) wyrażona przez Parlament.

W systemie demokratycznym parlament stanowi prawo (legislatywa), rząd odpowiada za realizację przyjętego przez parlament prawa (egzekutywa), a sądy stoją na straży jego przestrzegania (władza sędziowska).

W Unii Europejskiej system ten ma charakter mieszany. Prawo stanowi nie tylko Parlament Europejski (wybrany w powszechnych wyborach), ale i Rada Unii Europejskiej (złożona z ministrów Państw Członkowskich, a więc członków egzekutyw). Komisja Europejska posiada kompetencję inicjatywy prawodawczej, ale i sama może przyjmować akty prawne. Parlament Europejski – mimo iż nie jest organem *stricte* prawodawczym, uczestniczy w procedurze stanowienia prawa europejskiego. Bez jego zgody nie może zostać przyjęty budżet UE i nie można przyjąć nowych Państw Członkowskich. Wyżej wymienione argumenty udowadniają, że Unia Europejska i jej model stanowienia prawa nie jest klasycznym przeniesieniem kompetencji państwa narodowego na strukturę ponadpaństwową.

Taka, wypracowana w Unii, konstrukcja decyzyjna przyczynia się do powstania zjawiska, które umownie nazywa się **deficytem demokracji**. Klasycznego trójpodziału władzy (legislatywa, egzekutywa i sądownictwo), znanego jako „model monteskiuszowski” (i odpowiadające mu organy władzy państwowej) nie można przenieść wprost jako model funkcjonowania Unii Europejskiej. Mówi się raczej o **zasadzie równowagi instytucjonalnej**.

Kwestie proceduralne są bardzo istotnym elementem funkcjonowania UE. Wpływają one na sposób podejmowania bardzo istotnych rozstrzygnięć. Cała historia integracji europejskiej to historia kryzysów i umiejętnej sztuki budowania koalicji i dochodzenia do zadowalających kompromisów.

Rada Unii Europejskiej – główny organ decyzyjny UE – może podejmować decyzje jednogłośnie oraz zwykłą, albo tzw. kwalifikowaną większością głosów. Kwalifikowana większość oznacza, że różnym Państwom przydzielona jest różna ilość głosów i dla przyjęcia uchwały potrzeba, aby „za” padła określona ilość głosów.

Głosowanie na zasadzie jednomyślności było regułą jedynie w początkowych latach integracji europejskiej. Zgodnie z Traktatem o utworzeniu EWG – Rada Ministrów miała do 1 stycznia 1966 r. przejść w określonych dziedzinach z procedury jednogłośnego podejmowania decyzji do podejmowania decyzji opartych na kwalifikowanej większości głosów. Rząd francuski odrzucił jednak ten projekt. Stało się tak, ponieważ 01.07.1965 r. nie osiągnięto porozumienia w sprawie finansowania wspólnotowego rolnictwa. Oznaczało to, że Francja może zostać w tej kwestii przegłosowana. Chcąc uniemożliwić podejmowanie decyzji i zablokować pracę instytucji

wspólnotowych, strona francuska wycofała swego przedstawiciela z Rady Ministrów. Tzw. polityka pustych krzeseł oznaczała pierwszy poważny kryzys w ramach Wspólnot Europejskich, który zażegnany został w styczniu 1966 r. w Luksemburgu (stąd nazwa: kompromis luksemburski).

Kompromis luksemburski był w istocie zwycięstwem Francji. W jego następstwie Państwa Członkowskie przyjęły zasadę, iż kwestie dotyczące ważnych interesów Państw Członkowskich należy przyjmować w Radzie Ministrów jednogłośnie. Nie została jednak rozstrzygnięta kwestia, jak należy definiować pojęcie: „ważny interes narodowy”. Problem ten pojawił się ponownie w trakcie realizacji postanowień Traktatu Amsterdamskiego, który przewiduje możliwość zastosowania procedur „ściślejszej współpracy” (elastyczności integracyjnej). Procedura ta to możliwość realizacji określonych zadań i celów integracyjnych przez wybraną grupę Państw. Dotychczas obowiązywała solidarna zasada: „wszyscy albo nikt”.

Obecnie głosowanie na zasadzie jednogłośności jest w UE rzadkością, gdyż jest bardzo wygodne dla tych Państw Członkowskich, które przedkładają swój interes narodowy nad potrzebę wspólnego rozwoju integracji europejskiej. Głosowanie większością zwykłą dotyczy zazwyczaj spraw proceduralnych. Jednolity Akt Europejski oraz kolejne Traktaty stopniowo zwiększały zakres spraw, w których obowiązuje **zasada większości kwalifikowanej**. W tym systemie każde Państwo Członkowskie ma więcej niż 1 głos. Od 1 listopada 2004 r. dla podjęcia uchwały w tym trybie wymagane jest jednoczesne spełnienie następujących dwóch warunków:

- większość (czyli 13) Państw Członkowskich głosuje „za” (w niektórych przypadkach większość dwóch trzecich państw), co stanowi jednocześnie
- minimum 232 głosów „za”, tzn. 72,3% wszystkich głosów (mniej więcej taki sam procent jak w poprzednim systemie); suma wszystkich głosów w Radzie wynosi 321 a Polska posiada 27 głosów.

Państwo Członkowskie może ponadto zażądać potwierdzenia, że głosy „za” reprezentują ogółem przynajmniej 62% ludności Unii. Jeśli wymagany procent nie zostanie uzyskany – decyzja nie zostaje podjęta.

Większość kwalifikowana symbolizuje ponadnarodowy rozwój Unii Europejskiej. Jednocześnie w konkretnych sytuacjach oznacza ona dla niektórych Państw gorycz porażki w głosowaniu i czasem poważne konsekwencje wewnętrzne (polityczne, społeczne, finansowe itp.). Stąd tak istotne jest pojęcie tzw. **mniejszości blokującej**. Obecnie Państwo zaintereso-

sowane w odrzuceniu jakiegoś wniosku przez Radę musi zbudować koalicję mniejszości blokującej złożoną z $321 - 232 + 1 = 90$ głosów.

Kwestia głosowań większością kwalifikowaną zawsze była najbardziej dyskusyjnym elementem procedur w Radzie. Decyzja podjęta w kwietniu 1994 roku na specjalnej sesji Rady Europejskiej w greckiej miejscowości Janina (Ioannina), ustalała nowe proporcje głosów w Radzie Unii Europejskiej w związku z procesem akcesyjnym Szwecji, Finlandii i Austrii (planowano wówczas także członkostwo Norwegii). Kompromis zakładał, że przy ogólnej liczbie 87 głosów w Radzie Unii Europejskiej, uchwała (proponowany akt prawny) może być odrzucona przy 23 (wcześniejsza mniejszość blokująca), 24, 25 albo 26 (nowa mniejszość blokująca) głosach przeciwnych. Uzgodnienia z Janiny zobowiązywały w takiej sytuacji Radę do wykorzystania swoich kompetencji i wszystkich możliwości, by doprowadzić w rozsądnym czasie do rozwiązania kompromisowego, popartego przynajmniej 65 głosami (a więc więcej niż przez 62 głosy stanowiące traktatową większość kwalifikowaną). Deklaracja stanowiąca załącznik do Traktatu Amsterdamskiego przedłużała obowiązywanie uzgodnień z Ioanniny do następnego rozszerzenia. Jednakże w Traktacie Nicejskim stosowanie kompromisu z Janiny zostało zawieszono. Porównywalna regulacja znalazła się w projekcie → Traktatu Konstytucyjnego, który ostatecznie nie wszedł w życie.

Z problematyką procesów decyzyjnych w UE wiąże się także zagadnienie tzw. **komitologii**. Zgodnie z Traktatem o Wspólnocie Europejskiej za realizację podjętych przez Radę Unii Europejskiej uchwał z reguły odpowiedzialna jest Komisja Europejska. Rada jednak często pragnie zachować sobie kontrolę nad wykonywaniem takiej delegacji przez Komisję, która jest organem ponadnarodowym. Rada więc zleca często specjalnym komitetom (stąd: komitologia), złożonym z narodowych ekspertów, czuwanie nad pracami wykonawczymi Komisji na drodze konsultacji, współzarządzania lub współregulowania.

Komitologia rozumiana jest też jako proces przyjmowania przez Komisję Europejską aktów wykonawczych do aktów prawnych przyjętych uprzednio przez Radę. Kompetencje wykonawcze są przekazywane Komisji przez Radę w formie prawnej, którego dotyczą. Zazwyczaj aktem wykonawczym do dyrektywy jest dyrektywa Komisji, a aktem wykonawczym do rozporządzenia jest rozporządzenie Komisji. Podczas wykonywania tych kompetencji Komisja jest wspierana przez komitety składające się z eksper-

tów Państw Członkowskich, na których czele stoi przedstawiciel Komisji. Przekazanie Komisji uprawnień wykonawczych było podyktowane względami praktycznymi i wiązało się z rozwojem samej Wspólnoty. Proces ten wymagał wydawania coraz większej liczby coraz bardziej szczegółowych aktów prawnych, nierzadko o bardzo technicznym charakterze. Do takich czynności Komisja dysponująca odpowiednim zapleczem personalnym i technicznym przygotowana była dużo lepiej od Rady, która ma głównie międzyrządowy charakter. Państwa Członkowskie chciały się jednak zabezpieczyć przed nadmiernym wzrostem roli Komisji – stąd wprowadzenie komitologii, a więc procedur, dzięki którym zachowały one kontrolę nad jej poczynaniami w zakresie wydawania aktów wykonawczych.

Polityczne koncepcje integracji europejskiej

1. Koncepcja „Ojczyzny Europejskiej”

Po zakończeniu II wojny światowej w Europie Zachodniej proponowana była koncepcja utworzenia federacji europejskiej o charakterze „Ojczyzny Europejskiej”. Koncepcja ta została oficjalnie zaprezentowana na Kongresie Europejskim w Hadze (7–10 maja 1948 r.). Zwolennicy „Ojczyzny Europejskiej”, zwani również federalistami europejskimi, opowiadają się za transferem uprawnień suwerennego państwa na rzecz organów federalnych. Uważają oni, że tylko taki model Europy może zmniejszyć lub wyeliminować ryzyko wojny na Starym Kontynencie. Pozwoli również uzyskać państwom europejskim wysoki poziom rozwoju demokracji i gospodarki. Na rzecz utworzenia federacji europejskiej aktywnie angażuje się Unia Federalistów Europejskich – europejska organizacja pozarządowa mająca najwięcej członków w RFN i Włoszech, a od kilku lat działająca również w Polsce.

2. Koncepcja „Europy Ojczyzn”

Kolejną koncepcją integracji była „Europa Ojczyzn”. Autorstwo koncepcji „Europy Ojczyzn” przypisuje się Charles’owi de Gaulle. Zdaniem szefów państw i rządów państw założycielskich Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (z wyjątkiem de Gaulle’a), integracja gospodarcza miała doprowadzić z upływem czasu do utworzenia federacji politycznej. 31 maja 1960 r. generał de Gaulle przedstawił własną koncepcję przyszłości Europy, odbiegającą od wizji federalistów. Jego zdaniem integracja gospodar-

cza Europy miała pozwolić odzyskać jej dawne znaczenie jako ośrodka cywilizacji światowej – ale poprzez nieuchronne powstanie konfederacji, czyli związku państw „od Atlantyku po Ural”. Państwa europejskie, zdaniem de Gaulle’a, zachować miały polityczną suwerenność, choć mogły zjednoczyć się gospodarczo. Koncepcja „Europy od Atlantyku po Ural” współgrała z projektem „Europy Ojczyzn”, który opierał się na gwarancji dla pełnej suwerenności i niezależności wszystkich Państw Członkowskich Wspólnot Europejskich. Zakładała ona odrzucenie ponadnarodowej koncepcji integracji Europy. Pojęcie „Europy Ojczyzn” wiąże się w analizie naukowej przede wszystkim z ograniczeniem przekazywania nowych kompetencji instytucjom europejskim (np. Radzie UE, Komisji i Parlamentowi Europejskiemu) kosztem organów (parlamentu, rządu) Państw Członkowskich Unii Europejskiej. Natomiast w języku polityki „Europa Ojczyzn” wykorzystywana jest często jako argument do obrony tożsamości narodowej i interesu narodowego oraz niezawisłości terytorialnej państw w procesie integracji europejskiej.

3. „Europa à la carte”

Kolejna polityczna koncepcja integracji europejskiej znana jest jako „Europa à la carte”. Zakłada ona, iż wobec akceptacji podstawowych założeń Unii przez ogół Państw Członkowskich każde z nich może – w zależności od swoich konkretnych warunków – niejako samodzielnie dokonywać wyboru metod dochodzenia do realizacji tych założeń. Koncepcja ta charakterystyczna była dla brytyjskiej polityki w zakresie integracji europejskiej, szczególnie w okresie rządów Partii Konserwatywnej.

4. Koncepcja „Europy kręgów koncentrycznych”

„Europa kręgów koncentrycznych” to koncepcja zakładająca nasilającą się stopień integracji europejskiej – od zewnątrz do środka. Państwa europejskie tworzyłyby tu kilka kręgów, skupiających państwa o podobnym stopniu zaangażowania w różne działania integracyjne o charakterze ponadnarodowym lub międzyrządowym. Pierwszy, najmniejszy krąg wewnętrzny, stanowią Wspólnoty Europejskie i Unia. Krąg następny tworzą kraje Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA), na krąg trzeci składają się kraje stowarzyszone ze Wspólnotami Europejskimi, natomiast ostatni, czwarty krąg tworzą państwa członkowskie Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Autorem tej koncepcji był Jacques Delors, były Przewodniczący Komisji Europejskiej, który zapropono-

nowa! model koncentrycznych kręgów jako sposób zorganizowania integracji paneuropejskiej, włączając w nią również państwa Europy Środkowej i Wschodniej oraz Rosję.

Polityka gospodarcza, przemysłowa, handlowa Unii Europejskiej oraz sektor przedsiębiorstw w UE

Zgodnie z Traktatem ustanawiającym Wspólnotę Europejską zadaniem polityki gospodarczej Unii Europejskiej jest wspieranie harmonijnego rozwoju działań gospodarczych przez utworzenie Rynku Wewnętrznego i Unii Gospodarczo-Walutowej. Celem polityki gospodarczej jest trwały wzrost gospodarczy, jak najniższy poziom inflacji oraz wysoki poziom zatrudnienia i opieki społecznej. Istotny jest też wzrost stopy życiowej, wolna konkurencja; stabilne ceny, równowaga bilansu płatniczego oraz solidarność między Państwami Członkowskimi. Realizacji tych celów służyć ma przede wszystkim zniesienie ceł i innych ograniczeń przywozowych i wywozowych, eliminacja utrudnień w przepływie towarów, osób, usług i kapitału, oraz zbliżanie regulacji prawnych.

Głównym osiągnięciem Unii Europejskiej w realizacji polityki gospodarczej jest utworzenie Unii Gospodarczo-Walutowej wraz ze wspólną walutą euro jako jedynym środkiem płatniczym.

W zakresie polityki przemysłowej główne działania Unii Europejskiej zmierzają do przyspieszania dostosowywania się przemysłu do zmian strukturalnych oraz tworzenia klimatu sprzyjającego inicjatywom i rozwojowi przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich. Polityka przemysłowa prowadzi do rozszerzenia współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami oraz wspiera lepsze wykorzystanie potencjału przemysłowego i rozwoju innowacji. Ważną rolę odgrywają także badania i rozwój techniki, co wyraża się w m.in. pomocy finansowej, zamówieniach publicznych, pośrednictwie w kooperacji oraz transferze technologii.

Polityka handlowa obejmuje natomiast handel z państwami trzecimi towarami i usługami wraz z wynikającym z niego obrotem płatniczym. Polityka handlowa opiera się na ujednoczonych zasadach – zwłaszcza w stosunku do zmian stawek celnych, zawierania umów celnych i handlowych, ujednoczenia działań liberalizujących i polityki eksportowej oraz środków chroniących handel. Głównym jej celem jest harmonijny rozwój handlu światowego oraz znoszenie ograniczeń w obrotach międzynarodowych.

Podstawą realizacji wspólnej polityki handlowej jest wspólna taryfa celna i w rezultacie tego unia celna. Do klasycznych umów handlowych należą umowy o strefie wolnego handlu (np. z państwami EFTA) oraz umowy o handlu i współpracy, poprzedzające umowy stowarzyszeniowe z krajami Europy Środkowo-Wschodniej.

Unia Europejska od dawna wspierała wszelkie przedsięwzięcia mające na celu kooperację między firmami z Państw Członkowskich. Do przykładów tego wsparcia zalicza się następujące inicjatywy i programy:

1. Europartenariat

Program „Europartenariat” powstał z inicjatywy Komisji Europejskiej (z 1987 r.) jako forum cyklicznych (co pół roku) imprez targowych w Państwach Członkowskich Unii Europejskiej, na których przedstawiciele regionalnych małych i średnich przedsiębiorstw mieli okazję nawiązać kontakty kooperacyjne z partnerami z całej UE. Komisja Europejska pokrywała 2/3 kosztów takich spotkań. W 1994 r. zorganizowano je w Polsce (w Gdańsku), pierwszy raz w kraju nie będącym członkiem Unii Europejskiej. Obecnie program nie jest kontynuowany.

2. Interprise

Była to inicjatywa Unii Europejskiej polegająca na organizacji targów i spotkań kooperacyjnych dla przedsiębiorców z trzech różnych regionów (trzech krajów) Unii Europejskiej. W programie Interprise uczestniczyli również przedstawiciele z innych krajów, nie będących członkami UE. Celem było zwiększenie aktywności transgranicznej wśród małych i średnich przedsiębiorstw.

3. Centra Euro-Info (→ Źródła informacji o Unii Europejskiej)

4. Business Cooperation Network (BC-NET)

BC-NET jest elektroniczną bazą danych, łączącą ze sobą 400 doradców z Unii i całego świata, którzy pomagają w nawiązaniu wzajemnego kontaktu między przedsiębiorcami. Centrala systemu mieści się w Brukseli.

5. Biuro do spraw Kontaktów między Przedsiębiorstwami

Biuro to, podobnie jak BC-NET, służy przedsiębiorcom pomocą w nawiązaniu współpracy gospodarczej z zagranicą. W ponad 60 krajach współpracuje z Biurem ok. 500 korespondentów, udostępniając firmom informacje o propozycjach współpracy.

6. ECIP (ang.: *European Community Investment Partners*)

European Community Investment Partners służy pomocą tym przedsiębiorstwom, które szukają kontaktów gospodarczych z państwami Ameryki Łacińskiej, Azji i basenu Morza Śródziemnego.

7. eBSN (ang.: *European e-Business Support Network*)

European e-Business Support Network to program, który powstał w celu realizacji dokumentu Komisji Europejskiej o nazwie „Plan Działania eEUROPE 2005”. Służy wspieraniu stosowania elektronicznych form przedsiębiorczości wśród małych i średnich przedsiębiorstw.

8. SOLVIT

System Solvit to projekt oparty na współpracy biur umieszczonych we wszystkich Państwach Członkowskich, zazwyczaj przy ministerstwach gospodarki, mających służyć wymianie informacji i rozwiązywaniu problemów przy stosowaniu prawa wspólnotowego.

Unia Europejska szczególnym wsparciem otacza małe i średnie przedsiębiorstwa. Zgodnie z nomenklaturą unijną: małe przedsiębiorstwo to firma zatrudniająca mniej niż 50 pracowników, mająca roczny obrót poniżej 7 mln euro rocznie lub całkowity bilans roczny nieprzekraczający 5 mln euro. Średnie przedsiębiorstwo zdefiniowane jest jako firma zatrudniająca mniej niż 250 osób i osiągająca poniżej 40 mln Euro obrotu rocznie lub jej całkowity bilans roczny nie może być wyższy niż 27 mln euro. Dodatkowym warunkiem dla obu rodzajów firm jest kryterium niezależności. Niezależność oznacza, że przedsiębiorstwo lub przedsiębiorstwa inne niż małe lub średnie nie mogą być właścicielami 25% lub więcej kapitału definiowanego przedsiębiorstwa, albo nie posiadają w nim 25% lub więcej prawa głosu.

Polityka wobec małych i średnich przedsiębiorstw MSP (ang.: *Small and Medium-sized Enterprises – SMEs*) opiera się na zapisach Traktatu o Wspólnocie Europejskiej. Unia Europejska i Państwa Członkowskie odpowiedzialne są za warunki niezbędne do zapewnienia konkurencyjności na Rynku Wewnętrznym UE. Dlatego też za istotne zadanie uznano stworzenie klimatu sprzyjającego inicjatywom i rozwojowi przedsiębiorstw. Polityka wobec małych i średnich przedsiębiorstw jest częścią polityki przemysłowej Unii Europejskiej. Jej celem – poza liberalizacją i harmonizacją prawa – jest kontrola konkurencji, popieranie inwestycji oraz inicjatyw po-

szczególnych przedsiębiorstw dla rozwoju Rynku Wewnętrznego. Polityka ta jest bardzo istotna, gdyż małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią 95% wszystkich przedsiębiorstw Unii Europejskiej i zatrudniają 70% wszystkich zatrudnionych w UE. Na dodatek ok. 93% wspólnotowych firm zatrudnia mniej niż 10 osób, a tylko 0,1% wszystkich przedsiębiorstw w UE zatrudnia powyżej 500 osób. Na pomoc w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w latach 1993–1996 przyznano 112 mln ECU a 127 mln euro na lata 1997–2000. Fundusze te obejmują m.in. realizację Europarteneriatu, BC-Net-u (Business Cooperation Network – komputerowej giełdy informacji dla przedsiębiorstw), funkcjonowanie Biura do spraw Kontaktów Między Przedsiębiorstwami oraz Centrów Euro-Info.

Polityka kulturalna Unii Europejskiej

Zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej z Maastricht (zob. → *Traktaty*) – polityka kulturalna zapewnia rozwój kultury w Państwach Członkowskich, respektując ich narodową i regionalną różnorodność, uwypuklając jednak ich wspólne europejskie dziedzictwo kulturowe. Unia Europejska zwraca szczególną uwagę na podnoszenie poziomu wiedzy oraz szerzenie wiedzy o kulturze i historii narodów europejskich. W realizacji polityki kulturalnej Unia Europejska bierze pod uwagę zachowanie i ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym i europejskim; niekomercyjną wymianę dóbr kultury, twórczości artystycznej, literackiej oraz audio-wizualnej. Unia Europejska, realizując politykę kulturalną, współpracuje ściśle z Radą Europy. W ramach unijnej polityki kulturalnej funkcjonują liczne programy, m.in. KALEJDOSKOP (wspieranie wymiany kulturalnej i inicjatyw kulturalnych), RAPHAEL (dla ochrony i renowacji zabytków architektury), inicjatywa Stolica Kultury Europejskiej, czy też Europejski Miesiąc Kultury. Unia nie prowadzi własnej polityki kulturalnej, której celem byłaby jakakolwiek harmonizacja przepisów Państw Członkowskich.

Polityka strukturalna, Fundusze Strukturalne, NUTS

Unia Europejska w ramach realizacji swojej polityki strukturalnej ma za zadanie:

- utworzenie na szczeblu regionalnym instytucji i struktur umożliwiających decentralizację finansowania UE;

- przygotowanie instytucji regionalnych do opracowania i realizacji programów pomocowych;
- szkolenia dla administracji publicznej i samorządowej wszystkich szczebli w zakresie zasad i procedur funkcjonowania funduszy strukturalnych;
- utworzenie instytucji kontroli finansowej nadzorujących właściwe wykorzystanie środków finansowych (utworzenie komórek rewizyjnych na szczeblu ministerstw, określenie trybu kontroli finansowej);
- przygotowanie odpowiedniego systemu zbierania danych statystycznych niezbędnych do wytypowania regionów uprawnionych do korzystania ze środków pomocowych jak i do oceny efektywności ich wykorzystania;
- określenie koncepcji rozwoju regionalnego kraju oraz zgodnych z nim priorytetów, w tym wskazanie regionów kwalifikujących się w pierwszym rzędzie do otrzymania środków pomocowych;
- wypracowanie zasad i metodologii programowania łączących istniejące już koncepcje rozwoju regionalnego z praktyką UE;
- wspieranie działalności społeczności lokalnych uczestniczących we współpracy transgranicznej.

W ramach polityki strukturalnej w okresie od roku 2000 (od *AGENDY 2000* → *Integracja Polski z Unią Europejską*) realizowane są następujące cele globalne:

- CEL 1 – obejmuje regiony zapóźnione w rozwoju; podstawowym kryterium jest tu wysokość dochodu PKB na mieszkańca: poniżej 75% średniej unijnej wysokości PKB; celem objęte są regiony słabo zaludnione oraz „obszary ultra peryferyjne” (najbardziej oddalone, np.: położone na wyspach itp.);
- CEL 2 – w jego ramach prowadzone są działania zmierzające do odbudowy terenów silnie uzależnionych od upadających gałęzi gospodarki;
- CEL 3 – udzielana pomoc służyć ma modernizacji rynku pracy poprzez szkolenia zawodowe, lokalne inicjatywy w zakresie zatrudnienia oraz poprawę dostępu do miejsc pracy.

Realizację polityki strukturalnej Unii Europejskiej uzupełniają tzw. inicjatywy wspólnotowe. Inicjatywy te mają na celu rozwiązywanie problemów wynikających z rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej. Priorytetami w realizacji inicjatyw wspólnotowych są obecnie:

- współpraca ponadnarodowa, ponadgraniczna i międzyregionalna, zmierzająca do promowania zrównoważonego rozwoju na całym terytorium Europy (Inicjatywa INTERREG);
- przekształcenia ekonomiczne i socjalne w miastach dotkniętych kryzysem (Inicjatywa URBAN);
- rozwój wsi (Inicjatywa LEADER);
- współpraca ponadnarodowa w celu znalezienia nowych sposobów walki z dyskryminacją i wszelkiej natury nierównościami w dostępie mężczyzn i kobiet oraz osób zagrożonych wykluczeniem do rynku pracy (Inicjatywa EQUAL).

Do Funduszy Strukturalnych należą: Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji dla Rolnictwa (Sekcja Doradcza, nazywana też Sekcją Orientacji), Europejski Fundusz Społeczny (EFS – używana jest też, niepoprawnie, nazwa Europejski Fundusz Socjalny), Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Finansowy Instrument Ukierunkowania Rybołówstwa (FIFG).

Fundusze Strukturalne mają za zadanie przyczynić się do zwiększenia gospodarczej i społecznej spójności Unii Europejskiej przez łagodzenie dysproporcji w zakresie poziomu życia ludności, infrastruktury regionalnej i zatrudnienia. Wyraża się to przede wszystkim w udziale tych funduszy w realizacji celów Wspólnego Rynku i Rynku Wewnętrznego Unii.

Każdy z ww. Funduszy opiera swoją działalność na własnym statucie, zasadach postępowania i obszarze aktywności. Przed rozszerzeniem Unii Europejskiej o 10 krajów w roku 2004 z tych Funduszy korzystały przede wszystkim Irlandia, Grecja, Hiszpania i Portugalia.

Z funduszy strukturalnych generalnie mogą korzystać regiony, których Produkt Krajowy Brutto (PKB) na mieszkańca wynosi mniej niż 75% średniego PKB Unii Europejskiej.

Mimo, iż Funduszu Kohezyjnego (Spójności) nie zalicza się do funduszy strukturalnych – jest on jednym z głównych instrumentów polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Działalność swoją rozpoczął w 1994 r. i od tego czasu wspiera przede wszystkim projekty dotyczące środowiska i sieci transeuropejskich (w zakresie infrastruktury transportu). Ze środków Funduszu korzystają Państwa Członkowskie, które osiągają Produkt Krajowy Brutto (PKB) poniżej 90% przeciętnego PKB w całej Unii. Do tej pory należały do nich Grecja, Hiszpania, Portugalia i Irlandia. Obecnie dołączyła do nich m. in. Polska – środki z Funduszu Spójności przyznaje

się na kraj, a nie na region, jak to ma miejsce w przypadku funduszy strukturalnych.

Wspólnoty Europejskie od początku swego istnienia przykładały dużą wagę do wypracowania przejrzystego, europejskiego systemu finansowania polityki spójności regionalnej, czyli niwelowania różnic w poziomie rozwoju ekonomicznego i społecznego pomiędzy bogatymi i biednymi regionami Unii. NUTS (ang.: *Nomenclature of Territorial Units for Statistics* – nomenklatura jednostek terytorialnych dla celów statystycznych) jest jednym z najważniejszych elementów składowych tego systemu. Nomenklatura NUTS została opracowana przez Eurostat (Urząd Statystyczny Unii Europejskiej) i funkcjonuje w legislacji wspólnotowej od 1988 roku. Opracowanie takiej nomenklatury miało na celu stworzenie obowiązującego w całej Unii jednolitego systemu jednostek terytorialnych, dla których zbierane byłyby statystyki. Chciano w ten sposób uzyskać możliwie zharmonizowane dane, aby móc, po pierwsze – analizować sytuację społeczno-gospodarczą regionów Unii i wyznaczać na tej podstawie kierunki polityki regionalnej, oraz po drugie – obiektywnie, na podstawie danych statystycznych dzielić, środki z Funduszy Strukturalnych.

Dokonanie podziału na jednostki NUTS w obrębie własnego terytorium leży w gestii Państw Członkowskich Unii. Muszą one przy tym kierować się następującymi ogólnymi wytycznymi:

- podział na NUTS powinien odzwierciedlać podział administracyjny kraju,

Tabela. Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych w Polsce

Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych	Liczba jednostek
NTS 1 terytorium całego kraju	1
NTS 2 województwa	16
NTS 3 podregiony (utworzone z powiatów)	44
NTS 4 powiaty (308) i miasta na prawach powiatów (65)	373
NTS 5 gminy (w tym gminy miejskie będące miastami na prawach powiatu – 65)	2498

Źródło: Nomenklatura Jednostek Terytorialnych dla Celów Statystycznych w Polsce i innych krajach kandydujących, Serwis Polskich Eksporterów. Tekst dostępny na stronie internetowej: http://www.exporter.pl/zarzadzanie/ue/6stat_NUTS.html.

- jednostki NUTS powinny mieć charakter ogólny, tj. nie wiązać się z określonym rodzajem działalności gospodarczej,
- podział powinien być pięciopoziomową klasyfikacją hierarchiczną, tj. dzielić kraj na pełną liczbę obszarów NUTS I, z których każdy dzieli się na pełną liczbę obszarów NUTS II, które z kolei dzielą się na pełną liczbę NUTS III itd.

Polskie rolnictwo a integracja europejska

Polska jest krajem posiadającym olbrzymi potencjał rolniczy. Dlatego istnieją też realne szanse wynikające z integracji polskiego sektora rolnego z sektorem rolnym Unii. Należą do nich:

- 1) uzyskanie dostępu polskich produktów do rynku europejskiego;
- 2) wzrost polskiego eksportu rolnego na rynek unijny oraz importu nowoczesnych produktów i technologii, istotnego zwłaszcza dla postępu agrobiologicznego i technicznego oraz uatrakcyjnienia oraz konkurencyjności krajowej oferty towarowej;
- 3) dostęp do znacznych kapitałów inwestycyjnych i handlowych;
- 4) możliwość modernizacji i poprawy struktury potencjału produkcyjnego polskiego rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego;
- 5) wzrost dochodów rolniczych poprzez wzrost cen niektórych produktów rolnych np. mleka i wołowiny
- 6) objęcie polskich rolników bezpośrednim wsparciem dochodów z budżetu Unii,
- 7) uzyskanie możliwości wywierania wpływu na podejmowanie decyzji w UE, w tym m.in. dotyczących Wspólnej Polityki Rolnej;
- 8) możliwość szybszego tempa wzrostu gospodarczego
- 9) dostęp do funduszy strukturalnych (np. ISPA, SAPARD), których celem jest m.in. przyspieszenie przemian strukturalnych w rolnictwie oraz ułatwienie rozwoju i dostosowań obszarów wiejskich.

Po stronie zagrożeń dla polskiego rolnictwa znajdują się przede wszystkim:

- 1) wysokie koszty dostosowań i modernizacji polskiego sektora żywnościowego;
- 2) trudność okresu przejściowego, zwłaszcza przy rozległych regulacjach ochronnych Unii i powolnym rozwoju instytucji rynku i handlu zagranicznego;

- 3) prawdopodobieństwo utraty części rynku krajowego na rzecz dostawców z Unii i w związku z tym wyeliminowanie części krajowych producentów;
- 4) ograniczenia wynikające z rozdrobnienia rolnictwa i niewielkie możliwości szybkich zmian struktury agrarnej w Polsce.

Polski sektor żywnościowy został poddany ostrej konfrontacji i w niektórych dziedzinach będzie musiał, jako względnie nieefektywny, ustąpić konkurencji z innych krajów członkowskich. Część słabych ekonomicznie gospodarstw nie wytrzyma konkurencji i będzie musiała zorientować się na dochody spoza rolnictwa.

„Pomarańczowa rewolucja” a UE

Wybuch „pomarańczowej rewolucji” w roku 2004 na Ukrainie zaskoczył Unię. Podczas pokojowych zmian Ukraina dokonała swego samookreślenia jako kraj należący do rodziny demokratycznych krajów Europy. Natomiast to, co zaoferowała UE ukraińskim nowym władzom to tzw. *Action Plan (Europejska Polityka Sąsiedzka)* przygotowany jeszcze za kadencji prezydenta Leonida Kuczmy. Nowe władze mogły plan ten jedynie przyjąć w całości – bądź w całości odrzucić.

Trzeba pamiętać, że w roku 2002 ministrowie spraw zagranicznych Szwecji i Zjednoczonego Królestwa zainicjowali nowy plan w relacjach z Ukrainą, znany jako Inicjatywa Nowego Sąsiedztwa (ang.: *New Neighbours Initiative* – NNI). Był on skierowany także do Białorusi i Mołdowy.

Inicjatywa ta jednak nie spotkała się z poparciem wszystkich Państw Członkowskich UE. Niektóre z nich obawiały się, że krok ten mógłby zostać mylnie uznany za punkt wyjścia na drodze do przyszłego członkostwa tych państw w UE.

W grudniu 2002 roku w Kopenhadze UE uznała, że rozszerzy zasięg geograficzny inicjatywy i obejmie nią także Federację Rosyjską oraz kraje na południowym brzegu Morza Śródziemnego. W związku z tym nazwę inicjatywy zmieniono na *Inicjatywa Szerszej Europy (Wider Europe Initiative)*. W 2004 roku, z chwilą pojawienia się Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, europejskie perspektywy Ukrainy wcale się jednak nie poprawiły.

Mimo różnic stanowisk między poszczególnymi Państwami Członkowskimi UE w kwestii przyszłości Ukrainy – Państwa te w trakcie „pomarańczowej rewolucji” zaprezentowały jedność poglądów. Po drugiej turze wy-

borów prezydenckich na Ukrainie Unia jednogłośnie odrzuciła oficjalne ich rezultaty, które zostały następnie uznane za sfałszowane przez Sąd Najwyższy Ukrainy. Udział przedstawicieli UE w rozmowach Okrągłego Stołu między kandydatami na urząd prezydenta: L. Kuczmą, W. Janukowyczem i W. Juszczenką był istotnym wkładem Unii w rozwiązanie wewnętrznego konfliktu. W rozmowach tych uczestniczył Sekretarz Generalny Rady i Wysoki Przedstawiciel UE ds. Polityki Zagranicznej Javier Solana, a także prezydenci dwóch spośród Państw Członkowskich UE: Polski (Aleksander Kwaśniewski) jako największego sąsiada Ukrainy na Zachodzie oraz Litwy (Valdas Adamkus) jako kraju, z którym Ukraina przez wiele dziesięcioleci dzieliła losy w ramach ZSRR. Prezydenci A. Kwaśniewski i V. Adamkus nie dysponowali oczywiście formalnym mandatem Rady do działania w imieniu UE. „Pomarańczowa rewolucja” przebiegła bez rozlewu krwi i zakończyła się sukcesem sił demokratycznych a prezydentem został W. Juszczenko.

Jednak na pytanie o perspektywy członkostwa Ukrainy w UE na początku roku 2005 komisarz Benita Ferrero-Waldner powiedziała: „Drzwi nie są ani zamknięte, ani otwarte”.

Można ocenić, że wśród Państw Członkowskich istnieją znaczne różnice poglądów w ocenie tej perspektywy. Najbardziej zainteresowane zbudowaniem stabilnej perspektywy członkostwa dla Ukrainy są Polska, kraje bałtyckie i kraje nordyckie, a także Zjednoczone Królestwo. Najmniej entuzjazm wykazują Francja i Niemcy, przy czym Niemcy zdecydowanie opowiadają się za zacieśnianiem innych form współpracy z Ukrainą.

Natomiast spośród instytucji UE to Parlament Europejski przyjął w dniu 13 stycznia 2005 roku rezolucję zawierającą bardziej konkretne propozycje bliższej współpracy z Ukrainą niż te, które wypływały z Rady Europejskiej bądź Komisji Europejskiej. Rezolucja sugerowała m.in. ofertę perspektywy członkostwa dla Ukrainy. Przeciw rezolucji głosowało jedynie 19 eurodeputowanych.

Obowiązujący Układ o Partnerstwie i Współpracy UE–Ukraina ma być na początku 2008 roku zastąpiony bardziej rozbudowanym porozumieniem. Jakiego rodzaju będzie to porozumienie zależy jednak w dużej mierze od samej Ukrainy. W jej interesie leży jak najszybsze uzyskanie statusu członka w WTO. Ponadto przed Ukrainą stoi konieczność zdecydowanych działań w wielu dziedzinach, przede wszystkim w polityce wewnętrznej, np. rozwój klasy średniej, walka z korupcją, przygotowanie kadr gospo-

darki i administracji, dostosowanie norm prawnych, rozwój samorządności lokalnej i społeczeństwa obywatelskiego. Stworzy to podstawy do możliwości rozpoczęcia negocjacji o stowarzyszeniu Ukrainy ze Wspólnotami Europejskimi. Dobrze funkcjonująca Umowa Stowarzyszeniowa dać może z kolei asumpt do rozmów o przyszłym członkostwie w UE.

Poszanowanie tożsamości narodowej Państw Członkowskich Unii Europejskiej

Poczucie tożsamości narodowej i jej ochrona ma żywotne znaczenie dla istnienia i rozwoju Państw Członkowskich Unii Europejskiej. Tożsamość narodowa składa się z szeregu elementów, które konstytuują zbiorowość jako naród. Należy do nich: kultura materialna (literatura, sztuka, muzyka, folklor), język, historia oraz kultura duchowa (obyczaje, religia, symbole, normy prawne). Zgodnie z zapisami traktatowymi – Unia Europejska: „szanuje tożsamość narodową jej Państw Członkowskich, których systemy rządów oparte są na zasadach demokratycznych”. Prawo wspólnotowe stoi na straży realizacji tego zapisu przez: ochronę narodowych dóbr kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej (nie ma obowiązku stosowania tu rygorystycznych zasad swobody przepływu towarów), dopuszczenie pomocy Państw Członkowskich w celu wspierania kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, przyjęcie i realizację polityki kulturalnej UE (w tym programy wsparcia finansowego) oraz ochronę języka narodowego (języki urzędowe).

Poszanowanie tożsamości narodowej Państw Członkowskich ma bez wątpienia istotne znaczenie dla procesu legitymizacji władzy integracyjnej Unii i Wspólnot Europejskich. Wydaje się, że obywatele wielu krajów członkowskich, nie akceptowali i nie akceptują zbyt daleko idącej unifikacji tożsamości europejskiej. Odrzucając kreowanie silnej integracyjnej struktury ponadpaństwowej w Europie, to właśnie w Państwach Członkowskich, z ich historią, kulturą i tradycją, upatrują głównego aktora pogłębiania integracji europejskiej, a zatem i własnej tożsamości. Pozostawienie państw – a nie powołanych przez nie organów – w roli decydującej w systemie UE, pozwala na podtrzymanie zgody społeczeństw na dalszy proces harmonizacji i koordynacji Starego Kontynentu – zarówno politycznej jak i ekonomicznej.

Pozyskiwanie środków finansowych Unii Europejskiej

Środki pomocowe, przedakcesyjne i poakcesyjne przekazywane Polsce w ramach unijnej polityki wsparcia stanowiły i nadal będą stanowić ważne źródło finansowania przyspieszonego rozwoju naszego kraju. Doświadczenia takich krajów, jak Irlandia lub Hiszpania dowodzą, że dostęp do programów i funduszy strukturalnych UE jest istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego i społecznego. Z punktu widzenia Polski szczególne oczekiwania wiąże się z możliwością wykorzystania środków unijnych na rzecz rozwoju infrastruktury gospodarczej i podnoszenia poziomu konkurencyjności regionów doświadczających trwałych trudności rozwojowych.

Udział Polski w unijnej polityce regionalnej określony jest zarówno przez dużą skalę transferów środków finansowych, jak i warunki ich przekazywania. Są one uwarunkowane kilkoma czynnikami:

- obecnymi i przyszłymi zasadami funkcjonowania funduszy strukturalnych;
- udziałem środków przeznaczonych na politykę strukturalną w budżecie unijnym;
- zasadami unijnej polityki budżetowej na lata 2007–2013;
- oceną zdolności stopnia absorpcji po stronie polskiej, będącej pochodną przygotowania instytucjonalnego oraz zdolności do współfinansowania programów ze środków własnych.

Bardzo ważnym elementem przygotowania do obecnej i przyszłej realizacji unijnej polityki strukturalnej było zebrane przez ostatnie lata doświadczenia w tworzeniu i działaniu struktur i instytucji zaangażowanych w absorpcji transferów z UE. Dalszy rozwój skuteczności instytucji realizujących politykę regionalną, zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym, jest od dawna warunkiem spełnienia jednego z podstawowych kryteriów unijnej polityki strukturalnej, tj. partnerstwa między stroną unijną, rządem centralnym i regionem w planowaniu i wprowadzaniu w życie programów finansowania.

Proces Boloński

Ministrowie szkolnictwa wyższego z 29 krajów europejskich podpisali 19 czerwca 1999 r. Deklarację Bolońską. Sformułowali w niej wspólne cele, mające sprzyjać utworzeniu do 2010 r. wewnętrznie spójnego Europej-

skiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (ang.: *European Higher Education Area*) – sprzyjającego większej porównywalności, kompatybilności, jakości oraz przejrzystości systemów szkolnictwa akademickiego w państwach Unii.

W Deklaracji Bolońskiej znalazły się postulaty wprowadzenia:

- systemu „łatwo czytelnych” i porównywalnych stopni i dyplomów (m.in. wdrożenie suplementu do dyplomu);
- studiów dwustopniowych, tj. przyjęcie systemu kształcenia opartego na dwóch głównych poziomach: licencjackim i magisterskim („*pre-licence*” i „*post-licence*”);
- punktowego systemu rozliczania osiągnięć studentów (system punktów kredytowych ECTS – ang.: *European Credit Transfer System*);
- zaawansowanego systemu mobilności studentów, nauczycieli akademickich, naukowców oraz personelu administracyjnego;
- jasnych zasad oceny jakości kształcenia;
- europejskiego wymiaru szkolnictwa wyższego, szczególnie w zakresie rozwoju zawodowego, mobilności oraz zintegrowanych programów nauczania, szkolenia i badań;
- działań na rzecz rozwoju kształcenia ustawicznego.

Poza państwami-stronami Procesu Bolońskiego w realizację jego celów włączyła się także Komisja Europejska, Rada Europy, Europejskie Stowarzyszenie Akademickie (EUA), Stowarzyszenie Krajowych Związków Studentów Europy (ESIB), Europejskie Stowarzyszenie Instytucji Szkolnictwa Wyższego (EURASHE), Europejska Sieć na Rzecz Gwarancji Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (ENQUA) oraz UNESCO/CEPES.

Polska aktywnie włączyła się we wdrażanie Deklaracji Bolońskiej, m.in. podejmując działania zmierzające do powszechnego stosowania Suplementu do Dyplomu, rozwijając dwustopniowy system studiów i system punktów kredytowych ECTS, powołując Państwową Komisję Akredytacyjną, promując mobilność np. w ramach programu Sokrates/Erasmus (→ *PHARE i programy wspólnotowe w Polsce*) lub dwustronnych umów międzynarodowych.

Rada Europejska, Rada Europy i Rada Unii Europejskiej

Nie ulega wątpliwości, że Rada Europejska, Rada Europy i Rada Unii Europejskiej są często ze sobą mylone. Te trzy struktury wyraźnie się jednak między sobą różnią.

Rada Europejska powstała w 1974 r. jako forma systematycznych spotkań szefów rządów Państw Członkowskich Wspólnot Europejskich (wyjątkowo Francję reprezentuje szef państwa, a nie rządu; zawsze jest nim prezydent). Jej obecność w strukturze instytucjonalnej Wspólnot potwierdzona została formalnie w Jednolitym Akcie Europejskim (1986 r.) i Traktacie o Unii Europejskiej (z Maastricht).

Rada Europejska nadaje Unii impulsy niezbędne dla jej rozwoju i określa ogólne wytyczne wobec jej polityki. W skład Rady Europejskiej wchodzi także Przewodniczący Komisji Europejskiej. Rada Europejska zbiera się co najmniej dwa razy w roku, pod przewodnictwem głowy państwa lub szefa rządu Państwa Członkowskiego, które sprawuje przewodnictwo (tzw. prezydencję) w Radzie. Od 1995 r. zrezygnowano z rotacji alfabetycznej. W pierwszej połowie roku 2006 przewodnictwo będzie sprawowała Austria, a później Finlandia. Polska sprawować ma prezydencję w drugiej połowie 2011 roku. Rada Europejska składa Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie po każdym swoim posiedzeniu i coroczne, pisemne sprawozdanie o postępie osiągniętym przez Unię. Rada Europejska odgrywa istotną rolę w systemie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa („drugi filar” Unii Europejskiej).

Rady Europejskiej nie wolno utożsamiać z Radą Europy. Rada Europy powstała 5 maja 1949 r. jako pierwsza organizacja w Europie działająca na rzecz współpracy i integracji kontynentu. Zadaniem Rady Europy jest zacieśnianie współpracy w dziedzinie społecznej, kulturalnej i prawnej między jej państwami członkowskimi. Organami Rady Europy są: Komitet Ministrów (każde państwo ma w nim jednego przedstawiciela) oraz Zgromadzenie Parlamentarne – organ doradczy pozbawiony kompetencji ustawodawczych, składający się z delegacji parlamentarzystów państw członkowskich (2–18 deputowanych z każdego kraju). Oba organy mają do dyspozycji Sekretariat Generalny. W ramach Rady Europy działa m.in. Komisja Praw Człowieka, Europejski Trybunał Praw Człowieka, Stała Konferencja Gmin i Regionów Europy oraz Społeczny Fundusz Rozwoju. Rada Europy nie jest więc organem a organizacją. Nie jest ona Wspólnotą Europejską. Członkostwo w Radzie Europy nie jest tożsame z członkostwem w UE.

Polska jest jednym z 46 członków Rady Europy od 1991 r. Członkami Rady Europy są obecnie następujące kraje: Albania, Andora, Armenia, Austria, Azerbejdżan, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja,

Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Gruzja, Hiszpania,, Irlandia, Islandia, Liechtenstein, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Macedonia, Malta, Mołdawia, Monako, Niderlandy, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Rosja, Rumunia, San Marino, Serbia i Czarnogóra, Słowacja, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Ukraina, Węgry, Włochy, Zjednoczone Królestwo. Największym europejskim państwem pozostającym poza Radą Europy jest Białoruś.

Rada Unii Europejskiej jest natomiast instytucją Wspólnot Europejskich (Wspólnoty Europejskiej oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej) oraz Unii Europejskiej. Do głównych zadań Rady Unii Europejskiej należy wypracowanie i koordynacja ogólnej polityki gospodarczej Państw Członkowskich. Rada jest głównym organem prawodawczym Wspólnot Europejskich. Przekazuje ona Komisji Europejskiej kompetencje wykonywania ustanowionych przez siebie przepisów prawnych. W skład Rady wchodzi jeden przedstawiciel każdego Państwa Członkowskiego (szczebla ministerialnego), upoważniony do zaciągania zobowiązań w imieniu swojego rządu. Funkcja Przewodniczącego (prezydencja) jest piastowana kolejno przez każde Państwo Członkowskie Rady, przez sześć miesięcy, w kolejności z góry ustalonej, podobnie jak w Radzie Europejskiej. Rada Unii Europejskiej może występować w kilku składach, jako Rada do Spraw Ogólnych (ministrowie spraw zagranicznych) lub Rada Specjalna, tzw. branżowa (ministrowie rolnictwa, przemysłu, spraw wewnętrznych itd.). Organem pomocniczym Rady Unii jest Sekretariat Generalny. **Sekretarz Generalny** Rady Unii Europejskiej odgrywa bardzo istotną rolę w procedurze decyzyjnej Unii Europejskiej. Na nim i na aparacie urzędniczym Sekretariatu Generalnego oddanym mu do dyspozycji, opiera się odpowiedzialność za przygotowanie porządku obrad Rady Unii Europejskiej (tzw. agenda Rady UE) oraz za sprawny przebieg debat nad projektami aktów prawnych stanowionych przez Radę.

W wyniku przyjęcia i wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego Sekretarz Generalny Rady przejął funkcję **Wysokiego Przedstawiciela ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa**. Z upoważnienia Rady UE prowadzi on dialog polityczny z krajami trzecimi. Podlega mu komórka planistyczno-analityczna (ang.: *Policy Planning and Early Warning Unit*) powołana na mocy odrębnej deklaracji i złożona z przedstawicieli krajów członkowskich, Sekretariatu Rady, Komisji oraz UZE.

W sytuacji, gdy na Sekretarzu Generalnym Rady Unii Europejskiej spoczywają dziś obowiązki z zakresu Wspólnej Polityki Zagranicznej i bezpieczeństwa, sprawami dotyczącymi administracji i agendy Rady UE zarządza zastępca Sekretarza Generalnego Rady UE.

Sekretarzem Generalnym Rady UE jest obecnie Javier Solana – były Sekretarz Generalny Paktu Północnoatlantyckiego.

Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG)

Radę Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG), powołano na konferencji w dniach 5–8 stycznia 1949 r w Moskwie z udziałem Bułgarii, Czechosłowacji, Polski, Rumunii, Węgier i ZSRR. Utworzenie RWPG sformalizowało faktyczną dominację ZSRR nad innymi państwami bloku państw socjalistycznych i zarazem odebrało możliwość realizacji inicjatywom zjednoczeniowym w całej Europie (wejście w życie Unii Celnej Beneluxu od 1.01.1948, obrady europejskiego ruchu zjednoczeniowego w Hadze, Kongres Haski 7–10.05.1948; założenie Ruchu Europejskiego 25.10.1948). RWPG stała się ważnym dyplomatycznym atutem ZSRR w jego polityce zagranicznej. Statutowym celem RWPG był rozwój międzynarodowej współpracy gospodarczej „w oparciu o konsekwentną realizację międzynarodowego, socjalistycznego podziału pracy w interesie budowy socjalizmu i komunizmu...”. Do RWPG obok wymienionych 10 państw dołączona została: Albania, NRD, Mongolia i Kuba. Środkiem rozliczeniowym RWPG ustanowiono tzw. rubel transferowy. W ramach RWPG państwa członkowskie realizowały m.in. długoterminowe umowy w sprawie wzajemnych dostaw paliwa, surowców, maszyn i narzędzi. Tworzono wspólne instytucje, zakłady i przedsiębiorstwa, zgodnie z rozdzielonymi w ramach RWPG i Układu Warszawskiego specjalizacjami produkcyjnymi i naukowo-badawczymi (w tym militarnymi), koncentrując poszczególne branże, dostawy i zlecenia z wybranych krajów członkowskich.

Kalendarium współpracy państw członkowskich RWPG z organami jednoczącej się Europy zawiera następujące ważne daty:

- 16.02.1976 r.: wysunięcie przez RWPG propozycji zawarcia układu z EWG;
- 25.06.1988 r.: podpisanie w Luksemburgu tzw. Wspólnej deklaracji EWG-RWPG;

- 26.09.1988 r.: podpisanie umowy o handlu i współpracy pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a Węgry;
- 19.12.1988 r.: podpisanie umowy o handlu wyrobami przemysłowymi pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a Czechosłowacją;
- 11.05.1989 r.: ustanowienie przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy statusu gościa specjalnego w Radzie Europy w celu nawiązania bliższych kontaktów z parlamentami Europy Środkowo-wschodniej;
- 18.12.1989 r.: podpisanie umowy o handlu i współpracy gospodarczej pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a Związkiem Radzieckim;
- 9.05.1990 r.: podpisanie umów o handlu i współpracy pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a Bułgarią i NRD;
- 3.10.1990 r.: zjednoczenie Niemiec – szeregi RWPG topnieją o NRD.

Rozpad bloku państw „demokracji ludowej” na przełomie lat 80. i 90. ub. wieku oznaczał zarazem koniec sztucznej, wymuszonej integracji w ramach RWPG. Fiaskiem zakończyły się prace nad statutem nowej organizacji zdolnej zastąpić RWPG po 1990 roku. W dniu 28 czerwca 1991 r. 9 państw członkowskich RWPG podpisało w Budapeszcie protokół oficjalnie zatwierdzający rozwiązanie RWPG.

Regionalizm, regiony i polityka regionalna w Unii Europejskiej

Regionalizm w stosunkach międzynarodowych związany jest bezpośrednio z aktywnością ich podmiotów (uczestników). Wynika on ze szczególnego rodzaju współzależności międzynarodowych związanych z położeniem geograficznym czy geopolitycznym, systemem politycznym, rozwojem gospodarczym, czy też historią, kulturą, językiem i religią. Głównymi podmiotami regionalizmu są państwa. Jednak coraz częściej w kreowaniu regionalizmu udział biorą organizacje międzynarodowe, które mocą swych statutów (umów założycielskich) uzyskują status ponadnarodowy lub quasi-ponadnarodowy. Regionalizm to wszelkiego rodzaju formy współpracy międzynarodowej w postaci różnego rodzaju sojuszów i związków integracyjnych państw położonych blisko geograficznie. Re-

gionalizm można też definiować jako współdziałanie państw w ramach określonego terytorium, związanych wspólnotą interesów. Wszystkie definicje regionalizmu podkreślają, że współcześnie większość państw nie jest w stanie samodzielnie rozwijać się ekonomicznie i politycznie. Regionalizm kształtowany przez podmioty stosunków międzynarodowych wyraża się w:

- dążeniu do wzajemnej współpracy i jej rozszerzaniu;
- zaspokajaniu potrzeb i interesów poprzez udział w regionalnym współdziałaniu;
- wykształcaniu się świadomości regionalnej i wspólnoty regionalnej.

W procesie rozwoju regionalizmu dominują trzy rodzaje oddziaływań: polityczne, ekonomiczne i militarne, które trudno rozdzielić ze względu na wzajemne przenikanie. Regionalizacja sprowadza się do:

- eliminowania barier utrudniających współpracę w regionie,
- kreowania podstaw prawnych dla wzajemnych akcji i interakcji,
- przyjmowania umów o charakterze regionalnym – źródeł prawa międzynarodowego – regionalnego,
- tworzenia organizacji międzynarodowych o charakterze regionalnym.

Można mówić o czterech podstawowych **funkcjach regionalizmu**.

Pierwsza, najbardziej rozpowszechniona, to funkcja **integrująca**. Głównym elementem tej funkcji jest stopień zaspokajania potrzeb i interesów uczestników systemu regionalnego, który w rezultacie prowadzi do procesów integrujących.

Druga to funkcja **porządkująca**. Przejawianie się tej funkcji regionalizmu jest konsekwencją rozwoju i funkcjonowania norm i struktur działania (regionalnych instytucji). Na obecnym etapie rozwoju funkcja porządkująca polega na regulacji, utrzymywaniu równowagi, zapewnieniu tożsamości w czasie i przestrzeni oraz w ciągłości i efektywności działania.

Trzecią funkcją jest funkcja **przymuszająca**. Jest ona związana z funkcją porządkującą i polega na zmuszaniu państw – uczestników do określonych zachowań indywidualnych i zbiorowych. Przejawia się ona w sprawowaniu funkcji: kontroli, perswazji, identyfikacji, izolacji i dystrybucji. Funkcja ta kłóci się z suwerennością państwa. Wywołuje często konflikty i napięcia w systemach regionalnych, zwalnia dynamikę rozwoju tych systemów i może prowadzić do ich rozpadu.

Ostatnia, czwarta funkcja, **dynamizująca** uczestników systemu regionalnego, polega na podejmowaniu przez nich działań adaptacyjnych wobec bodźców płynących z systemu regionalnego. Odnosząc się do samego systemu, funkcja ta zapewnia, że system regionalny występuje jako uczestnik stosunków międzynarodowych. Poza tym w wymiarze regionalnym stosunki międzynarodowe charakteryzują się większą stabilnością, trwałością i intensywnością. W ramach systemu dochodzi natomiast do ilościowego zwiększenia typów, objawów i form oddziaływań.

Polityka regionalna jest na pewno jednym z „kół napędowych” Unii Europejskiej. Od początku istnienia Wspólnot Europejskich w polityce regionalnej położono nacisk na koordynację polityk regionalnych poszczególnych Państw Członkowskich. W 1975 r. powstał **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego** (EFRR) wspierający finansowo rozwój ubogich regionów Wspólnot Europejskich i realizujący jedno z ważnych zadań Wspólnoty Europejskiej, jakim jest jej polityka regionalna. Fundusz ma na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju poszczególnych regionów, a także zmniejszenie zacoferania regionów mających najmniej korzystne warunki dla rozwoju gospodarczego, w tym obszarów wiejskich (tzw. polityka strukturalna Wspólnoty). EFRR uczestniczy w rozwoju i w dostosowaniu strukturalnym regionów o niskim stopniu rozwoju oraz w przekształcaniu upadających regionów przemysłowych. EFRR współpracuje z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym i Komitetem Regionów w organizowaniu i finansowaniu polityki strukturalnej.

Polityka regionalna jest jedną z podstaw polityki strukturalnej Wspólnot Europejskich, która opiera się m.in. na: pomocy regionom słabiej rozwiniętym gospodarczo; restrukturyzacji regionów i obszarów przygranicznych; zwalczaniu długotrwałego bezrobocia oraz wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich. Instrumentami polityki regionalnej są wszystkie fundusze strukturalne. Poza wymienionym już Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego, należą do nich: Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji dla Rolnictwa (Sekcja Orientacji), Europejski Fundusz Społeczny, Finansowy Instrument Ukierunkowania Rybołówstwa (FIFG).

Reklama w Unii Europejskiej

Wspólnotowe prawo reklamy nie jest obszerne. Obejmuje dyrektywy w sprawie:

- ujednolicenia przepisów prawnych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących reklamy wprowadzającej w błąd;
- ujednolicenia przepisów prawnych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących reklamy wprowadzającej w błąd w celu uwzględnienia reklamy porównawczej;
- zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do reklamy i sponсорowania wyrobów tytoniowych;
- reklamy produktów medycznych przeznaczonych dla ludzi, ujednolicenia przepisów prawnych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących przekazu i działalności telewizyjnej oraz nadawania programów telewizyjnych.

W przypadku reklamy wprowadzającej w błąd warto przyrzeć się najbardziej znanym orzeczeniom Trybunału Sprawiedliwości w tej sprawie:

1. Sprawa „Clinique Laboratoires”

W przypadku zakazu reklamowania w Niemczech kosmetyku z oznaczeniem „Clinique” z powodu domniemanego sugerowania konsumentom właściwości leczniczych – Trybunał orzekł, czy zakaz tak uzasadniony jest zgodny z prawem wspólnotowym. Trybunał zawyrokował, że zakaz taki jest bezprzedmiotowy, gdyż skojarzenia wyrazu „Clinique” ze sferą medyczną i leczniczą nie mogą stanowić podstawy do jednoznacznego uznania tego wyrazu za wprowadzający w błąd w stopniu, w którym zakaz taki byłby usprawiedliwiony.

2. Sprawa „Mars”

Trybunał musiał odpowiedzieć na pytanie, czy zwiększenie wielkości opakowań batonów lodowych firmy Mars w trakcie ograniczonej w czasie akcji reklamowej oraz oznaczenie ich napisem „+10%”, przy zwiększeniu ich masy o tyle samo – mogło wprowadzać konsumentów w błąd, skoro kolorowa część opakowania, na której umieszczono napis zajmowała więcej niż 10 % powierzchni opakowania. Trybunał uznał jednak, że reklamy tej nie można uznać za wprowadzającą w błąd.

W zakresie pozostałych przepisów prawa UE (nie dotyczących wprost reklamy) interesujące są następujące sprawy:

1. Sprawa firm Aragonesa de Publicidad i Publivia

Na obie wymienione firmy nałożone zostały kary pieniężne za narusze-

nie prawa hiszpańskiego, które zakazuje reklamy napojów alkoholowych o zawartości alkoholu powyżej 23% w mediach, kinach, środkach transportu publicznego oraz w pobliżu ulic i dróg głównych. Obie firmy odwołały się do sądu. W rezultacie sąd narodowy zwrócił się z zapytaniem w tej sprawie do Trybunału, a ten w efekcie końcowym odrzucił argumentację producentów, którzy twierdzili, że zakaz ten narusza swobodę przepływu towarów. Odrzucony został też argument, że zakaz reklamy napojów alkoholowych powyżej 23% uprzywilejowuje niskoprocentowe alkohole produkowane w Katalonii.

2. Sprawa Braci Schindler

W tej sprawie Trybunał musiał odpowiedzieć na pytanie, czy zgodny z prawem wspólnotowym jest obowiązujący wówczas w ustawodawstwie brytyjskim zakaz urządzania loterii na dużą skalę, a co za tym idzie – także zakaz jej reklamowania i sprzedaży biletów. Bracia Schindler, przedstawiciele niemieckiej loterii, przesyłali z Niderlandów m.in. materiały reklamowe adresowane do osób zamieszkałych w Zjednoczonym Królestwie. Brytyjskie władze celne konfiskowały te materiały, powołując się na wspomnianą wyżej regulację. Trybunał uznał argumenty strony brytyjskiej, orzekając w uzasadnieniu, że jeżeli nawet w Unii Europejskiej mamy do czynienia ze swobodą świadczenia usług (loteria to usługa) – to Państwa Członkowskie mają prawo podejmować środki konieczne do utrzymania porządku publicznego, co oznacza nie tylko możliwość wprowadzenia ograniczeń takiej działalności, ale i możliwość jej całkowitego zakazania z powołaniem się m.in. na ochronę konsumentów.

Rolnicze organizacje zawodowe w Unii Europejskiej

O swoje interesy w Brukseli starają się zadbać nie tylko Państwa Członkowskie, lecz wiele innych podmiotów. Zatem lobbystów mają tam przedsiębiorstwa, wolne zawody, organizacje pracodawców i pracowników. Także rolnicy powołali swoje organizacje zawodowe, które reprezentują ich interesy na szczeblu decyzyjnym Unii Europejskiej, jak:

1. Główny Komitet Spółdzielczości Rolniczej (COGECA)

COGECA powstał 24 września 1959 r. na mocy porozumienia centralnych spółdzielczych 6 państw założycielskich Wspólnot. Komitet bierze udział w tworzeniu zasad i realizacji polityki Wspólnoty wobec spółdzielni rolni-

czych, promuje współpracę między takimi spółdzielniami w ramach Wspólnoty i poza jej granicami, uczestniczy w projektowaniu i wdrażaniu rozwiązań prawnych kształtujących warunki działalności spółdzielni.

2. Europejska Rada Młodych Rolników (CEJA)

Głównymi celami CEJA są:

- obrona i promowanie interesów zawodowych młodych rolników wobec instytucji i organów wspólnotowych, w szczególności udzielanie młodym rolnikom pomocy na rozpoczynanie działalności zawodowej i na utrzymanie prowadzonych gospodarstw rolnych,
- przekazywanie instytucjom wspólnotowym informacji ważnych dla tej grupy rolników, dotyczących zwłaszcza zdobywania kwalifikacji zawodowych i wykonywania zawodu rolniczego.

3. Europejska Federacja Związków Zawodowych Pracowników Rolnictwa (EFA)

EFA zrzesza organizacje zawodowe pracowników rolnictwa. Podstawowy cel jej działania to koordynacja działalności stowarzyszonych w niej związków oraz obrona ich interesów w dziedzinie polityki ekonomicznej i socjalnej – zarówno przed organami Wspólnoty, jak i przed innymi organizacjami europejskimi. Znowelizowany statut EFA formułuje nowy istotny cel jej funkcjonowania: działanie na rzecz powiększenia Wspólnot Europejskich przez przyjęcie nowych członków z państw demokratycznych.

4. Komitet Rolniczych Organizacji Zawodowych Wspólnoty Europejskiej (COPA)

COPA powołano w 1958 r. Obecnie zrzesza 31 rolniczych organizacji zawodowych z 12 Państw Członkowskich. Obok Zgromadzenia Ogólnego i Prezydium oraz tzw. grupy ekspertów ogólnych, działają w nim wyspecjalizowane agendy zajmujące się głównie rynkami rolnymi na poszczególne produkty (24 komitety). Główne statutowe cele działalności COPA to:

- reprezentowanie i obrona interesów producentów rolnych wobec władz Wspólnoty i innych organizacji zawodowych, ekonomicznych i socjalnych;
- analiza problemów związanych z kształtowaniem i realizacją Wspólnej Polityki Rolnej oraz tworzenie wspólnych rozwiązań związanych z polityką rolną;

- negocjowanie z organami Wspólnot Europejskich istotnych spraw dotyczących rolnictwa i producentów rolnych;
- działalność mediacyjna, tj. poszukiwanie rozwiązań godzących interesy wszystkich rolników z Państw Członkowskich WE oraz
- tworzenie więzi między władzami Wspólnot Europejskich i organizacjami zawodowymi rolników działającymi przy Wspólnocie.

Rosja – strategiczny partner UE

Rosja jest największym sąsiadem UE i jej strategicznym partnerem. Stosunki między UE a Rosją rozwijają się aktywnie – 53% zagranicznych inwestycji w Rosji to inwestycje z UE a 50% handlu zagranicznego Rosji to handel z UE. Rosja eksportuje do Europy Zachodniej i Wschodniej 2/3 swojego gazu ziemnego i blisko 50% ropy naftowej. Jednocześnie Rosja jest niezwykle ważnym partnerem politycznym UE, prowadząc współpracę na licznych płaszczyznach. W ostatnich latach następuje proces ich porządkowania. W maju 2003 r. w Sankt Petersburgu obie strony uzgodniły, że zostaną utworzone cztery tzw. **wspólne przestrzenie**. Partnerstwo z Rosją opiera się na elementach → Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i prowadzi ma do zwiększenia możliwości współpracy transgranicznej i regionalnej.

Na początku maja 2005 r. w Moskwie odbył się kolejny, 15 już szczyt UE – Rosja, poświęcony przyjęciu pakietu tzw. planów dojścia (z ang.: *road map*) dla stworzenia owych 4 wspólnych przestrzeni w dziedzinach:

- 1) Gospodarka. W tym obszarze chodzi o obustronną promocję handlu i inwestycji i stworzenie przewidywalnych i bezpiecznych podstaw prawnych i instytucjonalnych umożliwiających ten proces. Członkostwo Rosji w Światowej Organizacji Handlu jest istotnym krokiem w tym kierunku;
- 2) Wolność, bezpieczeństwo i prawo. W tej przestrzeni celem są ułatwienia w podróżowaniu dla obywateli UE oraz Rosji – biznesmenów, studentów, turystów. Konieczne jest też wzmocnienie współpracy między urzędami odpowiedzialnymi za ściganie przestępstw i współpraca wymiaru sprawiedliwości, by rozwiązać narastający problem nielegalnej migracji, zorganizowanej przestępczości i przemytu. Współpraca ma także dotyczyć walki z terroryzmem, przy zachowaniu swobód obywatelskich i praw człowieka. W tej przestrzeni ważne jest rozwijanie kontaktów międzyludzkich, a przez to lep-

- szego wzajemnego zrozumienia społeczeństw oraz wspieranie wspólnych wartości: pokoju, demokracji i wolności;
- 3) Bezpieczeństwo zewnętrzne. Rosja i UE powinny współpracować przy rozwiązywaniu konfliktów regionalnych, np. na Bliskim Wschodzie czy na Bałkanach. Będąc sąsiadami, są najbardziej zainteresowane, by kraje całego regionu znalazły własną drogę wzrostu i stabilności a jednocześnie by była respektowana niezależność tych krajów. Przykładem są zamrożone konflikty w takich krajach jak: Mołdowa, Gruzja, Armenia czy Azerbejdżan. Szczegółowe możliwości współpracy między Rosją a UE w przestrzeni „bezpieczeństwo zewnętrzne” dotyczą walki z terroryzmem międzynarodowym oraz rozprzestrzeniania broni masowego rażenia, a także zarządzania kryzysami i zapobieganie im.
 - 4) Badania, edukacja i kultura. Celem jest wymiana studentów, wzmocnienie kooperacji między uniwersytetami, placówkami badawczymi i kulturalnymi dla podkreślenia wspólnej historii i wspólnej przyszłości. Poprawie współpracy w dziedzinie edukacji służą takie inicjatywy jak np. ustanowienie Instytutu Europejskiego w Moskwie, ale także wspólne badania nad zmianami klimatycznymi, nowymi technologiami, przestrzenią kosmiczną i nowymi źródłami energii.

Wsparcie finansowe dla budowy ww. czterech przestrzeni ma pochodzić z tworzonego właśnie **Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa** (ang.: *European Neighbourhood and Partnership Instrument – ENPI*).

Partnerstwo z Rosją nie oznacza oczywiście, że zbieżne są wszystkie interesy i że istnieje całkowita jedność poglądów w kwestii sposobu rozwiązywania problemów regionu. Rosja zawsze będzie przykładać większą wagę np. do: kwestii swobody podróżowania swych obywateli do UE, zniesienia przez UE kwot importowych na rosyjską stal, gaz czy zboże, a także do kwestii pomocy finansowej UE dla Obwodu Kaliningradzkiego czy uznania języka rosyjskiego jako urzędowy na Łotwie i w Estonii. Strona unijna natomiast punkty ciężkości tej współpracy widzi raczej w zwiększeniu bezpieczeństwa energetyki jądrowej w Rosji, implementacji Protokołu z Kyoto, wolności prasy czy uregulowaniu stosunków granicznych z Estonią lub reformie państwowego monopolisty – Gazpromu. Ważne jest jednak to, że UE i Rosja, jako dwaj kluczowi aktorzy na politycznej scenie Europy, rozwijają możliwości współpracy i z możliwości tych korzystają.

Ruch drogowy w Unii Europejskiej

Unijne statystyki wypadków drogowych co roku odnotowują około 70 000 śmiertelnych ofiar wypadków i ponad 1,9 mln rannych (z których około 170 000 zostaje trwale inwalidami). Dzięki Traktatowi z Maastricht Unia Europejska otrzymała żądane kompetencje szerokiego działania w kwestiach bezpieczeństwa komunikacyjnego. W ramach polityki bezpieczeństwa drogowego UE wprowadza możliwie wysokie standardy, jak np. obowiązek zapinania samochodowych pasów bezpieczeństwa na siedzeniach przednich i tylnych na terenie wszystkich państw Unii Europejskiej. Ponadto UE domaga się technicznego ujednoczenia cech konstrukcyjnych pojazdów mechanicznych w celu podwyższenia poziomu aktywnego i biernego bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. Od roku 1977 obowiązuje dyrektywa w zakresie obowiązkowej kontroli samochodów ciężarowych, autobusów, taksówek i karettek pogotowia ratunkowego. W roku 1988 techniczne środki nadzoru (kontroli) rozszerzone zostały o normy dotyczące samochodów dostawczych i lekkich samochodów ciężarowych. W końcu w roku 1991 wydano dyrektywę, która zasięg swego zastosowania rozszerzyła na samochody osobowe.

Od 2003 r. dzięki prawu UE osoby poszkodowane w innym kraju członkowskim wskutek wypadku oczekują krócej na pokrycie szkód z tym związanych. Procedury stały się prostsze a opóźnienia w zaspokajaniu roszczeń obciążane są karami finansowymi. Dotyczy to nie tylko szkód powstałych na terytorium UE, lecz także w państwach trzecich, o ile sprawca wypadku i poszkodowany są obywatelami UE.

Wiele kwestii nie jest jednak regulowanych na szczeblu unijnym. I tak np.: w Zjednoczonym Królestwie, w Irlandii i na Cyprze obowiązuje ruch lewostronny. Również ograniczenia prędkości są różne w różnych państwach, podobnie jak systemy płatności za korzystanie z autostrad czy maksymalna dopuszczalna zawartość alkoholu we krwi kierowcy. Posiadanie przy sobie tzw. zielonej karty nie jest konieczne, może jednak ułatwić realizację roszczeń.

Ruch Europejski

Ruch Europejski jest organizacją międzynarodową, pozarządową, której celem głównym jest działanie na rzecz integracji europejskiej poprzez mo-

bilizowanie w tym celu obywateli i stowarzyszeń. Ruch powstał w efekcie Kongresu Europejskiego w Hadze w 1948 r. Jego pierwszym przewodniczącym był Duncan Sandys. Ruch Europejski doprowadził do powstania w maju 1949 r. Rady Europy oraz, pośrednio, także trzech Wspólnot Europejskich. Ruch Europejski doprowadził m. in. do założenia Kolegium Europejskiego w Brugii oraz Europejskiego Centrum Kultury w Genewie.

Ruch Europejski opowiadał się na wielu forach i przy wielu okazjach za bezpośrednimi wyborami do Parlamentu Europejskiego, za utworzeniem Unii Europejskiej i za przyjęciem Konstytucji Europejskiej.

W ramach Ruchu funkcjonują Rady Krajowe (np. Polska Rada Ruchu Europejskiego) oraz organizacje o zasięgu ogólnoeuropejskim (np. Unia Federalistów Europejskich). Rozwój i masowy charakter zapewniła Ruchowi Europejskiemu działalność takich mężów stanu jak m.in. Konrad Adenauer, Winston Churchill, Harold Macmillan, Alcide de Gasperi, Altiero Spinelli, Walter Hallstein, Jean Monnet, Robert Schuman, Henri Spaak i innych znanych osobistości świata polityki, nauki i kultury.

Obecnie Ruch działa w 41 państwach europejskich. Członkiem Ruchu Europejskiego może bowiem zostać praktycznie każdy mieszkaniec Europy, niezależnie od tego, czy pochodzi lub mieszka w kraju członkowskim Unii.

Wystarczy skontaktować się z lokalną lub narodową organizacją pozarządową działającą na rzecz np. popularyzowania wiedzy na temat Europy i integracji europejskiej.

Rybołówstwo w UE

Traktat ustanawiający EWG od początku przewidywał, że Wspólna Polityka Rolna obejmować będzie także handel produktami rybnymi. Początkowo jednak EWG ograniczała się jedynie do polityki celnej w tym zakresie. Impulsami dla szerszej akcji regulacyjnej wobec rybołówstwa były rozszerzenia Wspólnot Europejskich o Danię, Zjednoczone Królestwo i Irlandię (1973 r.), a także o Hiszpanię i Portugalię (1986 r.). Innym czynnikiem była światowa tendencja do wprowadzania przez państwa nadbrzeżne 200-milowej wyłącznej strefy ekonomicznej.

Obecnie można już mówić o kompleksowej Wspólnej Polityce Rybołówstwa, która obejmuje:

- ochronę i zarządzanie zasobami; regulacje ustalają: komu, gdzie i co wolno łowić. Jak wiadomo, istnieje nierównowaga: zbyt mało jest

ryb w stosunku do możliwości połowowych, stąd potrzeba ochrony, ustalanie maksymalnych kwot połowowych itp.;

- Wspólną Organizację Rynku; ustala się warunki dostępu towaru do rynku (gabaryty, normy jakościowe, zasady opakowywania), ceny oraz współpracę z organizacjami producentów;
- akwakulturę (hodowlę ryb). Każde działanie, którego skutkiem jest zmniejszenie presji na połowy ryb niehodowlanych, powinno być wspierane.
- pomoc państwa; Państwa Członkowskie wspierają producentów krajowych; potrzebna jest więc kontrola Komisji Europejskiej, by nie dochodziło do zakłóceń konkurencji na rynku wewnętrznym UE;
- politykę strukturalną; skoro zasobów ryby jest zbyt mało, należy obniżyć liczbę kutrów i unowocześnić infrastrukturę. UE finansuje premie za kasację kutrów lub ich przebudowę na cele niezwiązane z połowami; po roku 2002 nowym punktem ciężkości jest infrastruktura portowa i przetwórcza. Trwa obecnie akcja dobrowolnego złomowania (za wysokim odszkodowaniem z kasy UE) około 1/3 polskich kutrów na Bałtyku. Dzięki temu połowy pozostałych rybaków będą bardziej opłacalne;
- wspólną politykę zewnętrzną; utworzenie w roku 1976 „wspólnotowego morza” w postaci wyłącznej strefy ekonomicznej Państw Członkowskich, do której nie mają dostępu statki bander państw trzecich, dało EWG kompetencje do regulacji stosunków w zakresie rybołówstwa z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi. Nawet jeśli stroną takiej umowy jest Państwo Członkowskie, to jej wykonywaniem zarządza Komisja Europejska.

Najważniejszym funduszem w ramach Wspólnej Polityki Rybołówstwa jest Finansowy Instrument Ukierunkowania Rybołówstwa (ang.: *Financial Instrument for Fisheries Guidance* – FIG).

Rynek Wewnętrzny – Rynek Jednolity. Wolności europejskie (swobody) i ochrona Rynku Wewnętrznego UE

Te pojęcia używane są w języku polskim wymiennie, choć niektórzy eksperci uważają, że nie oznaczają one dokładnie tego samego. Bierze się to

z faktu, iż Traktat ustanawiający EWG pierwotnie używał jedynie pojęcia „Wspólny Rynek”. Okazało się jednak, iż nie wystarczy znieść cła i bariery ilościowe oraz środki o podobnym skutku. Aby zbudować prawdziwy zunifikowany rynek, taki jaki np. w Polsce funkcjonuje między poszczególnymi województwami, trzeba zbudować Rynek Wewnętrzny (niem.: *Binnenmarkt*, ang.: *Internal Market*). Zgodnie z aktualnie obowiązującymi traktatami obejmuje on obszar Unii Europejskiej bez granic wewnętrznych, na którym funkcjonuje swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału – w zakresie zastosowania traktatów.

Do wolności (swobód) Rynku Wewnętrznego Unii Europejskiej należą:

1. Wolność przepływu towarów

Swoboda przepływu towarów stanowi jeden z czterech podstawowych elementów Jednolitego Rynku UE (Rynku Wewnętrznego) i oznacza w pierwszym rzędzie zniesienie wszelkich opłat celnych we wzajemnym handlu, przyjęcie wspólnej taryfy celnej w handlu z państwami trzecimi oraz zasad polityki handlowej. Ponadto nakazana jest eliminacja wszelkich przeszkód we wzajemnym handlu o charakterze pozataryfowym. Państwa Członkowskie zobowiązane są do zniesienia administracyjnych i technicznych barier dla przepływu towarów. Nie ma więc stawek celnych na towary przemysłowe czy rolno-spożywcze. W konsekwencji – w UE nie występuje kontrola celna ani na wewnętrznej granicy, ani w głębi unijnych krajów.

Warunkiem swobody przepływu towarów jest także harmonizacja przepisów określających wspólne zasady działania rynku – np. takich jak: normy techniczne, cła stosowane wobec krajów trzecich, zasady subsydiowania, reguły konkurencji, podatki pośrednie itp. W efekcie wolność przepływu towarów opiera się więc m.in. na dostosowaniu lub wzajemnej akceptacji norm i przepisów handlowych, zniesieniu barier celnych i kontroli granicznych oraz na harmonizacji podatków.

2. Wolność przepływu osób

Wolność ruchu osobowego to prawo obywateli UE do przemieszczania się, pracy, osiedlania się i korzystania ze wszystkich dóbr socjalnych (w związku z pracą) w miejscu pobytu na terytorium całej Unii Europejskiej, bez względu na przynależność państwową. Swoboda przepływu osób oznacza też nieskrępowane prawo do osiedlania się i podejmowania działalności gospodarczej w dowolnym Państwie Członkowskim UE. Wol-

ność ta ma służyć optymalnemu wykorzystaniu zasobów pracy na terenie UE. Wdrożenie tej zasady w Unii po przystąpieniu mniej zamożnych krajów z Europy Środkowo-Wschodniej nie spowodowało – wbrew obawom – masowych migracji ludności w poszukiwaniu korzystniejszych warunków pracy. Większość państw UE postanowiła jednak, w zgodzie z dokumentami akcesyjnymi, zamknąć swój rynek pracy dla obywateli nowych Państw Członkowskich – przynajmniej w okresie pierwszych 2 lat ich członkostwa, czyli do końca kwietnia 2006 r.

3. Wolność przepływu usług

Wolność przepływu usług sprowadza się do liberalizacji usług rzemieślniczych, budowlanych, finansowych, otwarcia rynku usług transportowych i telekomunikacyjnych oraz harmonizacji metod kontroli banków i ubezpieczeń.

We wszystkich państwach Unii Europejskiej sektor usług dysponuje największą ilością miejsc pracy. Udział usług w Produkcie Krajowym Brutto Unii wynosi aż 62% (dla porównania – przemysł 35%). Swoboda świadczenia usług na terenie całego rynku UE jest jednym z podstawowych elementów Jednolitego Rynku (Rynku Wewnętrznego). W przypadku usług, których świadczenie możliwe jest jedynie w bezpośrednim kontakcie z odbiorcą, kluczowe znaczenie ma nie tylko znoszenie barier technicznych i fizycznych uniemożliwiających ich świadczenie w innym kraju, ale i prawo firm usługowych do nieskrępowanego prowadzenia działalności gospodarczej na terenie całej Unii. Oznacza to swobodę podejmowania działalności gospodarczej oraz działalności usługowej bez potrzeby ustanawiania jakiegokolwiek innej formy stałej obecności gospodarczej w państwie świadczenia usługi.

4. Wolność przepływu kapitału

Wolność przepływu kapitału opiera się m.in. na dążeniu do wspólnego rynku usług finansowych oraz liberalizacji obrotu papierami wartościowymi i innymi nośnikami kapitału. Obywatele Unii mogą np. swobodnie wykonywać operacje bankowe we wszystkich krajach członkowskich Unii. Wolność ta oznacza również prawo do nieskrępowanego inwestowania dla przedsiębiorstw i osób prywatnych z krajów UE, do swobodnego transferu zysków oraz prawo do inwestowania za granicą UE przez podmioty gospodarcze i osoby fizyczne. Inwestycje w nieruchomości są również uważane za element wolności przepływu kapitału.

O koniecznych działaniach na rzecz Rynku Wewnętrznego mówiła już przedłożona przez Komisję Europejską w 1985 r. „Biała Księga w sprawie Utworzenia Jednolitego Rynku (Wewnętrznego)”. Był to zbiór 282 projektów aktów prawnych niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania Jednolitego Rynku. Decydujące znaczenie dla realizacji Rynku Wewnętrznego miało przyjęcie Jednolitego Aktu Europejskiego (1986 r.) i Traktatu o Unii Europejskiej (z Maastricht – 1992 r.). Do sukcesów w kształtowaniu Rynku Wewnętrznego zaliczyć można m.in. liberalizację obrotu kapitałowego, otwarcie rynków zaopatrzenia, rozszerzanie regulacji wspólnotowej na dotąd „wyłączone dziedziny” (np.: energia, transport, telekomunikacja) oraz liberalizację usług finansowych i transportowych. Istotnym elementem funkcjonowania Rynku Wewnętrznego jest harmonizacja prawa. Zgodnie z Traktatem ustanawiającym Wspólnotę Europejską, harmonizację prawa należy rozumieć jako dostosowywanie, uzgadnianie i ujednolicanie regulacji prawnych Państw Członkowskich w stopniu koniecznym dla funkcjonowania Rynku Wewnętrznego Unii Europejskiej. Spośród każdego zatrudnionych 100 obywateli Unii (w składzie 15 państw) – 6 pracuje w rolnictwie, 32 w przemyśle i aż 62 w usługach (wysokość zatrudnienia w sektorze usług wskazuje wprost proporcjonalnie na poziom rozwoju gospodarczego). Dla porównania – w Polsce odpowiednie wskaźniki zatrudnienia wynoszą 30, 31 i 39 zatrudnionych.

Regułą Rynku Wewnętrznego jest założenie, iż w obrotach między Państwami Członkowskimi Unii Europejskiej zakazane są cła i ograniczenia ilościowe przywozowe oraz wszelkie środki wywierające podobny skutek. Poza tym w obrotach między krajami członkowskimi zakazane są także ograniczenia ilościowe w wywozie oraz tranzycie oraz wszelkie środki wywierające podobny skutek. Okazuje się jednak, iż mimo tych postanowień Unia Europejska nie wyłącza możliwości ustanowienia (przez Państwa Członkowskie) zakazów lub ograniczeń przywozu, wywozu lub tranzytu. Mogą one być uzasadnione względami moralności publicznej, porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego; ochroną zdrowia i życia ludzi oraz zwierząt lub ochroną roślin, ochroną majątku narodowego posiadającego wartość artystyczną, historyczną lub archeologiczną, lub też ochroną własności przemysłowej i handlowej. Powyższe zakazy i ograniczenia nie powinny jednak stanowić środków samowolnej dyskryminacji ani zamaskowanego ograniczenia handlu między krajami członkowskimi UE.

Najbardziej klasyczne mechanizmy ochrony Rynku Wewnętrznego to procedury antydumpingowe. Dumping oznacza sprzedaż towarów za granicę po cenie niższej od ceny osiągniętej na rynku rodzimym. Dumpingiem jest też sprzedaż towarów poniżej kosztów ich wytworzenia. Dumping, o ile powoduje szkodę producentom w kraju importującym, jest istotnym naruszeniem zasad wolnego handlu opartego na zasadzie konkurencyjności. Reakcją na dumping jest uruchomienie procedur antydumpingowych, których efektem może być m.in. cło antydumpingowe. Następuje to po stwierdzeniu szkody lub jej groźby dla przemysłu i handlu określonego państwa lub grupy państw (krajów członkowskich Unii Europejskiej).

Warunkiem sprawnego funkcjonowania Rynku Wewnętrznego jest uczciwa konkurencja, a w szczególności ograniczenie możliwości nadużywania przez przedsiębiorstwa pozycji dominującej, zakaz zmywy kartelowej, kontrola skali i form pomocy udzielanej przedsiębiorstwom przez rządy, a także niedyskryminacyjne zasady funkcjonowania rynku zamówień publicznych. Zastosowanie się wszystkich krajów UE do tych samych reguł konkurencji uniemożliwić ma wykorzystywanie odmiennych regulacji prawnych dla dyskryminowania podmiotów pochodzących z pozostałych Państw Członkowskich.

W zakresie polityki konkurencji prawo UE zakazuje takich porozumień, decyzji i praktyk między przedsiębiorstwami, których przedmiotem lub skutkiem jest uniknięcie, ograniczenie lub naruszenie konkurencji w obrębie Rynku Wewnętrznego Unii Europejskiej. Dotyczy to przede wszystkim bezpośredniego lub pośredniego ustalania cen zakupu lub sprzedaży, albo innych warunków transakcji. Polityka w zakresie konkurencji dotyczy też sztucznego ograniczania lub kontrolowania produkcji, rynków, rozwoju technicznego lub inwestowania; podziału rynków lub źródeł zaopatrzenia. Zakazane jest poza tym: stosowanie różnych warunków do podobnych transakcji z różnymi kontrahentami oraz uzależnianie zawarcia kontraktów od warunków, które partner handlowy zmuszony jest przyjąć. Wszelkie umowy lub decyzje niedozwolone uznaje się za nieważne. Zabronione jest też nadużywanie pozycji dominującej na Rynku Wewnętrznym Unii Europejskiej, wpływającej na handel między Państwami Członkowskimi (m.in. poprzez zawyżanie cen, ograniczanie produkcji i rynku na szkodę konsumentów). Za stosowanie praktyk niezgodnych z polityką konkurencji Unii Europejskiej nakładane są kary pieniężne i in-

ne opłaty przymusowe – przy jednoczesnym stosowaniu efektywnej kontroli i nadzoru administracyjnego.

Unia kontroluje też subsydiowanie przedsiębiorstw przez Państwa Członkowskie – szereg uprawnień ma w tym zakresie Komisja Europejska. Uchwalono również dyrektywy zmuszające Państwa Członkowskie do przejrzystości i harmonizacji procedur udzielania → zamówień publicznych. Informacje o zamówieniach są publikowane w *Dzienniku Urzędowym UE*, seria S.

Rzecznik Praw Obywatelskich Unii Europejskiej

Bardzo ważnym uprawnieniem obywatela Unii Europejskiej jest możliwość składania skarg do Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO) – Ombudsmana Unii Europejskiej. Jest to to stosunkowo nowa instytucja, utworzona na mocy Traktatu z Maastricht. Europejski rzecznik powoływany jest przez Parlament Europejski i wobec Parlamentu składa sprawozdanie. Rzecznik Praw Obywatelskich przeprowadza kontrole z własnej inicjatywy (*ex officio*) lub na podstawie skarg przedstawionych mu bezpośrednio przez zainteresowanych (osoby fizyczne i prawne, o ile zamieszkują lub mają siedzibę statutową na terytorium państwa członkowskiego), bądź też za pośrednictwem posła Parlamentu Europejskiego. Skargi mogą dotyczyć przypadków złego zarządzania i funkcjonowania organów (instytucji) Unii, z wyjątkiem Trybunału Sprawiedliwości, Sądu Służby Publicznej i Sądu Pierwszej Instancji w ich funkcji orzeczniczej. Rzecznik zajmuje się więc kontrolą przestrzegania prawa wspólnotowego przez instytucje wspólnotowe a nie krajowe. Skarga powinna ponadto dotyczyć zdarzeń, które miały miejsce co najwyżej dwa lata przed jej złożeniem.

Ombudsman, zwany czasem w literaturze również mediatorem, wszczyna postępowanie tylko pod warunkiem uznania zasadności skargi (bez możliwości odwołania się od tej decyzji) i tylko wtedy, gdy w przedmiocie skargi nie toczy się już postępowanie sądowe. Jeśli Rzecznik Praw Obywatelskich UE stwierdza nieprawidłowości funkcjonowania, przedstawia daną sprawę odnośnej instytucji Unii Europejskiej. W ciągu 3 miesięcy instytucja, do której dotarła skarga, powinna poinformować unijnego Ombudsmana o swoim stanowisku. Po tym terminie Rzecznik sporządza sprawozdanie, w którym formułuje zalecenia i przesyła je Parlamentowi Europejskiemu oraz do odnośnej instytucji. Osoba zainteresowana (fizycz-

na lub prawna) musi zostać poinformowana o rezultatach postępowania w formie opinii instytucji i zalecenia RPO UE.

Samorząd – integracja europejska – Polska

Najważniejszym dokumentem w zakresie europejskiego wymiaru funkcjonowania samorządów jest Europejska Karta Samorządu Terytorialnego. Karta przyjęta została 15 października 1985 r. przez Państwa Członkowskie Stałej Konferencji Gmin i Regionów Europy funkcjonującej w ramach Rady Europy. Stała Konferencja Władz Lokalnych i Regionalnych Europy (CPLRE) utworzona została w 1957 r. Zbiera się na posiedzeniu raz w roku, na którym dyskutowane są zagadnienia o istotnym znaczeniu dla rozwoju samorządu terytorialnego w Europie. Główne cele CPLRE to:

- rozwijanie demokracji lokalnej przez wspieranie władz lokalnych i regionalnych;
- współpraca transgraniczna i międzyregionalna;
- ułatwianie integracji grup imigrantów;
- obrona odrębności regionalnych, kulturowych i języków.

W styczniu 1994 r. Stała Konferencja przekształciła się w Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych. Europejska Karta Samorządu Terytorialnego opiera się na idei samorządu komunalnego jako głównego elementu efektywnej demokracji. Karta ma na celu:

- włączenie gmin i regionów w realizację integracji europejskiej;
- współpracę pomiędzy gminami i regionami europejskimi;
- włączenie obywateli w tworzenie demokracji w ich miejscu zamieszkania.

Karta zawiera katalog zasad istotnych dla prawidłowego funkcjonowania samorządu terytorialnego:

- powszechną wybieralność organów władzy samorządowej;
- konieczność konstytucyjnej regulacji samorządu terytorialnego;
- obowiązek zasięgania opinii społecznej w ważnych sprawach;
- samodzielność administracyjną i gospodarczą władz lokalnych;
- prawną ochronę samorządu komunalnego.

Polska ratyfikowała Europejską Kartę Samorządu Terytorialnego, która obowiązuje w naszym kraju od 1994 r.

Integracja Polski z Unią Europejską wiąże się w istotny sposób z funkcjonowaniem polskich samorządów. Sprostanie wyzwaniom wynikającym

z procesów rozwojowych zachodzących w Polsce i w całej Europie staje się podstawowym zadaniem, przed którymi stoją władze samorządowe oraz środowiska zawodowe i społeczne na poziomie regionalnym i lokalnym.

Reforma administracji przeprowadzona w Polsce w latach 90. w zasadniczy sposób zmieniła ustrój Państwa – od scentralizowanego systemu państwa realnego socjalizmu do państwa demokratycznego, dążącego do pogodzenia unitarności z decentralizacją.

Transformacja państwa wiązała się z decentralizacją kompetencji, środków i koniecznością nowego podziału administracyjnego. Już w latach 80. zdano sobie sprawę, iż funkcji państwa nie powinna wykonywać tylko i wyłącznie administracja centralna. Decentralizację w nowym systemie politycznym oparto na zasadzie → subsydiarności (pomocniczości), która oznacza, że państwo staje się organizacją pomocniczą (szczególnie w stosunku do władz samorządowych), akceptującą wielopodmiotowość władz publicznych. Zasada pomocniczości, tak ważna dla reformy ustrojowej w Polsce, uzyskała prawie równocześnie (1993 r.) status normy prawa wspólnotowego wprowadzonej Traktatem o Unii Europejskiej z Maastricht.

Najistotniejszym zjawiskiem w procesie zmiany systemowej w Polsce (przeprowadzanej w oparciu o standardy europejskie) jest rozwój regionalny – rozumiany jako synteza aktywności na tym samym terenie różnych podmiotów władzy publicznej, przedsiębiorstw i społeczeństwa obywatelskiego. Wszelkie działania rozwojowe w regionie powinny się uzupełniać, aby przyniosły planowane efekty. Do głównych uwarunkowań rozwoju regionalnego zalicza się więc: stabilność i bezpieczeństwo, kapitał finansowy, kapitał ludzki, infrastrukturę techniczną i gospodarczą oraz środowisko.

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej wiąże się z konsekwentnym dostosowywaniem do wymogów UE struktur samorządowych wszystkich szczebli: gminy, powiatu i województwa.

Wynika to przede wszystkim z:

- konieczności pełnego wykorzystania środków finansowych Unii Europejskiej;
- współpracy z samorządami Państw Członkowskich Unii Europejskiej oraz z instytucjami europejskimi;
- włączenia obywateli w funkcjonowanie samorządu w związku ze stosowaniem prawa wspólnotowego.

Schengen: Porozumienia z Schengen – *acquis* Schengen – SIS (System Informacyjny Schengen)

Pierwsze Porozumienie o stopniowym znoszeniu kontroli granic w ruchu osobowym pomiędzy państwami stronami Układu podpisane zostało w 1985 r. w luksemburskim mieście Schengen przez Belgię, Francję, RFN, Niderlandy (Holandię) i Luksemburg. W 1990 r. podpisano nowe Porozumienie, zwane Konwencją Wykonawczą bądź Konwencją Schengen II (weszło w życie w 1995 r.). Uzupełniało ono postanowienia Porozumienia z 1985 r. o kwestie dotyczące jednolitej polityki wizowej, współdziałania w zakresie postępowania azylowego, współpracy policji oraz Komputerowego Systemu Informacji – SIS.

W zakres *acquis* Schengen wchodzi, obok obu Porozumień, także: protokoły w sprawie akcesji Włoch (1990 r.), Hiszpanii i Portugalii (1991 r.), Grecji (1992 r.), Austrii (1995 r.) oraz Danii, Finlandii i Szwecji (1996 r.), porozumienie w sprawie specjalnych stosunków grupy Schengen z Islandią i Norwegią (1996 r.) oraz dotychczasowe decyzje Komitetu Wykonawczego Schengen – jako swego rodzaju prawo wtórne Schengen.

Traktat Amsterdamski włączył do → dorobku prawnego UE dorobek prawny Schengen. Stało się tak na mocy protokołu podpisanego w 1997 r. przez 13 krajów członkowskich, który włączył dorobek Schengen (normy prawne zawarte w dwóch Porozumieniach z Schengen i akty Komitetu Wykonawczego) do *acquis communautaire*. Po wejściu w życie Traktatu Amsterdamskiego (01.05.1999r.) funkcje Komitetu Wykonawczego Schengen przejęła Rada Unii Europejskiej. Doszło także do włączenia Sekretariatu Schengen do Sekretariatu Generalnego Rady. Przypisanie poszczególnych fragmentów *acquis* Schengen do I lub III filaru UE – i w konsekwencji – zastosowanie właściwych procedur decyzyjnych oraz uznanie jurysdykcji Trybunału Sprawiedliwości nastąpiło w drodze jednomyślnej decyzji Rady. Trybunał Sprawiedliwości nie może wydawać orzeczeń w sprawach mających związek z utrzymaniem prawa i porządku oraz bezpieczeństwa wewnętrznego krajów członkowskich. Na mocy porozumienia z grudnia 1996 r. w realizacji *acquis* Schengen uczestniczą, jako kraje stowarzyszone, Norwegia i Islandia. Protokół zawiera także listę aktów prawnych składających się na *acquis* Schengen.

Ze stosowania *acquis* Schengen wyłączyło się Zjednoczone Królestwo i Irlandia (protokół do Traktatu Amsterdamskiego). Dania uczestniczy

w systemie jedynie częściowo i na innej podstawie prawnej. Natomiast w roku 2005 obywatele Szwajcarii wypowiedzieli się w referendum za stowarzyszeniem z systemem Schengen.

Nowe kraje członkowskie, w tym Polska, zostały zobowiązane do przyjęcia Protokołu w całości. Nie jest więc możliwe zastosowanie tu wyłączeń znanych nam z modelu brytyjskiego czy duńskiego.

Dorobek UE w dziedzinie zarządzania granicami wywodzi się więc z prawa Schengen. System Schengen przewidywał współpracę państw w takich dziedzinach, jak znoszenie kontroli granicznych na wspólnych granicach. Jako jeden ze środków, które od 1995 r. kompensowały powstały w ten sposób ubytek w zakresie bezpieczeństwa, rozwinięto **System Informacyjny Schengen (SIS)**. Jest to baza danych o osobach i rzeczach, zawierająca około 9 mln wpisów o osobach ściganych, poszukiwanych i zaginionych, a także o osobach, którym nie należy zezwolić na wjazd do UE oraz o rzeczach skradzionych. Ta ostatnia kategoria dotyczy głównie skradzionych samochodów (ok. 1300 tys. wpisów) oraz broni (ponad 200 tys. wpisów). Baza składa się z jednostki centralnej (tzw. C-SIS), mającej siedzibę we francuskim Strasburgu oraz z narodowych baz danych (tzw. N-SIS). Dane zawarte w systemie SIS mogą być wykorzystane przez placówki Państw Członkowskich UE dla celów kontroli granicznej na przejściach na granicach zewnętrznych, a także w głębi kraju dla celów policyjnych, kontroli celnej oraz dla udzielania wiz w placówkach zagranicznych oraz zezwoleń na pobyt. Oczywiście dane dotyczące osób odnoszą się zarówno do obywateli Państw Członkowskich jak i do obywateli państw trzecich.

System działa w trybie *on-line* i pozwala w ciągu 5 sekund ustalić, czy na temat danej osoby istnieje jakiś wpis.

System pochodzi jednak z początku lat 90. i jest obecnie przestarzały. Nie był też przygotowany na przyjęcie danych z 10 nowych Państw Członkowskich. M.in. z tego powodu na wewnętrznych granicach między nowymi a starymi Państwami Członkowskimi potrzebne są ciągle jeszcze kontrole graniczne.

Obecnie trwają jednak końcowe prace nad nową wersją systemu, która nosi nazwę **SIS II**. Zawiera ona m.in. osobowe dane biometryczne oraz umożliwia dostęp do danych także → Europolowi, służbom zajmującym się rejestracją pojazdów mechanicznych itp. SIS II będzie prawdopodobnie wprowadzony do roku 2007, kiedy to obszar bez kontroli na grani-

cach wewnętrznych zostanie rozszerzony na nowe Państwa Członkowskie, w tym Polskę. Zostanie wówczas całkowicie zniesiona kontrola podróży na granicy polsko-niemieckiej. Wsparcie finansowe UE na poprawę bezpieczeństwa na zewnętrznych granicach nowych Państw Członkowskich oraz wdrożenie systemu SIS II wynosi 960 mln euro.

Natomiast państwa nieuczestniczące we współpracy Schengen, jak Zjednoczone Królestwo i Irlandia, będą miały jedynie dostęp do tych funkcji SIS II, które dotyczą współpracy policji i sądów.

Stolica Apostolska a Unia Europejska

Stolica Apostolska jest szczególnym podmiotem prawa międzynarodowego. Nie jest członkiem UE ani jakiegokolwiek innej organizacji polityczno-ekonomicznej. Stolicę Apostolską stanowią: głowa Kościoła Katolickiego (papież) wraz z podległym mu zespołem urzędów kurialnych. Zdolność papieża do występowania w stosunkach międzynarodowych była uznawana już w średniowieczu. Faktem istotnym dla znaczenia prawnomiędzynarodowego Stolicy Apostolskiej było podpisanie w 1929 r. Traktatu Laterańskiego z Włochami. Stolica Apostolska uzyskała oparcie terytorialne (państwo-miasto Watykan). Tym samym doszło do dwoistości podmiotowości – zamiennego występowania w stosunkach międzynarodowych Stolicy Apostolskiej i Watykanu. W stosunkach tych, poza sprawami o charakterze technicznym czy administracyjnym (Watykan jest m.in. członkiem Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego i Powszechnego Związku Poczтового), z reguły występuje Stolica Apostolska. Stolica Apostolska jest stroną wielu umów. Do najważniejszych należą konkordaty. Stolica Apostolska należy do kilku organizacji międzynarodowych. Nie jest jednak członkiem ONZ a jedynie jej obserwatorem. Jest natomiast członkiem Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej i Światowej Organizacji Turystyki. Politykę zagraniczną Stolicy Apostolskiej prowadzi papież lub upoważniony przez niego sekretarz stanu oraz Sekretarz Rady do spraw Publicznych Kościoła. Do wyłącznych uprawnień papieża należy składanie wizyt państwowych, przyjmowanie szefów państw i rządów, mianowanie przedstawicieli dyplomatycznych, ratyfikowanie umów międzynarodowych, czy też zawieranie konkordatów. Stolica Apostolska utrzymuje kontakty dyplomatyczne m.in. z UE oraz wszystkimi Państwami Członkowskimi UE.

Stowarzyszenie ze Wspólnotami Europejskimi oraz ich Państwami Członkowskimi

Stowarzyszenie jest podstawą uprzywilejowanych stosunków Wspólnot Europejskich z państwami trzecimi, wykraczających poza umowy o handlu i współpracy. Polityka stowarzyszeniowa Wspólnot Europejskich wyróżnia cztery rodzaje umów stowarzyszeniowych:

1. Umowy stowarzyszeniowe z byłymi krajami i terytoriami zamorskimi Państw Członkowskich. Chodzi tu m.in. o tzw. umowy Jaunde I-II oraz Lome I-IV (ich kontynuacją jest obecnie umowa z Cotonou) z 69 krajami Afryki, Karaibów i Obszaru Pacyfiku. Umowy te noszą oficjalnie nazwę: Układy o Współpracy.
2. Umowy o utworzeniu Europejskiego Obszaru Gospodarczego pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a państwami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA).
3. Umowa o stowarzyszeniu z Grecją (1961 r.) potraktowana jako wstępny etap do członkostwa. Podobne umowy podpisano z Maltą (1970 r.), Cyprzem (1972 r.) i Turcją (1963 r.). Są to tzw. klasyczne umowy stowarzyszeniowe.
4. Umowy o stowarzyszeniu (inaczej Układy Europejskie) z krajami Europy Środkowo-Wschodniej (Polska, Węgry, Bułgaria, Rumunia, Republika Czeska, Słowacja, Litwa, Łotwa, Estonia, Słowenia), otwierające perspektywę przystąpienia do Unii Europejskiej. Typowy Układ Europejski składa się z Preambuły, postanowień dotyczących dialogu politycznego, handlu, przepływu pracowników, zakładania przedsiębiorstw, obrotu kapitałowego, reguł konkurencji, ochrony własności intelektualnej, zbliżania przepisów prawnych oraz współpracy gospodarczej, kulturalnej i finansowej.

Dla realizacji zadań wynikających z Układu Europejskiego powołuje się wspólne instytucje: Radę Stowarzyszenia, Komitet Stowarzyszenia oraz Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia.

Istnieje również nowy rodzaj stowarzyszenia, jakie powstaje wskutek zawarcia Umowy o stabilizacji i stowarzyszeniu. Wspólnota Europejska zawarła takie umowy z prawie wszystkimi państwami powstałymi na gruzach dawnej Jugosławii (wyjątkiem jest Słowenia). Umowy te nie otwierają jednak perspektywy członkostwa.

Strategia Lizbońska

Strategia Lizbońska przyjęta przez Radę Europejską w marcu 2000 r. jest obecnie najważniejszym programem społeczno-gospodarczym Unii Europejskiej. Jego celem w perspektywie do 2010 roku jest uczynienie z Unii wiodącej gospodarki światowej opartej na wiedzy. Przyjęcie tego programu było spowodowane krytyczną oceną rozwoju gospodarczego w państwach UE w ostatnich kilkunastu latach. Dekada lat 90. ujawniła wyraźne słabości UE, zwłaszcza w porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi: wolniejsze tempo rozwoju oraz mniejszą zdolność do tworzenia i absorpcji nowych technologii.

Osiągnięciu ambitnych celów Strategii Lizbońskiej mają służyć następujące działania:

- szybkie przechodzenie do gospodarki opartej na wiedzy, rozwój społeczeństwa informacyjnego oraz rozwój badań i innowacji;
- liberalizacja i integracja tych rynków, których wspólny rynek *de facto* nie objął: telekomunikacji, energetyki, transportu, poczty, a także usług finansowych;
- rozwój przedsiębiorczości: deregulacja i lepsze wsparcie ze strony administracji (likwidacja barier administracyjnych), łatwiejszy dostęp do kapitału i technologii, tworzenie równych warunków konkurencji;
- wzrost zatrudnienia i uelastycznienie rynku pracy, poprawa edukacji, unowocześnienie systemu zabezpieczeń społecznych;
- troska o środowisko: ograniczanie zmian klimatycznych, zachowanie zasobów naturalnych (to działanie zostało dodane na szczycie Rady Europejskiej w Goeteborgu w marcu roku 2001).

Realizacja Strategii Lizbońskiej postępuje, ale z opóźnieniami i niekiedy w sposób nadmiernie kompromisowy. Pakiet Lizboński składa się z 28 celów głównych i 120 ubocznych, przy czym w sumie ocenia się 120 różnych wskaźników. System sprawozdawczości prowadzi do tego, że rocznie składa się 300 raportów, przy czym wielu z nich brakuje wymiaru praktycznego. Tymczasem w ciągu pierwszych pięciu lat XXI wieku różnica przyrostu gospodarczego między USA jako wiodącą gospodarką świata a Unią Europejską nie tylko nie zmalała, lecz wręcz wzrosła. Stąd w roku 2004 Komisja Europejska wystąpiła z propozycją reformy Strategii Lizbońskiej. Wynikała ona z raportu tzw. Grupy Wima Koka – komisji 13

ekspertów (wśród nich był m.in. były polski minister finansów i minister spraw zagranicznych Dariusz Rosati). Oceniono bowiem, iż nie da się stworzyć konkurencyjnej gospodarki przy tak dużych wydatkach na rolnictwo – a tak małych na badania i rozwój.

Subsydiarność (pomocniczość) i suwerenność w procesie integracji europejskiej

Zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej – Wspólnota w zakresie, który nie podlega jej wyłącznej kompetencji podejmuje działania, zgodnie z zasadą subsydiarności, tylko wówczas i tylko w takim zakresie, gdy cele proponowanych działań nie mogą być skutecznie osiągnięte przez Państwa Członkowskie, a zatem, z uwagi na skalę lub skutki proponowanych działań, zostaną lepiej (efektywniej) zrealizowane przez Wspólnotę.

Subsydiarność, w myśl Traktatu o Unii Europejskiej (z Maastricht), polega na podziale kompetencji (zadań) pomiędzy Wspólnotami Europejskimi i Państwami Członkowskimi. Subsidiarność nie dotyczy jednak jednostek podziału administracyjnego Państw jak np. landy, regiony, województwa, departamenty. Jeśli więc zasada subsydiarności stosowana jest np. w odniesieniu do samorządu terytorialnego w Niemczech, to dzieje się tak nie tyle z uwagi na wymogi unijne, lecz na mocy decyzji politycznej władz tego państwa. Poza tym Wspólnoty Europejskie są właściwe do wykonania określonych zadań tylko wtedy, gdy realizacja danej kompetencji przez Państwo Członkowskie wywiera wpływ na interesy innych Państw Członkowskich oraz gdy, ze względu na jedność prawną i gospodarczą, określone zadanie nie może być efektywniej wykonane przez Państwo Członkowskie.

Z drugiej strony Unia Europejska zobowiązana jest pozostawiać krajom członkowskim te sprawy, które one same mogą uregulować w najbardziej efektywny sposób. Traktatowy zapis dotyczący subsydiarności udowadnia, iż Unia Europejska nie zamierza przekształcić się ani w scentralizowane superpaństwo, ani w federację regionów. Dlatego też nieuzasadnione są obawy, że UE pragnie zawładnąć wszystkimi kompetencjami narodowymi swych Państw Członkowskich. Unia nie chce też doprowadzić do jakiegokolwiek likwidacji Państw, przekształcając się w jednolitą strukturę bez granic, z jednym rządem, parlamentem, systemem sądownictwa,

wojskiem czy policją. Za realizację zasady subsydiarności odpowiedzialna jest przede wszystkim Komisja Europejska, która rozstrzyga w procesie inicjatywy prawodawczej, czy określone zadania należy pozostawić w sferze rozwiązań wspólnotowych, czy też ich realizację przekazać na poziom Państw Członkowskich. Państwa Członkowskie z kolei, a ściślej ich rządy, mogą te zadania zrealizować same lub też przekazać je swym jednostkom administracji rządowej niższego szczebla lub administracji samorządowej.

Termin „suwerenność” związany jest z podmiotowością prawa międzynarodowego, która jest zdolnością do nabywania praw i zaciągania zobowiązań międzynarodowych. Według Ludwika Ehrlicha (autora pierwszego polskiego podręcznika prawa międzynarodowego), podmiotowość prawa międzynarodowego jest równoznaczna z suwerennością. Suwerenność państwa to, po pierwsze – jego samowładność, czyli prawna niezależność od jakichkolwiek czynników zewnętrznych i po drugie – całościowość, czyli kompetencja normowania wszystkich stosunków wewnątrz państwa. Na obecne rozumienie suwerenności wpływ mają: zwierzchność terytorialna, niepodległość i swobodny, wolny od ingerencji ustroj polityczny, społeczny i ekonomiczny, wynikający z zasady samostanowienia narodów oraz możliwość współżycia z innymi narodami na zasadach równości i obopólnych korzyści. Fakty interwencji zewnętrznej, dyskryminacja, ale i dobrowolne przystąpienie do wspólnoty terytorialnej oznaczają ograniczenia (naruszenia) suwerenności. Początek państwa i nabycia przez nie zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych oznaczają również początek suwerenności (tego państwa). W rozważaniach na temat suwerenności widać należy pod uwagę współzależności, które tworzą się między państwami budującymi określone związki integracyjne (np.: Unia Europejska). Suwerenność jest niewątpliwie obroną odrębności. Współzależności natomiast skłaniają często ku poszukiwaniu rozwiązań o charakterze unifikującym. Suwerenność jest obroną pewnych wartości tradycyjnych. Współzależności powodują najczęściej potrzebę działań o charakterze nowatorskim.

Suwerenność strzeże instytucji zewnętrznych państwa i wyłączności jego kompetencji. Współzależności domagają się często przystosowania sfery wewnętrznej w państwie do pewnych standardów międzynarodowych. Dla suwerenności celem nadrzędnym jest interes państwa i narodu. Współzależności skłaniają często do przyjmowania interesu wspólnego – grupy państw, regionu lub całej społeczności międzynarodowej.

Symbole i święto integracji europejskiej

Pierwszym najważniejszym symbolem integracji europejskiej jest flaga Zjednoczonej Europy, przejęta przez Unię Europejską w 1986 r. od Rady Europy i przedstawiająca krąg dwunastu złotych gwiazd na lazurowym tle. Krąg złotych gwiazd oficjalnie reprezentuje uniwersalizm, solidarność i harmonię między narodami Europy. Liczba tych gwiazd nigdy nie zmieniła się i nie ma związku z liczbą Państw Członkowskich UE. Dopatrywanie się symboliki chrześcijańskiej we fladze unijnej nie jest zupełnie bezpodstawne, bowiem twórcę projektu, Francuza Arsene Hertza, zainspirował opis wizerunku Najświętszej Marii Panny z Księgi Objawienia, 12.1.

Dzień Europy obchodzony jest 5 maja każdego roku. Uroczystość ta została jednak ogłoszona dla uczczenia utworzenia Rady Europy (5 maja 1949 r.), nie zaś Unii Europejskiej.

Natomiast Dzień Unii Europejskiej obchodzony jest 9 maja dla upamiętnienia publicznej prezentacji przez francuskiego ministra spraw zagranicznych Roberta Schumana Uroczystej Deklaracji zawierającej ideę powołania pierwszej Wspólnoty Europejskiej, tj. Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (9 maja 1950 r.).

Jako hymn europejski Komitet Ministrów Rady Europy zatwierdził 12 stycznia 1972 r. preludium *Ody do radości* (→ na załączonym CD-ROM-ie), IV części IX *Symfonii* Ludwiga van Beethovena, w aranżacji Herberta von Karajana. Hymn Rady Europy jest również hymnem Unii Europejskiej. Europejski hymn nie ma oficjalnego tekstu, co pozwala uniknąć protokolarnych komplikacji z wyborem odpowiedniej wersji językowej (i znaczeniowej) przy okazji jego oficjalnych wykonań.

Ścisłejsza współpraca (wzmocniona współpraca) lub elastyczność integracyjna (*flexibility*)

W większej i bardziej zróżnicowanej Unii Europejskiej elastyczność formalna i merytoryczna będzie jeszcze bardziej konieczna niż obecnie. Każde poszerzenie powiększa to zróżnicowanie. Nie można więc wykluczyć sytuacji, gdy przy bardziej zróżnicowanym składzie Państw Członkowskich część z nich będzie chciała iść „dalej i szybciej” niż pozostałe. Takiemu założeniu spróbowały sprostać Państwa Członkowskie, wprowadzając w tym zakresie stosowne zmiany do traktatów. Państwa te wzięły na sie-

bie ryzyko wprowadzenia do systemu UE elementów, które mogą przyspieszyć integrację w pewnych dziedzinach, ale też zagrozić jej dalszemu rozwojowi. Potwierdziły one tym samym koncepcję integracji opartą na formule *opting in* (w odróżnieniu od stosowanej już formuły *opting out*). Brak takiej możliwości uzasadniano przekonaniem, iż Państwa Członkowskie, przy braku wzajemnego porozumienia się w kwestii wspólnego interesu, będą coraz częściej skłaniały się ku współpracy poza Unią (jak w przypadku Porozumień z Schengen) lub poza klasycznymi ramami instytucjonalnymi Unii (np. strefa euro z dwunastoma obecnie uczestniczącymi w niej Państwami). Z drugiej strony, zdawano sobie sprawę, że tego rodzaju rozwiązania doprowadzić mogą do zachwiania instytucjonalnej równowagi Unii i pośredniej akceptacji nowej odmiany *Europy á la carte*. Opierałaby się ona na wybieraniu przez Państwa Członkowskie spośród spraw, których nie udało się wspólnie przyjąć, tylko tych spraw, których uregulowania podejmą się w węższym gronie.

W myśl Traktatu Amsterdamskiego – przyzwolenie na ściślejszą współpracę opatrzone kilkoma zastrzeżeniami wprowadzonymi do Traktatu o Unii Europejskiej (TUE):

- zostanie ona dopuszczona tylko wówczas, jeśli służyć będzie celom Unii oraz zachowaniu i służeniu jej interesom;
- opiera się na poszanowaniu traktatów i jednolitych ram instytucjonalnych;
- stosowana może być tylko w ostateczności, gdy państwa nie są w stanie rozwiązać problemów przy wykorzystaniu dotychczasowych procedur;
- musi być nią zainteresowana większość krajów członkowskich;
- nie może służyć ona naruszeniu kompetencji, praw, zobowiązań i interesów państw;
- każdy kraj, który tego chce i spełnia kryteria, musi mieć możliwość uczestniczenia w przedsięwzięciu, realizowanym już przez innych;
- ściślejszą współpracę należy wprowadzać w taki sposób, aby zachować dotychczasowy stan *acquis communautaire*;
- państwa nieuczestniczące nie przeszkadzają w realizacji tej formy współpracy krajom uczestniczącym.

Warunki wprowadzenia ściślejszej współpracy przyjęte w Traktacie Amsterdamskim a wprowadzone do Traktatu o Wspólnotach Europejskich (TWE) dotyczą:

- pozostawania w granicach kompetencji powierzonych Wspólnocie Europejskiej oraz wyeliminowania jej z zakresu obszarów kompetencji wyłącznej Wspólnoty, a także z regulacji dotyczących obywatelstwa Unii;
- zasady nienaruszalności polityk, działań lub programów Wspólnot Europejskich;
- zakazu stosowania jej, gdyby miało to prowadzić do dyskryminacji i przeszkód w wymianie handlowej między Państwami Członkowskimi oraz naruszać reguły konkurencji;
- zakazu naruszania protokołu włączającego *acquis* Schengen w ramy Unii Europejskiej;
- możliwości zablokowania podjęcia decyzji o współpracy (w Radzie UE) przez każde Państwo Członkowskie w powołaniu się na ważne i uzasadnione powody polityki krajowej.

Traktat Nicejski dokonał w tym względzie kilku istotnych zmian. W warunkach określonych w TUE dodano następujące warunki wprowadzenia współpracy już nie ściślejszej, a tzw. wzmocnionej:

- musi ona wzmacniać proces integracji zainteresowanych państw;
- nie może ona naruszać reguł Rynku Wewnętrznego, a także spójności gospodarczej i społecznej;
- obejmuje co najmniej 8 państw;
- Komisja Europejska jak i Państwa Członkowskie zostały zobowiązane do zachęcenia do udziału we współpracy jak największej liczby krajów.

Traktat Nicejski wyraźnie też przesądził, iż akty i decyzje przyjmowane w ramach ściślejszej współpracy nie staną się częścią *acquis* Unii i wiązać będą jedynie państwa w niej uczestniczące. Dlatego też Państwa Członkowskie zastosują, w zakresie, w jakim ich to dotyczy, te akty i decyzje, które będą wiążące jedynie dla Państw Członkowskich uczestniczących we wzmocnionej współpracy, znajdując bezpośrednie zastosowanie jedynie w odniesieniu do tych Państw.

Światowa Organizacja Handlu (*World Trade Organisation – WTO*). Wojna handlowa Unia Europejska – USA

Prezentacja Światowej Organizacji Handlu musi zostać poprzedzona charakterystyką GATT (ang.: *General Agreement on Tariffs and Trade*).

Układ Ogólny w Sprawie Cel i Handlu (GATT) zawarty został w 1947 r. przez 23 państwa (w 1994 r. w GATT uczestniczyło już 108 państw). Jego celem było usunięcie międzynarodowych barier handlowych. W 1986 r. otwarto (ósmą z kolei) Rundę GATT (tym razem w Urugwaju) przerwana w 1990 r. sporem (przede wszystkim USA i Francji) wokół handlu produktami rolnymi. Debatę wznowiono w 1992 r. Zakończyła się ona w 1994 r. zamknięciem Rundy Urugwajskiej oraz podjęciem decyzji o powołaniu Światowej Organizacji Handlu (*World Trade Organization*) w miejsce dotychczasowej GATT. Porozumienia kończące Rundę Urugwajską GATT zawierają postanowienia dotyczące m.in.: handlu usługami, klauzul ochronnych, handlowych aspektów polityki inwestycyjnej, barier technicznych w handlu, rolnictwa (m.in. handlu mlekiem i wołowiną) oraz lotnictwa cywilnego.

Układ o powołaniu Światowej Organizacji Handlu podpisano w Marrakeszu (Maroko) 15.04.1994 r. Uzupełnia go Główny Układ w sprawie Cel i Handlu. Oba te układy podpisały 124 państwa i weszły one w życie 1.01.1995 r. Układ WTO uzupełniają aneksy dotyczące m.in. wielostronnych układów o handlu towarami, usługami, ochrony własności intelektualnej oraz przeglądu mechanizmów polityki handlowej.

Światowa Organizacja Handlu odpowiada za wprowadzenie w życie, administrację i realizację wszystkich przyjętych układów. Pomaga też krajom członkowskim w prowadzeniu negocjacji handlowych. W strukturze instytucjonalnej WTO funkcjonują: Rada Generalna, Konferencja Ministerialna, Sekretariat WTO oraz Organ Rozwiązywania Sporów.

Polska od 1.01.1995 r. jest członkiem Światowej Organizacji Handlu.

Do zaostrenia europejsko-amerykańskiego konfliktu na forum Światowej Organizacji Handlu (WTO) doszło po przeprowadzeniu przez Komisję Europejską dochodzenia, w którym wykazano poważne luki w amerykańskim systemie kontroli sanitarnej mięsa eksportowanego do Europy. Chodzi w szczególności o zaniedbania w zakresie wykrywania w produktach mięsnych hormonów zakazanych w krajach Unii Europejskiej.

Chroiąc interesy konsumentów, Unia Europejska od dawna zakazuje importu mięsa zwierząt, których wzrost stymuluje się hormonami. Limity zawartości pestycydów w żywności są w USA o wiele korzystniejsze dla producentów, niż podobne ograniczenia w Unii Europejskiej. W USA dopuszcza się aż dwudziestokrotnie większą niż w UE zawartość pestycydów w wołowinie oraz pięciokrotnie większą zawartość DDT w tłuszczu zwie-

rzęcem. Nawet gdy dochodzi do przekroczenia tych i tak bardzo liberalnych norm, to – jak twierdzą autorzy raportu Komisji Europejskiej – amerykański Urząd Żywności i Leków bardzo często ociąga się z nakładaniem odpowiednich sankcji na producentów. To właśnie Stany Zjednoczone zgłaszają najwięcej skarg do Organu Rozwiązywania Sporów WTO, wyprzedzając w tej klasyfikacji Unię Europejską i Japonię. Udało im się wygrać z Europejczykami dwie prestiżowe sprawy na forum tej organizacji. W maju 1997 roku WTO uznała europejskie embargo na dostawy amerykańskiego mięsa za niezgodne z zasadami handlu międzynarodowego. Na początku września tego samego roku potępiła unijne regulacje dotyczące importu bananów, na mocy których krajom Afryki, Karaibów i Pacyfiku przyznano preferencje w tej dziedzinie kosztem zdominowanych przez Amerykanów korporacji międzynarodowych – Chiquita Brands, Castel i Cooke. W Waszyngtonie oświadczono, że Chiquita i inne firmy straciły w 1998 r. 520 mln dolarów, gdy Europejczycy postanowili nie honorować decyzji WTO, która mówi, że traktowanie karaibskich i afrykańskich bananów na preferencyjnych warunkach jest nielegalne. Jest pewne, że przedmiotem negocjacji będzie również kwestia genetycznie zmodyfikowanej żywności, na przykład soi, kukurydzy czy pomidorów, którą Stany Zjednoczone i Kanada chcą dostarczać w masowych ilościach na rynek europejski. Do chwili obecnej Światowa Organizacja Handlu nie zajmowała się tym problemem. Według reguł WTO każde państwo powinno traktować produkty żywnościowe tak samo, bez zwracania uwagi na sposób, w jaki zostały wytworzone. Pomimo tego, ulegając naciskom organizacji konsumenckich, Bruksela ociąga się z przyzwoleniem dla wejścia ulepszonych genetycznie produktów na europejski rynek. Chce między innymi zobowiązać producentów żywności do specjalnego etykietowania artykułów zawierających składniki pochodzące z genetycznie zmodyfikowanych organizmów.

Traktat Elizejski: Francja i Niemcy motorem integracji europejskiej

Według opinii analityków Francja i Niemcy uważane były przez długi czas za motor integracji europejskiej. Zgodna współpraca obu tych państw była gwarancją postępu integracji europejskiej.

Po drugiej wojnie światowej stosunki francusko-niemieckie nie należały do przyjaznych. W pierwszym okresie po II wojnie światowej największy wpływ na europejską politykę Francji miał jej prezydent, generał Charles de Gaulle. Rozumiał on doskonale potrzebę pojednania z Niemcami i wciągnięcia tego kraju w europejskie procesy integracyjne. Za jego sprawą Republika Federalna Niemiec stała się pełnoprawnym uczestnikiem tych procesów, będąc członkiem założycielem trzech Wspólnot Europejskich. Również politycy zachodnioniemieccy już od końca lat czterdziestych bardzo aktywnie włączyli się w debatę na temat przyszłości Europy.

Traktatem Elizejskim nazywany jest układ zawarty między Francją a RFN w sprawie współpracy. Podpisany został 22 stycznia 1963 r. przez prezydenta Francji Charles'a de Gaulle'a i kanclerza RFN Konrada Adenauera. Traktat ten stał się bazą dla współpracy francusko-niemieckiej w integrowaniu Europy. W części Układu dotyczącej „Programu” współpracy dokonano podziału na „Sprawy Zagraniczne” i „Obronę”. W zakresie „Spraw Zagranicznych” postanowiono, iż przed podjęciem każdej decyzji oba rządy będą konsultować się we wszystkich ważnych zagadnieniach polityki zagranicznej. Przedmiotem konsultacji stały się m.in. problemy dotyczące Wspólnot Europejskich, stosunki Wschód-Zachód i sprawy rozpatrywane przez organizacje międzynarodowe. Określono też obszary zacieśniania współpracy gospodarczej. W zakresie „Obronny” strony Układu postanowiły m.in.: zbliżyć swoje doktryny obronne, rozszerzyć wymianę personelu między siłami zbrojnymi, współpracować w zakresie opracowywania odpowiednich planów zbrojeniowych i przygotowywania planów sfinansowania tych zbrojeń oraz współdziałać na polu cywilnej obrony ludności. Istotną część Układu obejmuje również „Wychowanie i sprawy młodzieży”. Chodziło tu o: naukę języka, francuskiego i niemieckiego, uznawanie w obu krajach okresów nauki w szkołach, egzaminów, tytułów naukowych i dyplomów uniwersyteckich oraz współpracę w dziedzinie badań naukowych. Dla realizacji zapisanych w Układzie zadań i celów określono, iż szef państwa (Francja) i szef rządu (RFN) spotykać się będą przynajmniej dwa razy w roku. Ministrów spraw zagranicznych zobowiązano do czuwania nad wykonywaniem „Programu” jako całości, wyznaczając im narady co najmniej raz na trzy miesiące.

Faktem jest, iż współpraca francusko-niemiecka przeżywała swoje lepsze i gorsze dni. Pomijając jednak aspekty polityczne, współpraca obu tych

państw doskonale funkcjonowała i funkcjonuje w takich sferach, jak gospodarka, badania, technologia, turystyka, kultura i edukacja.

Niezaprzeczalnym sukcesem Francji i Niemiec było zawarcie w roku 1984 **umowy w Saarbrücken**, dotyczącej ułatwień w przekraczaniu wspólnej granicy, która stała się pierwowzorem umowy Schengen I z roku 1985. Umowy te były jednak zawierane poza systemem integracji europejskiej. Praktycznie nic pod tym względem się nie zmieniło, aż do Konferencji Międzyrządowej, która za sprawą tandemu: kanclerz RFN H. Kohl i prezydent Francji F. Mitterand oraz przy wsparciu ze strony Włoch i państw Beneluxu wypracowała Traktat o Unii Europejskiej przyjęty w Maastricht. Zawiera on wiele elementów koncepcji ponadnarodowej Unii. Traktat ten przełamał kryzys integracyjny zapoczątkowany za czasów prezydentury Charlesa de Gaulle'a.

Do wspomnianych spotkań na szczycie planowanych co 6 miesięcy dodano od stycznia 2001 r. spotkania w ramach tzw. **Procesu Blaesheim**. Są to nieformalne rozmowy między niemieckim szefem rządu i prezydentem Francji z towarzyszeniem ministrów spraw zagranicznych. Odbywają się one co 6–8 tygodni i dotyczą spraw europejskich. W przeciwieństwie do dialogu elizejskiego – mają one charakter niepublicznej wymiany poglądów na często trudne tematy. W ten sposób rozwiązano na przykład niemiecko-francuskie napięcia przed szczytem UE w Laeken w roku 2001, związane z projektem zbrojeniowym A-400 M, czy też ustalono szczegóły wdrożenia wschodniego rozszerzenia UE. Proces Blaesheim zdopingował też urzędników obu państw do bardziej intensywnej wymiany.

Czy więc tylko współpraca francusko-niemiecka mogła być motorem napędzającym europejską integrację? Warto wspomnieć, że w 1989 r. to właśnie Francja była najmniej entuzjastyczna wobec szybkiego zjednoczenia dwóch państw niemieckich; obawiała się zapewne, że zjednoczone Niemcy mogą przejść w partnerstwie Paryż-Berlin dominującą rolę. Mimo ochłodzenia wzajemnych relacji od połowy lat dziewięćdziesiątych, współpraca w niektórych dziedzinach, jak w interoperatywnym transporcie kolejowym czy w dziedzinie energii atomowej rozwijała się modelowo. Francusko-Niemiecka Współpraca Młodzieży była pierwowzorem dla Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży; kanał telewizyjny ARTE pozostaje najbardziej ambitnym w Europie.

Berlin i Paryż to z pewnością dwie najściślej współpracujące ze sobą unijne stolice. Od 40 rocznicy Traktatu Elizejskiego w roku 2003 konfe-

rencje na szczycie są uzupełnione wspólnymi obradami rządów obu państw, przy ministerstwach w jednym państwie są na stałe specjalni urzędnicy łącznikowi z drugiego. Niemcy i Francja zawsze starają się prezentować wspólne stanowisko na forum UE. Nie zawsze się to jednak udaje, np. w sprawie traktatu z Nicei doszło na szczycie do otwartej rozbieżności. W jej wyniku postanowiono, że szefowie MSZ Francji i Niemiec będą się spotykać co miesiąc.

Francja była jednym z głównych promotorów idei przyjęcia konstytucji europejskiej. Niemcy współpracowały ściśle z Francją podczas pracy Konwentu. Ratyfikacja konstytucji europejskiej przebiegła w RFN bez problemu. Jednakże kolejny cios zadany integracji europejskiej przez Francję to negatywny wynik referendum w sprawie ratyfikacji Traktatu Konstytucyjnego w 2005 r.

W przeszłości uważano, iż w integracji europejskiej nie dzieje się nic bez zgody Francji i Niemiec. W ostatnim czasie idea motoru niemiecko-francuskiego nieco osłabła. Ale też i osłabło powszechne przekonanie, że w UE największy wpływ na rozwój integracji mają jej najwięksi członkowie. W roku 2004 przystąpiło do UE 10 nowych państw a zatem i skomplikowały się zasady dochodzenia do kompromisów i mechanizmy głosowań. Wydaje się więc, że model francusko niemieckiego motoru integracji nie będzie już najważniejszym źródłem inspiracji w rozwoju UE.

Traktat Konstytucyjny i debata w sprawie jego ratyfikacji

Właściwa, formalna nazwa tego dokumentu brzmi: **Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy**. Mimo tej oryginalnej nazwy jest to umowa międzynarodowa. Jej projekt został przygotowany w wyniku prac Konwentu Europejskiego. Umowa została podpisana przez przedstawicieli wszystkich Państw Członkowskich Unii Europejskiej, w tym przez Polskę, 29 października 2004 r. w Rzymie. Tym samym nadal kraje członkowskie pozostają „Panami Traktatów Unijnych” i w pełni decydują o teraźniejszości i przyszłości integracji europejskiej. Umowa ta nie tworzy też żadnej nowej organizacji w miejsce obecnej Unii Europejskiej, a zgodnie z prawem UE ma przede wszystkim charakter rewizyjny, inaczej mówiąc – modyfikujący i porządkujący. Nie ma w niej także zapisów potwierdzających przekształcenie się Unii Europejskiej w ujednoczoną strukturę państwową (superpaństwo, Stany Zjednoczone Europy itp.).

Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy nazywany jest też Traktatem Konstytucyjnym. W treści traktatu używane jest także pojęcie „Konstytucja Europejska”, ale nazwa ta służyć ma jedynie propagowaniu nowego sposobu definiowania ram ustrojowych Unii Europejskiej.

Do najważniejszych postanowień Traktatu Konstytucyjnego zalicza się:

- fuzję (scalenie) w jednym akcie natury prawnomiędzynarodowej i konstytucyjnej dotychczasowych traktatów: Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską i Traktatu o Unii Europejskiej;
- rozwiązanie Wspólnoty Europejskiej i przyznanie Unii Europejskiej osobowości prawnej;
- wprowadzenie jasnego i precyzyjnego podziału kompetencji pomiędzy Państwami Członkowskimi a Unią Europejską;
- poprawę funkcjonowania instytucji Unii Europejskiej, m.in. poprzez powołanie Przewodniczącego Rady Europejskiej i Ministra Spraw Zagranicznych Unii Europejskiej;
- wprowadzenie nowego katalogu aktów prawnych UE (np. ustawa europejska, czy też europejska ustawa ramowa);
- zmiany w mechanizmie decyzyjnym Unii Europejskiej, szczególnie w zakresie „ważenia głosów” w Radzie Ministrów UE (uznanie liczby mieszkańców Państwa Członkowskiego jako ważnego elementu procesu podejmowania decyzji);
- rozszerzenie zakresu obowiązywania głosowania większością kwalifikowaną w Radzie;
- nadanie mocy prawnej Karcie Praw Podstawowych;
- umocnienie roli parlamentów narodowych;
- przyznanie prawa inicjatywy obywatelskiej co najmniej milionowi obywateli Unii;
- zmiany w zakresie rewizji Traktatu, m.in. w oparciu o konwent;
- istotne zmiany i przebudowa w ramach Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości oraz we Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa (łącznie z polityką obroną).

Traktat Konstytucyjny został dotychczas ratyfikowany przez podwójną większość – Państw Członkowskich (14) oraz ludności (53%). Z pewnością jego tekst będzie bazą dla przyszłych debat. Był on przecież rezultatem mozolnego kompromisu, wypracowanego nie tylko przez przedstawicieli rządów, lecz także 28 parlamentów krajowych i Parlamentu Europejskiego.

Analiza debaty referendalnej we Francji i Niderlandach pozwala wyróżnić wspólne i odmienne argumenty przeciw Traktatowi Konstytucyjnemu, którymi posługiwano się w intensywnej kampanii referendalnej.

Do argumentów przeciwko temu Traktatowi wspólnych, tj. przytaczanych zarówno we Francji jak i w Niderlandach, zalicza się:

- brak zaufania obywateli do Konstytucji UE odbieranej przez społeczeństwo jako projekt elit (rządzących), którzy już od dawna budują Europę ponad głowami ludzi;
- nieudolność władz, a tym samym Unii Europejskiej w zakresie rozwiązywania podstawowych problemów obywateli, takich jak bezrobocie, pomoc socjalna, wyżka cen itp.
- obawa przed budowaniem superpaństwa europejskiego w miejsce dotychczasowych krajów członkowskich;
- nieufność wobec dotychczasowego i kolejnych etapów rozszerzania Unii Europejskiej, włącznie z niechęcią wobec solidarności finansowej z nowymi członkami;
- brak klarowności i zrozumienia zapisów zawartych w Traktacie Konstytucyjnym.

We Francji w debacie przedreferendalnej dominowały argumenty dotyczące:

- odrzucenia wizji Europy opartej na modelu brytyjskim skoncentrowanym na liberalnych i wolnorynkowych ideałach w gospodarce;
- protestu wobec sposobu postępowania władz francuskich i instytucji UE obarczanych przez Francuzów odpowiedzialnością za kryzys ich modelu państwa socjalnego w świecie globalizacji;
- obawy o krajowy rynek pracy, który może zostać zdominowany przez obywateli nowych krajów członkowskich („strach przed polskim hydraulikiem”);
- samych polityków – protest przeciwko „reżimowi Chiraka”, podział w sprawie konstytucji w Partii Socjalistycznej.

W Niderlandach natomiast dominowały przede wszystkim argumenty dotyczące:

- zagrożeń dla tożsamości kraju, przede wszystkim związanych z ekspansją islamu w Niderlandach i poza nią, w kontekście rozszerzenia UE o Turcję;
- nieufności wobec cudzoziemców po zabójstwach Pima Fortuyna i Theo van Gogha;

- rezygnacji z budowy Europy politycznej opartej na dominacji francusko-niemieckiej;
- walki z wszechobecną biurokracją unijną;
- negatywnego stosunku Holendrów do wspólnej waluty euro i do statusu tzw. płatnika netto.

Jakkolwiek po wyborach wiosną 2007 r. sytuacja w obu krajach może ulec zmianie, to można przypuszczać, że w wypadku powrotu do idei referendum istnieje niebezpieczeństwo, iż większość argumentów wynikać będzie zapewne bardziej z kontekstu politycznego na szczeblu narodowym, europejskim i globalnym – niż z tekstu samej konstytucji.

Podsumowując debaty narodowe przed ratyfikacją konstytucji europejskiej, należy stwierdzić, iż nie miały one wiele wspólnego z samą jej treścią. Okazało się, że nadmiar goryczy spowodowany trudną sytuacją społeczną w poszczególnych krajach przeważał nad argumentami zwolenników konstytucji. W najbliższych latach trudno będzie uzyskać poparcie dla powrotu do idei konstytucji w jej obecnym kształcie.

Traktaty Wspólnot Europejskich i Traktaty Unii Europejskiej

Traktaty, zwane wspólnotowymi, stały się podstawą wspólnego porządku prawnego i politycznego między państwami europejskimi, które od 1951 r. do dziś zdecydowały się przystąpić do Wspólnot Europejskich/Unii Europejskiej. Nikt dziś nie ma wątpliwości, że bez Wspólnot nie istniałaby dziś Unia Europejska z wszystkimi jej zdobyczami: Wspólną Polityką Zagraniczną i Bezpieczeństwa, Wymiarem Sprawiedliwości i Sprawami Wewnętrzными, Unią Gospodarczą i Walutową (ze wspólną walutą Euro), czy prawami obywatela Unii Europejskiej.

I. Traktat Paryski

Był to traktat powołujący Europejską Wspólnotę Węgla i Stali; podpisany został 18.04.1951 r. w Paryżu przez Belgię, Niderlandy, Francję, Luksemburg, RFN i Włochy. Wszedł w życie 25.07.1952 r. Organami tej Wspólnoty do 1967 r. były m.in. Wysoka Władza (później Komisja Europejska) oraz Specjalna Rada Ministrów (później Rada Ministrów). Zawarcie Traktatu doprowadziło do skutecznej integracji w dziedzinie produkcji i handlu węglem i stalą. Traktat wygaśł po 50 latach.

II. Traktaty Rzymskie

Chodzi o dwa Traktaty (przyjęte na czas nieograniczony), powołujące do życia Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG) – obecna nazwa: Wspólnota Europejska i Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (Euratom). Podpisane zostały w Rzymie 25.03.1957 r. przez Belgię, Włochy, Francję, Niemcy, Luksemburg i RFN.

Weszły w życie 1.01.1958 r. Traktaty te uzupełniono i zmieniono m.in. w **Jednolitym Akcie Europejskim (JAE)** z 1986 r.

JAE wszedł w życie 1.07.1987 r. Zmieniał i uzupełniał trzy Traktaty o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. Główne postanowienia JAE to: włączenie Rady Europejskiej do systemu instytucji wspólnotowych, utworzenie podstaw prawnych dla Europejskiej Współpracy Politycznej (koordynacja polityki zagranicznej Państw Członkowskich) oraz utworzenie → Rynku Wewnętrznego (do końca 1992 r.). Zmieniono też procedurę → podejmowania decyzji w Radzie UE, rezygnując w niektórych przypadkach z jednomyślności na rzecz kwalifikowanej większości (szczególnie w sprawach dotyczących Rynku Wewnętrznego). Wzmocniono także kompetencje → Parlamentu Europejskiego (tzw. procedura współpracy z Radą Unii Europejskiej).

Od momentu przyjęcia JAE zaprzestano stosowania tzw. kompromisu luksemburskiego (z 1966 r.).

Traktaty wspólnotowe zostały także znowelizowane traktatami unijnymi: Traktatem o Unii Europejskiej (z Maastricht – 1992 r.), Traktatem Amsterdamskim (1997 r.) i Traktatem Nicejskim (2001 r.).

Koncepcje przekształcenia Wspólnot Europejskich w Unię pojawiały się już od lat pięćdziesiątych ub. wieku. Istotnym dokumentem zapowiadającym powstanie UE była tzw. Deklaracja Stuttgarcka, przyjęta przez Radę Europejską w czerwcu 1983 roku. W Deklaracji tej wyrażono potrzebę ustanowienia Unii Europejskiej. Uroczysta Deklaracja do dziś jest postrzegana jako pierwszy krok do pogłębiania procesu integracji europejskiej, którego częścią miała być m. in. wspólna polityka zagraniczna Państw Członkowskich. Deklaracja przewidywała również poprawę współpracy instytucjonalnej, harmonizację prawa, jak również realizację konkretnych celów integracji gospodarczej.

Natomiast geneza traktatów, które umownie nazywane są traktatami Unii Europejskiej, sięga roku 1991 r., kiedy to w holenderskim mieście

Maastricht Państwa Członkowskie ówczesnych trzech Wspólnot Europejskich podjęły historyczną decyzję o powołaniu Unii Europejskiej. Kształt przyjętych w Traktacie o Unii Europejskiej zmian nie miał charakteru ostatecznego. Potwierdzał to zapis traktatowy, który zakładał, że w roku 1996 dojdzie do zwołania Konferencji Międzyrządowej w celu dokonania nowelizacji regulacji przyjętych w Maastricht. Efektem tej Konferencji było z kolei przyjęcie w czerwcu 1997 r. Traktatu Amsterdamskiego (wszedł w życie 1 maja 1999 r.), a następnie w lutym 2001 r. – Traktatu Nicejskiego (wszedł w życie w lutym 2003 r.).

III. Traktat z Maastricht – Traktat o Unii Europejskiej

Traktat ten dokonał zmian w Traktacie Paryskim (Europejska Wspólnota Węgla i Stali) i Traktatach Rzymskich (Wspólnota Europejska i Europejska Wspólnota Energii Atomowej). Jego tekst podpisany został w holenderskim mieście Maastricht 7.02.1992 r. Wszedł w życie 1.11.1993 r. Traktat składa się z 3 zasadniczych części:

- 1) zmiany w Traktatach o powołaniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej – EWG (traktat zamieniał jej nazwę na Wspólnota Europejska), Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (te trzy wspólnoty w myśl Traktatu Amsterdamskiego utworzyły pierwszy „filar” Unii Europejskiej);
- 2) utworzenie systemu → Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (drugi „filar” Unii Europejskiej),
- 3) współpraca w dziedzinie → Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych (trzeci „filar” Unii Europejskiej). Traktat uzupełnia 17 protokołów i 33 deklaracje. Od dnia wejścia w życie nie jest możliwe członkostwo we Wspólnotach: przystąpić można jedynie do Unii. Jednakże Unia nie posiada osobowości prawnej,

IV. Traktat Amsterdamski

Szczyt szefów Państw i rządów Unii Europejskiej, który odbywał się od 16 do 17 czerwca w Amsterdamie, zakończył trwającą od marca 1996 r. Konferencję Międzyrządową (IGC). Nowy Traktat przyjęty został 17 czerwca 1997 r. (podpisano go 2 października 1997 r. a wszedł w życie 1 maja 1999 r.). Zawiera bardzo istotne zmiany w pierwotnym prawie traktatowym Unii Europejskiej.

Traktat Amsterdamski wprowadzał nowe zapisy:

- o przestrzeganiu zasad wolności i demokracji, praw człowieka i podstawowych wolności (odwołano się tu do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka). Traktat określa tryb ewentualnego zawieszenia niektórych praw wynikających z członkostwa w UE w przypadku poważnego i trwałego naruszenia przez dany kraj członkowski wspomnianych wyżej praw i wolności;
- dotyczące możliwości podjęcia przez Radę Unii (z inicjatywy Komisji) działań mających na celu przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię, wiek, inwalidztwo i orientację seksualną;
- tytułu IV Traktatu o Wspólnocie Europejskiej dotyczące Przestrzeni (Obszaru) Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (w tym azyl, migracje, wizy);
- protokołu podpisanego przez 13 krajów członkowskich włączającego dorobek prawny współpracy państw grupy → Schengen (normy prawne zawarte w dwóch Porozumieniach z Schengen) do *acquis communautaire*;
- protokołu dotyczącego → subsydiarności;
- dotyczące nowego trybu zewnętrznej reprezentacji UE w dziedzinie WPZiB; Unię reprezentować będzie urząd przewodniczącego wspierany przez Sekretarza Generalnego Rady jako Wysokiego Przedstawiciela ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa.

W Traktacie Amsterdamskim znalazły się również zapisy dotyczące → ściślejszej współpracy (bliższa współpraca – ang.: *closer cooperation, flexibility*). Współpraca ta nie może m. in. naruszać jednolitych ram instytucjonalnych Unii ani wpływać na zmianę dotychczasowego *acquis communautaire*. Współpraca ta ma być środkiem ostatecznym i musi być nią zainteresowana większość krajów członkowskich.

Traktat z Amsterdamu był traktatem kontynuacji, ale nie był traktatem przełomu. W odróżnieniu od Traktatu z Maastricht, nie otwiera on nowych dziedzin współpracy takich jak Unia Gospodarcza i Walutowa. Większość jego końcowych postanowień jest wynikiem doraźnych politycznych kompromisów podyktowanych przede wszystkim obawą przed narastaniem w społeczeństwach krajów członkowskich nastrojów eurosceptycznych.

V. Traktat Nicejski

W godzinach porannych 11 grudnia 2000 r. zakończył się w Nicei najdłuższy szczyt Rady Europejskiej w historii Wspólnot Europejskich i UE (rozpoczął się 7 grudnia). Jego tematem była przede wszystkim reforma instytucjonalna, warunkująca przyjęcie do Unii Europejskiej nowych Państw Członkowskich. Szczyt w Nicei musiał się uporać z kwestiami, których nie udało się pozytywnie załatwić podczas ostatniej Konferencji Międzyrządowej zakończonej podpisaniem w 1997 r. Traktatu Amsterdamskiego (tzw. *left overs*).

Podczas spotkania w Nicei szefowie państw i rządów krajów UE skoncentrowali się na trzech zasadniczych sprawach:

- ogólnej liczbie komisarzy w Komisji Europejskiej oraz ich przydziały dla poszczególnych Państw Członkowskich;
- zasadzie podziału głosów w Radzie podczas głosowania za pomocą kwalifikowanej większości;
- rozszerzeniu zasady głosowania w Radzie za pomocą większości kwalifikowanej na nowe dziedziny (kosztem uszczuplenia zakresu, dla którego obowiązywała jednomyślność).

Reforma instytucji Wspólnot Europejskich oraz Unii Europejskiej, umożliwiająca ich sprawne funkcjonowanie przed i po rozszerzeniu UE, stała się podstawą zmian wniesionych przez podpisany podczas szczytu Traktat Nicejski. Zmiany te oceniane są różnorodnie. Dla krajów kandydujących do UE były one niewątpliwie zadowalające. Unia Europejska po ratyfikacji Traktatu Nicejskiego, co nastąpiło w lutym 2003 r., była gotowa do rozszerzenia na nowe kraje. Pozytywny wynik szczytu Rady Europejskiej w Nicei był warunkiem uzyskania przez UE „gotowości strukturalnej” przyjęcia kolejnych państw.

Transformacja ustrojowa państw Europy Środkowo-Wschodniej a integracja europejska

„Jesień Narodów” – w ten sposób nazwano rewolucyjne wydarzenia w Europie Środkowo-Wschodniej. Spowodowały one załamanie funkcjonowania Układu Warszawskiego i → Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG), a tym samym systemu realnego socjalizmu w krajach tego regionu. Przesłanki procesu, który doprowadził do Jesieni Narodów ‘89

stworzyły zmiany systemowe: tzw. „pierestrojka” w ZSRR oraz sukces opozycji solidarnościowej w wyborach parlamentarnych w Polsce (4 VI 1989). Drugim po Polsce krajem objętym tym procesem były Węgry. Wniesiono tam zasadnicze poprawki do konstytucji, następnie przeprowadzono referendum w sprawie reform dotychczasowego systemu państwa, aby wreszcie w rozmowach rządu z opozycją (XI 1989) ustalić termin wolnych wyborów do parlamentu. Trzecim krajem była Niemiecka Republika Demokratyczna. Na czwartym miejscu znalazła się Czechosłowacja, gdzie wydarzenia rozpoczęły się wielką demonstracją (XI 1989), aby w sześć dni później doprowadzić do zmiany konstytucji, a po miesiącu do wyboru prezydenta Vaclava Havla – lidera demokratycznej opozycji (była to tzw. aksamitna rewolucja). Następnym państwem, które włączyło się w nurt zmian politycznych była Bułgaria.

Widownią przemian stała się również Rumunia, gdzie rozegrały się krwawe wydarzenia i przejęcie władzy przez Front Ocalenia Narodowego. Do cech charakterystycznych Jesieni Narodów '89 należało odrzucenie podstawowych zasad realnego socjalizmu, takich jak kierownicza rola partii robotniczej (w Polsce była nią Polska Zjednoczona Partia Robotnicza), monopol jednej ideologii, państwowa gospodarka planowa oraz podporządkowanie ZSRR (m.in. przez Układ Warszawski i RWPG). Społeczeństwa państw Europy Centralnej i Wschodniej zaczęły spoglądać na Zachód – przyjęcie modelu demokracji zachodnioeuropejskiej i gospodarki wolnorynkowej zaczęto z czasem traktować jako etap na drodze do uzyskania członkostwa w strukturach takich jak Rada Europy, NATO czy Wspólnoty Europejskie.

Transport i Sieci Transeuropejskie

Polityka transportowa stanowi jeden z istotnych elementów urzeczywistniania Rynku Wewnętrznego Unii Europejskiej. Do głównych jej celów zaliczyć należy regulację wspólnych zasad dotyczących transportu międzynarodowego (w tym tranzytu) oraz eliminację dyskryminacji w transporcie międzynarodowym. Unia Europejska działa też aktywnie na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa transportu oraz ustanowienia i rozwoju transportowych sieci transeuropejskich (w ramach tzw. *Trans-European Networks*). Z pieniędzy Unii Europejskiej w tym zakresie współfinansowane są budowy autostrad, połączeń kolejowych (w tym szybkiej kolei), lotnisk

i połączeń kolejowo-drogowych (tzw. transport kombinowany). W zakresie transportu samochodowego Państwom Członkowskim udało się prawie ujednoczyć podatki transportowe oraz uregulować kwestię opłat za transport ciężki. Jeżeli chodzi o transport kolejowy, Komisja Europejska przedstawiła schemat rozwoju europejskiej sieci kolei ekspresowej do roku 2010. Zmiany zachodzą także w zakresie transportu lotniczego.

Regulacje prawne transportu unijnego najlepiej zobrazują dwa przykłady. Pierwszy dotyczy transportu zwierząt.

Często docierają komunikaty informujące, że coraz więcej zwierząt ubojowych pada w wyniku wyczerpującego transportu przez całą Europę. Dzieje się tak, chociaż od 1.01.1997 r. zwierzęta w całej UE, które transportowane są w zwykłych pojazdach, po 8 godzinach transportu muszą zostać poddane 24-godzinnej przerwie, podczas której zostaną napojone i nakarmione. Jeżeli natomiast pojazdy są klimatyzowane, wyposażone w dostateczną ilość wyłożenia ze słomy, jak i zaopatrzone w urządzenia do picia i pasienia, czas transportu może, w zależności od gatunku zwierząt, wynosić nieprzerwanie do 24 godzin.

Drugi przykład związany jest z tranzytem ciężarówek przez Alpy.

Dzięki umowie tranzytowej pomiędzy Unią Europejską a Austrią i Szwajcarią zagwarantowano, że maksymalny ciężar samochodu ciężarowego przejeżdżającego przez Austrię wynosi 38 ton, natomiast dla przejazdu przez Szwajcarię wynosi on tylko 28 ton. Wprowadzony został system punktów ekologicznych w ramach wspólnotowej polityki drogowej (komunikacyjnej), który prowadzi do tego, że coraz mniej ciężarówek obciążających środowisko może przejechać przez Alpy. Założono konkretny cel, tzn. zredukowanie emisji tlenu azotu o 60% w okresie od 1993 do 2003 roku. Punkty ekologiczne kontrolują emisję tlenu azotu oraz ilość przejechanych samochodów ciężarowych.

Trybunały Unii Europejskiej i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości

Jakkolwiek zarówno Trybunał Obrachunkowy jak i Trybunał Sprawiedliwości mają w swej nazwie słowo „trybunał” – tylko jeden z nich spełnia rolę sądu – Trybunał Sprawiedliwości.

Trybunał Sprawiedliwości jest Instytucją i organem wspólnot europejskich (Wspólnota Europejska oraz Europejska Wspólnota Energii Atomowej). Trybunał zapewnia przestrzeganie prawa przy stosowaniu traktatów. Składa się z 25 sędziów. Wspierany jest przez 8 rzeczników generalnych, których zadaniem jest publiczne przedstawianie tzw. umotywowanych opinii na temat spraw rozpatrywanych przez Trybunał. Umotywowana opinia jest niewiążącym projektem przyszłego orzeczenia.

Przy Trybunale Sprawiedliwości działa **Sąd Służby Publicznej UE** oraz **Sąd Pierwszej Instancji**. Są one właściwe do rozpatrywania i rozstrzygania w pierwszej instancji sporów m.in.: Wspólnot Europejskich z pracownikami ich instytucji, czy też osób fizycznych i prawnych z instytucjami Wspólnot.

Trybunał Sprawiedliwości przede wszystkim orzeka o zgodności aktów prawnych wydawanych przez instytucje Wspólnot z traktatami Wspólnot. Rozpoznaje też spory pomiędzy Państwami lub między Komisją Europejską a Państwami wynikające ze stosowania prawa europejskiego. Od początku istnienia Trybunału (1953 r.) złożono do niego ok. 13 tys. wniosków. Rocznie przed Trybunałem toczy się ok. 550 procesów. Ok. 2/3 kończy się orzeczeniem. Najczęściej stroną (zarówno jako pozwany i powód) występującą przed Trybunałem jest Komisja Europejska, a spośród Państw Członkowskich – Włochy.

Kanonem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich nazywamy grupę spraw sądowych, które miały charakter decydujący dla rozwoju i przestrzegania europejskiego prawa wspólnotowego. Wśród nich wyróżniają się:

1. Sprawa Cassis de Dijon

W 1979 r. Trybunał orzekł, że produkt wytworzony legalnie i sprzedawany w jednym z Państw Członkowskich może być sprzedawany w każdym kraju członkowskim Wspólnot bez żadnych ograniczeń. Nazwa sprawy pochodzi od nazwy francuskiego likieru z owoców czarnej porzeczki. Zachodnioniemiecki przemysł monopolowy starał się o wydanie zakazu jego importu, gdyż zawartość alkoholu w tym likierze (18%) była poniżej minimum (25%) niemieckich norm dotyczących likierów. Trybunał nie przyjął tego argumentu, potwierdzając formalnie zasadę swobodnego przepływu towarów.

2. Sprawa Van Gend en Loos

Sprawa ta dotyczyła kwestii interpretacji Traktatu ustanawiającego EWG, który w art. 12 zabraniał wprowadzania nowych cel i opłat o podobnym charakterze w obrocie handlowym pomiędzy Państwami Członkowskimi, a także podnoszenia opłat już istniejących. Firma Van Gend en Loos uważała, że podwyższenie opłaty celnej na formaldehyd przez Holandię nastąpiło z pogwałceniem prawa wspólnotowego. Trybunał potwierdził takie stanowisko i stworzył tym samym zasadę bezpośredniej skuteczności, uznając, iż niezależnie od ustawodawstwa krajowego, prawo wspólnotowe przyznaje prawa bezpośrednio jednostkom oraz, że jednostki te mogą dochodzić tych praw przed sądem krajowym.

3. Sprawa Costa przeciwko ENEL

W tej sprawie Trybunał stwierdził, iż prawo wspólnotowe stanowi odrębny porządek prawny, który funkcjonuje obok prawa krajowego i prawa międzynarodowego. W razie niezgodności prawa Państw Członkowskich z regulacjami wspólnotowymi Państwa te powinny zmienić swoje ustawodawstwo. Trybunał potwierdził tym samym, że żadne normy prawa krajowego nie mogą mieć pierwszeństwa przed prawem wspólnotowym.

4. Sprawa Francovich

W tym przypadku Trybunał potwierdził, że przyjęcie dyrektywy przez Radę Ministrów Wspólnot Europejskich może nadać stosowne uprawnienia obywatelom Państw Członkowskich, nawet w przypadku, gdy Państwo Członkowskie nie przeniosło (nie dokonało transpozycji) dyrektywy do swego Państwa narodowego. W rezultacie tego osoba, która ponosi szkody w następstwie zaniechania przeniesienia prawa może w myśl tego orzeczenia domagać się rekompensaty od władz swojego państwa. Nazwa sprawy pochodzi od nazwiska pracownicy pewnej włoskiej firmy, która zbankrutowała. Dyrektywa wspólnotowa z 1980 r., stanowiąca o ochronie pracowników w przypadkach niewypłacalności firm nie została jednak przetransponowana do prawa włoskiego. Trybunał zdecydował, że Francovich może żądać odpowiedniej rekompensaty od państwa włoskiego, mimo iż prawo takie nie obowiązywało w czasie jej zwolnienia ze zbankrutowanego przedsiębiorstwa.

5. Sprawa Van Duyn

W tym przypadku Trybunał potwierdził bezwarunkowość swobody przepływu osób. Nazwa sprawy pochodzi od nazwiska holenderskiej członkini kościoła scientologicznego, która w roku 1973 nie otrzymała prawa wjazdu do Zjednoczonego Królestwa, aby podjąć pracę w Hubbard College of Scientology w East Grinstead. Władze brytyjskie uzasadniały odmowę tym, że „niepożądane” jest wpuszczenie do kraju osób mających zamiar pracować dla kultu, który uważają za „społecznie szkodliwy”. Trybunał nie zgodził się z taką decyzją władz brytyjskich, tym samym Pani van Duyn uzyskała prawo wjazdu i pobytu w Zjednoczonym Królestwie.

Trybunał Obrachunkowy jest również Instytucją dwóch Wspólnot Europejskich (Wspólnota Europejska oraz Europejska Wspólnota Energii Atomowej) i Unii Europejskiej. Trybunał kontroluje przede wszystkim rachunki, poprzez badanie wszystkich dochodów i wydatków Wspólnot. Do jego zadań należy również kontrola czy finansami wspólnotowymi zarządzano właściwie i zgodnie z prawem.

Trybunał Obrachunkowy wspiera więc Parlament Europejski i Radę Unii Europejskiej w wykonywaniu ich uprawnień kontrolnych w zakresie realizacji budżetu. W jego skład wchodzi 25 rewidentów (członków Trybunału) mianowanych przez Radę Unii (w porozumieniu z Parlamentem Europejskim) na okres 6 lat. Pamiętajmy, że Trybunał Obrachunkowy nie jest sądem.

Turcja a integracja europejska

Jakkolwiek na szczycie Rady Europejskiej w Helsinkach (1999 r.) Turcja została oficjalnie wpisana na listę państw kandydatów do członkostwa w Unii Europejskiej a jesienią 2005 r. rozpoczęły się negocjacje członkowskie – kraj ten nie może być jeszcze pewien, że faktycznie stanie się członkiem UE (Turcja złożyła już w 1987 r. wniosek o członkostwo). Dlaczego zatem większość krajów UE nie chce przyjąć do wspólnotowego grona Turcji, należącej do NATO?? Wśród powodów podaje się konflikt z Grecją (okupacja Cypru północnego i nieuznawanie Cypru jako państwa) oraz nieprzestrzeganie praw człowieka. Turcja uwiękła jest w konflikty i nie zawsze przestrzega praw człowieka, o czym świadczą m.in. represje wobec tych, którzy podają w wątpliwość sens obecnej polityki wobec mniejszo-

ści kurdyjskiej. Turcja to również 60 mln muzułmanów, przed którymi Unia musiałaby otworzyć swe granice (Turcja liczy ogółem 70 mln mieszkańców). Przyjęcie Turcji, która pod względem gospodarczym znacznie ustępuje nawet biednym państwom Unii, oznaczałoby również prawdopodobny początek wielkiej fali migracji. Uważa się, że kraje Unii, które i tak mają dość problemów z napływem imigrantów, w znacznej części przybyłych ze świata islamu, bardzo się tego obawiają. Turcja dołączyłaby też do grona tych państw, które wymagają pomocy gospodarczej, a przy jej terytorium i liczbie ludności byłoby to dla Unii duże obciążenie.

Dla UE wygodna jest więc obecna sytuacja, gdyż z Turcją łączy ją od 1996 r. jedynie unia celna. To Unia Europejska bowiem odniosła większe korzyści z wzajemnego otwarcia rynków. Europejski eksport na rynek turecki rośnie znacznie szybciej niż wartość eksportu Turcji. W efekcie w ciągu ostatnich dwóch lat deficyt handlowy Turcji wzrósł dwukrotnie, do 10 mld dolarów. Jednocześnie Turcja od kilku lat odnotowuje silny wzrost gospodarczy (2002: +7,8%, 2003: +5,9%, 2004: +10%).

Polska polityka w kwestii przyjęcia Turcji do UE stanęła przed trudnym dylematem. Nie sposób bowiem dziś przewidzieć, czy jej przyjęcie przyspieszy, czy też opóźni przyszłe członkostwo Ukrainy w UE i czy zachodzi między tymi procesami jakakolwiek zależność.

Trzeba też pamiętać, że od roku 2007 we Francji konieczne będzie przeprowadzanie referendum o zgodę na rozszerzenia UE o nowe państwa.

Unia Europejska – osobowość prawna, definicja i cele

W aktualnie najnowszym traktacie unijnym, czyli w Traktacie Nicejskim, nie znalazł się przepis mówiący o osobowości prawnej Unii Europejskiej. W dyskusji nad zmianami traktatowymi (jeszcze przed przyjęciem Traktatu Amsterdamskiego) pojawił się projekt artykułu A Traktatu o Unii Europejskiej, który mówił, że Unia korzystać będzie z osobowości prawnej w stopniu koniecznym do realizacji jej celów. W praktyce sprowadzałoby się to do tego, że Unia występowałaby jako samodzielny podmiot prawa międzynarodowego jedynie w zakresie filaru II (Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa) i filaru III (Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne). Traktat z Amsterdamu nie rozstrzygnął więc problemu mnogości podmiotów reprezentujących Wspólnotę i jej Państwa Członkowskie, a także praktycznej kwestii akredytacji przedstawicielstw Państw

Członkowskich i krajów trzecich (formalnie mogą one nadal być akredytowane przy Wspólnotach Europejskich, ale nie przy Unii Europejskiej).

Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy przewiduje natomiast, iż Unia posiadać będzie osobowość prawną. Nadal jednak w obecnym stanie prawnym osobowością taką dysponują jedynie Wspólnota Europejska oraz Europejska Wspólnota Energii Atomowej (Euroatom). W tej sytuacji przyjmuje się za prawnikami konstrukcję polegającą na tym, iż Unia Europejska nie posiada zdolności do bycia stroną traktatów (mimo wyjątków od tej zasady) i korzysta z osobowości prawnej Wspólnoty Europejskiej (Wspólnot Europejskich).

Do formalnego powołania Unii doszło z mocy Traktatu z Maastricht, który wszedł w życie 10 lat później, tj. 1 listopada 1993 r. Unia Europejska nie jest państwem związkowym, lecz nowym typem związku między państwami. Głównym zadaniem Unii Europejskiej jest organizacja współpracy między krajami członkowskimi i między ich mieszkańcami. Unia stała się związkiem równoprawnych uczestników, a nie procesem podporządkowywania jednych drugim.

Do najważniejszych celów Unii należy zapewnienie bezpieczeństwa, postępu gospodarczego i społecznego oraz ochrona wolności, praw i interesów obywateli. Unia Europejska respektuje tożsamość narodową Państw Członkowskich, ich historię, tradycję i kulturę. Unia Europejska to gwarancja: pokoju, demokracji, praw człowieka, prywatnej własności i wolnego rynku. Unia Europejska to również wspólnota interesów i współzależności, a głównym zasadniczym zadaniem jest zapewnienie obywatelom Państw Członkowskich dobrobytu i postępu cywilizacyjnego. Unia wspiera się na trzech filarach – trzech przestrzeniach prawnych. Pierwszy, o charakterze gospodarczym, to dwie Wspólnoty Europejskie: Wspólnota Europejska (WE – dawna EWG) oraz Europejska Wspólnota Energii Atomowej (Euratom). Filar ten opiera się na → Rynku Wewnętrznym oraz Unii Gospodarczej i Walutowej a także unii celnej. Unia celna obejmuje całą wymianę towarową oraz zakaz nakładania między Państwami Członkowskimi ceł przywozowych i wywozowych oraz opłat mających ten sam skutek; wprowadza również wspólną taryfę celną w stosunkach z państwami trzecimi. W pierwszym filarze istnieją także elementy polityczne, jak np. instytucja → obywatelstwa UE. Drugim filarem jest Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa. Trzeci filar obejmuje zadania z zakresu Wspólpracy Policji i Sądów w Sprawach Karnych.

Unia Europejska – unia polityczna – finał integracji europejskiej (*finalité politique*)

Integracja europejska to proces rozwijający się dynamicznie, pełen wzlotów i kryzysów na przemian. Czy istnieje ostateczny kres tego procesu – kiedy ulegnie on „wypełnieniu” i zostanie uznany za zakończony? Czy Unia stanie się w przyszłości jednolitą strukturą polityczną, czy też, jak wielu sądzi, będzie dryfowała w kierunku strefy wolnego handlu?

Unia Europejska jest jednak bez wątpienia wspólnotą wartości. Są nimi demokracja i wolność jednostki, przywiązanie do rządów prawa i społeczeństwa obywatelskiego. Wartościami społeczeństw Państw Członkowskich są także pokój i solidarna pomoc słabszym oraz różnorodność ich tożsamości narodowych i tradycji kulturowych

Unia Europejska, chociaż dba o zapewnienie pokoju, nie jest jednak wspólnotą obronną. Istniała próba jej utworzenia, lecz pomysł ten upadł w roku 1954. UE swoją ochronę militarną znalazła formalnie w NATO – a faktycznie w USA. Preambuły do traktatów założycielskich mówią o „coraz ściślejszej” Unii narodów Europy. Takie stwierdzenie otwierałoby perspektywę federalistyczną. Trudno dziś jednak o niej mówić, skoro sama UE nie posiada nawet osobowości prawnej i posługuje się w tym celu Wspólnotą Europejską. Czy więc UE będzie kiedyś w stanie kształtować politykę światową na równi z USA, Chinami czy Rosją? Wydaje się, że „coraz ściślejsza Unia” narodów Europy rozwija się głównie w kierunku do wewnątrz, w kierunku wspólnotowym – a nie zewnętrznym. Przy czym kierunek do wewnątrz dotyczy głównie swobód ekonomicznych. Słabo wykształcona instytucja → Obywatelstwa Unii wspiera stwierdzenie, że nie mamy do czynienia z Unią Polityczną. Dziś jest nie do wyobrażenia jednolity ogólnounijny system polityczny bądź ogólnoeuropejskie partie polityczne. Obecnie nie ma nawet zgody na jednolitą ordynację wyborczą do → Parlamentu Europejskiego. Podjęta po odrzuceniu konstytucji europejskiej w roku 2005 propozycja, by przyszły projekt konstytucji był przyjmowany w ogólnounijnym referendum, pomija związaną z tym konieczność odpowiednich zmian konstytucji w wielu Państwach Członkowskich w celu dopuszczenia takiego ogólnounijnego referendum. Zatem jedynie integracja ekonomiczna w sensie swobód i równego traktowania podmiotów – jej członków, obywateli i przedsiębiorstw – jest dziś motorem UE.

Natomiast narody Europy nie są zainteresowane pozycją wielkomocarstwową na świecie, zaś niektóre Państwa Członkowskie wolą prowadzić indywidualną politykę zagraniczną. Dodatkowo społeczeństwa nowych Państw Członkowskich z Europy Wschodniej i Środkowo-Wschodniej są bardzo wyczulone na punkcie niezależności, suwerenności i prawa do samostanowienia.

Projekt → Konstytucji Unii Europejskiej mówi o kulturowych, religijnych i humanistycznych tradycjach Europy. Projekt „integracji europejskiej” jest projektem ograniczonym geograficznie. Jednak jej wartości sięgają wiele dalej poza geograficzne granice Europy.

Zatem nie ma jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, jaki będzie ostateczny kształt Unii Europejskiej. Zbyt duże są bowiem różnice poglądów wśród Państw Członkowskich w kwestii formy UE, rzeczywistego włączenia w jej program polityki zagranicznej, w kwestii systemu podziału kompetencji. W warunkach, w których Zjednoczone Królestwo widzi przyszłość UE w rozbudowanej Unii Celnej, Francja operuje w kategoriach Europy Ojczyzn, a RFN preferuje federacyjny model państwa związkowego – nie jest możliwe określenie w przewidywalnej przyszłości wspólnego, finalnego modelu przyszłej Unii Europejskiej.

Podsumowując więc: integracja europejska sięga swymi instrumentami do integracji ekonomicznej. Pod tym względem odniosła ona bezdyskusyjne sukcesy. Natomiast jak rozwinie się dalej w aspekcie geograficznym i politycznym, nie jest i nie może być dziś określone. Przyszły bowiem kształt Unii Europejskiej musi być wynikiem szerokiego procesu dyskusji i zgodności co do jej docelowego kształtu.

Usługi finansowe w Unii Europejskiej. Dyrektywa Bolkensteina: dyrektywa w zakresie rynku usług

Usługi finansowe w Unii Europejskiej związane są ze swobodnym przepływem kapitału, który jest częścią rynku wewnętrznego. Liberalizacja usług finansowych uzależniona jest jednak od liberalizacji przepływu kapitałów i płatności. Do trzech najważniejszych zasad integracji rynku usług finansowych zalicza się: sprawowanie kontroli przez kraj macierzysty instytucji finansowych; jednolita licencja, która pozwala instytucji finansowej zarejestrowanej w jednym kraju członkowskim na działalność w innym pań-

stwie Unii Europejskiej; wzajemne uznanie. Wśród usług finansowych należy wymienić trzy grupy: usługi bankowe, ubezpieczeniowe i inwestycyjne. Istnieje już możliwość założenia banku w całej Unii Europejskiej za zgodą uzyskaną tylko w jednym z Państw Członkowskich Unii Europejskiej. W zakresie usług ubezpieczeniowych przykładem jest wspólnotowy system jednolitej zgody zarówno na zakładanie firm ubezpieczeniowych i ich filii, jak też świadczenie usług ubezpieczeniowych. W przypadku usług inwestycyjnych podobnie jak w usługach bankowych i ubezpieczeniowych wprowadzono system tzw. zgody jednolitej dla podmiotów inwestycyjnych, które działają na giełdzie.

Skomplikowane regulacje, dotyczące w wielu państwach UE świadczenia usług przez przedstawicieli wolnych zawodów, utrudniają wolną konkurencję. Regulacje te dotyczą m.in. architektów, adwokatów, księgowych i notariuszy, przy czym krajowe legislacje, przepisy samorządów zawodowych i określone praktyki hamują w pełni wolną konkurencję. Mimo przyjęcia w roku 2000 Strategii Lizbońskiej, wiele Państw Członkowskich nie przekłada jej celów na praktykę tak, by udało się zjawisku temu przeciwdziałać.

Komisja Europejska, a raczej jej służby pod kierownictwem komisarza Bolkensteina, przygotowała więc projekt dyrektywy, która miała zmusić Państwa Członkowskie do zniesienia regulacji utrudniających konkurencję w zakresie transgranicznego świadczenia usług. Projekt ten został przedstawiony w styczniu 2004 r. i był w interesie Polski. W traktacie akcesyjnym nie przewidziano bowiem okresu przejściowego na świadczenie usług z wyjątkiem niektórych kategorii usług, np. budowlanych w stosunkach z Niemcami i Austrią. Jednakże w Parlamencie Europejskim, zaproponowano do niej 1500 poprawek, tym samym ją osłabiając!

Kontrowersyjny element pierwotnej wersji dyrektywy o usługach to tzw. „zasada państwa pochodzenia”. Stanowi ona, iż dostawcy usług mogą czasowo podlegać prawu państwa, z którego pochodzą, a nie prawu kraju, w którym usługa jest świadczona. Zdaniem przeciwników dyrektywy Bolkensteina, zasada ta otwiera drogę do spirali „dumpingu socjalnego” dla niższych standardów usług i wynagrodzeń pracowniczych. Zamiast zasady państwa pochodzenia jej przeciwnicy proponują „zasadę wzajemnego uznania”, która daje państwom, w którym usługa jest świadczona, większą swobodę w zakresie nadzoru i swobody regulacji świadczenia danej usługi.

Zdaniem Komisji, te kraje członkowskie, które posiadają strukturalny program reform regulacji o usługach – takie jak Dania, Niderlandy czy Zjednoczone Królestwo, lepiej radzą sobie z liberalizacją dostępu do usług przez usługodawców z innych Państw Członkowskich.

Walka z przestępczością w Unii Europejskiej

Do głównych międzynarodowych konwencji dotyczących walki z przestępczością należą m.in.

- Europejska Konwencja o ekstradycji, Paryż 1957 r.;
- Drugi Protokół Europejskiej Konwencji o ekstradycji, Strasburg 1973 r.;
- Protokół Europejskiej Konwencji o wzajemnej pomocy w sprawach karnych, Strasburg 1978 r.;
- Konwencja o rewizjach praniu dochodów uzyskanych na drodze przestępstwa i ich konfiskacie, Strasburg 1990 r.;
- Konwencja o wzajemnej pomocy władz celnych z załączonym Protokołem, Neapol 1967 r.;
- Porozumienie w sprawie nielegalnego handlu morskiego wprowadzające w życie art. 17 Konwencji ONZ o zwalczaniu nielegalnego handlu narkotykami i substancjami psychotropowymi, Strasburg 1995 r.,
- Konwencja w sprawie zwalczania nielegalnego handlu narkotykami i substancjami psychotropowymi, Wiedeń 1988 r.;
- Europejska Konwencja o zwalczaniu terroryzmu, Strasburg 1977 r.;
- Konwencja o uproszczonej procedurze ekstradycji pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej;
- Konwencja o działalności Europolu;
- Konwencja o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich;
- Konwencja o stosowaniu technologii informatycznych przez służby celne;
- Konwencja dotycząca ekstradycji pomiędzy Państwami Członkowskimi Unii Europejskiej.

Sytuacja w Państwach Członkowskich UE jest szczególna; każdy obywatel Unii Europejskiej, korzystając ze swych uprawnień ma prawo do swobodnego poruszania się i przebywania na obszarze Państw Członkowskich. W związku z tym powinien mieć możliwość skorzystania również

z pomocy Unii Europejskiej i Państw Członkowskich w sytuacji, gdy staje się ofiarą przestępstwa. Z drugiej strony państwa członkowskie godzą się na swobodny przepływ osób przez granice, muszą więc korzystać z możliwości, by wyrównać deficyt bezpieczeństwa powstały wskutek przepływu przez otwarte granice także przestępców.

Unia Europejska zainicjowała współpracę policji w celach prewencyjnych jak też walki z terroryzmem, z nielegalnym handlem narkotykami i innymi formami międzynarodowej przestępczości. Z tym zagadnieniem związane są następujące instytucje i inicjatywy: Europol, OLAF, Prokuratura Europejska, Europejska Sieć Sądowa.

Dla realizacji swych celów w dwa lata po wejściu w życie TUE, 26 lipca 1995 r. przyjęta została konwencja międzynarodowa, ustanawiająca Europejskie Biuro Policji (**Europol**) z siedzibą w Hadze Jego powołanie poprzedziło utworzenie 3 stycznia 1994 r. Europejskiej Jednostki Narkotykowej EDU.

Konwencja o Europolu po trwającym ponad trzy lata procesie ratyfikacyjnym weszła w życie 1 października 1998 r. Formalnie 1 lipca 1999 r. Europol osiągnął pełną zdolność do realizacji swych zadań, w tym udziału w zwalczaniu terroryzmu, przestępczości zorganizowanej i fałszerstw pieniędzy.

Europejskie Biuro Policji działa w celu zwiększenia efektywności działania i usprawnienia współpracy pomiędzy właściwymi władzami w Państwach Członkowskich w zakresie prewencji i zwalczania poważnych form międzynarodowej przestępczości. Do misji Europolu należy też wspieranie działań prawnych podejmowanych przez samą Unię Europejską i jej instytucje przeciwko wszelkim formom zorganizowanej przestępczości. Europol wspiera Państwa Członkowskie poprzez:

- ułatwianie wymiany informacji pomiędzy oficerami łącznikowymi delegowanymi do Europolu przez Państwa Członkowskie w charakterze przedstawicieli krajowych organów ścigania;
- udostępnianie analiz operacyjnych dla wspierania działań podejmowanych w Państwach Członkowskich;
- przygotowywanie sprawozdań strategicznych (np. ocen zagrożenia) i analiz kryminalistycznych na podstawie informacji i wyników działań śledczych przekazanych przez kraje członkowskie, opracowanych przez Europol lub pozyskiwanych z innych źródeł;

- udostępnianie wiedzy fachowej i wsparcia technicznego dla dochodzeń i operacji prowadzonych w krajach UE;
- analizę form przestępczości oraz harmonizację metod dochodzeniowych.

W ramach Europolu dochodzi więc do:

- współpracy operacyjnej policji w zakresie prewencji, wykrywania i badania przestępstw;
- zbierania, przechowywania, analizy i wymiany informacji;
- organizacji szkoleń policji;
- wymiany oficerów łącznikowych;
- wymiany sprzętu.

W sytuacji np. kradzieży samochodu policja jednego z krajów Unii Europejskiej może:

- zwrócić się bezpośrednio do policji kraju, w którym może znajdować się skradziony pojazd lub (i) jego złodziej;
- zwrócić się o pomoc do EUROPOL-u (za pośrednictwem swego oficera łącznikowego będącego na stałe przedstawicielem kraju członkowskiego Unii Europejskiej w EUROPOL-u) jeżeli nie znany jest kraj, w którym może znajdować się skradziony pojazd lub złodziej.

Walką z przestępczością na szkodę Wspólnot Europejskich zajmuje się OLAF – Europejski Urząd do spraw Zwalczenia Nadużyć Finansowych z siedzibą w Brukseli, powołany 28 kwietnia 1999 r. przez Komisję Europejską. Decyzję tę poparł formalnie Parlament Europejski i Rada UE. OLAF zastąpił działającą od 1988 r. Grupę Zadaniową „Koordynacja Środków Zwalczenia Nadużyć”, tzw. UCLAF (franc.: *Unité de Coordination de la lutte AntiFraude*) funkcjonującą przy Sekretariacie Generalnym Komisji. OLAF włączony został w pozatraktatowy system kontroli interesów finansowych Wspólnot Europejskich, uregulowany przez Państwa Członkowskie w specjalnie przyjętej konwencji, a także w aktach ustanowionych przez instytucje UE.

OLAF uzyskał pełną autonomię, łącznie z gwarancją prawa wniesienia skargi do Trybunału Sprawiedliwości w sytuacji naruszenia jego niezależności. Kluczową rolę odgrywa tu specjalny Komitet Nadzorujący, dla którego przewidziano rolę kuratora prawidłowego wykorzystywania szerokich kompetencji OLAF. Zadaniem Komitetu jest regularne badanie sposobu przeprowadzania kontroli, co pociąga za sobą obowiązki sprawozdawcze dyrektora Urzędu. Na jego wniosek lub z własnej inicjatywy

członkowie Komitetu mogą zająć stanowisko dotyczące działalności Urzędu, jednak bez możliwości ingerencji w toczące się postępowania kontrolne. Jest to kolejny wyraz daleko idącej niezależności OLAF. W skład Komitetu są powoływane osoby nie związane z żadną wspólnotową instytucją ani organem i spełniające warunki do objęcia w swoich krajach wysokich funkcji powiązanych z zakresem działalności OLAF.

Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych, poza uprawnieniami kontrolnymi, dysponuje też kompetencjami dochodzeniowymi. Zakres jego działań wykracza poza obszar ochronny interesów finansowych i obejmuje także inne przedsięwzięcia związane z ochroną wspólnotowych interesów przeciw bezprawnym działaniom, mogącym podlegać sankcjom administracyjnym i karnym.

Nowa instytucja unijna zajmująca się walką z przestępczością to **Eurojust**. Powołanie Eurojustu zapowiadały konkluzje Rady Europejskiej z Tampere z 1999 r. Zapisy na jego temat znalazły się również w Traktacie Nicejskim, który poszerzał zakres współpracy państw członkowskich w obszarze ścigania przestępczości transgranicznej, szczególnie zorganizowanej. Za jego powołaniem kryje się formalna inicjatywa kilku państw: Niemiec, Portugalii, Francji, Szwecji i Belgii.

Eurojust był najpierw tymczasową instytucją Unii, a od lutego 2002 r. (mimo, że procedury ratyfikacyjne Traktatu Nicejskiego jeszcze trwały), przekształcono go w stałą agendę Unii. W skład Eurojustu wchodzi piętnastu reprezentantów Państw Członkowskich (oddelegowanych przez każde państwo UE krajowych prokuratorów i sędziów lub wyposażonych w podobne prerogatywy funkcjonariuszy policji). Zajmują się oni koordynacją wprost z Brukseli śledztw obejmujących terytorium co najmniej dwóch państw UE. Eurojust może wystąpić do Państwa Członkowskiego o wszczęcie postępowania karnego w danej sprawie i choć państwo to ma prawo odmówić, zobowiązane jest jednak uzasadnić swoją odmowę. Rada UE z mocy postanowień traktatowych pomaga w realizacji ścisłej współpracy między Eurojustem a Europejską Siecią Sądową (ang.: *European Judicial Network*), w szczególności w zakresie udzielania pomocy sądowej i realizacji wniosków o ekstradycję.

Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy wzmacnia Eurojust, zakładając powołanie przy nim **Urzędu Prokuratury Europejskiej** (ang.: *European Public Prosecutor's Office*). Decyzję w tej sprawie pozostawiono Radzie Ministrów, która przesądzi ma o tym w drodze ustawy europej-

skiej, głosując jednomyślnie, po wcześniejszym uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego. Prokuratura Europejska będzie miała za zadanie włączyć się (w razie potrzeby współpracując z Europol) w walkę z przestępczością o wymiarze transgranicznym oraz w ściganiu przestępstw na szkodę interesów UE. Uznano jej właściwość w zakresie dochodzenia, ścigania, wnoszenia oskarżenia przeciw osobom, które jako sprawcy lub współsprawcy popełniły wyżej wymienione przestępstwa. Prokuratura Europejska będzie też kompetentna do wnoszenia publicznego oskarżenia przed właściwymi sądami Państw Członkowskich.

Europejska Sieć Sądowa (ESS) powołana została na podstawie postanowień Rady Europejskiej z 1987 r. (ang.: *Action Plan to Combat Organised Crime*). Formalnie powołano ją, uchwalając wspólne działanie 98/428/ WSiSW, przyjęte przez Radę w dniu 29 czerwca 1998 r. ESS jest systemem wzajemnej pomocy prawnej. Przedstawiciele Sieci udzielają sądom pomocy w formułowaniu wniosków i w przyspieszeniu ich rozpatrzenia. W ramach sieci działa też system informacji elektronicznej.

Wsparcie Unii Europejskiej dla krajów rozwijających się

W ramach unijnej polityki w zakresie rozwoju popierany jest trwały rozwój gospodarczy i społeczny krajów rozwijających się. Polityka ta zakłada walkę z ubóstwem oraz płynną i stopniową integrację tych krajów z gospodarką światową, konsolidację demokracji, rządów prawa oraz poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności. W realizacji tych ambitnych celów uczestniczy Europejski Bank Inwestycyjny (EBI).

Unia Europejska i jej Państwa Członkowskie wnoszą do budżetu rocznie 30 mld euro na pomoc w zakresie rozwoju. W roku 2006 suma ta ma wynieść 36 mld. Podobnie jak inne państwa rozwinięte, państwa UE zobowiązały się do wydatkowania 0,7% PKB na pomoc w zakresie rozwoju. Jednak jedynie Dania, Szwecja, Niderlandy i Luksemburg osiągnęły ten cel. Średnia dla UE wynosi zaledwie 0,34%, ale jest ona i tak wyższa niż pomoc ze Stanów Zjednoczonych lub Japonii. W roku 2006 Polska zamierza wydatkować na pomoc w zakresie rozwoju 0,1% PKB.

W praktyce obecna współpraca z państwami rozwijającymi opiera się na umowach regionalnych oraz bilateralnych (np. z Meksykiem czy Chile). Najważniejsze w tym obszarze są postanowienia Konwencji z Jaunde z roku 1964, a od 1975 r. cztery razy nowelizowana Konwencja z Lomé,

zawarta z **krajami tzw. AKP** – Afryki, Karaibów i Pacyfiku. Relacje między Unią Europejską a krajami AKP są szczególnie ważnym aspektem polityki UE w zakresie rozwoju i polityki zewnętrznej. Obecnie najbardziej aktualną umową jest **umowa z Cotonou**, albowiem zmiany na arenie międzynarodowej, wyzwania globalizacji i wzrost biedy skutkujący brakiem stabilności i potencjalnymi oraz rzeczywistymi konfliktami wymusiły współpracę nad nowymi rozwiązaniami.

Wygaśnięcie Konwencji Lomé – IV w lutym 2000 r. stworzyło okazję do generalnego przeformułowania przyszłych relacji AKP-UE. W oparciu o intensywną debatę publiczną i różne dokumenty analityczne rozpoczęto we wrześniu 1998 r. negocjacje zakończone sukcesem na początku lutego 2000 r. Nowe porozumienie AKP-WE zostało podpisane 23 czerwca 2000 r. w Cotonou (Benin). Zostało ono zawarte przez WE z 77 krajami AKP na okres dwudziestu lat: od marca 2000 r. do lutego 2020 r.

Umowa z Cotonou wprowadza radykalne zmiany w dotychczasowej 25. współpracy między AKP a dzisiejszą UE. Umowa opiera się na pięciu niezależnych filarach – celem każdego jest walka z biedą:

1) szeroki wymiar polityczny (dialog, wspieranie pokoju, przestrzeganie praw człowieka),

2) wzrost partycypacji społeczeństwa – nowe możliwości dla sektora NGO's,

3) strategiczny wkład do współpracy ukierunkowanej na redukcję biedy,

4) nowe ramy partnerstwa ekonomicznego i handlowego,

5) wzmocniona i zreformowana współpraca finansowa.

Wartość pomocy z Europejskiego Funduszu Rozwoju przewidzianej do roku 2005 wyniosła 13,5 mld euro, oraz środki przyznane wcześniej tj. 9,9 mld oraz pomoc finansowa z Europejskiego Banku Inwestycyjnego w wysokości 1,7 mld.

Umowa z Cotonou zawiera klauzulę rewizyjną, zgodnie z którą następuje regularny przegląd tego traktatu w odstępach co pięć lat. Na podstawie tej klauzuli rozpoczęto w maju 2004 r. negocjacje nad rewizją porozumienia, zakończono je 23 lutego 2005 r. Głównym celem tej rewizji było wzmocnienie efektywności i jakości partnerstwa UE – AKP.

Polityka UE w zakresie rozwoju dotyczy też kwestii stowarzyszenia się innych niż AKP krajów i terytoriów zamorskich, które utrzymują szczególne stosunki z Belgią, Francją, Włochami, Niderlandami i Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii.

Instrumentem wsparcia dla krajów rozwijających się jest **Europejski Fundusz Rozwoju**. Powstał on już w 1957 r. Z jego środków finansowane są projekty służące popieraniu rozwoju państw obszaru Afryki, Karaibów i Pacyfiku (jako rezultat czterech Konwencji z Lomé podpisanych przez Wspólnoty z państwami tego obszaru). Fundusz przeznacza część swoich środków finansowych na stabilizację dochodów z eksportu z tymi krajami. Eksport ten obejmuje ponad 40 surowców rolnych. W przypadku zmniejszenia się dochodów z eksportu wskutek spadku cen surowców lub spadku produkcji, Fundusz pokrywa wynikający z tego powodu deficyt. Budżet Europejskiego Funduszu Rozwoju w roku 2000 wyniósł 2 mld euro.

Wspólna Polityka Rolna (CAP), prawodawstwo rolne Unii Europejskiej, dotacje UE dla gospodarstw rolnych, kwoty produkcyjne

Polityka rolna – zgodnie z Traktatem o Wspólnocie Europejskiej Wspólna Polityka Rolna (WPR, ang. skrót CAP od *Common Agriculture Policy*) obejmuje rolnictwo i handel produktami rolnymi. Polityka rolna opiera się na trzech zasadach:

- jedności rynkowej oznaczającej swobodny obrót towarowy produktami rolnymi między Państwami Północnymi,
- preferencji dla produktów rolnych Państw Członkowskich Unii w stosunku do towarów importowanych z państw trzecich, oraz
- solidarności finansowej. W myśl tej zasady koszty wspólnej polityki rolnej ponoszą wszystkie Państwa Członkowskie niezależnie od wagi jaką przykładają do rozwoju rolnictwa we własnej gospodarce.

Celem WPR jest zwiększenie wydajności rolnictwa oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu życia społeczności wiejskiej oraz regulacja poziomu zatrudnienia w rolnictwie. W ramach polityki rolnej prowadzi się też działania na rzecz stabilizacji rynków, zagwarantowania bezpieczeństwa dostaw i odpowiednich cen dla konsumentów. Istotne są także wspólne działania w zakresie: koordynacji szkolenia zawodowego, badań naukowych, upowszechniania wiedzy rolniczej, promocji spożycia pewnych produktów. Rozwój WPR w minionych latach doprowadził do wypracowania systemu pomocy dla większości sektorów rolnictwa polegającego

na interwencyjnych zakupach nadprodukcji, wprowadzeniu taryf ochronnych i dotacji dla produkcji eksportowej.

W celu zmniejszenia nadprodukcji rolnicy, którzy 15% swojej powierzchni rolnej pozostawią odłogiem, otrzymują od UE wyrównanie za utratę dochodu. System ten uwzględnia okoliczność, iż zbyt duża podaż artykułów rolnych ma wpływ na spadek ceny. Z ekologicznego punktu widzenia odłogowana ziemia może odpocząć od intensywnej gospodarki, grunty i woda pitna są mniej obciążane nawozami i trującymi środkami ochrony roślin, a dzikie zwierzęta otrzymują dodatkowe oazy wolnej przyrody.

Koszt Wspólnej Polityki Rolnej stanowi 48,8% całego budżetu Unii Europejskiej. Od wielu lat pod naciskiem zarówno niektórych Państw Członkowskich, np. Zjednoczonego Królestwa oraz WTO, małymi krokami przeprowadzana jest reforma Wspólnej Polityki Rolnej, szczególnie w części dotyczącej interwencjonizmu w tym zakresie. Reforma Wspólnej Polityki Rolnej wiąże się pośrednio z rozszerzeniem Unii Europejskiej o kraje stowarzyszone z Europy Środkowo-Wschodniej. W negocjacjach akcesyjnych priorytetem dla Polski było pełne otwarcie rynków Unii dla polskich produktów. Już pierwsze miesiące członkostwa pokazały, iż nieograniczony dostęp polskich produktów rolnych do unijnego rynku okazał się wielkim sukcesem. Niestety, nie udało się uzyskać pełnej wysokości tzw. dopłat bezpośrednich, czyli dodatkowego dochodu dla rolników płaconego z budżetu UE niezależnie od wielkości produkcji rolnej.

System regulacji prawnej rolnictwa Unii Europejskiej można podzielić na dwie części:

1. **System gwarancyjno-cenowy** to: regulacja prawna systemu cen gwarantowanych na produkty rolne objęte Wspólną Polityką Rolną, system opłat wyrównawczych (opłat pobieranych od rolnospożywczych towarów importowanych z państw trzecich), system maksymalnych kwot produkcyjnych na poszczególne produkty oraz regulacja ekonomicznej odpowiedzialności producentów, którzy przekroczyli dozwolone granice produkcji. Taki system nie występował przed 1 maja 2004 r. w polskim ustawodawstwie rolnym.
2. Tzw. **prawodawstwo strukturalne** – jest ono bardziej rozwinięte niż odpowiednie ustawodawstwa państw nieczłonkowskich. W Unii Europejskiej istnieją dwa modele gospodarstwa rolnego: gospodarstwo rodzinne i gospodarstwo rozwojowe.

W Polsce kwestię tę uregulowała nowo przyjęta Konstytucja, która w art. 23 stanowi, iż „podstawą ustroju rolnego państwa jest gospodarstwo rodzinne”. Ustawodawstwo europejskie dąży do wspomagania procesu koncentracji gruntów w rolnictwie. Równocześnie chroni żywotność i racjonalne rozmiary istniejących gospodarstw rolnych. W Polsce po 1990 r. praktycznie zrezygnowano z prawnej kontroli przemian strukturalnych w rolnictwie. Prawodawstwo strukturalne Unii oddziałuje również na procesy i stosunki demograficzne na wsi – chodzi o wspieranie tzw. wielofunkcyjności wsi.

Gospodarstwa rolne w Unii Europejskiej mogły do tej pory ubiegać się o różnego rodzaju formy **wsparcia finansowego**, przeznaczonego na:

- modernizację i zmiany infrastrukturalne – warunkiem jego otrzymania jest posiadanie kwalifikacji rolniczych, prowadzenie rachunkowości rolnej w gospodarstwie będącym głównym źródłem utrzymania oraz przedstawienie planu modernizacyjnego. Inwestycje nie mogą wywołać wzrostu produkcji w dziedzinach, w których istnieje nadprodukcja żywności;
- podnoszenie kwalifikacji i dokształcanie – dotowanie specjalistycznych kursów, a także finansowanie prac, których celem jest modernizacja gospodarstwa;
- wsparcie rolnictwa położonego na terenach górskich, pustynnych lub zdewastowanych przez przemysł. Rolnicy z tych terenów otrzymują dopłaty albo korzystają z preferencji kredytowych;
- zalesienie – dotacje obejmują koszty nowych zalesień. W grę wchodzi też przywracanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego naturalną katastrofą i/lub pożarem oraz wprowadzanie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych;
- wsparcie dla młodych rolników – np. na modernizację gospodarstwa;
- rozwój doradztwa rolniczego oraz pomoc dla rolników korzystających z doradztwa rolniczego;
- prowadzenie rachunkowości rolnej;
- grupowe (wspólne) użytkowanie maszyn i sprzętu rolniczego oraz inną
- działalność zespołową;
- pomoc dla producentów określonych produktów (np. oliwa z oliwek, pszenica twarda);

- produkcję chmielu, jedwabników, roślin włóknistych;
- zmianę przeznaczenia produktów występujących w nadmiarze, np. zboża i cukru (w przemyśle chemicznym);
- podnoszenie konkurencyjności produktów żywnościowych Unii Europejskiej na rynku światowym;
- poprawę przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych;
- scalanie gruntów;
- zachowanie i ochronę dziedzictwa kulturowego na wsi;
- gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi;
- postęp biologiczny w produkcji roślinnej i zwierzęcej,
- zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt,
- ochronę roślin;
- rolnictwo ekologiczne.

Kwoty produkcyjne stanowią jeden z najważniejszych elementów funkcjonowania Wspólnej Polityki Rolnej. Są typowym elementem protekcjonizmu wspólnotowego, który obejmuje również polskich producentów rolnych). Kwoty te podzielone zostały na dwie główne grupy:

1. **Kwoty cukrowe.** Są one rozdzielane między Państwa Członkowskie Unii, które z kolei dzielą je między cukrownie. Każdy plantator otrzymuje przydział, według którego są skupowane buraki. Nadwyżki cukru ponad kwoty są sprzedawane na rynku światowym, a koszty różnicy cen ponoszą plantatorzy i cukrownie.
2. **Kwoty mleczne.** Ustala się je na okres od 1 kwietnia do 31 marca roku następnego. Każdy producent mleka otrzymuje limit produkcji. Za dostawy przekraczające wyznaczoną wielkość skupu producent otrzymuje cenę pomniejszoną o procentowy udział w przekroczeniu ustalonej kwoty. Aby zachęcić rolników do zmiany kierunku produkcji z mlecznego na mięsny, wprowadzono dodatkowe premie, za:
 - wykorzystywanie wyprodukowanego mleka jako paszy dla zwierząt;
 - zmianę profilu produkcji bydła z mlecznego na mięsny;
 - utrzymywanie tzw. mamek, których mleko w całości przeznaczone jest na opas cieląt.

Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa (WPZiB) Unii Europejskiej

Unia osiąga cele z zakresu Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (czyli tzw. II Filaru UE) poprzez:

- określenie zasad oraz ogólnych wytycznych WPZiB;
- decydowanie o wspólnych strategiach;
- podejmowanie wspólnych działań;
- przyjmowanie wspólnych stanowisk;
- umacnianie regularnej współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w prowadzeniu polityki.

Zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej – Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa obejmuje wszelkie kwestie odnoszące się do bezpieczeństwa Unii. Traktat przewiduje też progresywne kształtowanie wspólnej polityki obronnej, która może w przyszłości doprowadzić do wspólnej obronności, jeśli Rada Europejska tak zdecyduje. W tym przypadku zaleca ona państwom członkowskim przyjęcie takiej decyzji zgodnie z ich odpowiednimi wymaganiami konstytucyjnymi.

Traktat Amsterdamski wprowadził do struktury WPZB m.in.:

- Wysokiego Przedstawiciela UE do spraw II filaru;
- Komórkę do spraw Analiz, Planowania i Wczesnego Ostrzegania;
- możliwość tzw. konstruktywnego wstrzymania się od głosu w Radzie UE.

Na szczycie w Helsinkach w dniach od 10 do 11 grudnia 1999 r. Rada Europejska (szefowie państw i rządów UE) proklamowała oficjalnie ustanowienie Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony.

W ostatnich dziesięciu latach UE interweniowała środkami militarnymi w różnych częściach świata (Bałkany, Timor Wschodni, Kongo). Takie interwencje będą także nieuniknione w przyszłości – Europa stoi przed rosnącą odpowiedzialnością za to, co dzieje się w świecie.

Wspólnoty Europejskie: zjednoczeni w różnorodności

Deklaracja Roberta Schumana ogłoszona w maju 1950 r. była potwierdzeniem akceptacji stopniowej, ewolucyjnej integracji europejskiej (tzw. metoda Jeana Monneta), którą przyjęły Francja, Republika Federalna Niemiec, Włochy, Belgia, Niderlandy i Luksemburg. Wyrażała się ona w po-

wołaniu w 1951 r. Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, a następnie w 1952 r. Europejskiej Wspólnoty Politycznej i Europejskiej Wspólnoty Obronnej (oba traktaty z 1952 r. nie weszły w życie) i w 1957 r. Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej.

I. Europejska Wspólnota Węgla i Stali (EWWiS)

Wspólnota ta powstała w 1951 r. na mocy Traktatu Paryskiego, który podpisano na okres 50 lat (okres jego ważności upłynął 23 lipca 2002 r.). Inspiratorem jej powstania był francuski minister spraw zagranicznych Robert Schuman. Istotą jej działania było ustanowienie wspólnego rynku państw członkowskich na surowce i produkty przemysłu węglowego i stalowego. Dotyczyło to przede wszystkim: regularnych dostaw, jednokowych warunków dostępu do źródeł produkcji, racjonalnej eksploatacji surowców oraz kontroli poziomu zatrudnienia w branży stalowej i węglowej. Ustanowiono również swobodę przepływu pracowników tej branży. Najważniejszym organem EWWiS była Wysoka Władza, której kompetencja przejęła później Komisja Europejska. Oprócz Rady, składającej się z ministrów, istniał również w strukturze Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali inny ciekawy organ – Komitet Konsultacyjny. Składał się ze 108 reprezentantów producentów i pracowników oraz sprzedawców i konsumentów branży węgla i stali. Komisja Europejska, a wcześniej Wysoka Władza, zwracała się do Komitetu Konsultacyjnego w sprawie wydania opinii na tematy związane z działalnością EWWiS. Komisja Europejska informowała też Komitet m.in. o zasadach i celach rozwoju EWWiS oraz o sprawach inwestycyjnych i finansowych.

EWWiS już dziś nie istnieje, zmalała też rola sektora węglowego i stalowego w ekonomii i polityce europejskiej.

II. Europejska Wspólnota Obronna

Powstanie tej Wspólnoty poprzedziło przygotowanie planu jej utworzenia przedstawionego 24 października 1950 r. przez francuskiego polityka René Plevena. Francja musiała wówczas znaleźć odpowiedź na propozycję szybkiej remilitaryzacji Niemiec, z którą Stany Zjednoczone wystąpiły kilka tygodni po wybuchu wojny w Korei. René Pleven proponował restaurację armii niemieckiej w ramach armii europejskiej, podległej wspólnym instytucjom politycznym.

Negocjacje założycielskie rozpoczęto 15 lutego 1951 r. w Paryżu, a 27 maja 1952 r. podpisano traktat powołujący Europejską Wspólnotę Obronną

ną. Gdy w Belgii, Niderlandach, Luksemburgu, RFN i we Włoszech przystąpiono do ratyfikacji parlamentarnych tego traktatu, we Francji rozgorzał ostry spór ideologiczny i polityczny, który podzielił większość tamtejszych partii. Ludowy Ruch Republikański, pod przywództwem Roberta Schumana, walczył o ratyfikację traktatu. Wydawał się on bowiem decydującym ogniwem w tworzeniu federalnej jedności Europy oraz środkiem mogącym nie dopuścić do odrodzenia się niemieckiego nacjonalizmu. Partia komunistyczna i bliskie generałowi de Gaulle'owi Francuskie Zgromadzenie Ludowe – przeciwnie, zjednoczyły swe wysiłki, zwalczając projekt. Prowadził on – ich zdaniem – do nadmiernego ograniczenia suwerenności Francji. Opinie radykałów, socjalistów i polityków niezależnych były podzielone. 30 sierpnia 1954 r. francuskie Zgromadzenie Narodowe odrzuciło wniosek o ratyfikację traktatu 319 głosami (głosów „za” było 264). „Zbrodnia 30 sierpnia”, jak określili to federaliści, położyła na długi czas kres politycznej dynamice europejskiej integracji. Dopiero w Messynie, w czerwcu 1955 roku podjęto na mniej wrażliwej płaszczyźnie ekonomicznej, wysiłki na rzecz integracji. Doprowadziły one do wynegocjowania w 1957 r. Traktatu Rzymskiego, powołującego Europejską Wspólnotę Gospodarczą. W kilka miesięcy rozstrzygnięto sporną kwestię remilitaryzacji Niemiec. Na mocy Układów Paryskich Republika Federalna Niemiec przystąpiła do NATO i Unii Zachodnioeuropejskiej.

III. Europejska Wspólnota Polityczna (EWP)

10 września 1952 r. sześciu ministrów spraw zagranicznych w czasie spotkania jako Rada Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS) postanowiło, że rozszerzone Zgromadzenie EWWiS ma, jako organ EWWiS, doraźnie opracować konstytucję Europejskiej Wspólnoty Politycznej. Ta kolejna (obok Europejskiej Wspólnoty Obronnej) projektowana wspólnota miała decydować o kwestiach dotyczących koordynacji polityki zagranicznej pomiędzy państwami członkowskimi. Ministrowie postanowili również, iż istniejąca już EWWiS oraz projektowana Europejska Wspólnota Obronna miały zostać włączone do Europejskiej Wspólnoty Politycznej. 10 marca 1952 r. Zgromadzenie EWWiS przedłożyło Radzie EWWiS projekt traktatu o EWP. Zawierał on regulacje dotyczące:

- utworzenia dwuizbowego parlamentu, rady wykonawczej, rady ministrów narodowych, trybunału oraz rady gospodarczej i społecznej;
- związania EWWiS i EWO;
- koordynacji wspólnotowej polityki zagranicznej.

W sierpniu 1954 r. Traktat o powołaniu Europejskiej Wspólnoty Obronnej został odrzucony przez francuskie Zgromadzenie Narodowe. Tym samym stracił swą podstawę projekt utworzenia Europejskiej Wspólnoty Politycznej. Gdyby udało się powołać Europejską Wspólnotę Obronną, a w konsekwencji także europejską Wspólnotę Polityczną, współczesna Europa wyglądałaby dzisiaj zupełnie inaczej.

IV. Europejska Wspólnota Energii Atomowej (Euratom)

Wspólnota ta powstała na mocy Traktatu Rzymskiego w 1957 r. Razem ze Wspólnotą Europejską (dotychczas EWG) oraz Europejską Wspólnotą Węgla i Stali (EWWiS) ustanowiły one w roku 1993 „pierwszy filar” Unii Europejskiej.

Celem Euratomu jest pokojowe wykorzystanie energii jądrowej poprzez: rozwijanie badań, ustanawianie jednolitych norm bezpieczeństwa i kontroli, zapewnianie szerokich rynków zbytu i dostępu do materiałów rozszczepialnych, koordynowanie inwestycji przemysłowych oraz zakładanie wspólnych przedsiębiorstw w dziedzinie energii atomowej. Istotna w jej pracach jest pomoc techniczna w zakresie pokojowego wykorzystania energii atomowej dla krajów rozwijających się.

V. Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG)

25 marca 1957 r. w Rzymie ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali podpisali Traktat o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Wszedł on w życie 1 stycznia 1958 r. Z mocy Traktatu o Unii Europejskiej z Maastricht zmieniono nazwę tej Wspólnoty. Od 1 listopada 1993 r. nosi ona nazwę: Wspólnota Europejska.

Zadaniem EWG, zgodnie z Traktatem założycielskim, jest:

- ustanowienie wspólnego rynku (dziś Rynku Wewnętrznego) oraz Unii Gospodarczej i walutowej;
- realizacja wspólnych polityk i działań przyczyniających się do harmonijnego, zrównoważonego i trwałego rozwoju działań gospodarczych;
- osiągnięcie wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony socjalnej, równości pomiędzy kobietami i mężczyznami, trwałego i nie inflacyjnego wzrostu, wysokiego stopnia konkurencyjności i zbieżności przedsięwzięć gospodarczych;

- osiągnięcie wysokiego poziomu ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego;
- podnoszenie standardu i jakości życia, spójności gospodarczej i społecznej oraz solidarności między Państwami Członkowskimi.

Z czasem uzupełniono te wspólnotę (obecna nazwa: Wspólnota Europejska) o pewne elementy polityczne jak np. instytucję obywatelstwa UE.

Współpraca krajów Europy Środkowo-Wschodniej

Współpraca państw Europy Środkowo-Wschodniej jest bardzo istotna dla wypracowania silnej pozycji tych krajów w unijnych procesach decyzyjnych. Najbardziej reprezentatywne przykłady tej aktywnej współpracy to:

1. CEFTA (ang.: *Central European Free Trade Agreement*)

Stronami tego Porozumienia są Czechy, Polska, Słowacja, Słowenia, Rumunia, Bułgaria, Chorwacja i Węgry. Przyjęto w nim przede wszystkim harmonogram redukcji stawek celnych i barier pozataryfowych we wzajemnym handlu. CEFTA zakładała powstanie całkowicie wolnej strefy wymiany handlowej między państwami-stronami porozumienia w okresie od 5 do 8 lat. Okres przejściowy zakończył się 1 stycznia 2001 roku. Aby zostać członkiem CEFTA należy być państwem położonym w Europie, mieć akceptację innych państw – stron CEFTA, posiadać umowę o stowarzyszeniu z UE oraz być członkiem Światowej Organizacji Handlu.

2. Inicjatywa Środkoeuropejska

Ta forma współpracy regionalnej państw Europy Południowej i Środkowo-Wschodniej powstała z inicjatywy Włoch; zwana była wcześniej Pentagonale a liczy obecnie już 17 państw. Geneza projektu sięga roku 1989 i wynika z potrzeby współpracy politycznej w nowej Europie. Jej działania koncentrują się przede wszystkim na koordynacji współdziałania między Państwami Członkowskimi w zakresie infrastruktury (transportu, telekomunikacji), ochrony środowiska, średnich i małych przedsiębiorstw oraz kultury i nauki. Polska została członkiem tej Inicjatywy w roku 1991. Kieruje tam pracami Grupy Roboczej (jednej z czternastu) do spraw Rolnictwa.

3. Grupa Wyszehradzka

Grupa Wyszehradzka nigdy nie była organizacją międzynarodową, a nazwa ta nie jest nazwą oficjalną. Istnienie Grupy opiera się na podpisa-

nej 15 lutego 1991 r. deklaracji o współpracy Polski, Węgier i Czechosłowacji w dążeniu do integracji europejskiej i członkostwa tych krajów w Unii Europejskiej. Zobowiązuje ona państwa Grupy (dziś Republika Czeska, Słowacja, Węgry i Polska) przede wszystkim do zharmonizowania działań na rzecz integracji ze strukturami europejskimi, konsultacji w sprawach dotyczących bezpieczeństwa tych państw, wolnego przepływu kapitału i siły roboczej, zniesienia barier w kontaktach osobowych oraz pomiędzy instytucjami i organizacjami społecznymi. Deklaracja Wyszehradzka zakłada również, iż współpraca w ramach Grupy odbywać się będzie w trybie spotkań i konsultacji przeprowadzanych na różnych szczeblach i w różnych formach.

Największym sukcesem Grupy było podpisanie Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (CEFTA) w grudniu 1992 r. Za sprawą Rep. Czeskiej i oświadczenia premiera Klausa o samodzielnej drodze Czech do Unii Europejskiej oraz skomplikowanej sytuacji politycznej na Słowacji Grupa nie przekształciła się w silny system intensywniej, czterostronnej – politycznej i ekonomicznej współpracy regionalnej tych państw. Dlatego też współpraca wyszehradzka nie mogła być uznawana za jakąkolwiek alternatywę dla integracji tych państw z Unią Europejską. Nierealne były też oczekiwania, że kraje te będą intensywnie wspierać się w toku negocjacji z UE. Dowiodły tego w toku negocjacji m.in. ustępstwa Republiki Czeskiej i Węgier w zakresie nabywania nieruchomości, czy też swobody przepływu pracowników. Kryzys w rozwoju Grupy Wyszehradzkiej przełamano pod koniec lat 90. ub. wieku – utworzono wówczas m. in. Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki, finansujący wspólne projekty oraz ustalono zasady prezydencji.

Współpraca państw basenu Morza Bałtyckiego

Instytucjonalną formą współpracy państw basenu Morza Bałtyckiego jest kilka organizacji: Rada Bałtycka, Rada Państw Morza Bałtyckiego, Międzynarodowa Komisja Rybołówstwa Morza Bałtyckiego.

Rada Bałtycka, w skład której wchodzi: Estonia, Litwa i Łotwa (tzw. kraje bałtyckie) nie ma jednolitego statutu. Zastępuje go zespół regulacji tworzonych odrębnie dla każdej z instytucji wchodzących w skład Rady. Jej celem jest współpraca trójstronna Estonii, Litwy i Łotwy. Stałymi organami Rady Bałtyckiej są: Bałtycka Rada Prezydentów, Bałtycka Rada Mi-

nistrów oraz Zgromadzenie Bałtyckie (forum parlamentarzystów). Współpraca wymienionych państw bałtyckich ma podstawy historyczne. W latach 1934–1940 państwa te działały wspólnie z organizacji o nazwie Ententa Bałtycka. Istniała ona do momentu aneksji państw bałtyckich przez ZSRR w 1940 r. Zmiany polityczne w ZSRR spowodowały, że w 1989 r. możliwe stało się spotkanie przewodniczących Rad Najwyższych tych trzech państw w Poniewieżu na Litwie. Spotkanie to po raz pierwszy nazwano Radą Bałtycką i terminem tym zaczęto określać współpracę Litwy, Łotwy i Estonii. Wydarzenia roku 1991 przyniosły państwom bałtyckim faktyczną niepodległość, przyspieszając tym samym postępy w ich wzajemnej współpracy. Głównym tematem działań Rady stało się uregulowanie stosunków z Rosją i Wspólnotą Niepodległych Państw, współpraca z NATO i Unią Europejską oraz wspólna integracja gospodarcza. Rada Bałtycka współpracuje też aktywnie z Radą Nordycką i państwami Beneluksu.

Natomiast **Rada Państw Morza Bałtyckiego** powołana została z inicjatywy niemiecko-duńskiej w marcu 1992 r. w trakcie spotkania ministrów spraw zagranicznych Danii, Estonii, Finlandii, Litwy, Łotwy, Niemiec, Norwegii, Polski, Rosji i Szwecji. Rada jest regionalnym forum współpracy i koordynacji pomiędzy państwami basenu Morza Bałtyckiego. W ramach struktury organizacyjnej corocznie odbywa się sesja Rady Państw Morza Bałtyckiego na szczeblu ministrów spraw zagranicznych z udziałem przedstawiciela Komisji Europejskiej. Sesja ta zwoływana jest w kraju sprawującym w danym roku przewodnictwo Rady. Między sesjami dochodzi do spotkań Komitetu Wyższych Urzędników (6–8 razy w roku). Komitet na bieżąco omawia problemy związane ze współpracą w ramach Rady, inicjuje nowe przedsięwzięcia i przygotowuje sesje ministerialne. Prace Komitetu wspiera organ nieformalny, tzw. Trójka, w skład której wchodziły były, obecny i przyszły przewodniczący Rady Państw Morza Bałtyckiego. Ustanowiono również stanowisko Komisarza Rady do spraw instytucji demokratycznych i praw człowieka. Do głównych zadań Rady Państw Morza Bałtyckiego należy m.in. rozwijanie licznych powiązań, zwłaszcza gospodarczych i transportowych szczególnie z Unią Europejską. Dużą wagę Rada przywiązuje do rozwoju infrastruktury w zakresie energetyki i transportu, zarówno drogowego i morskiego. Znaczące miejsce w działaniach organizacji zajmują sprawy ochrony środowiska naturalnego Bałtyku.

Podobne kompetencje posiada również **Międzynarodowa Komisja Rybołówstwa Morza Bałtyckiego (IBSFC)**, nazywana potocznie Komisją Bałtycką. Ta organizacja międzynarodowa została utworzona w wykonaniu tzw. Konwencji Gdańskiej z 1973 r. i posiada m. in. kompetencje w dziedzinie ustalania kwot połowowych, czyli ilości ryb danego gatunku, jakie w danym roku wolno jest odłowić wskazanym państwom. W związku z powiększeniem terytorialnym Wspólnoty Europejskiej oraz przejmowaniem przez nią kompetencji w dziedzinie polityki rybołówstwa od Państw Członkowskich faktycznymi członkami Komisji Bałtyckiej są dziś jedynie Wspólnota Europejska oraz Rosja.

Wybory powszechne do Parlamentu Europejskiego

Podstawowym prawem obywatelskim wspólnym dla wszystkich obywateli UE jest prawo wyboru deputowanych do Parlamentu Europejskiego. Na mocy Traktatu o Unii Europejskiej (z Maastricht) obywatele Państw Członkowskich uzyskali uprawnienie do czynnego i biernego prawa wyborczego w zakresie wyborów do Parlamentu Europejskiego (a także w zakresie wyborów komunalnych) bez względu na miejsce swego zamieszkania na terytorium całej Unii Europejskiej. Dyrektywa Rady Unii Europejskiej z 1993 r. w związku z wyborami do Parlamentu Europejskiego zakłada, iż czynne i bierno prawa uzyskuje obywatel jednego Państwa Członkowskiego Unii Europejskiej przebywający na terytorium innego Państwa Członkowskiego Unii, spełniający warunki określone prawem wspólnotowym.

Dyrektywa przewiduje zasadę jednego miejsca korzystania z praw wyborczych. Wyborca musi więc zdecydować, w którym z krajów chce skorzystać ze swych praw wyborczych: czy będzie to kraj, którego jest obywatelem (kraj pochodzenia), czy kraj pobytu (kraj zamieszkania). Kolejnym warunkiem jest wymóg zamieszkiwania przez „pewien minimalny okres czasu” na terytorium wyborczym tego państwa, gdzie obywatel Unii Europejskiej chce skorzystać ze swych praw wyborczych. W takim przypadku państwo miejsca pobytu musi jednak zaliczyć na poczet wymaganego terminu okres, jaki uprawniony zamieszkiwał w innym Państwie Członkowskim Unii Europejskiej. Od wyborców nie będących obywatelami państwa Unii, na terytorium którego przebywają wymaga się, aby dla uzyskania wpisu na listę uprawnionych do głosowania dostarczyli tzw. formalną deklarację. Określa ona obywatelstwo wyborcy, jego adres na terytorium wy-

borczym państwa miejsca zamieszkania, nazwę okręgu wyborczego w państwie pochodzenia, gdzie po raz ostatni uprawniony był zarejestrowany, oraz oświadczenie, że będzie on głosował tylko w państwie miejsca zamieszkania. Państwo Unii Europejskiej, na którego terytorium obywatel Unii Europejskiej chce skorzystać ze swych uprawnień w zakresie wyboru deputowanych do Parlamentu Europejskiego może domagać się też włączenia do deklaracji ważnego dowodu tożsamości i wskazania daty, od kiedy jest mieszkańcem w tym lub innym Państwie Członkowskim.

W kwestii biernego prawa wyborczego – obywatel Unii Europejskiej, kandydując do Parlamentu Europejskiego (nie w kraju pochodzenia, a w kraju zamieszkania) musi złożyć deklarację formalną. Deklaracja ta musi zawierać: stwierdzenie o obywatelstwie wyborcy, adres na terytorium wyborczym państwa miejsca zamieszkania, oświadczenie, że osoba nie kandyduje w innym Państwie Członkowskim oraz określenie okręgu wyborczego w państwie pochodzenia, gdzie po raz ostatni uprawniony był zarejestrowany. Zainteresowany poza prośbą o wpisanie na listę wyborczą musi też dołączyć atest państwa pochodzenia o pełni praw wyborczych lub stwierdzający, że żadne okoliczności wyłączające prawo kandydowania nie są znane. Ponadto państwo miejsca zamieszkania może domagać się od kandydata na deputowanego do Parlamentu Europejskiego ważnego dokumentu tożsamości i wskazania daty, od kiedy jest obywatelem któregośkolwiek Państwa Członkowskiego. Biernego prawa wyborczego do Parlamentu Europejskiego może zostać pozbawiona osoba, która utraciła to prawo w wyniku orzeczenia sądowego (cywilnego lub karnego) w państwie miejsca pochodzenia lub zamieszkania. Także państwo miejsca zamieszkania kandydata może podjąć stosowne czynności sprawdzające.

Zgodnie z dyrektywą w sprawie wyborów do Parlamentu Europejskiego, każde Państwo Członkowskie Unii Europejskiej musi poinformować wyborcę lub kandydata o decyzji o prawie skorzystania z praw wyborczych lub o odmowie skorzystania. W przypadku odmowy przysługują mu takie same środki prawne, jakimi dysponują obywatele państwa przyjmującego (państwa aktualnego zamieszkania).

Wybory samorządowe w Unii Europejskiej

W oparciu o Traktat o Unii Europejskiej (z Maastricht) w roku 1994 Rada Unii Europejskiej wydała dyrektywę dotyczącą szczegółowych zasad

korzystania z praw wyborczych w wyborach komunalnych na terytorium Unii Europejskiej (Państw Członkowskich Unii). Postanowienia tej dyrektywy powielają w większości rozwiązania prawne zastosowane w dyrektywie dotyczącej → wyborów do Parlamentu Europejskiego, szczególnie w zakresie kręgu uprawnionych. W dyrektywie znalazły się również postanowienia specyficzne tylko dla wyborów samorządowych. Państwa Członkowskie uzyskały prawo do zastrzeżenia, że pewne stanowiska obsadzane w drodze wyborów (przewodniczącego, zastępcy lub członka zarządu gminy) nie będą dostępne dla obywateli innych Państw Członkowskich. Poza tym każde Państwo Członkowskie Unii Europejskiej może postanowić, iż wymienione osoby, wybrane do organu przedstawicielskiego, nie będą mogły uczestniczyć ani w desygnowaniu delegatów do parlamentu krajowego, ani też w ich wyborze. Z takiej możliwości skorzystała Francja, wprowadzając np. do swej konstytucji zapis stwierdzający, że obywatele innych Państw Członkowskich nie będą mogli kandydować na stanowisko mera lub jego zastępcy – nie mogąc tym samym uczestniczyć w wyborach do Senatu.

Dyrektywa w sprawie wyborów komunalnych w Unii Europejskiej zakłada również, że szczególne ograniczenia co do czasu zamieszkiwania mogą być przewidziane w tych Państwach Członkowskich Unii, w których liczba osób nie mających obywatelstwa kraju zamieszkania wynosi ponad 20% całkowitej liczby uprawnionych do głosowania. W przypadku czynnego prawa wyborczego wymagany okres minimalnego pobytu nie może przekraczać czasu równego okresowi kadencji organu przedstawicielskiego, zaś w przypadku prawa biernego nie może on przekroczyć podwójnej jego długości.

W odróżnieniu od dyrektywy w sprawie wyborów do Parlamentu Europejskiego, uprawniony w wyborach samorządowych nie ma obowiązku dostarczenia deklaracji formalnej. Deklaracji tej jednak może domagać się państwo przyjmujące. W deklaracji wyborcy powinno znaleźć się: potwierdzenie obywatelstwa, adresu zamieszkania, dokumentu tożsamości. Deklaracja kandydata powinna zawierać: adres w państwie pochodzenia i państwie zamieszkania, oświadczenie o pełni praw wyborczych oraz oświadczenie, że dana osoba nie pełni urzędu, którego piastowanie byłoby sprzeczne z nową funkcją.

Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne Unii Europejskiej (dziś: współpraca policji i sądów w sprawach karnych)

Unia Europejska zajmuje się tym zagadnieniem w ramach systemu, który w trakcie jej tworzenia w Maastricht nazwano Współpracą w dziedzinie Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych (tzw. trzeci filar Unii Europejskiej). Zadania dla Unii Europejskiej w tym zakresie wynikają z konsekwencji wprowadzenia swobodnego ruchu osobowego obywateli jej Państw Członkowskich. Zadania te są realizowane poprzez dążenie Państw Członkowskich Unii do koordynacji i harmonizacji polityki azylowej, wspólnych standardów kontroli przekraczania zewnętrznych granic Unii Europejskiej (w tym współpracy administracji celnych), harmonizacji polityki imigracyjnej i polityki dotyczącej obywateli krajów trzecich (np. zasady wjazdu i pobytu na terytorium Unii). W ramach Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych zakłada się również prowadzenie walki z nielegalną imigracją, nielegalnym pobylem i pracą na terytorium Unii Europejskiej, walkę z przestępczością i narkomanią, współpracę sądową w sprawach cywilnych i karnych. Istotne jest również współdziałanie policji (wraz z systemem wymiany informacji w ramach Europejskiego Biura Policji – Europol). Współpraca Państw Członkowskich w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego jest kontynuacją powstałej już w 1976 r. tzw. Grupy TREVI. Zajmowała się ona problemami zwalczania terroryzmu, ekstremizmów i przestępczości międzynarodowej.

W wyniku wejścia w życie Traktatu z Amsterdamu (1 maja 1999 r.) – teoretycznie postanowienia III Filaru znajdują się obecnie zarówno w I Filarze (Traktat o Wspólnocie Europejskiej, Tytuł IV, „Wiza, azyl, imigracja oraz inne postanowienia dotyczące swobodnego przepływu osób”) jak również w „starym” III Filarze (Traktat o Unii Europejskiej, Tytuł VI, „Regulacje dotyczące policji i współpracy sądowej w sprawach karnych”). Pojawiający się w Traktacie Amsterdamskim termin „Obszar (przestrzeń) wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości” jest bardziej adekwatny w odniesieniu do obszaru Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych, czy też terminu III Filar, jednakże oba ostatnie terminy są dość powszechnie stosowane wymiennie.

Zakupy a prawo Unii Europejskiej

Każdy obywatel Unii Europejskiej może bez przeszkód podróżować po krajach Unii Europejskiej i dokonywać tam zakupów. Nie podlegają one jakimkolwiek dodatkowym opłatom (np. granicznym) tylko wtedy, jeżeli przeznaczone są do użytku własnego. Istnieją tu jednak wyjątki. Pierwszą grupę wyjątków tworzą nowe samochody (o przebiegu niższym niż 6000 km lub gdy nie minął jeszcze okres 6 miesięcy od pierwszego dopuszczenia samochodu do ruchu). Taki samochód oczywiście można kupić w każdym kraju Unii i przywieźć go do kraju swego zamieszkania, lecz należy uiścić podatek od wartości dodanej (VAT) w tym kraju. Komisja bada obecnie zgodność z prawem wspólnotowym przepisów o wysokich opłatach rejestracyjnych bądź o specjalnym podatku od aut używanych, jakie stosuje się w niektórych Państwach Członkowskich, w tym w Polsce.

Istnieją ponadto specjalne przepisy dotyczące artykułów tytoniowych i alkoholu. Z kraju UE do kraju UE nie wolno przewozić więcej niż 800 papierosów, 400 cygaretek, 200 cygar, 1 kg tabaki do palenia, 10 litrów alkoholu wysokoprocentowego, 90 litrów wina, 110 litrów piwa oraz 20 litrów wina wzbogaconego alkoholem (np. porto lub sherry). Specjalne reguły obowiązują przy zakupach w krajach skandynawskich (szczególnie w zakresie alkoholu). Warto także pamiętać, iż do końca 2008 roku z Polski do innego Państwa Członkowskiego wolno wwieźć tylko 200 sztuk papierosów.

Jeżeli natomiast obywatel UE wjeżdża do UE z kraju trzeciego (nie będącego członkiem Unii), może zabrać ze sobą na swe własne potrzeby i bez żadnych opłat nie więcej niż: 200 papierosów (albo alternatywnie 100 cygaretek, 50 cygar albo 250 g tabaki do palenia), 1 litr spirytualiów z zawartością ponad 22% alkoholu) albo 2 litry innych spirytualiów lub wina; 50 g perfum i 0,25 litra wody toaletowej.

Przywóz towarów z państw trzecich nie podlega ocłeniu na towary do wartości 175. Finlandia zezwala w ramach tej kwoty na wwóz jedynie 16 litrów piwa na osobę.

Reklamacji można poddać każdy towar kupiony w UE, nawet, gdy został on zakupiony w jednym kraju, a użytkowany jest w innym kraju Unii Europejskiej. Od 1985 r. producent w sposób jednolity na terenie całej UE odpowiada za te szkody, które produkt spowoduje u konsumenta. Ciężar dowodu spoczywa na producencie. Współodpowiedzialni są zarówno

poddostawcy, jak i quasi-producenty, podający się za producentów (sieci handlowe), jak również importerzy i dostawcy wstępni. Normy wspólnotowe przewidują także odszkodowanie za szkody w przypadku uszczerbku na zdrowiu osób oraz uszkodzeń rzeczowych w zakresie prywatnym.

Zamówienia publiczne w Unii Europejskiej

Zamówienia publiczne to umowy na dostawy (zakup towarów), usługi lub roboty budowlane zawierane z wykonawcami przez podmioty zobowiązane do stosowania procedur związanych z udzieleniem zamówienia publicznego, głównie instytucje publiczne (rządowe i samorządowe). Traktaty założycielskie Wspólnot i Unii nie zawierają szczególnych przepisów o zamówieniach publicznych. Od początku integracji europejskiej było jednak jasne, że sektor ten podlegać musi regułom Wspólnego Rynku. W niektórych obszarach gospodarki zamówienia publiczne stanowią znaczący procent całego rynku; w całej UE rynek zamówień publicznych to 16,3% produktu krajowego brutto. Z drugiej strony, są producenci, którzy wyspecjalizowali się w dostawach wyłącznie dla sektora publicznego. W związku z tym sektor ten podlega także zasadom Wspólnego Rynku, w szczególności przepisom o swobodzie przepływu towarów oraz o swobodzie przedsiębiorczości oraz swobodzie świadczenia usług.

Mimo to konieczna okazała się akcja legislacyjna EWG – była ona odpowiedzią na inwencję Państw Członkowskich w zakresie skutecznych prób dyskryminacji dostawców i usługodawców z innych Państw Członkowskich. Stąd też na początku lat 90. ub. wieku przyjęto dyrektywy o dostawach, usługach oraz o usługach budowlanych. Przyjęto także dyrektywy o dostawach i usługach w tzw. sektorach użyteczności publicznej, czyli obejmujące zaopatrzenie w wodę, energię, telekomunikację oraz transport publiczny. Wreszcie przyjęto dyrektywy o procedurach odwoławczych, w tym także sądowych. Dyrektywy dotyczą tylko zamówień publicznych powyżej określonych wartości progowych. Drobniejsze zamówienia nie podlegają tym przepisom, ale są nadal objęte przepisami traktatu.

Do kodyfikacji wspólnotowego prawa zamówień publicznych doszło wiosną 2004 roku. Termin implementacji nowych dyrektyw w porządkach prawnych Państw Członkowskich upłynął 31 stycznia 2006 r.

Celem tych regulacji jest przymuszenie Państw Członkowskich do zapewnienia przejrzystości procedur przetargowych, do eliminacji wszelkiej możliwej dyskryminacji oraz do zapewnienia skutecznej kontroli i odwołań. W efekcie ma się pogłębić konkurencja między dostawcami i usługodawcami oraz wzrosnąć procent udziału producentów i dostawców z innych Państw Członkowskich w sektorze publicznym UE.

Rozwój wspólnotowego rynku zamówień publicznych jest troską Komisji Europejskiej. Komisja opracowała też wspólnotowy słownik zamówień publicznych – CPV (ang.: *Common Procurement Vocabulary*), który klasyfikuje przedmiot zamówień publicznych jednakowo dla wszystkich Państw Członkowskich. Komisja opracowała też projekt SIMAP, służący wykorzystaniu technologii informatycznych przez zamawiających. Dzięki temu można oczekiwać większej ilości ofert i większej konkurencji między nimi, co ma służyć wybraniu oferty najbardziej atrakcyjnej – z korzyścią dla kieszeni podatnika.

Zamawiający mają obowiązek publikowania w unijnym *Dzienniku Urzędowym* (seria S) informacji o zamówieniach publicznych objętych dyrektywami. Informacje te znajdują się także w elektronicznej bazie danych TED.

W Polsce implementacje przepisów unijnych o zamówieniach publicznych zapewnia Ustawa z dn. 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. Nr 19, poz. 177 ze zm).

Związki zawodowe w Unii Europejskiej

Unia Europejska nie posiada generalnej regulacji ustanawiającej prawa i obowiązki związków zawodowych. Istnieją natomiast ogólnoeuropejskie organizacje związkowe, np.:

Europejska Konfederacja Związków Zawodowych (ang.: *European Trade Union Confederation* – ETUC) powstała w 1973 roku. Obecnie ETUC skupia zarówno narodowe konfederacje związków zawodowych (m.in. NSZZ „Solidarność”), jak również europejskie związki branżowe; łącznie reprezentuje interesy ponad 60 milionów związkowców z 34 państw Europy Zachodniej, Centralnej i Wschodniej.

ETUC zapewnia reprezentowanie interesów swoich członków w stosunkach z europejskimi organizacjami pracodawców, Unią Europejską, Radą Europy, EFTA i innymi organizacjami europejskimi, których prace

mogą wpływać na sytuację pracowników. Pozwala to na tworzenie lepszych podstaw dla dialogu społecznego. W przypadku Unii Europejskiej ETUC dąży przede wszystkim do wpływania na osoby i instytucje podejmujące decyzje dotyczące polityki społecznej i gospodarczej UE. Nie bez znaczenia jest także głos Konfederacji w takich sprawach, jak rozszerzenie Unii o kraje Europy Środkowej i Wschodniej.

Dotychczas największym osiągnięciem ETUC jest umieszczenie w Traktacie Amsterdamskim przepisów regulujących kwestie zatrudnienia (Traktat wszedł w życie 1 maja 1999 roku).

Najwyższym organem ETUC jest Kongres. Rozmowy z pracodawcami europejskimi prowadzi w imieniu ETUC jego Komitet Wykonawczy. W tej pracy jest wspierany przez Komitet Sterujący.

Komitet Rolniczych Organizacji Zawodowych (fr.: *Comité des Organisations Professionnelles Agricoles de la CE* – COPA). Komitet skupia 53 zawodowe organizacje rolnicze z 25 Państw Członkowskich UE, 5 organizacji stowarzyszonych z Bułgarii i Rumunii oraz 7 organizacji partnerskich z Islandii, Norwegii, Szwajcarii i Turcji. COPA wpływa w istotny sposób na kształtowanie Wspólnej Polityki Rolnej – głównym partnerem nie są więc pracodawcy, lecz Komisja Europejska. Sekretariat COPA, zatrudniający 45 osób, organizuje rocznie ok. 300 spotkań.

Europejski Sekretariat Wolnych Zawodów (ang.: *European Council of the Liberal Professions*, CEPLIS). Powstał w 1974 roku z inicjatywy Komisji Europejskiej – wówczas posługiwano się skrótem SEPLIS. CEPLIS jest niezależną organizacją i skupia 18 związków branżowych i 11 związków międzysektorowych. Reprezentuje interesy wolnych zawodów i kadry kierowniczej średniego i wyższego szczebla. Zajmuje się przede wszystkim sprawami poprawy efektywności dialogu społecznego oraz podnoszeniem kwalifikacji kadry zarządzającej. Najważniejszym partnerem CEPLIS wśród instytucji wspólnotowych jest Komitet Ekonomiczno-Społeczny.

Źródła informacji o Unii i Wspólnotach Europejskich

Wszyscy zainteresowani problematyką integracji europejskiej mają do dyspozycji wiele możliwości dostępu do potrzebnych informacji i danych. Do najważniejszych należą:

1. Biuro Wymiany Informacji na Temat Pomocy Technicznej (TAIEX)

Jest to instytucja doradcza i informacyjna stworzona w 1996 roku ma-

jąca za zadanie pomoc dawnym państwom kandydującym do Unii Europejskiej w przystosowywaniu przepisów prawnych do prawa wspólnotowego zgodnie z wymogami Rynku Wewnętrznego. TAIEX składa się z 24-osobowej grupy przedstawicieli Komisji Europejskiej i ekspertów narodowych.

<http://www.taieux.cec.eu.int/>

2. Baza Eur-lex

Systematycznie uaktualniana wielojęzyczna baza danych aktów prawnych Unii Europejskiej. Oprócz oficjalnego dorobku prawnego zawiera także dokumenty Komisji Europejskiej, interpelacje parlamentarzystów europejskich, opinie Trybunału Obrachunkowego.

<http://www.europa.eu.int/eur-lex/pl/index.html>

3. Centra Euro-Info

Centra te obok funkcji informacyjnej pełnią także rolę doradcą dla przedsiębiorców. Podlegają bezpośrednio Komisji Europejskiej. Obecnie w Europie działa ponad 300 takich ośrodków w 46 krajach, w tym w Polsce działają w: Białymstoku, Gdańsku, Kaliszu, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Opolu, Rzeszowie, Szczecinie, Toruniu, Wałbrzychu i Warszawie. Uzupełniają je tzw. Centra Korespondencyjne, które dostarczają informacji o warunkach działania przedsiębiorstw na terenie Unii Europejskiej, ułatwiają współpracę z firmami oraz instytucjami w Państwach Członkowskich Unii. Centra Korespondencyjne korzystają też z bezpośredniego kontaktu z Komisją Europejską, z dostępu do fachowych publikacji oraz baz danych. Centra Euro-Info co roku odpowiadają na 360 tys. pytań, głównie od małych i średnich przedsiębiorstw.

<http://www.euoinfo.org.pl/>

4. Centrum Informacji Europejskiej (CIE)

CIE to instytucja składająca się z sieci placówek powołanych, by służyć informacjami na temat:

- konsekwencji członkostwa Polski w UE;
- historii integracji europejskiej i rozszerzania UE;
- funkcjonowania instytucji wspólnotowych, w tym organów Wspólnot i UE;
- polityki regionalnej UE;
- wspólnotowych działań na rzecz określonych sektorów gospodarki (m.in. Wspólnej Polityki Rolnej, Wspólnej Polityki Handlowej), czy

innych obszarów aktywności jak np. Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa – programów pomocowych Phare i funduszy przedakcesyjnych, a także funduszy strukturalnych dla Państw Członkowskich.

W Centrum można otrzymać bezpłatnie:

- publikacje informacyjne CIE (broшуry, informatory, foldery, ulotki itp.);
- teksty aktów prawa wspólnotowego;
- informacje o stanie dostosowania polskiego prawa do *acquis communautaire*.

Pracownicy CIE służą pomocą w znalezieniu:

- specjalistycznych publikacji poświęconych tematyce europejskiej,
- placówek realizujących programy Phare i programy przedakcesyjne,
- wyższych uczelni prowadzących kierunki europejskie,
- adresów placówek w kraju i za granicą, które działają na rzecz integracji europejskiej,
- adresów internetowych instytucji informujących o UE. Centrum Informacji Europejskiej Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej mieści się na ul. Kruczej 38/42 w Warszawie.

<http://www.ukie.gov.pl>

5. Centra Dokumentacji Europejskiej

Powstanie CDE było wynikiem porozumienia zawartego pomiędzy Komisją Europejską a placówkami edukacyjnymi (w tym akademickimi), prowadzącymi kursy bądź badania na temat integracji europejskiej. Centra te otrzymują regularnie i bezpłatnie komplety dokumentacji i publikacji wydawanych przez Wspólnoty Europejskie za pośrednictwem Office for Official Publications of the European Communities (Urzędu d/s Urzędowych Publikacji) w Luksemburgu. Zadaniem Centrów Dokumentacji Europejskiej (CDE) jest umożliwienie otwartego dostępu wszystkim zainteresowanym do informacji nt. integracji europejskiej oraz funkcjonowania Unii Europejskiej.

6. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej

Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (Dz.U.) to jedyny periodyk jaki każdego dnia roboczego ukazuje się we wszystkich 20. oficjalnych językach Unii Europejskiej. Składają się na niego dwie powiązane tematycznie serie (L, czyli legislacja, oraz C – informacje i ogłoszenia), a także Doda-

tek (S – zamówienia publiczne). Istnieje również sekcja elektroniczna serii C, znana jako Dz.U. C E. Dokumenty, publikowane w Dz.U. C E, ukazują się jedynie w formie elektronicznej

http://publications.eu.int/general/oj_pl.html

7. Adresy przydatnych stron internetowych na temat Unii Europejskiej

Podstawowe informacje o Unii Europejskiej

- Strona główna Unii Europejskiej
<http://europa.eu.int>
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych
<http://www.msz.gov.pl>
- Urząd Komitetu integracji Europejskiej
<http://www.ukie.gov.pl>
- Centrum Informacji Europejskiej
<http://www.cie.gov.pl>
- Unia bez tajemnic – rządowy portal
<http://www.infoeuropa.gov.pl/>
- Baza dokumentów i aktów prawnych UE Eur-lex
<http://www.europa.eu.int/eur-lex>
- ABC Unii Europejskiej
<http://www.perspektywy.pl/europa>
- sekretariat Europejski
<http://www.kie.gov.pl/uk.nsf/2/index>
- EuroPAP – serwis
<http://euro.pap.com.pl/cgi-bin/europap.pl>
- Sejm RP, Ośrodek Informacji i Dokumentacji Europejskiej –
<http://libr.sejm.gov.pl>
- Katalog Biblioteki Centralnej Komisji Europejskiej w Brukseli
<http://europa.eu.int/eclas>

Instytucje Europejskie:

- Parlament Europejski – European Parliament
<http://www.europarl.eu.int/>
- Komisja Europejska – European Commission
<http://europa.eu.int/comm/index.htm>
- Rada Unii Europejskiej – European Council
<http://ue.eu.int/en/summ.htm>

- Europejski Trybunał Sprawiedliwości – European Court of Justice
<http://www.europa.eu.int/cj/>
- Trybunał Obrachunkowy – Court of Auditors
<http://www.eca.eu.int/>
- Europejski Bank Centralny – European Central Bank
<http://www.ecb.int/>
- Europejski Bank Inwestycyjny – European Investment Bank
<http://eib.eu.int/>
- Komitet Regionów – Committee of the Regions
<http://www.cor.eu.int/>
- Komitet Ekonomiczno-Społeczny – Economic and Social Committee
<http://www.esc.eu.int/>
- Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich – The European Ombudsman
<http://www.euro-ombudsman.eu.int/>
- Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich – EUROSTAT
<http://europa.eu.int/comm/eurostat/>
- Wydawnictwo Wspólnot Europejskich – OOPEC
<http://eur-op.eu.int/>
- Akademia Prawa Europejskiego – Academy of European Law
<http://www.iue.it/AEL/>
- Europejski Instytut Administracji Publicznej – European Institute of Public Administration
<http://www.eipa.nl>
- Związek Miast i Regionów Europy – Council of European Municipalities and Regions
<http://www.ccre.org/>
- Council of Europe – Rada Europy
<http://www.coe.fr/>
- Europejski Bank Rozbudowy i Rozwoju – European Bank for Reconstruction and Development
<http://www.ebrd.com/>
- Europejski Trybunał Praw Człowieka – European Court of Human Right
<http://www.dhcour.coe.fr/>
- Ośrodek Badań Połączonych UE – Joint Research Centre
<http://www.jrc.org/>

- Europejski Urząd Patentowy – European Patent Office
<http://www.european-patent-office.org/>
- Rada Europejska
<http://ue.eu.int/en/info/eurocouncil/>
- Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich
<http://www.euro-ombudsman.eu.int/home/pl/default.htm>
- Parlament Europejski
http://www.europarl.eu.int/news/public/default_pl.htm

Na załączonej do *Vademecum* płycie CD-ROM zamieszczono kilkaset kolejnych linków do stron internetowych z interesującymi materiałami na temat instytucji i programów Unii Europejskiej.

O Fundacji im. Friedricha Eberta

Fundacja im. Friedricha Eberta (FES) została założona w 1925 roku na mocy zapisu testamentowego pierwszego demokratycznie wybranego prezydenta Niemiec Friedricha Eberta.

Obecnie Fundacja im. Friedricha Eberta z siedzibą w Berlinie i w Bonn zatrudnia ok. 600 pracowników, utrzymuje przedstawicielstwa w ponad 90 krajach i działa w ponad 100 państwach na całym świecie.

Głównymi tematami podejmowanymi przez FES są:

- spójność społeczna i polityka reform,
- kultura demokracji, społeczeństwo obywatelskie i nowoczesne państwo,
- innowacje i zabezpieczenie na przyszłość,
- wpływ na globalizację w duchu solidarności.

Jednym z najważniejszych krajów, w których FES prowadzi swoją działalność jest Polska. Od 1990 roku działa przedstawicielstwo FES w Warszawie.

W ramach swojej działalności w Polsce Fundacja podejmuje współpracę z różnymi partnerami:

- ministerstwami i innymi urzędami centralnymi,
- parlamentem,
- uczelniami i ośrodkami badawczymi,
- organizacjami pozarządowymi,
- organami samorządowymi,
- branżowymi i regionalnymi strukturami związków zawodowych oraz organizacji pracodawców.

Działając na rzecz rozwoju dialogu społecznego i społeczeństwa obywatelskiego, umacniania demokracji i pluralizmu, integracji z UE oraz gospodarczego i społecznego postępu, Fundacja przyczynia się do intensyfikacji partnerskiej współpracy między Polską a Niemcami.

Fundacja im. Friedricha Eberta
Przedstawicielstwo w Polsce
ul. Podwale 11
00-252 Warszawa
www.feswar.org.pl

Bibliografia

W przygotowaniu *Vademecum* bardzo przydatne okazały się wymienione poniżej publikacje. Służyły one pomocą w zakresie wprowadzonych do treści *Vademecum* cytatów (co ze względu na specyfikę *Vademecum* nie zostało uwzględnione w treści opracowania) lub też były inspiracją do analizy i opisu wybranych problemów ze sfery integracji europejskiej zawartych w niniejszym *Vademecum*.

I. INFORMATORY, ENCYKLOPEDIE, SŁOWNIKI, ZBIORY DOKUMENTÓW

- Antoszewski A., Herbut R., (red.), *Leksykon politologii*, Wrocław 1995.
- Bainbridge T., Teasdale A., *Leksykon Unii Europejskiej*, Kraków 1998.
- Biuletyn – Unia Europejska*, (opr.) J. Mękos, lipiec 2003, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Systemu Informacji. Tekst pobrano ze strony internetowej: www.msz.gov.pl.
- Brandstetter G., *Chronologisches Lexikon der europäischen Integration. 1945–1995*, Wien 1996.
- Czachór Z., *202 trudne pytania o Unii Europejskiej*, Warszawa 2000.
- Czachór Z., *Vademecum Europa od Wrocław do Z*, Warszawa 2002.
- Czachór Z., Mojsiewicz. Cz., *Leksykon Unii Europejskiej*, Wrocław 2002.
- Czachór Z., Mojsiewicz. Cz., Wallas T., *Słownik wiedzy o Unii Europejskiej*, Wrocław 2002.
- Czachór Z., *Słowniczek europejski*, Warszawa 1998.
- Dokumenty Europejskie, Tom I–V*, w opracowaniu A.Przyborowskiej-Klimczak i E.Skrzydło-Tafelskiej, Lublin 1999–2004.
- Dumała A., *Agencje w systemie Unii Europejskiej*, (w:) A.Dumała (red.), *Agencje Unii Europejskiej. Informator*, Warszawa 2002.
- Europejskie struktury współpracy. Informator*, praca zbiorowa pod red. S. Parzymiesa, Warszawa 1998.
- Finansowanie budżetu ogólnego UE*. Materiał dostępny na stronie internetowej: <http://europa.eu.int/eur-lex/budget/data/AP2006>

- Fontaine P., Malosse H., *Słownik instytucji i terminów Unii Europejskiej*, Warszawa 1997.
- Informatory Centrum Informacji Europejskiej UKIE:
- *Unia Europejska. Informator*.
 - *Unia Europejska. Informator dla rolników*.
 - *Unia Europejska. Informator dla przedsiębiorców*.
 - *Informator o Unii walutowej*.
- Leonard D., *Przewodnik po Unii Europejskiej*, Warszawa 1998.
- Mojsiewicz Cz. (red.), *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, Wrocław 2000.
- Myszona K., *Przewodnik po Projekcie Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy*, Kancelaria Sejmu, Warszawa 2003.
- Nomenklatura Jednostek Terytorialnych dla Celów Statystycznych w Polsce i innych krajach kandydujących*, Serwis Polskich Eksporterów. Tekst dostępny na stronie internetowej:
http://www.exporter.pl/zarzadzanie/ue/6stat_NUTS.html.
- Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*. Tom 3, Warszawa 1997.
- Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota, mechanizmy działania, zasięg*, pod red. T. Łoś-Nowak, Wrocław 1998.
- Polska – Unia Europejska. Problemy prawne i ekonomiczne*, praca zb. pod red. K.Gawlikowskiej-Hueckel, Sopot 1998.
- Ruszkowski J., Górnicz E., Zurek M., *Leksykon integracji europejskiej*, Warszawa 1998 i następne wydania.
- Szymczak M. (red.), *Słownik Języka Polskiego PWN*, Tom R-Z, Warszawa 1998.
- Vademecum – źródła informacji o Unii Europejskiej*, opr. A. Kierzkowska, E. Ławor, A. Kowalska, E. Majewska, UKIE, Warszawa 2003.
- Weidenfeld W., Wessels W., *Europa od A do Z. Podręcznik integracji europejskiej*, Gliwice 1998 i następne wydania.
- Zäch R., *Grundzüge des Europäischen Wirtschaftsrechts*, Zürich 1996.

II. MONOGRAFIE I OPRACOWANIA

- Ahl M., *Prawo europejskie*, Warszawa 1998.
- Ambroziak A. A., *Standardy udzielania pomocy państwa dla małych i średnich przedsiębiorstw we Wspólnocie Europejskiej (w:) Z. Czachór, Standardy europejskie*, Wrocław 2001.
- Amin S. M., *Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych w Unii Europejskiej. Zarys zagadnienia*, Toruń 2002.
- Bachmann K., *Konwent o przyszłości Europy. Demokracja deliberatywna jako metoda legitymizacji władzy w wielopłaszczyznowym systemie politycznym*, Bruksela 2004 (tekst roboczy).

- Bankowicz M., *System instytucjonalny Unii Europejskiej*, (w:) A. Mania, B. Płonka (red.), *Do jakiej Unii zmierzamy. Polityka i gospodarka Unii Europejskiej*, Kraków 2001.
- Barcz J., Koliński A., *Jednolity Akt Europejski. Zagadnienia prawne i instytucjonalne*, Warszawa 1991.
- Barcz J., *Rola parlamentu w krajowym procesie decyzyjnym w sprawach integracyjnych. Wnioski dla parlamentu polskiego*, (w:) J. Barcz, S. Puzyna (red.), *Rola parlamentów narodowych w perspektywie poszerzania Unii Europejskiej oraz Konferencji Międzyrządowej 2004*, Warszawa 2002.
- Barcz J., *Traktat z Nicei. Zagadnienia prawne i instytucjonalne*, Warszawa 2003.
- Bartoszewski W., *Ponad podziałami. Wybrane przemówienia i wywiady, lipiec – grudzień 2000 r.*, Warszawa 2001.
- Bartoszewski W., *Przyszły kształt Unii Europejskiej. Polski punkt widzenia*, (w:) J. Barcz, K. Żukrowska (red.), *Przyszłość Unii Europejskiej. Polski punkt widzenia*, Warszawa 2001.
- Bieleń S., *Proces instytucjonalizacji międzynarodowych stosunków politycznych*, (w:) J. Kukulka (red.), *Zmienność i instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1988
- Ciamaga L., Latoszek E., Michałowska-Gorywoda K., Oręziak L., Teichmann E., *Unia Europejska. Podręcznik akademicki*, Warszawa 1997.
- Czachór Z., *Integracja europejska* (w:) W. Malendowski, Cz. Mojsiewicz (red.), *Stosunki międzynarodowe*, Wrocław 2000.
- Czachór Z., *Koncepcje i kierunki dalszego rozwoju Unii Europejskiej*, (w:) J. Fiszer (red.), *Państwa narodowe w euroatlantyckich strukturach*, Poznań-Warszawa 1996.
- Czachór Z., *Przygotowania do Konferencji Międzyrządowej 2004. Analiza podstawowych pojęć z punktu widzenia supranarodowego rozwoju Unii Europejskiej*, (w:) Z. Czachór (red.), *Unia Europejska po Traktacie Nicejskim*, Warszawa 2002.
- Czachór Z., *Traktat z Nicei – początek końca reformowania Unii Europejskiej. Analiza zapisów traktatowych* (w:) Z. Czachór (red.), *Unia Europejska po Traktacie Nicejskim*, Warszawa 2002.
- Czapliński W., *Członkostwo w Unii Europejskiej a suwerenność państwowa – zarys problemu*, (w:) E. Popławska (red.), *Konstytucja dla rozszerzającej się Europy*, Warszawa 2000.
- Czapliński W., *Konstytucja europejska w procesie tworzenia*, (w:) J. Serwański (red.), *Prawo publiczne na przełomie. Jedenaste Niemiecko – Polskie Kollokwium Prawników Administratywistów, Jena 22 – 25 września 1999 roku. Referaty i dyskusja*, Poznań 2001.
- Czapliński W., *Wybrane regulacje Obszaru Bezpieczeństwa, Wolności i Sprawiedliwości*, (w:) J. Barcz (red.) *Prawo Unii Europejskiej*, Warszawa 2004.
- Druesne G., *Prawo materialne i polityki Wspólnot i Unii Europejskiej*, Warszawa 1996.

- Evans A., Falk P., *Prawo integracji europejskiej*, Warszawa 1996.
- Fries F., *Spór o Europę*, Warszawa 1998.
- Galster J., Mik C., *Podstawy europejskiego prawa wspólnotowego. Zarys wykładu*, Toruń 1995/1998.
- Galster J., *Wymiar sprawiedliwości: konotacje supranacjonalne i zasady kreujące*, (w:) C. Mik (red.), *Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, Toruń 2001.
- Graś A., *Dylematy Wspólnej Polityki Rybołówstwa*, (w:) C. Mik (red.), *Prawo gospodarcze Wspólnoty Europejskiej na progu XXI wieku*, Toruń 2002.
- Graś A., *Reforma instytucjonalna Unii Europejskiej w kontekście jej rozszerzania (ze szczególnym uwzględnieniem Komisji)*, (w:) C. Mik (red.), *Polska a Unia Europejska w przededniu Maastricht II*, Toruń 1996.
- Graś A., *Nakładanie kar finansowych na państwa członkowskie UE przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości*, (w:) C. Mik (red.), *Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, Toruń 2001.
- Gruszczak A., *III filar Unii Europejskiej po Traktacie Nicejskim*, (w:) A. Podraza (red.), *Traktat Nicejski*, Lublin 2001.
- Grzelak A., *Unia Europejska a prawo karne*, Warszawa 2002.
- Haliżak E., *Regionalizm w stosunkach międzynarodowych*, (w:) E. Haliżak, R. Kuźniar (red.), *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, funkcjonowanie*, Warszawa 1994.
- Jakubiszyn K., Karski B., Rybińska D., *EURO – nowa waluta*, Warszawa 1999.
- Jasińska A., *Osobowość międzynarodowoprawna Unii Europejskiej – prace Konwentu a najnowsza praktyka stosowania art. 24 i art. 38 Traktatu o Unii Europejskiej*, (w:) *Unia Europejska w dobie reform; Konwent Europejski – Traktat Konstytucyjny – Biała Księga w sprawie rządzenia Europą*, Toruń 2004.
- Jasiński F., Rakowski P., *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem*, (w:) F. Jasiński, K. Smoter (red.), *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Warszawa 2005.
- Jesień L., *Po Amsterdamie, przed rozszerzeniem. Panorama polityczna Unii Europejskiej*, Warszawa 1998.
- Kalamarz W., *Swobodny przepływ osób i polityka wizowa*, (w:) F. Jasiński, K. Smoter (red.), *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Warszawa 2005.
- Knypl Z., *Wprowadzenie do prawa europejskiego*, Warszawa 1997.
- Kolasa J., *Prawo wewnętrzne Wspólnot Europejskich. Zarys problemu*, (w:) J. Kolasa (red.), *Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Część I*, Wrocław 1994.
- Konopacki S., *Integracja Europy w dobie postmodernizmu*, Poznań 1998.
- Kranz J., *Wspólnoty i Unia: ponadnarodowość, federalizm, subsydiarność i suwerenność*, (w:) Kranz J., J. Reiter (red.), *Drogi do Europy*, Warszawa 1998.

- Kruk M., *Parlament Europejski w systemie organów UE*, (w:) M.Kruk, E.Popławska (red.), *Parlamenti a integracja europejska*, Warszawa 2002.
- Kurczewska U., Mołęda-Zdziech M., *Lobbing w Unii Europejskiej*, Warszawa 2002.
- Lenaerts K., Nuffel P., *Podstawy prawa europejskiego*, Warszawa 1998.
- Łoś-Nowak T., *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wrocław 2000.
- Malendowski W. Ratajczak M., *Euroregiony. Pierwszy krok do integracji europejskiej*, Wrocław 1998.
- Marszałek A., *Suwerenność a integracja europejska w perspektywie historycznej. Spór o istotę suwerenności i integracji*, Łódź 2000.
- Michałowska-Gorywoda K., *Podejmowanie decyzji w Unii Europejskiej*, Warszawa 2002.
- Mik C., *Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki. Tom I*, Warszawa 2000.
- Mik C., *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Zagadnienia podstawowe*, (w:) A. Podraza (red.) *Traktat Nicejski*, Lublin 2001.
- Mik C., *Koncepcje dalszej integracji europejskiej i ich wpływ na kształtowanie się Unii Europejskiej i prawa wspólnotowego*, (w:) C. Mik (red.), *Polska a Unia Europejska w przededniu Maastricht II*, Toruń 1996.
- Mik C., *Traktat Amsterdamski. Ocena wyników Konferencji Międzyrządowej Unii Europejskiej 1996–1997 (tzw. Maastricht II)*, Informacja nr 573, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Warszawa 1997.
- Mik C., *Wkład Unii Europejskiej w rozwój prawa międzynarodowego publicznego (zarys problematyki)*, (w:) C. Mik (red.), *Pokój i sprawiedliwość przez prawo międzynarodowe. Zbiór studiów z okazji sześćdziesiątej rocznicy urodzin Profesora Janusza Gilasa*, Toruń 1997.
- Mik C., *Wzmocniona współpraca w świetle nicejskiej reformy Unii Europejskiej. Polski punkt widzenia*, (w:) J.Baracz, R.Kuźniar, H.Machińska, M.Popowski (red.), *Traktat z Nicei. Wnioski dla Polski*, Warszawa 2001.
- Milczarek D., *Pozycja i rola Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych. Wybrane aspekty teoretyczne*, Warszawa 2003.
- Molle W., *Ekonomia integracji europejskiej. Teoria, praktyka, polityka*, Gdańsk 1995.
- Najder Z., *Porozumienie w Schengen a wschodni sąsiedzi Polski*, (w:) Jaworski P. (red.), *Polska droga do Schengen. Opinie ekspertów*, Warszawa 2001.
- Niedźwiedz M., *Wpływ WTO na politykę handlową Wspólnoty Europejskiej*, (w:) C. Mik (red.) *Prawo gospodarcze Wspólnoty Europejskiej na progu XXI wieku*, Toruń 2002.
- Parzymies S., *Konwent w sprawie przyszłości Europy*, (w:) E. Halizak, R. Kuźniar (red.), *Prawo, instytucje i polityka w procesie globalizacji*, Warszawa 2003.

- Pietraś Z.J., *Unia Europejska jako system transnarodowy*, (w:) J. Fiszer, C. Mojsiewicz (red.), *Suwerenność i państwa narodowe w integrującej się Europie – przeżytek czy przyszłość*, Poznań–Warszawa 1995.
- Podraza A., *Unia Europejska*, Lublin 1999.
- Podraza A., *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa: Unia Europejska potęgą militarną?*, (w:) A. Podraza (red.), *Traktat Nicejski*, Lublin 2001.
- Popowicz K., *Podstawy instytucjonalno-prawne Unii Europejskiej*, Warszawa 1998.
- Popowski M., *Traktat z Amsterdamu. Omówienie i komentarz*. Opracowanie Przedstawicielstwa RP przy Unii Europejskiej, Bruksela 1997.
- Rokicka K., *Wzmocniona współpraca w wymiarze sprawiedliwości i sprawach wewnętrznych UE*, (w:) F. Jasiński, K. Smoter (red.), *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Warszawa 2005.
- Smoter K., *Zewnętrzny wymiar obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości*, (w:) F. Jasiński, K. Smoter (red.), *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Warszawa 2005.
- Starzyk J., *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa*, Warszawa 2001.
- Wojciechowski J.A., *Instytucje i porządek prawny Wspólnot Europejskich*, Warszawa 1995.
- Wróbel I., *Polityka Unii Europejskiej w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych*, Wrocław 2002.

III. ARTYKUŁY

Autorzy *Vademecum* korzystali z informacji i artykułów zawartych przede wszystkim w „Gazecie Wyborczej” (autorstwa m.in. K. Niklewicza, D. Pszczółkowskiej, R. Sołtyka i J. Pawlickiego) oraz w „Rzeczpospolitej” (autorstwa m.in. J. Bieleckiego i A. Stankiewicza).

- Bartol A., *Organizacje pozarządowe w Unii Europejskiej*, „Biuletyn Analiz UKIE” 2002, nr 9. Artykuł pobrano ze strony internetowej: www.biuletyn.ukie.gov.pl.
- Bielecki J., *Bruksela nie chce ciąć budżetu*, „Rzeczpospolita”, 9 stycznia 2004.
- Bielecki J., *Nie jesteśmy puczystami*, „Rzeczpospolita”, 30 kwietnia 2003.
- Bielecki J., *Wzrost ważniejszy od deficytu*, „Rzeczpospolita”, 2 lipca 2003.
- Buras P., Cichocki M.A., Osica O., Reiter J., *Polska a Unia polityczna*, „Unia-Polska”, nr 5 (57), 19 marca 2001.
- Cichocki M.A., *Brońmy swego, ale w Unii*, „Gazeta Wyborcza”, 19 listopada 2003.
- Cichocki M.A., Osica O., *„Listy do Jaime Gamy”. Stanowiska krajów kandydujących do Unii Europejskiej wobec Konferencji Międzyrządowej 2000*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, „Raporty i Analizy” 2000, nr 4/00.

- Cichocki M.A., *Za wcześnie na pogrzeb*, „Rzeczpospolita”, 20 – 21 lipca 2002.
- Formuszewicz R., *Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć*, „Przegląd Zachodni” 2000, nr 3 (296).
- Graś A., *Europa Zachodnia po Maastricht. Analiza prawna*, „Przegląd Zachodni” 1994, nr 2.
- Grzeszczak R., *Rola parlamentów narodowych w procesie integracji w ramach Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” 2000, nr 9 (109).
- Hambura S., Muszyński M., *Instytucje do wypożyczenia*, „Rzeczpospolita”, 7 lipca 2003.
- Jasiński F., Mik C., *W trosce o wspólną tożsamość*, „Rzeczpospolita”, 27–28 grudnia 2003.
- Jasiński F. *System Informacji Schengen*, „Wspólnoty Europejskie” 2002, nr 4 (127).
- Koszal, B., *Przyszłość zjednoczonej Europy w koncepcjach Niemiec i Francji*, „Przegląd Zachodni” 2004, nr 3.
- Kukier K., *Lobbying w Unii Europejskiej*, „Biuletyn Analiz UKIE” 1999, nr 1.
- Kurczewska U., *Lobbying w Unii Europejskiej*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2001.
- Kwaśniewski A., *Proces Boloński: dokąd zmierza europejskie szkolnictwo wyższe?*, Warszawa 2004. Pobrano ze strony internetowej: www.menis.gov.pl.
- Menkes J., *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej a konstytucja Europy*, „Studia Europejskie” 2001, nr 2.
- Ronkowski P., *Parlament Europejski we wspólnotowym systemie instytucjonalnym*, „Biuletyn Analiz UKIE” 2002, nr 10.
- Serwatowski W., *Gwiazdy Europy, gwiazdy Apokalipsy*, „Rzeczpospolita”, 8 grudnia 1994 r., Centrum Flagi Ziemi.
- Sołtyk R., *Europejska klótnia o pakt*, „Gazeta Wyborcza”, 12 września 2003.
- Sołtyk R., *Europrzekręty*, „Gazeta Wyborcza”, 1 lipca 2003.

IV. STRONY INTERNETOWE

W przygotowaniu *Vademecum* wykorzystano materiały dostępne na następujących stronach internetowych:

1. Unii Europejskiej: www.europa.eu.int, www.europa.eu.int/eur-lex
2. Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej: www.ukie.gov.pl
3. Ministerstwa Spraw Zagranicznych: www.msz.gov.pl
4. Ministerstwa Gospodarki i Pracy: www.mgip.gov.pl, www.fundusze-strukturalne.gov.pl
5. Reprezentacji Komisji Europejskiej w Polsce: www.europa.delpol.pl
6. Polskiej Agencji Prasowej: www.pap.com.pl